

T.C.
İĞDIR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MUSTAFA BİN MUHAMMED'İN
“YÂ-SÎN SÛRESİNİN TEFSİRİ”
ADLI ESERİNİN TAHKİKİ VE
GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE ÇEVİRİSİ
Hazırlayan: Sıraç ELYAN
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin YURT
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
Yüksek Lisans Tezi
Her Hakkı Saklıdır

**T.C.
IĞDIR ÜNİVERSİTESİ**

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MUSTAFA BİN MUHAMMED’İN
“YÂ-SÎN SÛRESİNİN TEFSİRİ”
ADLI ESERİNİN TAHKİKİ VE
GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE ÇEVİRİSİ**

Sıraç ELYAN

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

IĞDIR

2020

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin YURT danışmanlığında Sıraç ELYAN tarafından hazırlanan bu çalışma 29.04.2020 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Şadi EREN İmza:

Üye: Doç. Dr. Mehmet Salih GEÇİT İmza:

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin YURT (Danışman) İmza:

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun / /2020 tarih ve 2020/
sayılı kararı ile onaylanmıştır.

.....

Prof. Dr. Murat Ali KARAVELİOĞLU

Enstitü Müdürü

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Sıraç ELYAN

ÖZET

MUSTAFA BİN MUHAMMED’İN “YÂ-SÎN SÛRESİNİN TEFSÎRİ” ADLI ESERİNİN TAHKİKİ VE GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE ÇEVİRİSİ

Sıraç ELYAN

Yüksek Lisans Tezi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin YURT

Nisan 2020, I-X + 274 Sayfa

Araştırmanın konusu Mustafa bin Muhammed’in “Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri” adlı eserinin tahkîk edilip günümüz Türkçesine çevrilerek insanların faydasına sunulmasıdır. Osmanlı Devletinin ilk dönem müelliflerinden olan Mustafa bin Muhammed 13. yüzyılın sonu ve 14. yüzyılın başında yaşadığı tahmin edilmektedir. Çalışmamızda müellifin hayatı, yaşadığı yer, zaman, ilmî kişiliğini inceleyip, müellifin tefsir yönteminin anlaşılması ve tefsir ilmine sağlamış olduğu katkının tespit edilmesi hedeflenmektedir.

Araştırma, giriş ve üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde Mustafa bin Muhammed’in hayatı, eserleri ve “Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri” adlı eserinin özellikleri ve nüshalarının bulunduğu kütüphaneler ele alındı. İkinci bölümde “Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri” adlı eserin muhtevası, kaynakları ve tefsir bakımından metodu ele alındı. Üçüncü bölümde ise müellifin “Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri” adlı eserinin tahkîkli metni ile günümüz Türkçesine çevrilmiş hali yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Mustafa bin Muhammed, Yasin Suresi Tefsiri, Tahkîk.*

ABSTRACT

ANALYSIS AND TRANSLATION OF MUSTAFA BİN MUHAMMED'S BOOK “COMMENTARY OF SURAH YASİN” TIME TO CURRENT TURKISH

Sıraç ELYAN

Master Thesis Basic Islamic Sciences

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Mehmet Emin YURT

April 2020, I-X + 274 Pages

The subject of the research is to analyze the work of Mustafa bin Muhammed titled “Commentary of Surah Yasin” and present it to the benefit of people by translating it into today's Turkish. Mustafa bin Muhammed, one of the first period authors of the Ottoman State, is estimated to have lived at the end of the 13th century and at the beginning of the 14th century. In our study, it is aimed to examine the author's life, place, time, scientific personality and to understand the author's tafsir method and to determine his contribution to the science of tafsir.

The research consists of introduction and three parts. In the first part, the life and works of Mustafa bin Muhammed and the features of his book titled “Commentary of Surah Yasin” and the libraries containing the copies were examined. In the second part, the content of the book named “Commentary of Surah Yasin” its sources and the method in terms of tafsir were examined. In the third part, the transcribed text of the author's book titled “Commentary of Surah Yasin” and its translation into today's Turkish are presented.

Keywords: *Mustafa bin Muhammed, Commentary of Surah Yasin, trascription.*

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Günümüzde yazma eserlerin insanların faydası için, günümüz şartlarına uygun bir şekilde tahkik edilip ilim dünyasına kavuşturulma çabası, her geçen gün artıp daha fazla rağbet görmekte olup böyle bir çalışmaya da ihtiyaç olduğu açıkça görülmektedir. Ülkemiz yazma eserler bakımından çok zengin bir konumda olmasına rağmen ancak bu çalışmalarla ilgilenen kişilerin azlığından dolayı yeterince ilim dünyasına sunulamamıştır. Dolayısıyla hak ettiği seviyeyi elde edememiştir. Söz konusu bu eserler arasında Osmanlı âlimlerinden biri olan Mustafa bin Muhammed'in eserleri de bulunmaktadır. Müellifin eserleri her ne kadar yayınlanmış olsa da ancak tahkik edilip günümüz Türkçesine tercüme edilmediği için ilim ve bilim dünyasına pek fazla katkı sağlamamıştır. Bunun için bu tezimizde Mustafa bin Muhammed'in eserleri arasında üzerinde çalışma yapılmış olup henüz tahkik edilip günümüz Türkçesine çevrilmemiş olan *“Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri”* adlı eserini tahkik edip İlim ve bilim dünyasına katkıda bulunup halkın hizmetine sunmayı kendimize görev edindik.

Tezimizi üç bölüme ayırdık. Birinci bölümde Mustafa bin Muhammed'in hayatını, yaşadığı yeri ve dönemini, ilmî kişiliğini, eserleri ve *“Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri”* adlı eserini ve bulunduğu kütüphanelerini ele aldık. İkinci bölümde eserin muhtevası, kaynakları ve tefsir bakımından metodunu ele aldık. Üçüncü bölümde ise müellifin eserinin tahkik edilmiş metni, metnin günümüz Türkçesi ve tahkikte takip edilen yöntemi ele aldık.

Bu çalışma esnasında, fikirlerinden istifade ettiğim hiçbir yardımını benden esirgemeyen kıymetli ve saygıdeğer danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin YURT Hocama, tecrübelerinden istifade ettiğim kıymetli hocam Arş. Gör. Nurullah İRVEN ve kıymetli arkadaşım İsmail GÖNLÜGÜZEL'e, tahkik esnasında benden yardımlarını esirgemeyen Sedat AYAZ, Mustafa KORKMAZ, Mahsum ELYAN, Mehmet Şafi ARSLAN'a bana her zaman olduğu gibi çalışma esnasında da moral veren değerli annem ve babam başta olmak üzere bütün aile efradına ayrıca eşim ve çocuklarıma şükranlarımı sunarım.

Sıraç ELYAN

İğdır 2020

İÇİNDEKİLER

TAAHHÜTNAME	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
A) Çalışmanın Konusu ve Amacı	1
B) Çalışmanın Yöntemi ve Kaynaklar	2
BİRİNCİ BÖLÜM	4
MUSTAFA BİN MUHAMMED VE ESERİ	4
1.1. Mustafa bin Muhammed'in Hayatı	4
1.1.1. Hayatı	4
1.1.2. Müellifin Lakabı	5
1.1.3. Yaşadığı Yer ve İlmi Kişiliği	6
1.2. Mustafa bin Muhammed'in Eserleri	6
1.2.1. İhlâs Suresi Tefsiri	6
1.2.2. Mülk (Tebareke) Suresi Tefsiri	7
1.2.3. Fatıha Suresi Tefsiri	7
1.2.4. Amme Cüzü Tefsiri	7
1.2.5. Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi	8
1.3. "Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri" Adlı Eseri	8
1.3.1. Eserin Adı	8
1.3.2. Eserin Mustafa bin Muhammed'e Aidiyeti	9
1.3.3. Dili	12
1.3.4. Yazılış Tarihi ve Gayesi	12
1.4. Yazma Nüshaları: Özellikleri ve Bulunduğu Yerler	13
1.5. Mustafâ bin Muhammed ve Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar	15
1.5.1. Kitaplar	15
1.5.2. Doktora Tezleri	16
1.5.3. Yüksek Lisans Tezleri	16
1.5.4. Makale ve Tebliğler	17

İKİNCİ BÖLÜM	19
ESERİN MUHTEVA, KAYNAK VE TEFSİR BAKIMINDAN METODU.....	19
2.1. Eserin Muhtevası.....	19
2.2. Eserin Kaynakları	19
2.2.1. Sadece Müfessirin İsminin Zikredildiği Kaynağa Örnek.....	19
2.2.2. Sadece Eserin İsminin Zikredildiği Kaynağa Örnek.....	20
2.2.3. İsim Vermediği Kaynaklar	20
2.3. Mustafa Bin Muhammed'in Tefsir Metodu.....	21
2.3.1. Rivayet Yönü	21
2.3.1.1. Kur'an'ı Kur'an'la Tefsiri	21
2.3.1.2. Kur'an'ı Hadislerle Tefsiri	22
2.3.1.3. Kur'an'ı Sahabe ve Tabiin Sözleriyle Tefsiri.....	24
2.3.2. Dirayet Yönü.....	24
2.3.2.1. Kur'an'ı Dil Yönüyle Tefsiri	25
2.3.2.2. Farsça Şiirlerden Yararlanması.....	26
2.3.2.3. İşârî Yorumlara Yer Vermesi	27
2.3.2.4. Dualara Yer Vermesi.....	28
2.3.3. Kur'an İlimleri	28
2.3.3.1. Kısasu'l-Kur'an	28
2.3.3.2. Sebeb-i Nüzul (Esbâbü'n-Nüzûl).....	30
2.3.3.3. Menkıbeler	32
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	35
ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ	35
TAHKİKTE TAKİP EDİLEN YÖNTEM.....	36
TAHKİK METNİ VE GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE ÇEVİRİSİ	38
SONUÇ	242
KAYNAKÇA	245
Ek_1: Varak Numarasına Göre Ayet Dizini	252
Ek_2: Alfabetik Sıraya Göre Ayet Dizini	253
Ek_3: Varaklarda Geçen Hadis-i Şerifler Dizini.....	254
Ek_4: Fatih 282 Nüshasının İlk ve Son Sayfaları.....	255
Ek_5: İbrahim Efendi 140 Nüshasının İlk ve Son Sayfaları	255

KISALTMALAR

age.	Adı geçen eser
a.s.	Aleyhisselâm
bk.	Bakınız
c.	Cilt
d.	Doğum, doğumu
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Ens.	Enstitü
h.	Hicri
haz.	Hazırlayan
Hz.	Hazreti
Ktp.	Kütühpâne, kütüphanesi
m.	Miladi
md.	Madde
nr.	Numara
nşr.	Neşreden (Tahkik eden)
ö.	Ölümü, ölüm tarihi
s.	Sayfa
s.a.v	Sallallâhü ‘aleyhi ve Sellem
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
sy.	Sayı
Tahk.	Tahkik
TDVY	Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
trc.	Tercüme, tercüme eden
tsz.	Tarihsiz
vb.	Ve benzeri
vr.	Varak
vs.	Vesaire
y.	Yıl
Y.L.	Yüksek Lisans

GİRİŞ

Asr-ı Saadet döneminden sonra, Emevîlerin ve Abbasîlerin ilim tarihinde büyük önem taşımaları gibi Osmanlının da önemini unutmamak gerekir. Çünkü Osmanlı medreselerinde uygulanan eğitim tarzında yetişen âlim ve bilginlerin yazmış oldukları eserler, yıllarca medrese ve okullarda ders kitabı olarak okunmuştur. Bu eserler üzerinde çok sayıda haşiyeler ve şerhler yazılmış olup bu usul bir gelenek haline gelmiştir. Yazılan bu şerh ve haşiyeler her ne kadar birbirlerine benzeyip aynı tarzda yazılmış olduğu için eleştirilse de bu onların ilim dünyasına sundukları katkıyı görmezden gelmek için bir mazeret olarak kabul edilemez. Çünkü o dönemin şartları tam ayrıntısıyla araştırılıp incelenmeden, böyle bir fikir yürütüp karar vermenin yersiz olacağı kanaatindeyiz. Bunun için Osmanlı âlimlerinden biri olan Mustafa bin Muhammed'in eserlerinden “*Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri*” adlı eserini kendimize araştırma konusu yaptık.

Osmanlı Kuruluş Dönemi olan 14. yüzyılda yaşamış olan Mustafa bin Muhammed birçok kısa sureyi tefsir etmiştir. Bu çalışmalarını genelde insanları irşat etmek amacıyla vaaz ve nasihat tarzında yazmıştır.

A) Çalışmanın Konusu ve Amacı

Çalışmamızın konusu, Mustafa bin Muhammed'in “*Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri*” adlı eserinin tahkiki ve günümüz Türkçesine çevirisidir. Bununla birlikte müellifin hayatı, yaşadığı yer ve zaman, ilmî kişiliği ve “*Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri*” adlı eserinin bilhassa Tefsir ilmi disiplini çerçevesinde detaylı bir incelemesi de yapılacaktır.

Müellif ve (hemen hemen tüm) eserleri üzerine; tez, makale, tebliğ ve tanıtım yazısı şeklinde çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bunların tamamına yakını bilhassa Türk Dili ve Edebiyatı alanında olduğundan, mezkûr “*Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri*” adlı eseri (öncelikle bir tefsir olması hasebiyle), Tefsir ilmi disiplini esasları çerçevesinde ele almanın gerekli olduğu kanaatine vardık. Nitekim önceki çalışmalarda “*Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri*” adlı eserin bilhassa Tefsir ilmi disiplini yönüyle ele alınmamış olduğunu tespit ettik. Tefsirler, bir bakıma yazıldığı dönemin aynasıdır. Bu nedenle mezkûr eseri tahkik edip Tefsir ilminin esas ve ilkelerini göz önünde bulundurarak günümüz Türkçesine çevirmek suretiyle, hem o dönemin ilmi anlayışını ortaya koymak

hem akademik camianın hem de günümüz insanının istifadesine sunmak bu çalışmanın temel amacıdır.

B) Çalışmanın Yöntemi ve Kaynaklar

Öncelikle araştırdığımız eserin, Osmanlı Kuruluş Dönemi'nde yaşamış bir âlime ait olması hasebiyle eserin o dönemde nasıl bir metotla yazıldığıнын bilinmesi icap eder. Onun için elde etmiş olduğumuz eseri baştan sona kadar tekrarlayarak okuduk. Daha sonra elimizdeki nüshalar ile daha önce kaleme alınmış tez/kitap vb. çalışmalarda tıpkıbasımı yapılmış pek çok nüshayla karşılaştırarak eksik ve fazlalıklarını tespit edip düzeltmeler yaparak tahkîkini yaptık. Müellifin tefsirdeki metodunu diğer tefsir metotlarından ayırt edecek yönlerini belirleyip başlıklar halinde ele aldık. Eserde konu başlıklarını ele alırken müellifin tefsirdeki metodunu anlamaya çalıştık.

Tezimizin ana kaynağı olan *“Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri”* adlı eserin ulaştığımız nüshalarını titizlikle inceledik. Ancak Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshalardan 282 numaralı Fatih olarak kaydedilmiş olan nüshayı “temel nüsha” olarak tercih etmenin daha isabetli olacağı kanaati hâsıl oldu. Çünkü bu nüsha daha açık ve bilhassa harekeli olduğu için muhtemel yanlış okuma ihtimallerini de en aza indireceğini düşündük. Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki İbrahim Efendi 140 numaralı nüshayı da karşılaştırma nüshası olarak belirledik. Şunu da önemle beyan etmemiz gerekir ki, İbrahim Efendi 140 numaralı nüshanın *“Hızır Bey Çelebi”*ye ait olduğu şeklinde öne sürülen bazı görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüş ve iddiaların isabetli olmadığını delilleriyle ortaya koyduk, tezimizin ileriki kısımlarında ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. (Bkz; Eserin Mustafa bin Muhammed'e Aidiyeti başlığı)

Ayrıca Enfel Doğan tarafından hazırlanıp yayınlanmış olan *“Mustafa bin Muhammed, Kur'an'ın Kalbi; 14. Yüzyıla Ait Bir Sûre-i Yâsîn Tefsiri,”* adlı kitapta tıpkıbasımı bulunan “Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi (SÇ, Y-827) nüshasını da çalışmamız boyunca elimizin altından ayırmadık. Bu üç nüshayı başından sonuna kadar titizlikle karşılaştırdık ve üç nüshanın da aynı müellifin kaleminden çıkmış olduğu sonucuna vardık.

“Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri” adlı eseri günümüz Türkçesine çevirirken, Osmanlıca-Türkçe lügatlerden istifade ettik. Müellifin hayatı ve eserlerini araştırırken tabakât eserlerine, ilgili tez ve makalelere, ayetlerin meallerini *Diyanet İşleri*

Başkanlığı'nın Kur'an-ı Kerim Meali'ne, bazı kelime ve kavramlar için “**Diyanet İşleri Başkanlığı İslam Ansiklopedisi**”ne müracaat ettik.

Hadis-i Şeriflerin tahriri ve tespiti için; Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim'in (ö. 261/875) **Sahih**'leri; Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) **el-Müsned**'i; Dârimî (ö. 255/869), Tirmizî (ö. 279/892, İbni Mâce (ö. 273/887), Ebû Dâvûd (ö. 275/889) ve Nesâî'nin (ö. 303/915), **Sünen**'leri; Mâlik b. Enes'in (ö. 179/795) **el-Muvatta**'sı, Aclûnî'nin (ö. 1162/1749), **Keşfü'l-Hafâ**, Müttakî el-Hindî'nin (ö. 975/1567) **Kenzü'l-Ummâl** adlı eserleri ile bazı beyitler için Mevlana'nın (ö. 672/1273) **Mesnevî-i Şerif** adlı eserini inceledik.

Müellifin, ayetleri tefsir ederken yararlanmış olduğu veya yararlanmış olması muhtemel görüşler için bilhassa müellifimizden önceki dönemde yaşamış olan ve İslam dünyasında tefsirleriyle şöhret bulmuş müfessirlerden; Taberî'nin (ö. 310/923) **Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîl-i Âyi'l-Kur'ân**, Ebü'l-Leys Semerkandî'nin (ö. 373/983) **Tenbîhü'l-Gâfilîn** ile **Tefsîru's-Semerkandî (Tefsîr'u-l Kur'ân)**, Mâverdî'nin (ö. 450/1058) **en-Nüket ve'l'Uyûn**, Zemahşerî'nin (ö. 538/1144) **el-Keşşâf**, Fahreddin Râzî'nin (ö. 606/1210) **Mefâtîhu'l-Gayb**, Beydâvî'nin (ö. 685/1286) **Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl** adlı eserlerinin, bilhassa **Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri** bölümlerini detaylı incelemeye tabi tuttuk.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSTAFA BİN MUHAMMED VE ESERİ

1.1. Mustafa bin Muhammed'in Hayatı

1.1.1. Hayatı

Mustafa b. Muhammed ile ilgili yeterli kaynaklara ulaşılamamaktadır. Bursalı Mehmet Tâhir “*Osmanlı Müellifleri*” adlı eserinde onun hakkında sadece şu üç cümleyi sarf etmiştir: (Mustafa b. Muhammed, Ulema-yı Osmaniye’nin kudemasından bir zattır. Şehzade Süleyman Paşa namına bir cild-i kebir üzere Türkçe yazdığı mukaddimesinde münderiç olan Sure-i Mülk tefsiri tarih-i lisanı Osmanî noktasından haiz-i ehemmiyetdir. Bir de mev’ize, fezâyil-i şuhûr-u selase, mu’cizat-i fazîlet-i salevat-u hikâye-i latife anı’l-eslaf’dan bahseden Türkçe “Hulvü’n-Nâsihîn” isminde diğer bir eseri daha vardır.)¹ Ancak günümüze ulaşılan bazı kaynak taramalarında kendisiyle ilgili şu bilgilere yer verilmiştir. Isparta/Eğirdir doğumlu olan Mustafa bin Muhammed kısa süre tefsirleriyle tanınmış önemli bir Osmanlı müfessiridir.² 1331 yılında Tebareke tefsirini Süleyman Bey’e yazması ve 1333 yılında Eğirdir’e gelen ünlü seyyah İbn Battuta’nın (ö.770/1368-69) burada “*Fakih Muslihuddîn*” adında bir müfessirden övgüyle bahsetmesi, *Yâ-sîn Sûresinin Tefsîrinde* 1364 yılında hacca giden Hızır Bey’den “hacı” diye söz etmiş olması, yine döneminde beyliğinin 1368 yılına dek ayakta kalmasını esas alırsak Mustafa bin Muhammed’in 13. yüzyılın son çeyreğinde ya da 14. yüzyılın başında doğduğunu söyleyebiliriz.³

Osmanlı müfessirlerinden bahseden kaynaklardan biri olan Bursalı Mehmet Tâhir’in “*Osmanlı Müellifleri*” adlı eserinde kendisinden Mustafa bin Muhammed Ankaravî olarak bahsedilmiştir. Ancak Mustafa bin Muhammed’in yaşadığı yer ve dönemini göz önüne aldığımızda Ankaravî olarak anılmasının doğru olmayacağı anlaşılabacaktır. Çünkü Mustafa bin Muhammed Ankaravî diye geçen müellifin “Hulvü’n-

¹ Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Yayın., Ankara, 2001, c. II, s.13.

² Ziya Demir, *Osmanlı Müfessirleri ve Tefsir Çalışmaları*, (Kuruluşun X/XVI. Asrın sonuna kadar) Doktora Tezi, (Marmara Üniv, Sosyal Bilimler Ens.) İstanbul, 1994, s. 450; Ahmet Faruk Güney, *Gaza Devrinde Kur’ân’ı Yorumlamak: Fetih Öncesi Osmanlı Müfessirleri ve Tefsir Eserleri*, Dîvân: İlmi Araştırmalar, İstanbul, 2005, sayı: 18. s. 210.

³ Ali Öztürk, *Hızır b. Gölbeği Adına Yazılmış Bir Mülk Süresi Tefsiri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996, s. 6.

Nâsîhîn” adlı eserini yazarken kaynak olarak ele aldığı “*Hayatu’l-Kulûb, Bedru’l-Vâizîn, Sebiyyat ve Zuhrul Âbidîn*” gibi eserler Mustafa bin Muhammed’in yaşadığı dönemden sonra yazılmıştır.⁴

Aynı zamanda Mustafa bin Muhammed’e ait eserler ve Ankaravî diye zikredilen müellife ait eserleri birbiriyle karşılaştırdığımızda edebî dillerinin birbirinden çok farklı olduğunu görmüş oluruz.⁵

Tüm bu verilerden yola çıkarsak, Bursalı Mehmet Tâhir’in bahsettiği Mustafa bin Muhammed Ankaravî ile Mustafa bin Muhammed’in aynı müellifler olmadığı sonucuna varmış oluruz.

1.1.2. Müellifin Lakabı

Muhammed bin Mustafa’nın lakabı **Muslihuddîn**’dir. Çünkü Hatiboğlu Muhammed (ö. 838/1435’ten sonra) meşhur Letaifname adlı eserinin mukaddimesinde onu şöyle methetmiştir.

“*Kimdür ol medh itdüğüm iy şehri-yâr*

İlm-île meşhûr u bellü, âşikâr

Kazîye’l-kuzzat-ı şehri-Lâzikî

Hükm içinde saklar idi yazıkı

Muslihu’d-dîn-i Muhemmed’dür heman

Tayyaba’llahu sera hu dur heman

Sure-i Mülk tefsirin fikr eylemîş

Hoş hikayetler bîle zikr eylemîş

Ben dahı çün okıdum buldum safa

Vüs’u takat ol yola kıldım vefa

Nazm kıldım hep kamu uçdan uca

Okıyanlar göreler kim hal nice”

⁴ Bkz; Öztürk, *Hızır b. Gölbeği Adına Yazılmış Bir Mülk Süresi Tefsiri*, s. 32.

⁵ Muhammed Esad Coşan, *XV. Asır Türk Yazarlarından Muslihu’d-din, Hamidoğulları ve Hızır Bey*, Vakıflar Dergisi, Sayı: 13, Ankara, 1981, s. 102-103.

Bu beyitlerden hareket ederek Mustafa bin Muhammed'in Lazîkî'de yani Denizli'de bir zamanlar kadılık yaptığı ve daha önemlisi “*Muslihuddîn*” lakabıyla tanındığı anlaşılmaktadır.⁶

1.1.3. Yaşadığı Yer ve İlmi Kişiliği

Mustafa bin Muhammed'in yazmış olduğu tefsirleri, İnanoğulları ve Hamidoğulları beyliklerine sunduğunu⁷ ve İbn Battuta'nın da Eğirdir ziyaretinde müellifimize misafir olup onu övmesini göz önüne bulundurduğumuzda, onun Eğirdir ve Denizli civarında yaşadığını söyleyebiliriz. İbn Battuta 1333 yılındaki Eğirdir ziyaretinde Mustafa bin Muhammed'den “*fakih*” olarak bahsetmiştir.⁸ Müfessir, Şam, Irak, Medîne ve Mısır'da eğitim almış. İyi derecede Arapça bilgisine sahip olup kendini dini konularda geliştirmiştir. Eğirdir'in meşhur Dünder Medresesi diğer adı “*Taş Medrese*” olarak bilinen medresede müderrislik yapmıştır.⁹

Müellifimizin, üzerinde çalıştığımız *Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri* adlı eserinde, Farsça olan Mesnevi beyitlerini kullanmasından yola çıkarak Farsçayı bildiğini, Mevlana'ya muhabbet beslemesinden yola çıktığımız zaman, mutasavvıf bir zat olduğunu söyleyebiliriz.

1.2. Mustafa bin Muhammed'in Eserleri

1.2.1. İhlâs Suresi Tefsiri

Müellifimiz İhlâs suresi tefsirini İnanoğullarından Murad Arslan Bey'in isteği üzerine kaleme almıştır. Eserin yazılış tarihi belirtilmemiştir. Ancak Murad Arslan Bey'in 1362 yılından önce vefat etme tarihi göz önüne alındığı zaman,¹⁰ eserin bu tarihten önce yazıldığı söylenebilir. Müellifimiz eserde, İhlâs suresinin ayetlerini tefsir edip surenin faziletlerini açıklamıştır. Ayetleri tefsir ederken ayet, hadis, beyit, rubai, vecize ve peygamber kıssalarından faydalanmıştır.¹¹ Tefsirin şu kütüphanelerde beş

⁶ Coşan, *XV. Asır Türk Yazarlarından Muslihu'd-din, Hamidoğulları ve Hızır Bey*, s. 103.

⁷ Demir, *Osmanlı Müfessirleri ve Tefsir Çalışmaları*, s. 450; Güney, *Gaza Devrinde Kur'ân'ı Yorumlamak: Fetih Öncesi Osmanlı Müfessirleri ve Tefsir Eserleri*, s. 210.

⁸ İbn Battuta, *Rihlet-u İbn Battuta, (Tuhfetu'n-Nuzzar fî Ğaraibi'l-Emsar ve Acaibi'l-Esfar)*, Thk: Abdülhadi Tazi, Rabat, Akademiyetü'l-Memleketi'l-Mağribiyye, 1997, II, s. 168.

⁹ Sait Kofoğlu, “Hamidoğulları,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1997, XV, s. 475.

¹⁰ Tuncer Baykara, “İnanoğulları,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2000, XXII, s. 264.

¹¹ Yusuf, Akçay, *Mustafa Bin Muhammed'in İhlâs Suresi Tefsiri*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2005, s. 7.

nüshası bulunmaktadır: Ankara Milli Kütüphane, Konya İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi, İstanbul Nadir Eserler Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi ve Millet Kütüphanesi

1.2.2. Mülk (Tebareke) Suresi Tefsiri

Kur'an'ın 67. suresi olan Mülk (Tebareke), 30 ayetten oluşan Mekkî bir suredir. Sure aynı zamanda Münciye, Manîa, Mülk, Mücadele, Vakiye, Mennaa isimleriyle de adlandırılmaktadır.¹²

Müellifimizin nüshaları arasında kütüphanelerde en fazla bulunan eserdir. Dönemin beyleri olan İshak bin Murad Arslan, Süleyman Bey, Murad Bey ve Hızır bin Gölbe'ye takdim edilmiştir. Eserin nüshaları Milli Kütüphane, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Konya İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi ve Millet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.¹³

Müellifimiz surenin faziletini açıklamış, daha sonra ayetleri tefsir etmiştir. Tefsir yapmış olduğu ayetleri aynı zamanda hadisler, ibret verici sözler, hikâyeler, rivayetler ve Farsça beyitlerle zenginleştirmiştir.¹⁴

1.2.3. Fatıha Suresi Tefsiri

Müellifimiz bu tefsiri İnanoğullarından Murad Arslan Bey'e yazmıştır.¹⁵ Akıcı ve sade bir dille yazılan bu tefsir, hadis kaynaklarından ve diğer tefsirlerden de önemli ölçüde yararlanmıştır. Bölüm bölüm hikâyelere ve nükteli sözlerle yer verilmiştir. Tefsirin bir nüshası İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde bulunmaktadır.¹⁶

1.2.4. Amme Cüzü Tefsiri

Müellifimiz yazmış olduğu "Amme Cüzü" tefsirinin tercüme tarihi bilinmemektedir. Ancak Süleyman Paşa'ya takdim edildiği göz önüne alınırsa 14.

¹² Hasan Basri Çantay, *Kur'an-ı Hakîm ve Meal-i Kerîm*, III, s. 1065.

¹³ Bkz; Ali Öztürk, *Eğirdir'de Yaşamış Bir Türk Âlimi: Müslîhu'd-Din Mustafa b. Muhammed ve Eserleri*, Tarihi Kültürel, Ekonomik Yönleri ile Eğirdir, I. Eğirdir Sempozyumu, 31 Ağustos -01 Eylül 2001, Cilt. 1, ss.729-740.

¹⁴ Mustafa Özkan, *Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yapılmış Kur'an Tercümeleri*, Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar, İlim Yayma Vakfı Kur'an ve Tefsir Akademisi, İstanbul, 2010, s. 542-543.

¹⁵ Coşan, *XV. Asır Türk Yazarlarından Muslihu'd-din, Hamidoğulları ve Hızır Bey*, s. 103.

¹⁶ İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü İhtisas Kitaplığı (nr. 3779).

yüzyıl ortalarında yazılmış denilebilir. Tefsirde rivayetlere yer vermiş, daha sonra surelerin fazilet ve sebebi nüzullerine değinip konuyla ilgili ayetleri, hikâyeleri ve müfessirlerin görüşlerini beyan etmiştir.¹⁷

1.2.5. Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi

Feridüddîn Attar'a (ö.618/1221) ait “*Tezkiretü'l-Evliya*” eserinin çoğu tercümesini Sinan Paşa yapmıştır. Ancak mütercimi belli olmayan bazı tercümelerde Sinan Paşa'ya atfedilmiştir. Bunlardan birisini Aydınoglu Mehmed Bey'in isteği üzerine Mustafa bin Muhammed kaleme alarak tercüme etmiştir.¹⁸ Müellifimizin bu tercümesi Süleymaniye Kütüphanesi Veliyüddîn Efendi (nr.1643) bölümünde bulunmaktadır.

1.3. “Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri” Adlı Eseri

1.3.1. Eserin Adı

Değişik kütüphanelerde birden fazla el yazması nüshası bulunan eserin ismi Fatih 282 numaralı nüshanın [5a] numaralı varakında serlevhada (هذا ترجمتي يس شريف) “Hâzâ Terceme-i Yâsîn-i Şerîf” şeklinde yazılmıştır. Bunu da Türkçeye “Bu Yasin-i Şerif Tercümesidir” şeklinde aktarabiliriz. İbrahim Efendi 140 numaralı nüshanın [2a] numaralı varakında ise üst tarafta derkenar kısmında (تفسير يس شريف) “Tefsîr-i Yâsîn-i Şerîf'in” şeklinde yazılmıştır. Bunu da “Yâsîn-i Şerîf'in Tefsîri” şeklinde Türkçeye aktarabiliriz. “Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi (SÇ, Y-827) nüshası esas alınarak Enfel Doğan tarafından hazırlanıp yayınlanmış olan “*Mustafa bin Muhammed, Kur'an'ın Kalbi; 14. Yüzyıla Ait Bir Sûre-i Yâsîn Tefsiri,*” adlı kitapta da eserin ismi “Sûre-i Yâsîn Tefsiri” şeklinde kayıt edilmiştir.

Nüshalardaki izafet terkiibini de göz önünde bulundurarak esere “**Yâ-sîn SûresininTefsîri**” adının verilmesinin daha uygun olacağı kanaatine vardık.

¹⁷ Özkan, *Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yapılmış Kur'an Tercümeleri*, s. 548-549.

¹⁸ Coşan, *XV. Asır Türk Yazarlarından Muslihu'd-din, Hamidoğulları ve Hızır Bey*, s. 104.

1.3.2. Eserin Mustafa bin Muhammed'e Aidiyeti

Tahkîk şeklinde yapılan bütün bilimsel araştırmalarda, araştırma konusu olan esere güvenin sağlanması için, o eserin müellife aidiyetinin kesin olarak bilinmesi büyük önem arz etmektedir.

Daha önce de beyan ettiğimiz üzere Mustafa bin Muhammed'in "*Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri*" adlı eserinin Süleymaniye Kütüphanesi 282 numarada kayıtlı Fatih nüshasını "temel nüsha" olarak; yine Süleymaniye Kütüphanesi İbrahim Efendi Bölümü 140 numaralı nüshasını da "karşılaştırma nüshası" olarak belirledik. Mustafa bin Muhammed ve mezkûr eserlerinin ona ait olup olmadığı noktasında farklı görüşlerin ortaya atıldığını müşahade etmekteyiz. Bunları şu şekilde arz edebiliriz:

Mustafa bin Muhammed ve eserleri üzerine çalışma yapan bazı bilim adamlarına göre bugün kütüphanelerde nüshaları mevcut olan eserlerden hareketle bilinen ilk Türkçe Kur'an tefsirlerinin Fatîha Suresi, İhlâs Suresi, Yasin Suresi, Mülk Suresi, Amme cüzü ve Âyetü'l-Kürsî tefsirleri olduğu görülmektedir. Söz konusu tefsirlerin, "Âyetü'l-Kürsî tefsiri hariç tamamının Mustafa bin Muhammed tarafından, 1362-1368 yılları arasında yazıldığı kabul edilmektedir.¹⁹ Bu görüşü esas aldığımız zaman, çalışma konumuzu teşkil eden "*Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri*" adlı eser de Mustafa bin Muhammed'e aittir.

Müellifimiz ve eserleri üzerine hem yüksek lisans yapan hem de makale kaleme alan sayın Özcan Tabaklar'ın bu husustaki görüşleri ise şöyledir: "*Müellifin 249 yapraktan oluşan Fatîha ve Yasin sureleri, Tebareke ve Amme cüzlerinden meydana gelmiş bir tefsiri bulunmaktadır. Bu eserinde, Yasin suresi ve Tebareke cüzünün mukaddimelerinde bu tefsirlerin İnanoğlu'larından İshak Bey bin Murad Arslan'a sunulduğuna dair ifadeler yer almaktadır. İshak Bey'in 1362 tarihli sikkesinin var olduğunu ancak 1368'den sonra beyliğinin devam etmediğini bilmekteyiz. Çünkü Germiyanoglu Süleyman Şah'a ait 1368 tarihli sikke bulunmaktadır. Dolayısıyla bu surelerin tefsiri 1362-1368 yılları arasında Denizli civarında telif edildiği görüşüne*

¹⁹ Muhammet Yelten, *Anadolu Sahasında Yapılmış Sure Tefsirleri ve Bu Tefsirlerin Türk Dili Açısından Önemi*, İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri, 9 (2000): s. 250; Mustafa Özkan, *Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yapılmış Kur'an Tercümeleri*, Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar, İlim Yayma Vakfı Kur'an ve Tefsir Akademisi, İstanbul, 2010, s. 531; Bünyamin Taş, *Klasik Türk Edebiyatında Manzum Tefsir = Poetic Tafsir in Classical Turkish Literature*, 2015, The Journal of Academic Social Science Studies [JASSS], Sayı: 37 (1), s. 105.

varılabilir. Bu nedenle her ne kadar tefsirin kim tarafından yazıldığı belirtilmemiş olsa da, 14. yüzyılın ortalarında yaşadığı kanaati hâkim olan, Mustafa bin Muhammed'in yazdığını güçlendirmektedir. Aynı zamanda incelediğimiz metin, Mustafa bin Muhammed'in İshak Bey bin Murad Arslan'a sunmuş olduğu Tebareke cüzü tefsiri ile Süleyman Paşa'ya sunmuş olduğu Mülk suresi tefsirine üslup açısından benzemektedir. Bu da elimizdeki eserin Mustafa bin Muhammed'e ait olduğu kanaatini iyice kuvvetlendirmektedir.”²⁰

Karşılaştırma nüshası olarak belirlediğimiz Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İbrahim Efendi Bölümü 140 numaralı nüshanın neşrini yapan Ayşe Hümeysra Aslantürk, bu nüshanın Mustafa bin Muhammed'e değil de Hızır Bey Çelebi'ye ait olduğunu öne sürmüştür.²¹

Bütün çabalarımıza rağmen ne yazara ne de kitabın baskılarına ulaşabildik. Ancak sayın Aslantürk'ün bu yöndeki görüşlerine; Ergün Acar tarafından yazılan **“Hızır Bey Çelebi'ye Ait Yeni Bir Türkçe Yâsin-i Şerif Tefsiri Üzerine (Kastamonu Nüshası)”** adlı makale üzerinden ulaşabildik. Bu makalede aktarılan bilgilere göre sayın Aslantürk iddiasını temellendirmek için şunları dile getirmiştir: **“Yazmanın 26b varakında Hızır Bey'in bu tefsiri önce Arapça yazdığı sonra Türkçeye çevirdiği kayıt edilmiştir.”**²² Sayın Ergün Acar, Aslantürk'ün vermiş olduğu bilgilere itimat etmiş ve aynen aktarmıştır.

Ancak biz bu bilgilerin isabetli olmadığı kanaatindeyiz. Şöye ki; İbrahim Efendi Bölümü 140 numaralı nüshanın, kaynak olarak gösterilen mezkûr [26b] varakında böyle bir kaydın tutulup tutulmadığını tespit etmek adına Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İbrahim Efendi Bölümü 140 numarada kayıtlı olan nüshayı incelemeye aldık. Bahsi geçen nüshaya baktığımız zaman, [26a] ve [26b] numaralı varakların “asıl metninde” bu yönde en ufak bir malumatın olmadığını tespit ettik. Bununla birlikte

²⁰ Özcan Tabaklar, *Anadolu Sahasında Yazılmış Bir Sure Tefsiri*, İlmi Araştırmalar Dergisi, Sayı: 16, İstanbul 2003, s. 98.

²¹ Yazar bu nüshayı iki defa neşretmiştir; Ayşe Hümeysra Aslantürk, *Yasin-i Şerif Tefsiri*, Eksen Matbaası, İstanbul, 1997. [2. Baskı; Ayşe Hümeysra Aslantürk, *Hızır Bey Çelebi ve Yasin-i Şerif Tefsiri*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2007.]

²² [Bkz; Ayşe Hümeysra Aslantürk, *Hızır Bey Çelebi ve Yasin-i Şerif Tefsiri*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2007, s. 35.] Not: Asıl kaynağa ulaşamadığı için, bu bilgi şu makaleden alınmıştır; Ergün Acar, *Hızır Bey Çelebi'ye Ait Yeni Bir Türkçe Yâsin-i Şerif Tefsiri Üzerine (Kastamonu Nüshası)*, Journal of Turkish Studies, Yıl-sayı: 2019, Volume: 14, Issue: 1, s. 17.

[26a] ve devamındaki [26b] numaralı varağın derkenar²³ kısmında, Yasin suresinin 36. ayetinin “وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ” ibaresinin tefsiri sadedinde ve Arapça olarak; “bu (ibarede) ince bir mana” olduğundan bahsedilmiş ve derkenarda on satır boyunca bu ayetin Arapça tefsiri yapılmıştır. Peşinden de Türkçe olarak; “*Tefsir-i Kebîr’de açıklanmıştır oraya nazar oluna! (oraya bakılsın)*” denilerek, oraya bakılması istenmiştir. Râzî’nin (ö. 606/1210) *Tefsir-i Kebîr’ine* bakınca, *Tefsir-i Kebîr*’deki açıklamaların Arapça orijinal haliyle derkenar kısmına aktarılmış olduğunu müşahade ettik. (Karşılaştırınız; Râzî, *Mefâtîhu’l-Gayb (Tefsîr-i Kebîr)*, XXVI, s. 69.”²⁴ ve “İbrahim Efendi 140, [26a] derkenar kısmında) Peşinden gelen diğer ayetin (Gece de, onlar için bir ayettir. Biz ondan gündüzü sıyırıp çıkarırız. Bir de bakarlar ki karanlığa girmişler, Yasin, 37) tefsirinde ise yani [26b] numaralı varakta, bu sefer de bu ayet dört satır kadar Arapça olarak tefsir edilmiş ve peşinden de Türkçe olarak; “*Tefsir-i Kadiyyesine nazar eyle!*” denilmiştir. Burada zikredilen “*Tefsir-i Kadiyye*” ise Kâdî Beydâvî’nin (ö. 685/1286), *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl* adlı tefsiridir. Nitekim oraya bakınca da orada geçen ibarelerin Arapça orijinal haliyle birebir derkenar kısmına aktarılmış olduğunu müşahade ettik. (Karşılaştırınız; Beydâvî, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*, IV, s. 268.”²⁵ ve “İbrahim Efendi 140, [26b] derkenar kısmında sağ üst köşede) Bunun hemen altında/devamında ise Türkçe olarak şu ibareler eklenmiştir; “*ve sahibi tefsir Hızır bey Çelebi’nin lisan-ı Türkî’ye tercüme eylediği tefsirine (de) nazar eyle! Fazilet-i bâhiresi malum(dur). Zîrâ merhûm, ulemâ-i müteahhirîn (geç dönem âlimlerinden) ve sülehâ-i mütebahhirindendir. Sene, 882*” Bakınız: İbrahim Efendi 140: [26b] derkenar kısmında sağ üst köşede). Ayrıca aynı nüshanın [3b/20-23] numaralı varakında, müellif bu tefsiri zaten Hızır Bey Çelebi’nin arzusu üzerine kaleme aldığını açıkça beyan etmektedir. Bu da adı geçen nüshanın Hızır Bey Çelebi tarafından kaleme alınmış olmasının mümkün olmadığını ortaya koymaktadır.

Sonuç itibariyle şunu söyleyebiliriz: Derkenar kısmında verilen ve muhtevastından da okuyucuyu değişik kaynaklara yönlendirme amacı taşıdığı açık bir

²³ **Derkenar:** Yazma eserin metin kısmında sayfaların köşelerinde ya da asıl metin dışındaki boşluk kısımlarında birtakım açıklayıcı notlara derkenar adı verilir. Bkz; Fatih Rukancı, *Yazma Eserlerde Fiziksel Niteleme*, Erdem : Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, Ankara, 2012, Sayı: 63, s. 199.

²⁴ Râzî, Ebû Abdillâh Ebu’l-Fadl Fahrüddîn Muhammed b. Ömer, *Mefâtîhu’l-Gayb*, Dâru’l-Fikr, Beyrût, 1981/1401, XXVI, s. 69.

²⁵ Kâdî Beydâvî, Nasıruddîn Ebi’l-Hayr Abdullah b. Ömer b. Muhammed, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*, Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî, Beyrût, 1998/1418, IV, s. 268.

şekilde anlaşılan bu açıklama yazılarından yola çıkılarak “Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İbrahim Efendi Bölümü 140 numarada kayıtlı olan nüshanın” Hızır bey Çelebi’ye ait olduğu neticesi çıkarılamaz. Kanaatimizce sayın Aslantürk’ün bu yöndeki tespiti isabetli olmamıştır. Ayrıca Sayın Enfel Doğan’ın “*Mustafa bin Muhammed, Kur’an’ın Kalbi; 14. Yüzyıla Ait Bir Sûre-i Yâsîn Tefsiri*” adıyla hazırlamış olduğu kitapta “temel nüsha” olarak aldığı “Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi (SÇ, Y-827) nüshası ile İbrahim Efendi Bölümü 140 numaralı nüshayı başından sonuna kadar karşılaştırdık ve her iki nüshanın aynı yazarın kaleminden çıktığına tam kanaat getirdik.

Böylece Süleymaniye Kütüphanesinde kayıtlı olan, hem Fatih: 282 hem de İbrahim Efendi: 140 numaralı nüshaların Mustafa bin Muhammed’e ait olduğuna tam kanaatimiz hâsıl oldu.

1.3.3. Dili

Osmanlı müfessiri olan Mustafa bin Muhammed eğitim için Medine, Mısır, Şam ve Irak’a gidip oralarda iyi bir tahsil görüp iyi bir Arapça bilgisine sahip olarak ülkesine dönmüş olması,²⁶ bize onun Osmanlı Türkçesine hâkim olduğu gibi aynı zamanda Arapça diline de hâkim olduğunu göstermektedir. Ancak şu an incelediğimiz “*Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri*” adlı eserinin dili Osmanlıca Türkçesidir.

1.3.4. Yazılış Tarihi ve Gayesi

Müellifin yazmış olduğu bu eserin tarihi bilinmemektedir. Yazmasındaki gaye ise her tefsirinde olduğu gibi öğüt vermek amacıyla kaleme almıştır. Tefsirini Burdur, Isparta ve Antalya’da hüküm süren Hamidoğullarından Hızır bin Gölbey’i ile Denizli ve Lâdik çevresinde hüküm süren İnançoğullarından Murad Arslan Oğlu İshak Bey’e takdim etmiştir.²⁷

Temel nüshamız olan Fatih 282, Divân-ı Hümayun Hocalarından hafız-ı Kur’an Lala Muḥammed tarafından Hicrî 1201 [Miladî, 1787] senesinde istinsah edilmiştir.²⁸ Karşılaştırma nüshamız olan İbrahim Efendi 140 nüshası ise Hicrî 1205 [Mîlâdî, 1790]

²⁶ Kofoğlu, *Hamidoğulları*, XV, s. 475.

²⁷ Sertkaya, Osman Fikri, *XIV. Yüzyıl Müfessirlerinden Muhammed Oğlu Mustafâ (=Mustafâ bin Muhammed)’in Sûre Tefsirleri Üzerine*, Uluslararası Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştay Bildirileri (1-2 Aralık 2010), 2013, s. 413-414.

²⁸ Fatih Nüshası, [111b]

senesinde Hafız Abdullah Râkım b. Ebi Bekr Eğinli (veya Antalî) tarafından istinsah edilmiştir.²⁹

1.4. Yazma Nüshaları: Özellikleri ve Bulunduğu Yerler

Müellifin bu tefsirinin değişik kütüphanelerde, birçok yazmasının bulunduğu söylenmiştir. Bunlardan iki tanesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü İhtisas Kitaplığı'nda (nr.3779, vr.1b-57a) kayıtlı yazma içerisinde bulunduğu, sekiz tanesinin Milli Kütüphane'de Yazmalar Bölümü'nde bulunduğu, Süleymaniye Kütüphanesi'nde İbrahim Efendi (nr.140) ve Fatih (nr.282) isimli iki tane nüshanın bulunduğu, Millet Kütüphanesi'nde Ali Emiri, Şer'iyye (nr. 58,59) isminde bir nüshanın bulunduğu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Genel Kitaplığı'nda (Nadir Eserler, nr. N 2495-188, vr.287a-339b) nüshanın Hızır Bey Çelebi adına yazılmış olduğu, Konya İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi'nde (nr.1339) numaralı nüshasının olduğu söylenmiştir.

Bunlardan Süleymaniye Kütüphanesindeki nüshalardan 282 numaralı Fatih olarak kaydedilmiş olan nüshayı “temel nüsha” olarak tercih etmenin daha isabetli olacağı kanaati hâsıl oldu. Çünkü bu nüsha daha açık ve bilhassa harekeli olduğu için muhtemel yanlış okuma ihtimallerini de en aza indireceğini düşündük. Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki İbrahim Efendi 140 numaralı nüshayı da karşılaştırma nüshası olarak belirledik. Fatih nüshasına “A” ismini, İbrahim Efendi nüshasına ise “B” ismini verdik. Aradaki farklılıkları dipnotlarda gösterdik.

a) Süleymaniye Kütüphanesinde 282'de kayıtlı olan Fatih nüshasının her sayfasında 15 satır bulunup [1b]-[111b] varaktan oluşmaktadır. [1b] numaralı varakta buluna serlevhada Arapça olarak şu ibare yer almaktadır: “**Esmâu'l-Kur'âni'l-'Azîm el-Vâkı'âtu fîhi**” yani, Kur'an-ı Azîm'de geçen Kur'ân'ın (diğer) isimleri. Kur'ân'ın isimleri [2a/5]'e kadar devam etmektedir. [2a/5]'ten itibaren Fatiha suresinin icmalî tefsiri başlamakta ve [4b] numaralı varakın sonuna kadar devam etmektedir. **Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri** ise [5a] numaralı varaktan başlayıp [111b] numaralı varaka kadar devam etmektedir. Varaklar 15 satırdan meydana gelmektedir. Yasin suresinin ayetlerinin tamamına yakını kırmızı mürekkeple yazılmış, çok az sayıdaki ayeti ise

²⁹ İbrahim Efendi Nüshası, [52a]

siyah mürekkeple yazılmıştır. Nüshada geçen tefsir metnlerinin tamamı harekeli olarak yazılmıştır.

b) Süleymaniye Kütüphanesinde nr. 140'ta kayıtlı olan İbrahim Efendi nüshasının her sayfasında 23 satır bulunup [1b]-[52a] arasında 52 varaktır. Nüshada geçen tefsir metinleri ile derkenardaki açıklamalar harekesiz bir şekilde yazılmıştır. Sadece Yasin suresini ayetleri değil, nüshada geçen diğer ayet, hadislerin başındaki besmeleler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Cümlelerde geçen “*dahi, yani, sual etti ki... cevap verdi ki...*” gibi başlangıç ve bitiş kelimeleri de kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Derkenar kısmındaki açıklamalar ise [1b] numaralı varakın üst tepe kısmından ve şu ibarelerle “*Hüccet-i katı’amız ol Kur’ân-ı ‘Azîmin cümlesi yüz on dört sûredir ve altı bin altı yüz altmış altı ayettir...*” başlamaktadır. Derkenardaki tefsir metinleri ile dikkat çekme ve kaynak gösterme metinleri [39b] numaralı varaka kadar devam etmektedir. Buradan nüshanın sonuna kadar derkenar kısmı boş bırakılmıştır. Sadece [52a] numaralı varakın derkenarında müstensih tarafından eklenmiş olan ve Hz. Peygamber’e (s.a.v.) atfen “*Mescitteki mümin denizdeki balık gibidir. Mescitteki münafık ise kafesteki kuş gibidir*”³⁰ mealindeki sözü yazılmıştır.

Fatih Nüshanın Başı (Temel Nüsha)

الحمد لله الذى انزل على عبده الكتاب الكريم الحليم وشرفه باعطاء الرسالة والفضل العظيم و أیده
فى دعوات الرسالة بالبرهان القديم فقال له يس والقرآن الحكيم انك لمن المرسلين على صراط مستقيم عليه افضل
الصلوة واكمل التسليم وعلى اله واصحابه الهادين المتأدبين بادابه الى يوم القيام الى...

Fatih Nüshanın Sonu (Temel Nüsha)

ودخى أول الله عظيم الشأن جل وعلا حضرتلرينه عودت و رجوع ايديجر. صدق الله العظيم وبلغ
رسوله الكريم ونحن على ما خالقنا من الشاهدين والحمد لله رب العالمين...

İbrahim Efendi Nüshanın Başı (Karşılaştırma Nüshası)

للحمد لله الذى انزل على عبده الكتاب الكريم الحليم وشرفه باعطاء الرسالة والفضل العظيم و ايده فى
دعوات الرسالة بالبرهان القديم فقال له يس والقرآن الحكيم انك لمن المرسلين على صراط مستقيم عليه افضل
الصلوة واكمل التسليم وعلى آله واصحابه الهادين المتأدبين بآدابه إلى يوم القيام الى ...

³⁰ Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlû'l-İlbâs 'Amme İstehere mine'l -Ehâdis 'alâ Elsineti'n-Nâs*, Mektebetu'l-Kudsî, Kâhire, 1351, II, s. 294. (no: 2689). Aclûnî, bu sözün “her ne kadar Hadis-i Şerif olarak şöhret bulmuş olsa da hadis olmadığı” görüşündedir.

İbrahim Efendi Nüshanın Sonu (Karşılaştırma Nüshası)

أول جناب حضرت رب العالمين عن اصل عدمن خلق ايلدكي جمله مخلوقك كندولرى وأمورلرى
أول جناب حضرت رب العالمين عودت و رجوع إيديجيردر. صدق الله العظيم و بلغ رسوله الكريم ونحن
على ما قال خالقنا ومولنا من الشاهدين والحمد لله رب العالمين ...

1.5. Mustafâ bin Muhammed ve Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Müellifimiz ve eserleri üzerine bazı kitaplar kaleme alınmış, yüksek lisans ve doktora tezleri yapılmış ve pek çok makale yazılmış ve tebliğler sunulmuştur. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1.5.1. Kitaplar

1) Enfel Doğan, *“Mustafa bin Muhammed, Kur’an’ın Kalbi; 14. Yüzyıla Ait Bir Sûre-i Yâsîn Tefsiri,”* Büyüyenay Yayınları, İstanbul, 2016. Yazarın verdiği bilgilere göre bu kitap, Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN’ın yürütücüsü olduğu ve İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi (BAP) tarafından desteklenen *“Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yapılmış Sûre Tefsirlerinin Yayına Hazırlanması”* başlıklı, ÖNAP-15128 numaralı projenin bir parçasıdır. “Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi (SÇ, Y-827) nüshası, “temel nüsha” olarak alınmış, Oxford Bodleian Library (Bod., MS-Turk-d-23-1) ve Milli Kütüphane (MK, A. 703/1) nüshaları ile karşılaştırılarak ve transkribe edilerek elde edilen metnin sadeleştirilmesi ile hazırlanmıştır.³¹

2) Ayşe Hümeýra Aslantürk, *Yasin-i Şerif Tefsiri*, Eksen Matbaası, İstanbul, 1997. [2. Baskı; Ayşe Hümeýra Aslantürk, *Hızır Bey Çelebi ve Yasin-i Şerif Tefsiri*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2007.] Bu eser iki defa basılmıştır. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İbrahim Efendi Bölümü 140 numarada kayıtlı olan nüsha esas alınarak baskıya sunulmuş ve bu nüshanın Mustafa bin Muhammed’e değil de Hızır Bey Çelebi’ye ait olduğu iddia edilmiştir. Ancak bu iddianın tutarlı olamayacağını yukarıda ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuştuk.

³¹ Doğan, Enfel, *“Mustafa bin Muhammed, Kur’an’ın Kalbi; 14. Yüzyıla Ait Bir Sûre-i Yâsîn Tefsiri,”* Büyüyenay Yayınları, İstanbul, 2016, s. 12, ayrıca s. 37.

1.5.2. Doktora Tezleri

Tespit edebildiğimiz kadarıyla müellifimiz ve eserleri üzerine sadece bir doktora tezi yapılmıştır, künye bilgileri aşağıdaki şekildedir.

1) Yusuf Doğan, *Mustafa bin Muhammed İhlâs sûresi tefsiri (Giriş, transkripsiyonlu metin, dil incelemesi, dizin-sözlük, tıpkıbasım)*, Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kocaeli, 2018.

Ancak daha eski tarihlerde yapılmış olan başka doktora tezlerinin olması da muhtemeldir.

1.5.3. Yüksek Lisans Tezleri

Müellifimiz ve eserleri üzerine yapılmış olan belli başlı yüksek lisans tezlerini ise şu şekilde sıralayabiliriz:

1) Nadide Gürbüz, *Mustafa İbn-i Muhammed Ankaravî, Yâsîn Sûresi Tefsiri*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, Ankara 1986.

2) Ulya Nisar, *Amme cüz'ü tefsiri -Mustafa bin Muhammed- (varak no: 121 b-143 a)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, 1987.

3) Özcan Tabaklar, *Amme cüz'ü tefsiri -Mustafa bin Muhammed- (varak no: 111 b-121 a/143 a-154 b)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, 1987.

4) Ahsen Esatoğlu, *İhlâs Sûresi Metni, Dil Özellikleri ve Sözlük*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1987.

5) Mehmet Kara, *Yâsîn sûresi tefsiri (inceleme-metin-sözlük-tıpkıbasım)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1988.

6) Funda Sezgin, *14. Yüzyıla Ait Bir Yâsîn Sûresi Tefsiri Üzerinde Sentaks Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Denizli 1997.

7) Almazbek Jarkynbaev, *XIV. Yüzyılda Yazılmış Bir Sûre Tefsiri Üzerine Dil İncelemesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2005.

8) Ali Öztürk, *Hızır b. Gölbeği Adına Yazılmış Bir Mülk Süresi Tefsiri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk İslam Edebiyatı, 1996.

9) Kamile Okulu, *Osmanlı müfessirlerinden Mustafa Muslihiddin ve İhlâs Suresi Tefsiri adlı eserinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul, 2015.

Bu tezlerden ilk yedisi Türk Dili ve Edebiyatı alanında yapılmış ve müellifimizin eserleri dil yönünden ele alınmıştır. Bir tanesi Türk İslam Edebiyatı diğeri ise Temel İslam Bilimleri alanında yapılmış ancak müellifimizin *İhlâs Suresi Tefsiri* adlı eseri üzerine çalışılmıştır. Bizim çalışmamız ise Temel İslam Bilimleri alanında ve müellifin *Yâ-sîn Sûresinin Tefsiri* adlı eserini konu edindiğinden, mezkûr yüksek lisans tezlerinin tamamından farklılık arz etmektedir. Bununla birlikte çalışmamız esnasında mezkûr tezlerin tamamından istifade ettik. Bu nedenle hepsinin kıymetli yazar ve danışmanlarına teşekkür etmeyi borç biliriz.

1.5.4. Makale ve Tebliğler

Müellifimiz ve eserleri hakkında pek çok makale, tebliğ ve tanıtım yazısı kaleme alınmıştır. Bunların hepsini tespit etemeye de esasında imkân yoktur. Bu nedenle öne çıkanlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1) H. F. Turgal, *Hızır bin Gölbeği*, Ün: Isparta Halkevi Mecmuası, Isparta, 1937, cilt: IV, sayı: 37, 517-518.

2) Tahir Erdem, *14 Üncü Asırda Türk Diliyle Yazılmış Bir Eser ve (Hızır Bin Gölbeği) Ne Ait Bir Kitabe*, Ün: Isparta Halkevi Mecmuası, Isparta, 1937, cilt: IV, sayı: 37, s. 518-520.

3) Tahir Erdem, *Eğirdirde Hızırbey Camisi*, ÜN: Isparta Halkevi Mecmuası, Cilt: 4, Sayı: 47, Isparta, 1938, s. 670-672.

- 4) Muhammed Esad Coşan, *XV. Asır Türk Yazarlarından Muslihu'd-din, Hamidoğulları ve Hızır Bey*, Vakıflar Dergisi, Ankara, 1981.
- 5) Mehmet Kara, *Doğu ve Batı Türkçesinde Kur'an Tercüme ve Tefsirleri*, Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Reisliği Yıllığı], Ankara, 1993, cilt: XXIX, sayı: 3, s. 25-36.
- 6) Ali Öztürk, *Eğirdir'de Yaşamış Bir Türk Alimi Muslihuddin Mustafa Bin Muhammed ve Eserleri*, Isparta Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Yönleri ile Eğirdir: 1. Eğirdir Sempozyumu, 31 Ağustos-01 Eylül 2001, Eğirdir-Isparta, s. 729-740.
- 7) Muhammet Yelten, *Anadolu Sahasında Yapılmış Sure Tefsirleri ve Bu Tefsirlerin Türk Dili Açısından Önemi*, İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri, 9 (2000): s. 249-254.
- 8) Mustafa Özkan, *Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yapılmış Kur'an Tercümeleri*, Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar, İlim Yayma Vakfı Kur'an ve Tefsir Akademisi, İstanbul, 2010, s. 517-558.
- 9) Yusuf Akçay, *Kur'an'ın İlk Türkçe Tercümeleri ve Mustafa bin Muhammed'in İhlas Suresi Tefsiri*, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 5. sayı, İstanbul, 2012, s. 125-140.
- 10) Osman Fikri Sertkaya, *XIV. Yüzyıl Müfessirlerinden Muhammed Oğlu Mustafâ (=Mustafâ bin Muhammed)'in Sûre Tefsirleri Üzerine*, Uluslararası Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri (1-2 Aralık 2010), İstanbul, 2013, s. 395-432.
- 11) Bünyamin Taş, *Klasik Türk Edebiyatında Manzum Tefsir = Poetic Tafsir in Classical Turkish Literature*, 2015, The Journal of Academic Social Science Studies [JASSS], sayı: 37 (1), s. 101-121.
- 12) Ergün Acar, *Hızır Bey Çelebi'ye Ait Yeni Bir Türkçe Yâsin-i Şerif Tefsiri Üzerine (Kastamonu Nüshası)*, Journal of Turkish Studies, Yıl-sayı: 2019, Volume: 14, Issue: 1.

İKİNCİ BÖLÜM

ESERİN MUHTEVA, KAYNAK VE TEFSİR BAKIMINDAN METODU

2.1. Eserin Muhtevası

Müellifimiz değişik kaynaklardan faydalanarak konuyu geniş bir şekilde izah etmeye çalışmıştır. Öncelikle Yasin-i Şerif'in niçin Kur'an'ın kalbi olduğuna değinerek Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadisini delil göstermiş, daha sonra fazileti hakkında, çeşitli hadisler ve âlimlerin sözlerini zikretmiştir.

Müellif ilk etapta sûrenin ayet, kelime ve harf sayısına değinmiş; nüzul sebebini açıklamış, daha sonra sureyi tefsir etmiştir. Ayetleri tefsir ederken başka ayetlerden, hadis ve bazı müfessirlerin görüşünden faydalanmıştır. Tefsirimiz öğüt amaçlı olduğu için rivayetler, menkıbeler ve hikâyelere de yer vermiştir. Ayrıca ayetleri açıklarken yer yer kıraat vecihlerine de temas etmiştir.³²

2.2. Eserin Kaynakları

Müellifimiz, tefsirinde faydalandığı kaynaklardan, bazen sadece müfessirin adını zikretmiş. Bazen sadece eserinin adını zikretmiştir. Bazen isim ve eser vermeden “Bazıları şöyle diyor, bazı müfessirler yanında böyledir” şeklinde atıflarda bulunmuştur. Bunları şöyle örneklendirebiliriz:

2.2.1. Sadece Müfessirin İsmi Zikredildiği Kaynağa Örnek

Müellif, vr. [41a]'da şöyle demiştir: “İmam-ı Vahîdî³³ tefsirinde, âlemlerin sahibi olan Yüce Allah, bin türlü canavar yaratmıştır. Bunların altı yüzü denizde dört yüzü ise karadadır. Bunların simaları ve lügatları değişik olup birbirlerine benzemezler.” diye beyan etmiştir.

³² Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [13b] ve [32b]

³³ Ebü'l-Hasen Alî b. Ahmed b. Muhammed en-Nîsâbü'rî el-Vâhidî (ö. 468/1076), *el-Basîr fî Tefsîri'l-Kur'ân*, adlı tefsiri döneminin en önemli tefsirlerinden biri olup 446 (1054) yılında tamamlanmıştır. Ayrıca; “*el-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*” ve “*el-Vasîr fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd (el-Vasîr Beyne'l-Makbûd ve'l-Basîr)*” ile *Esbâbü'n-Nüzûl* adlı eserleri de meşhurdur.

2.2.2. Sadece Eserin İsmi Zikredildiği Kaynağa Örnek

Müellif, vr. [10b]'de şöyle demiştir: “*Tefsiri Surâbâdî*” de³⁴ şu ifadeler nakledilir: ‘Âlemlerin sahibi olan Yüce Allah’ın dört bin isminin var olduğu, bin ismin sadece Allah’ın bildiğini, bin ismin sadece Meleklerin bildiğini, bin ismin Levh-i Mahfûz’da gizli olduğunu, üç yüz ismin Tevrat’ta olduğunu, üç yüz ismin İncil’de olduğunu, doksan dokuz ismi şerifin beyan edilip birinin ise gizli olduğunu ona ismi Azam denilir” diye beyan etmiştir. [38a] numaralı varakda bir hadisi yorumlarken, “*Tenbîhü’l-Ğâfilîn*”³⁵ adlı eserde bu hadisin manası açıklanmıştır”³⁶ diye beyan etmiştir.³⁷

2.2.3. İsim Vermediği Kaynaklar

Müellif bazen kaynak ismi zikretmeyip “*Bazı müfessirler böyle diyor, bazı müfessirlerin yanında böyledir, bazı muhakkik âlimlerin sözündendir*” diye beyan etmiştir. Bazen de soru sorup ardından cevap vererek ayetleri yorumlamıştır.

Müellif Yasin suresinin dokuzuncu ayetini yorumlarken, Vr. [16a]'da “Bazı müfessirler yanında (Yani bazı müfessirlere göre) bu ayeti kerime Ebû Cehil hakkında nazil olmuştur” diye belirtmiştir. Vr. [16b]'de “Bazı müfessirler yanında ise bu ayeti kerime kafirler hakkında nazil olmuştur” diye belirtmiştir. Tefsirin birçok yerinde bu tarz ifadeler kullanılmıştır.

Başka bir örnek vr. [39b]'de: “Büyüklerin sözündendir diyerek: Dünya, ahiretin tarlasıdır” sözünü aktarmış ve bunun konuyla ilgili Hadis-i Şeriflere de mutabık olduğunu vurgulamıştır.

Başka bir örnek, vr. [45b]'de gece ve gündüz hakkında yorum yapılırken, “Gece ile gündüzden hangisi daha evladır?” Diye soru sormuş ardından cevap vererek beyan etmiştir.

³⁴ Ebû Bekr Atik b. Muhammed el-Herevî es-Surâbâdî'nin (ö. 494/1102) “*Tefsir-e Surâbâdî*” adındaki Farsça tefsiridir.

³⁵ Ebû'l-Leys İmâmü'l-Hüdâ Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm es-Semerikandî'nin (ö. 373/983) “*Tenbîhü'l-Ğâfilîn*” adlı eseridir. Başta Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sözleri olmak üzere Selef âlimlerinden yapılan rivayetlerle işlenen vaaz ve nasihat eseridir.

³⁶ Bkz; Semerkandî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed, *Tenbihu'l-Ğâfilîn*, Mektebetu'l-İmân, Kâhire, 1994/1415, s. 7.

³⁷ Bkz; Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [38a]

2.3. Mustafa Bin Muhammed'in Tefsir Metodu

2.3.1. Rivayet Yönü

Rivayet Tefsiri: Buna me'sûr veya naklî tefsir de denilir. Bazı âyetleri beyan ve tafsil etmek için, bizzat yine Kur'ân'daki başka âyetlerle, Hz. Peygamber'in (s.a.v.), sahabenin sözleriyle açıklanışı şekline denir. Hatta bazıları buna tâbiûnun sözlerini de ilâve ederler. Rivayet tefsiri başlangıçta rivayet tarikiyle başlamış, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) sahabeye, onlardan tabiîlere intikal etmiştir. Tedvin devri başladıktan sonra rivayetler eserlerde toplanmaya başlamıştı. Ali b. Ebî Talha, Ebû Ravk ve İbn Cüreyc tefsirleri misal olarak verilebilir. Hz. Peygamber'den (s.a.v.) veya sahabeden nakledilen tefsir rivayetleri fevkalade bir usûlle zaptedilmiştir. Gerek rivayet edilenlere ve gerekse rivayet edenlere âit olmak üzere bir takım usullere, kaidelere ittiba edilmiştir. Hafızada olan malumat satırlara intikâl ettirilmiş, bunların nakillerinde de bazı esaslar va'z edilmiştir. Hadis usûlü bunları gayet güzel açıklamaktadır. Bu tefsir yöntemi, Kur'an'ı yorumlarken Kur'an ayetlerini, Hz. Peygamber'in sünnetini sahabe ve tabiînden gelmiş haberleri, Arap dili ve cahiliye dönemi şiirlerini kendine kaynak alır. Rivayet tefsirlerinde müfessirin rolü de mühimdir, tefsir bir ayna gibidir. Müfessirin ve cemiyetin durumunu aynen aksettirir.³⁸

Bu bağlamda Mustafa bin Muhammed'in, tefsirinde rivayet yöntemini aktif bir şekilde kullandığını müşahade etmekteyiz.

2.3.1.1. Kur'an'ı Kur'an'la Tefsiri

Kur'an ayetlerinin, yine Kur'an'daki diğer ayetlerle tefsir edilip açıklanması, rivayet yönteminin en başta gelen hususiyetidir. Nitekim Kur'an, insanların dünya ve ahiret saadeti için indirilmiş olup ve aynı zamanda kendi kendini tefsir eden bir kitaptır. Bu yönü, bizzat Kur'an'da beyan edilmiştir.³⁹ Bu nedenle pek çok müfessir, tefsirlerinde ayetleri ayetlerle tefsir edip yorumlamıştır. Muhammed b. Mustafa da bunlardan birisidir. Müellifimizin, toplam 38 Sureden 68 farklı ayeti 76 farklı yerde Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri esnasında kullandığını tespit ettik. Bu da onun hem Kur'ân'ın

³⁸ Muhammed Hüseyin ez-Zehebî, *et-Tefsîr ve'l-Mufessirûn*, Mektebetu Vehbe, Kâhire, 2000, I, s. 104; İsmail Cerrahoğlu, *Tefsîr Usulü*, Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Yay., 1971, s. 224-225; Muhsin Demirci, *Tefsîr Usulü ve Tarihi*, İstanbul, İFAV Yay, 1998, s. 244-245.

³⁹ Hud 11/1., Fussilet 41/3., Yunus 10/37.

genel muhtevasına hem de tefsire hâkim olduğunu göstermektedir. İlgili ayetler tezimizin sonunda dizinlenerek listelenmiştir.

Şimdi müellifimiz tarafından yapılan ve Kur'an'ın Kur'an ile tefsirine örnek teşkil edebilecek bazı misaller verelim:

1) Müfessir, surenin 37'inci ayetini tefsir ederken, önce “Gece ile gündüzden hangisi daha faziletlidir?” diye sorup, bunun cevabına değindikten sonra, şu ayeti kerimeyi, gecenin faziletli olduğuna dair delil olarak getirmiştir: “*Üzerine gece karanlığı basınca, bir yıldız gördü. İşte Rabbim! Dedi. Yıldız batınca, Ben öyle batanları sevmem, dedi.*”⁴⁰ Daha sonra şu ayeti de delil getirmiştir: “*Musa'ya otuz gece süre belirledik. Buna on (gece) daha kattık. Böylece Rabbinin belirlediği vakti kırk geceye tamamladık.*”⁴¹ Buna göre gece günden daha faziletli olmaktadır.⁴²

2) Müfessir, surenin 54'üncü ayetini tefsir ederken, Allah'ın kimseye zulmetmediğini, ancak onların işlemiş olduğu amellere göre onlara muamele ettiğini dile getirirken⁴³ şu ayeti konuya delil getirmiştir: “*Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın yükünü yüklenmez.*”⁴⁴ Ardından şu ayeti getirmiştir: “*Rabbin kullara (zerre kadar) zulmedici değildir.*”⁴⁵

2.3.1.2. Kur'an'ı Hadislerle Tefsiri

Hız. Muhammed (s.a.v.) Allah'tan aldığı mesajı (yani emir ve yasakları) insanlara ileterek tebliğ görevini; almış olduğu mesajı onlara açıklayarak da tebyîn görevini yerine getirmiştir. Peygamberin insanlara Kur'an'ı açıklaması ve söylediği sözler, tefsir ilminde ikinci sırada yer alıp müfessirler tarafından çokça kullanılmıştır. Bunlardan biri de eserini incelediğimiz Mustafa bin Muhammed'dir. O, tefsirinde kaynak olarak birçok hadise yer vermiştir. Eserde 47 tane Hadis-i Şerif tespit ettik, bunlardan 37 tanesinin temel hadis kaynaklarında geçtiğini belirledik. 10 tane hadisin ise kaynağını bulamadık. Tezin sonundaki Hadis-i Şerif dizininde bunlar kayıt altına alınarak listelenmiştir.

⁴⁰ Enam, 6/ 76.

⁴¹ A'raf, 7/142.

⁴² Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [46a] ve [46b]

⁴³ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [65a]

⁴⁴ Fâtır, 35/18; Zümer 39/7.

⁴⁵ Fussilet, 41/46.

Müellif hadisleri ele alırken senetlerini zikretmemiş, bazen sadece ravinin adını zikretmiş. Bazen, “Peygamber dedi ki, Nebi dedi ki, Resul dedi ki, Efendimiz dedi ki” gibi ifadeleri kullandıktan sonra hadisi zikretmiştir. Hadislerin sıhhat dereceleriyle ilgili hiçbir konuya değinmeyip kaynak belirtmemiştir. Ayrıca tefsirinde zayıf hadislerle de yer vermiştir. Şimdi bu kısımlara bazı örnekler vermek yerinde olacaktır:

1) Müellifimiz, tefsirinin başında hamd ve salâvat getirdikten sonra,⁴⁶ “(Ey Muhammed!) Hikmet dolu Kur’an’a andolsun ki, sen elbette dosdoğru bir yol üzere (peygamber olarak) gönderilenlerden⁴⁷” mealindeki ayetlerin, Hz. Muhammed’in (s.a.v.) peygamberliğini ıspatladığı için bu surenin Kur’an’ın kalbi olduğunu vurguladıktan sonra delil olarak şu hadisi zikretmiştir: Nebi (s.a.v.) “Her şeyin bir kalbi vardır. Kur’an’ın kalbi de Yasin-i Şerif’tir”⁴⁸ diye buyurmuştur.⁴⁹

2) Müellifimiz, surenin “Onların hepsi de mutlaka toplanıp hesap için huzurumuza çıkarılacaklardır”⁵⁰ mealindeki ayetini tefsir ederken herkesin Allah’ın huzuruna çıkıp ona hesap vereceğini ifade ettikten sonra delil olarak şu hadisi getirmiştir: “Allah sizin her birinizle tercümansız konuşacaktır. Kişi sağ tarafına bakacak, ahirete gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecektir. Önüne bakacak, karşısında cehennemden başka bir şey göremeyecektir.”⁵¹

3) Müellif, surenin “Güneş de kendi yörüngesinde akıp gitmektedir. Bu mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah’ın takdiridir”⁵² ayetini tefsir ederken Hz. Peygamber’in (s.a.v.) şu hadisini delil olarak zikretmiştir. Ebu Zer (r.a.)’den rivayet edildi ki, “Bir gün Allah’ın Elçisi (s.a.v.) Hazretlerinin huzurundaydım. O esnada Güneş batıyordu. Peygamberimiz (s.a.v.) Hazretleri bana hitaben, ‘Ya Eba Zer! Bilir misin Güneş şimdi hangi mehalle vardı?’ Ben cevaben: “Ya Resûlallah yaratan Yüce

⁴⁶ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [5a]-[5b]

⁴⁷ Yasin, 36/46.

⁴⁸ Tirmizî, Muhammed bin İsâ, *Sünenü’t-Tirmizî*, Dâru’l-Marife, Beyrût, 2002/1423, *Fedâilu’l-Kur’ân*, 7; Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman, *Müsnedu’d-Dârimî*, Dâru’l-Muğnî, Riyâd, 2000/1421, *Fedâilu’l-Kur’ân*, 21.

⁴⁹ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [5b]-[6a]

⁵⁰ Yasin, 36/32.

⁵¹ Buhârî, Muhammed b. İsmail, *Sahihu’l-Buhârî*, Dâru İbn Hazm, Kâhire, 2008/1429, *Tevhid*, 36;

Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [32b]

⁵² Yasin, 36/38.

Allah Hazretleri ve onun Resul'ü bilir dediğimde, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri saadetle buyurdular ki, 'Güneş batar arşın altına varır. Orada kendisine izin verilinceye kadar yoktan yarattığı mahlûkların maslahatları tamam olması için, Hazreti Halik'ına secde eder. Güneşin karar kılacağı yer orasıdır.' Kendisine destur verilince yine doğudan doğar."⁵³

2.3.1.3. Kur'an'ı Sahabe ve Tabiin Sözleriyle Tefsiri

Müellif, tefsirinde ayet ve hadislerle yer verdiği gibi bazen sahabe ve tabiîn görüşlerine de yer vermiştir:

1) Müellif, Yasin suresinin 32. ayetini tefsir ederken, önce İnfitâr suresinin *"Ey insan! Cömert Rabbine karşı seni aldatan nedir?"*⁵⁴ mealindeki ayetini zikretmiş. Daha sonra getirmiş olduğu bu ayeti yorumlarken *"Hz. Ali (r.a.) bu ayeti okuduğu zaman 'Beni aldatan şey günahımın kötülüğünü bilmememdendir'"* sözünü getirerek ilgili ayeti yorumlamıştır.⁵⁵

2) Müellif, surenin 52. ayetini tefsir edip hadislerle açıkladıktan sonra, *"Hz. Ali'nin (r.a.) 'Haset edenler asla rahat edemezler'"* sözünü de yorumuna katmıştır.⁵⁶

Bütün bu misaller, rivayet metodunun belli başlı hususiyetlerinden olup, müellifimizin bu metodu eserinde aktif bir şekilde kullandığına delil teşkil etmektedir.

2.3.2. Dirayet Yönü

Dirayet Tefsiri: Buna re'y ve ma'kûl tefsir de denilir. Rivayetlere münhasır kalmayıp; dil, edebiyat, din ve çeşitli bilgilere dayanılarak yapılan tefsirlerdir. Burada bahsedilen re'yden maksat içtihattır. Bu tefsir türü bir zarurete, bir maslahata binaen ortaya çıkmıştır. Başlangıçta Araplar, Arap yarımadasında iken dillerinin selikasına hâkimdiler. Zamanla hudutlar genişleyip, yabancı milletler ve onların kültürleriyle karışınca, lisan melekeleri zaafa uğradı. Arap lisanını korumak için kaidelere ihtiyaç duyuldu. Hele Arap olmayanların bu lisanı öğrenmesi, Arapçanın gramerinin bilinmesini gerektiriyordu. Kur'an da Arap diliyle nazil olduğundan, onun anlaşılması da bazı ilim dallarına ihtiyaç göstermekte idi. Artık bu anlardan itibaren dirayet

⁵³ Buhârî, *Bedü'l-Halk*, 4; Tirmizî, *Tefsir*, 37. Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresi Tefsiri*, [50a]

⁵⁴ İnfitâr, 82/6.

⁵⁵ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresi Tefsiri*, [34a]

⁵⁶ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [70a]

tefsirinin ortaya çıktığını görmekteyiz. Zamanla İslâm ülkesi genişledikçe, muhtelif ilimler ve felsefi fikirler ilerledikçe ve çeşitli mezhepler ortaya çıktıkça, tefsirlerde de bu hususlara dair malûmat verilmesi gerekli hale geldi.⁵⁷

Müellifimiz tefsirinde dirayet yöntemini de kullanmıştır. Gramer tahlillerine, kelime ve kavram analizlerine, İşârî yorumlara ve Farsça şiirlere yer vermesi bunu göstermektedir.

2.3.2.1. Kur'an'ı Dil Yönüyle Tefsiri

Müellifimiz, tefsirinin konuyla ilgili olan yerlerinde, bazen Arap dilinin bazı beyitlerinden, bazen de Arapça kaidelerinden faydalanmıştır. Arap dilinden faydalandığı zaman, bir kaynak belirtmemiştir. Bazen “*Arap âlimlerin sözlerindendir*” bazen “*Hükemânın sözlerindendir*” bazen “*büyüklerin sözlerindendir*” bazen de “*muḥakkik âlimlerin sözlerindendir*” gibi ifadeleri kullanmış, daha sonra ayeti yorumlamıştır. Bunların herbirine birer örnek vermek yerinde olacaktır.

1) Müellifimiz, surenin 34-35. ayetlerini ilk önce değişik ayet ve hadislerle tefsir etmiş. Daha sonra “*Âlem kendisini yaratana delalet eder. Duman ateşe delalet eder*’ Sözü, *hükamânın sözündendir*”⁵⁸ diye beyan etmiş. Daha sonra başka ayet ve hadisler getirmiş ardından “*Büyüklerin sözündendir diyerek: Dünya, ahiretin tarlasıdır*” sözünü aktarmış ve bunun konuyla ilgili Hadis-i Şeriflere de mutabık olduğunu vurgulamıştır.⁵⁹

2) Müellifimiz, Yasin suresinin 34. ayetini, pek çok yönden tefsir ettikten sonra, ayrıca Tarık suresinin “*Gün gelir, bütün gizli haller ortaya dökülür. O gün insanın ne bir kudreti, ne de bir yardımcısı kalır*”⁶⁰ mealindeki ayetiyle de tefsir etmiş ve ayet metninde geçen ibareleri dil yönüyle şöyle tahlil etmiştir: ‘*Yevme*’ o kıyamet günü ki ‘*tuble’s-serâir*’ sizlerin sırlarınızın ifşa olduğu gündür. ‘*fe-mâ-lehu*’ burada olan ‘*fa*’ fa-i pesendidedir demişler. ‘*Ma*’ ma-i nefidir, ‘*lehu*’ da olan zamir, kıyamet gününe döner. Şimdi o gün için yoktur, ‘*min kuvvetin ve-lâ nâsir*’ kuvvetten ve nuşratten yoktur. Yani kimseden kimse için, ne bir kuvvet ne de bir yardım vardır.

⁵⁷ Zehebî, *et-Tefsîr ve'l-Mufessîrûn*, I, s. 108; Cerrahoğlu, *TefsirUsulü*, s. 226-227; Demirci, *Tefsir Usulü ve Tarihi*, s. 256-257.

⁵⁸ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [36a]

⁵⁹ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresi Tefsiri*, [39b]

⁶⁰ Tarık, 86/9-10.

*Bahar mevsimi bu yönlerle kıyamet gününe benzemektedir.” Bu yorumlar, müellifin Arap diline de hâkim olduğunu göstermektedir.*⁶¹

3) Müellif, surenin 37. ayetini tefsir ederken, önce, gece ve gündüzden hangisinin daha faziletli olduğunu sormuş ve “gecenin daha faziletli olduğu” şeklinde cevap verdikten sonra, delil olarak “*Âşıklar için gece bir sırdır. Keşke onun zamanı uzasa*” beytini de zikretmiştir.⁶²

2.3.2.2. Farsça Şiirlerden Yararlanması

Müellifimiz, eserin birçok yerinde Farsça şiirlere başvurmuştur. Bu beyitlerden birkaç örnek vermek yerinde olacaktır.

1) Müellif, eserin başında, Hz. İbrahim’in (a.s.) kıssasını anlatır. Kıssada Hz. Cebrail ile Hz. İbrahim (a.s.) arasında geçen olay karşılıklı soru cevaplı bir şekilde geçmektedir. Cebrail (a.s.), “Ey İbrahim bir şey istemez misin? (Yani yardım talep etmez misin?)” diye sorunca, İbrahim (a.s.), “Benim hâlimi bilen Allah bana yeterlidir” diye cevap verir. Müellif bu kıssanın peşinden aşağıdaki Farsça beyiti getirir.

مثنوی شریف

*بیچاره کسی که در غمت مردونگفت. *اسرار توبا بزرگ و باخرد نکفت

سردرگفن مرک بیچید و برفت. *غمها ی تر ابدان جهان برد نکفت. *

Biçaredir o kimse ki gamınla ölüp söylemedi,

Senin esrarını bilge ile ulu kimselere demedi.

Ölüm kefenine başını koyup gitti,

*Senin gamını ahirete götürdü, (yine de kimseye) demedi.*⁶³

2) Müellif, surenin 36. “*Yerin bitirdiği şeylerden, insanların kendilerinden ve daha bilmedikleri nice şeylerden, bütün çiftleri yaratanın şanı yücedir*” ayetini tefsir ederken, ayette geçen “*daha bilmedikleri nice şeylerden*” kısmını yorumlarken; “*Tefsir-i Kebîr’de*⁶⁴ “*Âlemlerin sahibi Cenabı Allah Hazretleri, gayb ‘âleminde*

⁶¹ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [40a]-[40b]

⁶² Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [46b]

⁶³ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [9b]

⁶⁴ Fahreddin er-Râzî’nin (ö. 606/1210) meşhûr “*Mefâtîhu’l-Gayb*” adlı tefsiri, İslam dünyasında aynı zamanda “*Tefsîr-i Kebîr*” olarak da şöhret bulmuştur.

yaratmış olduğu yerleri, semalar, dağlar, denizler, arşlar, kürsüler, güneş ve ay dahi bunlara kıyasla yaratmış olduğu 'âlemler vardır ki bu 'âlem onların katında bir cüzdür" anlamında geçtiğini söylemiş, ardından şu Farsça şiiri getirmiştir:

مثنوی شریف

آسمان نهانست در ولایت جان کاز فرمائ آسمان جهان.
درره روح پست وبالا هاست کوه های بلند در دریاست.

Vilayet-i canda asuman gizlidir, asuman-ı cihanın emri altındadır

*Ruh yolunda iniş çıkışlar vardır, deryada yüksek dağlar vardır.*⁶⁵

2.3.2.3. İşârî Yorumlara Yer Vermesi

Müellifimiz, eserinde işârî yorumlar da yapmıştır. Ancak bu yorumlarda bulunurken kaynak vermemiştir. Bunlardan bazılarını şöyle gösterebiliriz:

1) Surenin şu mealdeki 14. ayetini; “*Hani biz onlara iki elçi göndermiştik de onları yalancı saymışlardı. Biz de onlara üçüncü bir elçiyle destek verdik. Onlar, “Şüphesiz, biz size gönderilmiş elçileriz, dediler”* tefsir ederken, buradaki üçüncü kişinin Şemun adında bir zat olduğunu ve onun da bir evliya olduğunu belirtmiştir. Kıssayı anlatma esnasında “*muḥakkik âlimlerin çoğuna göre, her yerde bir havasın var olduğunu*”⁶⁶ söylemektedir. Buradaki “havas”⁶⁷ terimi tasavvufî bir kavramdır.

2) Surenin 22. ayetini; “*Hem ben, ne diye beni yaratana kulluk etmeyeyim. Oysa siz de yalnızca ona döndürüleceksiniz*” tefsir ederken bu kişinin Habîb-i Neccâr adında bir zahid⁶⁸ kişi olduğunu söylemiştir. Burada kullanılan zahid kelimesi de tasavvufî bir kavramdır.⁶⁹

3) Müellifin, eserinde Bağdat tasavvuf ekolünün büyük temsilcilerinden Ebü'l-Hasan en-Nurî (ö. 295/908) ve ilk sufilerden mutasavvıf âlim Şeyh Şiblî'nin (ö.

⁶⁵ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [44a]

⁶⁶ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [25b]

⁶⁷ Özel bilgiler ve özel hallere sahip “velîler” anlamında bir tasavvuf terimi. Bkz; Süleyman Uludağ, “Havâs,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1997, XVI, s. 517.

⁶⁸ Zâhid: Hakk'ın dışındaki her şeyi terk eden ve yüz çeviren, dünyaya önem vermeyen samimi dindar. Bkz; Ceyhan, Semih, “Zühhd,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2013, XLIV, (44. Cilt) s. 530-533.

⁶⁹ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [27a]- [27b]

334/946) menkıbelerinden bahsetmiş olması da bizim için işârî yorumlardan istifade ettiğinin bir delilidir.⁷⁰

2.3.2.4. Dualara Yer Vermesi

Müellifimiz, eserin bazı yerlerinde dualara yer vermiştir. Mesela surenin 65. ayetini tefsir ederken, müşriklerin cehenneme girdiklerinde görmüş oldukları azabı anlatırken, Arapça olarak şu duaya yer vermiştir;

“اللهم عافنا من عذاب القبر ومن عذاب الآخرة”

“Allahım! Kabir ve ahiret azabından bizi koru!”⁷¹

2.3.3. Kur’an İlimleri

Müfessirler, eserlerini meydana getirdikleri zaman, Kur’an ilimlerine çok sık başvururlar. Mustafa bin Muhammed, tefsirinde bu ilimlerden “Kur’an kıssaları, menkıbeler ve sebep-i nüzul gibi ilimleri işlemiştir. Şimdi bunların her birini örneklerle açıklayacağız.

2.3.3.1. Kısasu’l-Kur’an

Kur’an-ı Kerim, birçok yerde geçmiş peygamberlerin ve milletlerin kıssalarını anlatır. Bu kıssaların anlatılmasındaki asıl maksat, tarihi vakıaları kronolojik bir şekilde dile getirmek değil; bu kıssalardan ders ve ibret almamızdır. Bundan dolayı aynı kıssalar Kur’an’ın birçok yerinde tekrar edilmiştir.⁷² Bu da bize kıssaların ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu önemden dolayı müellifimiz Mustafa bin Muhammed, tefsirinde bu kıssalardan Hz. İbrahim (a.s.) ve Hz. İsa’nın (a.s.) elçilerinin kıssalarını anlatmıştır. Bu iki kıssanın örneği şöyledir:

Hız. İbrahim (a.s.) Kıssası: Müellifimiz, Yasin suresinin sebebi nüzulünü açıklarken Hız. İbrahim’in (a.s.) kıssasını anlatmaktadır. Buna göre surenin sebebi nüzulü şudur: Müşrikler Hız. Peygamber (s.a.v.) için, “O, peygamber değil, Ebu Talib’in yetimidir. Okula gitmedi. Bir öğretmenden kitap okumadı. Edep görmedi. O, nerededir peygamberlik nerededir” dediklerinde, Yüce Allah bu sureyi indirerek onun risâletini

⁷⁰ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [33b]- [34a]

⁷¹ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [90a]

⁷² Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 167-168.

ispatlayıp şöyle hitab eder: “Ya Muhammed, Sevgili Ahmet, eğer bütün âlem senin risâletini inkâr ederlerse ben haber veririm ki sen benimle ol ve ben de seninle olayım. Ve bütün ‘âlem eğer sana düşman olurlarsa zerre miktar sana zarar veremezler.” der hemen ardından Hz. İbrahim’in (a.s.) şu kıssasını getirir: “Nitekim senin deden Halil İbrahim’i mancınığa bağlayıp ateşe attılar. O sırada yerler ve gökler onun için ağlayıp rüzgâr ve yağmurla vazifeli melekler ona yardım etmek istediler. Lakin Halil İbrahim onlara hiç iltifat etmedi. Bu haldeyken Cebrail (a.s.) geldi. Bana bir ihtiyacın var mı? Diye sordu. Halil İbrahim: “Sana ihtiyacım yoktur.” dedi. Bunun üzerine Cebrail (a.s.) yine “Ya İbrahim, bana hiç hacetin yoksa Hazret-i Halik’ından dile.” dedi. O zaman Halil İbrahim cevap verdi: “Ruhum emanet olup dertlidir.” Yine Cebrail (a.s.): “O zaman kalbin ile iste.” dedi. Yine Halil İbrahim cevap verdi ki: “Kalbim onun hazinesidir. Ve o her şeyi bilendir.” Cebrail (a.s.) hitap etti: “Ya İbrahim o zaman nefsinle iste.” Halil İbrahim cevap verdi: “Benim nefsim ayıplıdır. Kusursuz olan Yüce Allah’tan nasıl isteyeyim.” Cebrail (a.s.) “Ya İbrahim hiçbir nesne istemez misin?” dedi. O zaman Halil İbrahim cevap verdi ki: “Benim halimi bilen Allah bana yeterlidir.” dedi. Çünkü aradan araçları kaldırdı. Bizden başkasından yardım talep etmedi. Biz de ateşi ona gül bahçesine çevirdik.”⁷³

Hz. İsa’nın (a.s.) elçilerinin Kıssası: Müellifimiz, surenin şu mealdeki 13. ayetini; “(Ey Muhammed!) Onlara, o memleket halkını örnek ver. Hani oraya elçiler gelmişti” açıklayarak, o memleketin Antakya olduğu, elçilerin de Hz. İsa’nın (a.s.) görevlendirdiği elçiler olduğunu dile getirip kıssanın şöyle cerayan ettiğini aktarır. “İsa (a.s.) halkı dine davet etmeye başladı. Ashabını şehirlere dine davet etmek için memur kıldı. Ashabından iki kişiyi de Antakya kavmine memur olarak gönderdi. Birinin ismi Yahya ve diğerinin Sevban idi. O resuller Antakya şehrine yakın bir yere geldiler. Koyun otlatan yaşlı bir adam ile karşılaştılar. Ona selam verdiler. O da selamlarını alıp onlara hitaben: “Sizler kimsiniz ve ne için burada gezersiniz?” Onlar: “Biz İsa’nın (a.s.) ashabındanız. Yüce Allah Hazretlerinin birliğini Hazreti İsa’nın peygamberliğini burdaki halka bildirip onları dine davet etmek için geldik.” Yaşlı adam: “Sizlerin bu davetinize deliliniz ve senediniz nedir?” Onlar: “Bizim delilimiz ve senedimiz hastalara dua ederiz, derhâl şifa bulurlar. Hastaları iyileştiririz ve körlerin gözlerini açarız.” Bunun üzerine hemen o yaşlı adam yalvarıp: “Bir oğlum var. Uzun zamandır hastadır.

⁷³ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [8b]-[9a]-[9b]

Gelin gidelim bir dua edin iyileşsin dedi. Gittiler o hastanın sırtını sıvadılar, hemen iyileşti. O adamın adı Habib-i Neccâr idi.⁷⁴ O peygamberlerin halleri bütün Antakya şehrine yayıldı. Birçok haceti olan gelip hacetleri yerine geldi. Bir gün o şehrin sultanı katında bunların hallerinden söz edildi. Sultan bir gün onları huzuruna getirip sordu: “Sizler kimsiniz ve niçin buradasınız?” Onlar, bir önceki cevabı verdiler: “Hazreti İsa’nın ümmetindeniz. Sizleri dine davet etmekle görevlendirildik. Şu görmez ve işitmez ve hiçbir şeye kudreti olmayan, heykellere ve kendi ellerinizle yaptığınız putlara ibadet etmekten sizleri men etmek için geldik.” diye buyurdular. Bu cevap üzerine Sultan öfkeleni. Ve şöyle dedi: “Sizler büyücü ve sihirbazlarsınız vilâyetimizi fitne ile işgal etmeye geldiniz.” diye, onları şiddetli bir şekilde dövüp mübarek sakallarını yoldurup bütün Antakya şehrinde dolaştırdılar. “Bunlar büyücü ve sihirbazlardır. Bunlara sakın kimse uymasın!” diye nida edip tembihte bulundular. Ardından onları zindana attılar. Bundan sonra Hz. İsa (a.s.) tarafından “Şemun” adında birinin gönderildiği beyan edilmektedir. Müellifimiz kıssaya böyle devam eder.⁷⁵ Fazla yer kapsamaması için bu kadarla iktifa ediyoruz.

2.3.3.2. Sebeb-i Nüzul (Esbâbü’n-Nüzûl)

Sebeb-i nüzûl terkibi, sebep (çoğulu esbab) ve nüzûl kelimelerinden oluşmaktadır. Terkipteki sebep kelimesi sözlükte “kendisiyle başkalarına ulaşılan her şey”⁷⁶ anlamına gelirken; nüzûl kelimesi “yukarıdan aşağıya inmek, bir yere inmek, konaklamak”⁷⁷ anlamına gelmektedir. Bu iki kelimedenden meydana gelen “sebeb-i-nüzûl” terkibi, “âyetin iniş sebebi” anlamına gelmektedir.

Genel olarak nüzûl sebepleri anlamına gelen bu tabir, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) risâlet döneminde vuku bulan ve Kur’ân’ın bir veya birkaç âyetinin yahut bir sûresinin

⁷⁴ Kur’ân-ı Kerîm’de, “karye” halkını Hakk’a davet etmek için bir şehre (Karye) gelen iki elçiye destek olmak üzere bir üçüncüsünün gönderildiği, halkın bunlara karşı çıktığı, sadece şehrin uzak bir yerinden gelen bir kişinin iman edip onları desteklediği ve bu kişinin, açıkça ifade edilmemekle beraber âyetin gelişinden anlaşıldığına göre şehir halkı tarafından öldürüldüğü, onun imanı sayesinde cennete girdiği, kendisine kötülük eden şehir halkının ise bir sayha ile helâk edildiği anlatılmaktadır (Yâsîn 36/13-29). Bkz; Süleyman Ateş, “Habîb en-Neccâr”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1996, XIV, s. 373-374.

⁷⁵ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [20a]- [21b]

⁷⁶ el-İsfahânî, Huseyn b. Muhammed, *Mufredât fî Garibi’l-Kur’ân*, Dâru’l-Kalem- Dâru’s-Şâmiyye, Dimaşk-Beyrut, 1412/1992, s. 391.

⁷⁷ el-İsfahânî, *Müfredât*, s. 799.

inmesine sebep olan olayı, durumu ya da soruyu ifade etmek üzere kullanılır. Esbâb-ı nüzûl sadece âyetlerle ilgili bir tabirdir.⁷⁸

Kur'ân'ın nüzûl ortamının asli bir unsuru olan sebep-i nüzûl, İslam'ın başlangıcından beri bilinen, bilinmesi istenen ve İslamî ilimlerin birçok alanında âlimlerce üzerinde durulan bir vakıa olagelmış, Kur'ân'ın anlaşılmasında gerekli bir bilgi olarak değerlendirilmiştir. Hatta Sahabenin Kur'ân'ı en iyi bilen insanlar olarak kabul edilmesi, sebep-i nüzûlü bilmelerine bağlanmıştır. Onların döneminde Kur'ân'ı anlama sebep-i nüzûlü bilme ile özdeşleşmişti. Sahabi, tabiun ve tebe-i tabiun'dan olan müfessirler, Kur'ân'ı özellikle sebep-i nüzûl ile tefsir etmişlerdir. Hatta “başlangıçta tefsir ilmi esbab-ı nüzûlü bilmekten ibaretti” denilmiştir.⁷⁹ Ayetlerin belirli bir kısmı hususi bir sebebe binaen nazil olurken, ayetlerin büyük bir kısmının hususi bir iniş sebebi yoktur. Her ayet için sebep-i nüzûl aranmaz. Ayetler ihtiva ettikleri manayı anlatmak için de nazil olmuş olabilirler. Âyetin nüzûl sebebi bilinmiyorsa, bu durumda âyetin nüzûl sebebi doğrudan doğruya âyetin manasıdır, yani o âyet ihtiva ettiği manayı anlatmak için nazil olmuştur.⁸⁰

Müellifimiz de tefsirinde, bazı ayetlerin sebebi nüzulünü açıklamıştır. Misal olarak şu ayetleri gösterebiliriz:

1) Müellifimiz surenin, “*Biz onların önlerine bir set, arkalarında bir set çekip gözlerini perdeledik. Artık göremezler.*” mealindeki 9. ayetini tefsir ederken, “bu ayet bazı müfessirler tarafından, Ebu Cehil'in (Allah'ın laneti üzerine olsun) hakkında nazil olduğu söylenmiştir. Olay şöyle cereyan eder: Bir gün Ebu Cehil (Allah'ın laneti

⁷⁸ es-Suyutî, Celaledin Abdurrahman, *el-İtkân fi Ulûm'i-l Kur'ân*, Dâr'u İbn Kesir, Beyrut, 1427 / 2006, I, 92-109; el-'Ak, Halid Abdurrahman, *Usulû't-Tefsir ve Kava'iduhu*, Dâr'ü-n Nefais, Beyrut, 1406 / 1986, 99; Ebû Şehbe, Muhammed b. Muhammed, *el-Medhal li-Dirâseti'l-Kur'âni'l-Kerim*, Dâr'u-l Liva, Riyad, 1407 / 1987, 132; Keskioğlu, Osman, *Nüzûlünden Günümüze Kur'ân-ı Kerim Bilgileri*, TDVY, Ankara, 2008, 64; Demirci, *Esbâb-ı nüzûl*, DİA, TDV, İstanbul, 1995, XI, 360.

⁷⁹ Serinsu, Ahmet Nedim, *Kur'ân'ın Anlaşılmasında Esbab-ı Nüzûl'ün rolü*, İstanbul, 1994, s. 15.

⁸⁰ Gerek Tefsir usûlüne ait eserlerde gerekse de tefsirlerin mukaddimelerinde bu mevzu ile ilgili geniş bilgiler yer almaktadır. Bkz; Suyutî, *el-İtkân*, Ebu'l-Fadl Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr, *el-İtkân fi Ulûm'i-l-Kur'ân*, Dârü İbn Kesir, Beyrût, 1427/2006, I, 92-109; Ebû Şehbe, Muhammed b. Muhammed, *el-Medhal li-Dirâseti'l-Kur'âni'l-Kerim*, Dâr'u-l Liva, Riyad, 1407 / 1987, s. 132; el-'Ak, Halid Abdurrahman, *Usulû't-Tefsir ve Kava'iduhu*, Dâr'ü-n Nefais, Beyrut, 1406 / 1986, s. 99-105; Muhammed et-Tâhir İbn 'Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, ed-Dâr'u-t-Tûnusiyye, Tûnus, 1984, I, s. 46; Yakup, Tahir Muhammed, *Esbab'u-l Hata fi't-Tefsir*, Dâr'u İbn Cevziyye, Riyad, 1425/2004, II, s. 932-936; Osman Keskioğlu, *Nüzûlünden Günümüze Kur'ân-ı Kerim Bilgileri*, TDVY, Ankara, 2008, s. 64-66; Mahmut Sönmez, *Ebussuûd Efendi Tefsiri'nde Esbâb-ı Nüzûl*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research) Cilt: 11, Sayı: 57, Haziran 2018, s. 846-857; Yurt, Mehmet Emin, *Ebu'l-Leys es-Semerkandî'nin Tefsîr'u-l Kur'ân'ında Esbâb-ı Nüzûl*, Gece Akademi Yayınları, Ankara, 2018, s. 25-32.

üzerine olsun), Peygamber Efendimiz (s.a.v.), secdeyken mübarek başına kastetti. Yüce Allah Hazretleri, Ebu Cehil'in gözlerini perdeledi. O melun, Efendimizi (s.a.v.) görmedi. Yüce Allah (c.c.) Efendimizi (s.a.v.) korudu. Bundan sonra yine Efendimiz (s.a.v.) Mekke-i Mükerrime'de namaz kılarlar iken Ebu Cehil yine peygamberimizi görmedi.⁸¹

2) Bazı müfessirlere göre, bu ayeti kerîme Kureyş'in kâfirleri hakkındadır. Bir gün Peygamberimiz (s.a.v.) Mekke-i Mükerrime'de namaz kılarlarken Kureyş kavmi ittifak ettiler ve Mekke-i Mükerrime kapısında hepsi hazır durdular: 'Muhammed ve ashabını ve ona tabi olanları tutuklayıp Kubeys Dağı'na götürüp orada onları öldürelim. Sonra kiminin kavmine diyet verelim. Eğer buna razı olmazlar ise savaşırız.' diye kararlaştırdılar. Yüce Allah Hazretleri set çekti Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerini görmediler.⁸²

3) Bazı müfessirlere göre, bu ayeti kerime müşrikler hakkındadır. Bir gün toplanıp her biri Efendimiz (s.a.v.) hakkında konuşmuşlardı. Efendimiz gelip yanlarında durdu. Efendimiz (s.a.v.), bir avuç toprak alıp onların yüzlerine saçtı. Hepsi kör olup dilleri bağlandı ve gözleri görmez oldu. O esnada Efendimiz Hazretleri (s.a.v.) yanlarından geçip gitti. Onlar başlarını ve sakallarını silkelediler. Ve şöyle diyorlardı: 'Vallahi ve hem billahi Muhammed'i görmedik ve işitmedik.'⁸³

Müellifimiz bu şekilde birkaç nüzul sebebini zikretmiştir.

4) Müellifimiz surenin, "*Şüphesiz biz, ölüleri mutlaka diriltiriz. Onların yaptıklarını ve bıraktıkları eserlerini yazarız. Biz her şeyi apaçık bir kitapta (Levh-i Mahfûz'da) bir bir kaydetmişizdir.*" mealindeki 12. ayetini tefsir ederken şöyle der: "İbni Abbas Hazretleri rivayet etti ki, bu ayeti kerimenin sebep-i nüzulü şudur ki: Ensar kavminin evleri mescitlerine uzak idi. Onlar da mescide yakın evler bina etmek istediler. Bu olay üzerine bu ayet nazil oldu."⁸⁴

2.3.3.3. Menkıbeler

Müellifimiz Muhammed bin Mustafa, tefsirinde hikâye şeklinde bazı menkıbeleri de aktarmıştır. Misal olarak şunları gösterebiliriz:

⁸¹ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [16a]-[16b]

⁸² Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [16b]

⁸³ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [16b]-[17a]

⁸⁴ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [18b]-[19a]

1) Müellifimiz, surenin 32. ayetini tefsir ederken, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) *"İnsanlar amelleriyle cezalandırılır. Eğer hayırsa hayır ile şerse şer ile"*⁸⁵ hadisiyle açıklayıp yorumladıktan sonra şu menkıbeyi anlatmıştır: "Şeyh Ebu Hasan Nuri (Aleyhi rahmetu'l-Bârî) bir gün şöyle vaaz ve nasihat ederdi: 'Yüce Allah hazretlerinin kıyamet gününde kulları için birçok çeşit soruları vardır.' diye beyan ederdi. Ama Hazreti Şeyh Şiblî (Aleyhi rahme), mescidin kapısının önünden geçerken hemen durdu. Şeyhin söylediklerini dinleyip, içeri girip şöyle buyurdu ki: Ey Şeyh! Bu halkı böyle çok korkutma zira Yüce Allah Hazretleri kulları için çok soru sormaz. Ancak iki soru sorar. 'Ey kulum ben seninleydim sen kiminle idin der.' Şeyh Ebû Hasan Nurî bu cevabı işittiğinde yere düştü. Akli başına geldiğinde, şöyle buyurdu: 'Bundan daha kısa soru nedir?' dedi. Şeyh Şiblî cevap verdi ki, 'Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla: *"Ey insan! Cömert Rabbine karşı seni aldatan nedir?"*⁸⁶ Yani seni ne aldattı kerim olan padişahın emrine itaat kılmadın" diyerek menkıbeyi aktarmıştır.⁸⁷

2) Müellifimiz, *"Kendisinden sonra kavmi üzerine, onları cezalandırmak için, gökten hiçbir ordu indirmedik. İndirecek de değildik."* mealindeki 28. ayeti tefsir ederken, "Ya Muhammed, Resulüm Ahmet, biz büyük şanımız ile kendilerinden sonra o Habib-i Neccâr'ın kavmi üzerine göklerden asker indirmedik. İndirecek de değiliz. Zira biz semadan asker indirmeye muhtaç değiliz. Biz büyük şanımız ile yaralı, zayıf ve güçsüz yaratıklarımızdan bir sivrisinekle o düşmanımız olan Nemrut'u helak eyledik." Müellif daha sonra, şu menkıbeyi anlatmaktadır: "Başka tefsir hikayetindendir. Ebrehe namında bir melun Adn Sahrası adıyla bilinen ve meşhur olan mahalde ziyaretçilerden kimse rağbet etmediklerinden, 'Ne acep, bu bizim bina ettiğimiz mahali ibadethaneye, kimsenin rağbet etmemesinin sebebi ne olabilir?' diye sorar. O meluna tabi olan kâfirler, 'Nitekim Mekke-i Mükerreme vardır, sen onu yıkmadıkça senin bina ettiğin mahalle kimse rağbet edip itibar etmez.' diye cevap verir. Bu cevap üzerine o kâfir hemen Mekke-i Mükerreme'yi yıkmak amacıyla büyük ordu hazırlayıp Beytullah'a varır. Hâlbuki Beytullah'ta kendisiyle mukavemete hiç kimsenin kudreti yok iken, o

⁸⁵ Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlû'l-İlbâs 'Amme İştehere mine'l-Ehâdîş 'alâ Elsineti'n-Nâs*, Mektebetu'l-Kudsî, Kâhire, 1351, I, s. 332.

⁸⁶ İnfitâr, 82/6.

⁸⁷ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [33b]- [34a]

şanı yüce, kudret ve kuvvet sahibi olan Yüce Allah o zayıf ve mecali olmayan Ebabîl kuşlarını onların üzerlerine musallat edip hepsini helâk etti”⁸⁸

⁸⁸ Mustafa b. Muhammed, *Yasin Suresinin Tefsiri*, [31a]-[31b]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

أ	A	a
آ	Ā	ā
إ	Ī	i
أ	O, U	o, u
او	Ō, Ū	ō, ū
ء	' (A, E)	' (a, e)
ي	Ī	ī
ب	B	b
پ	P	p
ت	T	t
ث	Ṭ	ṭ
ج	C	c
چ	Ç	ç
ح	Ḥ	ḥ
خ	Ḫ	ḫ
د	D	d
ذ	Ḍ	ḏ
ر	R	r
ز	Z	z
ژ	J	j
س	S	s
ش	Ṣ	ṣ
ص	Ṣ	ṣ
ض	Ẓ	ẓ
ط	Ṭ	ṭ
ظ	Ẓ	ẓ
ع	'	'
غ	Ġ	ġ
ف	F	f
ق	Q	q
ك	K	k
ك	G	g
ك	Ñ	ñ
ل	L	l
م	M	m
ن	N	n
و	V	v
ه	H	h
ی	Y	y

TAHKİKTE TAKİP EDİLEN YÖNTEM

Çalışmamızda takip ettiğimiz yöntemin aşamalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Nüsha Seçimi: Süleymaniye Kütüphanesindeki nüshalardan 282 numaralı Fatih olarak kaydedilmiş olan nüsha, temel nüsha (A = ا); İbrahim Efendi 140 numaralı nüsha ise karşılaştırma nüshası (B = ب) olarak belirlenmiştir.

2. Nüshaların Numaralandırılması: Yazma eserlerde 1 yaprak/varak, 2 sayfa olarak hesaplanmaktadır. Yaprak/varak numaralandırması, ilgili sayfanın 1b-1a şeklinde numaralandırılması esasına dayanmaktadır. Zahriye sayfası⁸⁹ [1a] takip eden sayfa [1b] olarak numaralanır.⁹⁰ Bu esaslardan hareketle, 111 varaktan oluşan 282 numaralı Fatih temel nüshamızı zahriye kısmını esas alarak başından sonuna kadar [1a]-[1b], [2a]-[2b] şeklinde numaralandırdık. İbrahim Efendi 140 numaralı karşılaştırma nüshamız ise, daha önceden numaralandırıldığı için, ayrıca bir numaralandırma yapmadık.

3. Metnin Transkribe Edilmesi: Öncelikle orijinal Osmanlıca/Arapça metin bilgisayar ortamında daktilo edildi; peşinden transkripsiyon harfleri kullanılarak bu Arapça metin Latin harflerine çevrilerek transkribe edildi ve son olarak da eser günümüz Türkçesine çevrildi. Bütün bunlar yapılırken nüshalar arasındaki farklılıklar dipnot kısmında gösterildi. Fatih nüshasına ait açıklamalar sol taraftaki dipnotlarda Türkçe olarak; İbrahim Efendi nüshasına ait farklılıklar (fazla/eksik ibareler) ise sağ taraftaki dipnotlarda ve Osmanlıca/Arapça karakterlerle gösterildi. Fatih nüshasında olup da İbrahim Efendi nüshasında bulunmayan kelime ve ibareler (- ب) şeklinde; Fatih nüshasında olmayıp da İbrahim Efendi nüshasında olan kelime ve ibareler ise (+ ب) şeklinde gösterilmiş ve peşinden ilgili kelime ve ibareler (yoktur) manasında olarak eksi (-) işaretiyle veya (vardır) manasında olarak (+) artı işaretiyle kodlanmıştır.

4. Varak Numaralarının Metin İçinde Gösterilmesi: Çalışmamızın ana eksenini “dil ve sözlük araştırmasına” dayalı olmayıp, mezkûr eserin; mana, muhteva ve kaynak yönünü esas almaktadır. Bu nedenle eserdeki mana ve muhteva bütünlüğünün bozulmaması için varak numaraları; hem orijinal Osmanlıca/Arapça metin içinde hem

⁸⁹ **Zahriye:** Yazmalarda iç kapak durumundaki yaprağın (1a) yüzüdür. Bkz; Hakan Anameriç, *Yazma Eserlerin Kataloglanmasında Marc Standardı 300 Fiziksel Niteleme Alanı ve Bileşenlerinin Kullanımı*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 56.2 (2016), s. 442-443.

⁹⁰ Anameriç, *Yazma Eserlerin Kataloglanmasında Marc Standardı 300 Fiziksel Niteleme Alanı ve Bileşenlerinin Kullanımı*, s. 442-443.

transkribe edilmiş metin içinde hem de Türkçeye çevrilmiş metin içinde köşeli parantezler arasında [5a]-[5b] şeklinde bold olarak verildi.

5. Ayetlerin Tahrici: Eserdeki tüm ayetler Kur’ân-ı Kerîm’den tahrir edilerek dipnotlarda gösterildi.

6. Hadis-i Şerîflerin Tahrici: Eserdeki Hadis-i Şerifler, Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim’in (ö. 261/875) *Sahih*’leri; Ahmed b. Hanbel’in (ö. 241/855) *el-Müsned*’i; Dârimî (ö. 255/869), Tirmizî (ö. 279/892, İbni Mâce (ö. 273/887), Ebû Dâvûd (ö. 275/889) ve Nesâî’nin (ö. 303/915), *Sünen*’leri; Mâlik b. Enes’in (ö. 179/795) *el-Muvatta*’sı, Aclûnî’nin (ö. 1162/1749), *Keşfü’l-Hafâ*, Müttakî el-Hindî’nin (ö. 975/1567) *Kenzü’l-Ummâl* adlı eserleri taranmak suretiyle tahrir edildi. Mezkûr eserlerde bulanamayan Hadis-i Şerifler de ayrıca dipnotlarda “kaynağı bulunamadı” şeklinde belirtildi.

7. Kaynakların Tahrici: Müellifin kaynaklarının tespit edilmesi noktasında bilhassa müellifimizden önceki dönemde yaşamış olan ve her biri bütün müfessirler için kaynak eser değeri taşıyan Taberî’nin (ö. 310/923) *Câmi’u’l-Beyân ‘an Te’vîl-i Âyi’l-Kur’ân*, Ebû’l-Leys Semerkandî’nin (ö. 373/983) *Tenbîhü’l-Gâfilîn* ile *Tefsîru’s-Semerkandî (Tefsîr’u-l Kur’ân)*, Mâverdî’nin (ö. 450/1058) *en-Nüket ve’l’Uyûn*, Zemahşerî’nin (ö. 538/1144) *el-Keşşâf*, Fahreddin Râzî’nin (ö. 606/1210) *Mefâtîhu’l-Gayb*, Beydâvî’nin (ö. 685/1286) *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl* adlı eserleri incelendi ve müellifizin doğrudan veya dolaylı olarak istifade ettiği kaynaklar belirlendi ve bunlara dipnotlarda işaret edildi.

8. Dizinler: Başta bizden sonraki araştırmacılar olmak üzere tüm okurların istifadesine sunmak üzere, eserde geçen ayet ve hadislerin gösterildiği iki dizin listesini de eserimizin sonuna yerleştirmeyi ihmal etmedik.

TAHKİK METNİ VE GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE ÇEVİRİSİ

هذا ترجمني يسّ شريف

[5a] *بسم الله الرحمن الرحيم*

الحمد لله الذي أنزل على عبده الكتاب الكريم الحليم وشرفه بإعطاء الرسالة والفضل العظم وإيده في دعوات الرسالة بالبرهان القديم فقال له يسّ *والقرآن الكريم* انك لمن المرسلين *علي صراط مستقيم* عليهافضل الصلوة واكمل التسليم وعلى اله وأصحابه الهادين⁹¹ المتأدبين بآدابه إلى يوم القيام .

HÂZÂ TERCEME-İ YASİN-İ ŞERİF

[5a] *Bismillâhi'r-Raḥmâni'r-Raḥîm*

Elḥamdülillahi'l-lezî enzele 'alâ 'abdihi'l-kitâbe'l-kerîmi'l-halîm ve şerrrefehu bie'tâi'r-risâlete ve'l-fazle'l-'azîm ve eyyedehu fî de'vati'r-risâlete bi'l-bûrhâni'l-Ḳadîm fe ḳâle lehû “Yâ-Sîn ve'l-Ḳur'âni'l-Ḥakîm inneke le-mine'l-mürselîn, 'alâ şiraṭi'l-müstekîm” ‘aleyhi efzâlu's-Şalevâte ve ekmelu't-teslîm ve 'alâ âlihi ve eşḫâbihi'l- Ḥâdîne'l-muteeddebîn bi-âdâbihi ilâ yevmi'l-Ḳiyâme.

BU YASİN-İ ŞERİF TERCÜMESİDİR

[5a] Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

*Hamd; Kerîm ve Halîm olan, kuluna kitabı indiren ve ona peygamberlik verip büyük bir lütufta bulunarak onu şereflendiren ve onu peygamberlik davasında ezeli delillerle destekleyen Allah'a mahsustur. Ve ona hitaben, “Yâsîn, (Ey Muhammed!) hikmet dolu Kur'an'a and olsun ki sen şüphesiz dosdoğru yol üzere gönderilenlerdensin”⁹² demiştir. Salâtların en faziletlisi selamların en mükemmeli, kıyamet gününe kadar, onun ve onun adabıyla edeplenerek hidayete ermiş olan ehlinin ve ashabının üzerine olsun.

⁹¹ ب: العامين

⁹² Yasin, 36/1-4.

شكر وسباس وحمد بى قياس أول حضرت خالقه كم , نوع إنسان جنس مخلوقات ازرين مكرم قلدی. ودخى بيوردی: [5b] ولقد كرمنا بنى ادم*إنسان بيننده صنف انبياي مقتدا قلدی. * وانبياء عليهم الصلوة والسلام اجينده أول ذات شريفى وأول كوهري لطيفي سيد المرسلين وخاتم النبيين حضرت محمد المصطفى عليه السلامه كتاب إنزال ايلدي. * الحمد لله الذي أنزل على عبده الكتاب*يعنى حمد أولسون أول حضرت خالقه كم بر قولونه كتاب إنزال ايلدي. * وأول كتاب ايجنده انك رسالتنى اثبات ايلدي. * انك لمن المرسلين*خطاب ايله بيوردی.

***Şükür ve sipas ve hamde bî kıyas öl Hazreti Halik’a kim, nev-i insânı, cins-i mahlûkat üzerine mükerrem kıldı. Ve dahî Buyurdu [5b] “Ve leğad kerremnâ benî Âdeme.” İnsan beyninde sınıfı Enbiyayî muğtedâ kıldı. Ve Enbiya ‘Aleyhimu’ş-Şalat’ü ve’s-Selâmın içinde öl zat-ı şerif’i ve öl gevher-i laţîfî seyyide’l-mürselîni ve hâtemu’n-Nebiyyîn Hazreti Muḥammed Mustafâ’ya (‘Aleyhi’s-Selam) kitâb inzâl eyledi. “Elḥamdülillâhi’l-lezî enzele ‘abdihi’l-kitabe.” Ya’nî hamd olsun ol Hazret-i Ḥalik’a kim, bir kûlûna kitâp inzâl eyledi. Ve öl kitâb içinde onun Risâlet’ini isbât eyledi. İnneke le’mine’l-Mürselîn hitabıyla buyurdı.**

* “And olsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık”⁹³ hitabıyla insana değer verdiğini belirtip onları tüm varlıklara üstün kılan Allah’a sonsuz hamd-u senalar olsun. [5b] Şüphesizki Allah insanlar arasında nebîleri önder kıldı. Ve nebîler arasında da o şerefli zatı, o gizli mücevheri, gönderilmişlerin efendisi ve nebîlerin sonuncusu olan Muhammed Mustafa’ya (s.a.v.) kitap indirdi. “Hamd O Allah’a mahsustur ki kuluna Kitabı indirdi.”⁹⁴ Yani, Yüce Allah’a hamd olsun ki kuluna [Hz. Muhammed’e (s.a.v.)] kitap indirdi ve o kitapta da “şüphesiz ki sen, gönderilen resûllerdensin”⁹⁵ hitabıyla onun peygamberliğini ispat etti.

پس بو سورة عظيمه حضرت محمد المصطفى عليه السلامك رسالتنه دليل قطعى الديغى سببدن , قلب قرآن ديو بيان بيوردی. * وقال النبى عليه السلام "وإن لكل شيء قلب وقلب القرآن يسن ومن قرأها كتب الله له بقراءتها قراءة القرآن عشر مرات" صدق رسول الله. يعنى هر نسنه نك قلبى واردر [6a]⁹⁶ وقرآنك قلبى سورة يس شريفدر. * وهر كيم بو سورة قراءت ايلسه الله تعالى جل شانہ اكا اون نوبت ختم شريف ثوابن احسان ايليه. *

***Pes bu Sure-i Âzim’e Hazret-i Muḥammed Mustafâ ‘aleyhi’ş- şalātu ve’s-selâm’ın Risâlet’ine delil-i kat-i olduğu sebepten, Kalb-i Qur’ân diye beyân**

⁹³ İsra, 17/70. [5b]

⁹⁴ Kehf, 18/1. [5b]

⁹⁵ Yasin, 36/3.

buyruıldı. Ve Kâle'n-Nebiyyu 'aleyhi's- şalâtü ve's-selâm *"inne li kûlli şey'in Kâlbûn ve kâlbû'l-Kur'ani Yâ-sîn ve men kâraehâ ketebe lehû bi kıraetihâ kıraete'l-Kur'an aşere merrâtin"* şadeka resûlullah. Ya'nî her nesnenin kâlbî vardır. [6a] Ve Kur'an'ın kâlbî sure-i Yasin-i şeriftir. Ve her Kim bu sure-i kıraat eylese, Allah Te'alâ (Celle Şânuhu) ona on nöbet hâtim-i şerif sevâbını ihsân eyleye.

*Bu büyük sure Hazreti Muhammed Mustafa'nın (s.a.v.) risaletine kati bir delil olduğundan dolayı, *"Kur'an'ın kalbi"* olarak adlandırıldı. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) *"Her şeyin bir kalbi vardır. Kur'an'ın kalbi de Yasin'dir. Her kim onu okursa, o okuyuşuna karşı kendisine Kur'an'ı on defa okumuş sevabı yazılır."*⁹⁷ diye buyurdu. Yani her şeyin bir kalbi ve gözdesi vardır. [6a] Kur'an-ı Kerîm'in kalbi de Yasin suresidir. Her kim bu sureyi okursa Yüce Allah kendisine on defa Kur'an'ı hatmetmiş sevabı verir.

وقال عليه السلام "إن الله تعالى قراء طه ويسن قبل أن يخلق السماوات والأرض بألف عام فلما سمعت الملائكة قالت طوبى لأمة تنزل عليها طوبى لألسنة تكلم بهذا." يعنى جناب رب العالمين سور طه إلهيسن شريفى ارضلرى وسمالرى خلق ايتمزدن بيلك بيل مقدم قراءت بيوردى. چون⁹⁸ فرشتهلره أول جناب حضرت رب العالمين جل شانهنك أول سورتين عظيمتينى قراءت بيوردى. يعنى اشتديلىر. وبربرلرينه خطاب ايتدلكره نه سعادت أول امته كم انلرك پيغمبرلرينه بو سورملر انزال أوله. وأول امت أول سور لرى قراءت ايليلر ديو غبطه ايدرلردى.

*Ve kâle'n-Nebiyyu ('Aleyhi's-Selâm) *"inne'l-Lâhe Teâlâ kârae ta-hâ ve yâ-sîn kâble en yehluķes's-semâvâti ve'l erẓi bi elfi âmin felemmâ semiâti'l-melâiketü kâle't-Ṭûba li ummetin tenezzelu âleyhâ ṭubâ lielsinetin tekelleme bihezâ."* Ya'nî Cenab-ı Rabbi'l-'Alemîn sure-i fâ-hâ ile yâ-sîn-i şerîfi erzleri ve semâları halk etmezden bin yıl muḳaddem kıraât buyurdu. Çün ferîştahlara öl Cenab-ı hâzret-i Rabbi'l-'alemîn (Celle Şânuhu)'nin öl şûreteyni 'azimeteynî kıraât buyurdu. Ya'nî işittiler. Ve birbirlerine hîṭâb îtdîler ki ne sa'âdet öl ümmetteki onların peygamberlerîne bu sureler inzâl ola ve öl ümmet öl sureleri kıraât edeler. Deyû ğıbṭa îderlerdî.

⁹⁷ Tirmizî, Muhammed bin İsâ, *Sünenu't-Tirmizî*, Dâru'l-Marife, Beyrût, 2002/1423, *Fedâilu'l-Kur'ân*, 7; Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman, *Müsnedu'd-Dârimî*, Dâru'l-Muġnî, Riyâd, 2000/1421, *Fedâilu'l-Kur'ân*, 21. [5b]

* Hz. Peygamber (s.a.v.) “Yüce Allah, yeri ve göğü yaratmadan bin yıl önce Taha ve Yasin surelerini okudu. Melekler bunu işittiklerinde şöyle dediler; ‘O ümmete müjdeler olsun ki bu sureler onlara nazil olacak. Bu sureleri okuyacak olan dillere müjdeler olsun’”⁹⁹ diye buyurdu. Yüce Allah, Taha ve Yasin-i Şerif’i yerleri ve gökleri yaratmadan bin yıl önce meleklerle okudu. Yüce Allah’ın o iki büyük sureyi okuduğunu işiten melekler birbirlerine “Ne mutlu o ümmete ki onların peygamberlerine bu sureler nazil olacak. Ve o ümmet bu sureleri okuyacaklar” diyerek, bu ümmete gıpta etmekteydiler.

وقال النبي عليه السلام إن [6b] أهل الجنة لا يقرؤون إلا طه ويسن. يعنى تحقيق أهل جنت ايچون جنتده قراءت يوقدر الا طه و يسن شريف واردر ديو بيرلدى. صدق نبي الله. * وقال النبي عليه السلام اي ما مسلم قرا عنده يسن وهو في سكرات الموت نزل عليه بعدد كل حرف في عشرة ملائكة يقومون بين يديه صفوفًا يصلون عليه ويستغفرونه ويشهدونه إذ غسل ويتبعون جنازته صدق رسول الله الملك المتعال. * يعنى هر قنغى مؤمنك حالت موتنده بو سورة عظيمه عندنده قراءت اولنسه بو سورنك حرفلرى ساغشجه اون عدد ملائكة انزال اوله لر. اول كشينك قرشوسنه صف بغليوب طور هار. وصلوات كتوره لر. ¹⁰⁰ * ودخى تسبيح واستغفار ايده لر. تا اول كشى تسليم روح اينجهميه دكين. چون تسليم اولدقده دخى غسلنه حاضر اوله لر. ¹⁰¹ [7a] وجنازه سى اردنجه دخى بيله جه كيده لر. * معنای حديث شريف بيان اولندى.

* Ve Kâle’n-Nebiiyyu (‘Aleyhi’s-Selâm) [6b] “inne ehle’l-Cenneti lâ yeḡraûne illâ ṭâ-hâ ve yâ-sîn” Ya’nî taḡkîḡ ehli Cennet içün Cennette kırâat yoktur. İlla sure-i ṭâ-hâ ve yâ-sîni şerîf vardır deyû buyuruldu. (Şadeḡa nebiyellâh.) Ve kâlen-Nebi (‘Aleyhi’s-Selâm) “Eyyu mâ müslimin ḡurie ‘indehu Yâ-sîn ve huve fi sekerati’l-mevti nezele ‘aleyhi bi ‘adedi kûlli ḡarfîn fi ‘eşerati melâiketun yeḡumûne beyne yedeyhi şufufen. Yuşallûne ‘aleyhi ve yesteḡfîrûnehû ve yeşhedûnehû izâ ḡusîle ve yettebiûne cenazetehû.” (Şadeḡa resûlullah el melîkîl muteâl.) Ya’nî her ḡanḡi mü’minin ḡalet-i mevtiinde bû sure-i ‘azîme ‘indinde kırâat ôlunsa, bû sure’nin ḡarflerî sâḡışınca on âdet melâikeh inzâl ôlalar. Ôl kîşinin ḡarşısına şaf bûḡlayûp duralar ve şalevât getureler. Ve daḡî tesbih ve istiḡfâr edeler. Tâ ôl kîşî teslim-i ruḡ edince dekîn. Çün ruḡ-i teslîm ôldukta daḡî ḡuslune ḡâzır ôlalar. [7a] Ve cenazesi ardınca daḡî böylece ḡîdeler. Ma’na-i ḡadîs-i şerîf beyân ôlundî.

⁹⁹ Dârimî, *Fedâilu’l-Kur’ân*, 20. [6a]

¹⁰⁰ ب - گنور ملر
¹⁰¹ ب: اوله

* Hz. Peygamber (s.a.v.) [6b] “*Muhakkak ki cennet ehli ancak Taha ve Yasin suresini okur*”¹⁰² diye buyurdu. (Allah’ın elçisi doğru söyledi.) Yine Hz. Peygamber (s.a.v.) “*Hangi Müslüman’ın ölüm esnasında, üzerine Yasin-i Şerif okunursa, üzerine okunan Yasin-i Şerif’in her harfi karşılığında on tane melek iner. Ve karşısında saflar halinde dururlar. Onun üzerine salavat getirip onun için istiğfar ederler. Yıkandığı zaman, yanında hazır bulunurlar ve cenazesinin ardından yürürler.*”¹⁰³ diye buyurdu. (Yüce Allah’ın Elçisi doğru söyledi.) Yani herhangi bir müminin ölümü esnasında, bu büyük sure yanında okunursa, o kişi ruhunu teslim edinceye kadar, bu surenin harfleri sayısınca (ve her bir harfin) on katı melek iner. O kişinin karşısına saf bağlayıp dururlar. Salâvat ve tesbih getirip istiğfar ederler. Ruhu teslim olduğu zaman, melekler onun yıkanması esnasında hazır bulunup [7a] cenazesinin ardından yürürler. Hadis-i Şerif, bu şekilde açıklanıp şerh edilmiştir.

وقال النبي عليه السلام يا على أكثر من قراءة يسن فإن فيها خصالا يعنى يا على سن كثرت اوزرينه
سورة يسن شريفى إكرامله قراءت ايليه سنكم أول سورة عظيمه قراءت ايتمكده قتى چوق خسلتلر واردر. * يعنى
اج ادم قراءت ايلسه حق سبحانه وتعالى حضرتلرى انى غدالندرر. * كرك روحانى وكرك جسمانى. * وخوف
خشيتده أولان كشيلر قراءت ايلسلر خوف وخشيتدن امين وسالم أوله. * وأهل سفر دن أولان كيشى قراءت ايلسه
وطنه سلامت واصل أوله وسفرى دخى مبارك أوله. *

***Ve Kâle’n-Nebiyyu ‘Aleyhi’s-Salâtü ve’s-Selâm “Ya ‘alî eksir min kırâati Yâ-sîn fe inne fîha hîsâlen.”** Ya’nî yâ ‘alî sen kesrat üzerine sure-i yâ-sîn-i şerîfî ikramla kırâat eylesen kim öl sure-i ‘azîme-i kırâat etmekte kat-i çok hasletler vârdır. Yâ’nî aç Âdem kırâat eylese hak Sübhânehu ve Te‘alâ hazretleri onı şıdalandırır. Gerek rûhânî ve gerek cismânî, havf ve haşyette olan kişiler kırâat

¹⁰² Hadis-i Şerif: Temel hadis kaynaklarında bulunamadı: [6b] Bu hadisin kaynağı ile ilgili olarak yapılan açıklamalar için bkz; Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, Dâru ‘Âlemi’l-Kutub, Riyâd, 2003/1423, XV, s. 1-2 Kurtubî, bu Hadis-i Şerif’in kaynağı olarak Mâverdî’yi işaret etmiştir. Mâverdî ise Dahhâk’ın İbn Abbas’tan rivayet etmiş olduğu bu hadisi, Yasin suresini tefsir edip bitirdikten sonra aktarmaktadır. Hadisin tam metni şöyledir: “*Her şeyin bir kalbi vardır. Kur’ân’ın kalbi ise Yasindir. Kim onu gece okursa, ona, o gecenin bereketinden verilir, kim de gündüz okursa, ona, gündüzün bereketinden verilir. Cennet ehlerinden Kur’ân kaldırılmıştır, onlar Kur’ân’dan sadece Yasin ve Taha surelerini okurlar.*” Ancak Mâverdî tefsirinin muhakkiki bu hadisin bazı bölümlerine hadis kaynaklarından ulaşabildiğini, fakat; “*Cennet ehlerinden Kur’ân kaldırılmıştır, onlar Kur’ân’dan sadece Yasin ve Taha surelerini okurlar.*” kısmına (hadis kaynaklarında bu son cümleye, şu ana kadar ulaşamadım) şeklinde bir açıklama eklemiştir. Bkz; Mâverdî, Ebu’l-Hasan Ali b. Muhammed, *en-Nüket ve’l-Uyûn (Tefsîru’l-Mâverdî)*, Dâru’l-Kutubî’l-İlmiyye, Beyrût, tsz., V, s. 35.; Biz de incelemiş olduğumuz Kütüb-i Sitte ve Kütüb-i Tis’a içinde bu Hadis-i Şerif’in “*Cennet ehlerinden Kur’ân kaldırılmıştır, onlar Kur’ân’dan sadece Yasin ve Taha surelerini okurlar*” kısmını bulamadık.

¹⁰³ Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş‘as, *Sünen-u Ebî Dâvûd*, Dâru’l-Marife, Beyrût, 2001/1422, *Cenâiz*, 21, 22, 23, 24. [6b]

eyleseler havf ve haşyet'ten emîn ve sâlim ola, ve ehli seferzen olân kîşî kırâat eylese vatanına selâmete vâsıl ola ve seferi dahî mübârek ola.

* Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu; “Ey Ali, Yasin suresini çokça oku. Çünkü onda çok faziletler vardır.” (Yani) “Ey Ali, sen Yasin suresini güzel bir şekilde ve çokça okursan, bilmelisin ki bu büyük sureyi okumakta kesinlikle çok faziletler bulunmaktadır. Aç olan bir kimse okursa, Allah Teâlâ Hazretleri, onun açlığını giderir. Maddi veya manevi korku ve endişesi olan kişi okusa, korku ve endişelerinden kurtulup emniyet ve selamete kavuşur. Yolcu olan biri okusa, vatanına selamete ulaşır ve yolculuğu da mübarek (ve kazançlı) olur...

ودخی فقره ابتلا أولان کشی قراءت ایلسه فقرندن خلاص بولوب غنی أوله.* ومدیون أولان کشی قراءت ایلسه دینندن خلاص أوله.* ومحبوس أولان کشیب¹⁰⁴ قراءت [7b] ایلسه حبسندن خلاص أوله.¹⁰⁵ ودخی حاجتلو أولان کشی قراءت ایلسه حاجتی روا أوله.* صباح قراءت ایدن کشی اخشامه دکین حفظ خداده مصون أوله.¹⁰⁶ ومیت اچون قراءت اولنسه عذابى تخفیف أوله.* امیر المؤمنین وإمام المتقین لیث الله الغالب علی ابن ابی طالب کرم الله وجهه ورضی الله تعالی عنه چون بو فضائلی پیغمبریمز علیه السلام حضرتلرندن ایشندی کل یوم اوسوره عظیمه قراءت ایتمکده کندویه ورد ایلدی.*

...ve dahî fakre ibtilâ olân kîşî kırâat eylese, fakrından halas bûlup ğanî ola. Ve medyûn olân kîşî kırâat eylese deyn'inden halâş ola. Ve maḥbûs olân kîşî kırâat [7b] eylese ḥabisten ḥalâs ola. Ve dahî ḥaceti olân kîşî kırâat eylese ḥaceti revâ ola. ṣabâḥ kırâat eden kîşî ağşama dekîn ḥıfz-ı ḥudada maşûn ola. Ve meyyit için kırâat olunsa, 'azâbî taḥfif ola. Emiru'l-mü'minin ve İmamu'l-Muttekin Leysul'lah el-Ğalib 'Ali ibni Ebi ṭalib “kerremellahu vechehu ve rażiyellahu te'alâ 'anhu” çün bû fadâili Efendîmiz ('Aleyhi's-Selâm) Ḥaḫret'ler'inden işitti. Kullu yevmin o sure-i 'azimeyi kırâat etmekte kendîne vird eyledî.

...yoksulluk çeken biri okursa fakirlikten kurtulup zengin olur. Borçlu olan kişi okusa borcundan kurtulur. Hapiste olan [7b] okusa hapisten çıkar. Haceti olan kişi okusa, haceti giderilir. Sabah okuyan kişi akşama kadar Yüce Allah'ın muhafazası altında korunmuş olur. Ölü için okunursa azabı hafifler.¹⁰⁷ Müminlerin emiri,

¹⁰⁴ ب: ومحبوسلر دخی

¹⁰⁵ ب: انلر دخی تخلص اوله

¹⁰⁶ ب - اوله

¹⁰⁷ Darimî, *Fedâilu'l-Kur'ân*, 21; Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzâlü'l-İlbâs 'Amme İştēhere mine'l-Eḥâdiş 'alâ Elsineti'n-Nâs*, Mektebetu'l-Kudsî, Kâhire, 1351, I, s. 232; el-Müttakî el-

muttakilerin imamı ve Allah'ın galip aslanı Ebû Talib'in oğlu Ali (Allah onu şereflendirsın ve ondan razı olsun) bu faziletleri Efendimiz'den (s.a.v.) işittiği andan itibaren, bu büyük sureyi her gün okumayı kendine vird edindi.

ودخی مخدوم معظم صاحب السيف والقلم خضربك چلبی افندی¹⁰⁸ علیه رحمة الباری بو دعاجی
ضعیفدن کورینوب بو سورة عظیمه لسان ترکیه ترجمه ایده کیم فائده سی عام اوله. وبو سورة عظیمه نک
فضائلنی ایشیدنلر بو سورة قراءت ایتمه مواظبت ومداومت اوزرین [8a] مقیم اوله لر. * بو ضعیف دعاجی اول
مخدومک اثرینه موافقت قلب وحق سبحانه وتعالی دن استعانت دلیوب بو سورة عظیمه نک تفسیرنه سبب اولنلره
وتألیف ایدنلره¹⁰⁹ وقراءت ایدوب ایشیدنلره رحمت ومغفرت ایلیه آمین بحرمت طه ویسن. *

*** Ve dahî maḥdûm-u muazzam şâhibü's-Seyful-Kalem Hızır Beg Çelebi Efendi “‘aleyhi rahmetu'l-Barî” bû duâcî zaifden görünüp bû sure-i ‘aẓimeyi lîsânî Türkiye tercem’e ideyim kîm fâidesî ‘am ola. Ve bû sure-i ‘aẓimenin fedâilini işitenler bû sureyi kırâat etmeğe muvâzabet ve mudâvemet üzerine [8a] muḥım olalar. Bû zaif duâcî ol Maḥdûmun isrîne muvâfakat kılub ve ḥaḥ Subhânehû ve Te‘alâ’dan isti‘anet dîleyup bû sure-i ‘aẓime’nin tefsirine sebep olânlara ve te’lif edenlere ve taḥrîr edenlere ve kırâat idûp işitenlere rahmet ve maḡfîret eyleye. Âmin bi hürmeti Ṭâ-hâ ve Yâ-sîn.**

* Mahdum-u muazzam, kılıç ve kalem sahibi, Hızır Bey Çelebi Efendi (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) bu duacı zayıf (kul ile) görüşüp; bu büyük surenin faydasının herkese ulaşması için, (ayrıca) onun faziletlerini işitenlerin onu okumaya sürekli [8a] devam etmeleri için Türkçeye tercüme etmemi istedi. Bu zayıf duacı, o mahdumun arzusunu kabul ederek ve Yüce Allah'tan da yardım dileyerek bu büyük surenin tefsirine (başladı). Buna sebep olanlara, telif edenlere ve okuyup işitenlere Allah rahmetini ulaştırsın. Âmin. Taha ve Yasin sureleri hürmetine (bu duayı kabul etsin).

وبو سورة عظیمه مکيه مکرمه ده انزال اولان سورة لردندر. * وسکسن اوج ایتدر ویوز یکرمی بش¹¹⁰
کلمه در. وایکی بیکی یدی یوز طقسان التی حرفدر. * اما سبب نزولی بودرکیم کافرلر ایدرلر ایدیکم محمد"علیه

Hindî, Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân, *Kenzü'l-‘Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef’âl*, Müessesetu'r-Risâle, ysz., tsz., I, s. 589-560, Bab: Tilâvetu'l-Kur’ân ve Fedâiluhu, Hadis numarası: 2685. [7b]

¹⁰⁸ ب - وافندی

¹⁰⁹ ب + ودخی تحریر ایدنلره

¹¹⁰ ب - بش

السلام" پیغمبر دکلدر. ابو طالبك یتمیدر. مکتبه وارمدی. و کتب اسلامی معلمدن کورمدی. و ادب¹¹¹ اوکرنمدی. أول قنده پیغمبرلك قنده در. دیو جواب ایدرلردی. * أول جناب رب العالمین جل شانہ انلرک جوابلرین رد ایلدی. و بو سورة عظیمہ انزال بیوردیلر. ¹¹²* و پیغمبریمز [8b] علیه السلامک رسالتنی اثبات ایلدی. * و خطاب بیوردیکیم یا محمد محبوبم احمد اکر جملہ عالم سنک رسالتکہ منکر أولورلر ایسہ بن عظیم الشان خبر ویررم. چون سن بنم ایله أولہ سن بن دخی سنکله أولم. * و جملہ عالم اکر سکا دوشمن أولورلر ایسہ مقدار زرہ سکا ضرر ایرشدرمیہ لر. *

***Ve bû sure-i ‘azîme Mekke-i Mûkerreme’de inzâl ôlân sûrelerzendir. Ve seksen üç Âyettîr. Ve yüz yigirmi beş kelimedir. Ve îkî bin yedî yüz toğsan altı harftir. Emmâ sebebi nüzulü bûdur kîm kâfirler îderler îdîkim Muḥammed Âleyhi’s-Selâm peygamber değildir. Ebû talib’in yetimîdir. Mektebe vârmadı. Ve kütüb-i İslamî muâllimden görmedî. Ve edep öğrenmedi. Ôl kınde peygamberlik kındedir. Deyû cevâb ederlerzi. Ôl Cenâb-ı Rabb-il ‘âlemîn onların cevâblarını reddeyledî. Ve bû sure-i ‘azîmeyi inzâl buyûrdular. Ve Peyğamberîmiz [8b] “‘Aleyhi’s-Selâmın” risâletini işpât eyledî. Ve hitâp buyûrdu kim Ya Muḥammed maḥbûbum Aḥmed eger cümle ‘âlem senin risâletine münkir ôlûrlar îseler, Ben ‘azîmu şa’n haber veririm. Çün sen benimle ôlasın ben daḥî seninle ôlam. Ve cümle ‘âlem eğer sanâ düşman ôlûrlar îse miḳdârı zerre sanâ zarar erîştiremeyeler.**

* Bu sure, Mekke-i Mûkerreme’de inen surelerdendir. Seksen üç ayet, yüz yirmi beş kelime olup iki bin yedi yüz doksan altı harften oluşmaktadır. Sebebi nüzulü ise şudur: Kâfirler, Hz. Peygamber (s.a.v.) hakkında “O, peygamber değildir. Sadece Ebû Talib’in yetimidir. Okumamış, dini kitapları da bunların âdabını (usul ve yöntemlerini) de herhangi bir öğreticiden öğrenmemiştir. O nerede, peygamberlik nerede?” derlerdi. Cenab-ı Allah, bu sureyi indirmek suretiyle, hem onların bu iddialarını reddetti hem de Hz. Peygamber’in (s.a.v.) [8b] nübüvvetini ispat etti. Ve (adeta) şöyle buyurdu: “Ey Muhammed! Eğer bütün insanlar senin peygamberliğini inkâr etse dahi, ben sana şunu haber veririm: Eğer sen benimle olursan, ben de seninle olurum! Şayet ben seninle olursam, bütün insanlar sana düşman olsalar bile, zerre kadar sana zarar veremezler.”

¹¹¹ ب + دخی
¹¹² ب: بیوردی

نته كم جدك¹¹³ خليل إبراهيمى منجبلغه وروب اتشه اتدیلر. * أول اثناده انیکچون ارضلر وسمالر بکا ایتدیلر. * ودخی ریخ ایله یغموره مؤکل أولان ملانکه لردیلدرکم خلیل ابراهیمه امداد ایدلر. * خلیل ابراهیم دخی انلره قطعاً التفات قلمدی. أول حالتده ایکن جبرائیل علیه السلام انزال أولندی. * خطاب ایتدیکم: یا ابراهیم هل لك حاجة دیو؟ یعنی هیچ بکا حاجتک وارمی دیو. ابراهیم علیه السلام خطاب ایتدیکم: یا ابراهیم بکا هیچ حاجتک یو غیسه یوقدر دیو [9a] جواب ایلدکده. ینه جبرائیل علیه السلام خطاب ایتدیکم: یا ابراهیم بکا هیچ حاجتک یو غیسه حضرت خالقکدن حاجتکیکی دیله دیو. * أول زمان خلیل ابراهیم جواب ایتدیکم روح عاریتدر وبنم مندر دیو. * ینه جبرائیل علیه السلام خطاب ایتدیکم: یا ابراهیم قلبک ایله دیله دیو. * ینه خلیل ابراهیم جواب ایتدیکم قلبم انک خزینه سیدر. أول هر شيء اعلمدر. * وینه جبرائیل علیه السلام خطاب ایتدیکم: یا ابراهیم نفسکی دیله دیو. أول زمان ینه جواب ایتدیکم نفسی معیوبدر. بی عیب أولان أول حضرت رب العالمیندن نیچه دیله یم دیو جواب ایلد کده. * ینه جبرائیل علیه السلام خطاب ایتدیکم: یا ابراهیم هیچ بر نسنه دیله زمسین دیو. * أول زمان خلیل ابراهیم جواب ایتدیکم: حسبى من سؤالی علمه بحالی. [9b] * یعنی بنم حالمه علیم أولان أول جناب حضرت رب العالمین بکا کافیدر دیو جواب ایلد. * چون ارادن وسائطی کتوردی. * همان بزدن غیرییه نیاز قلمدی. بز دخی نار اکا کلستان ایلدک. *

***Nitekim cedd'in Hâlîl İbrâhîm'i mancılığa örûp ateşe attılar. Öl esnâda onıncûn erzler ve semâlar bûkâ eyledîler. Ve dahî rîh ile yağmûra muekkel olan melâikeler dîledîler kîm Hâlîl'i İbrâhîm'e imdâd îdeler. hâlîl'im İbrâhîm dahî onlara kat'â iltifât kîlmadî. Öl hâlette îken Cebrâîl ('Aleyhi's-Selâm) inzâl olundi. Hîtap etiktîm Yâ İbrâhîm hel leke hacetun deyu. Ya'nî hîç banâ hacetin vâr mı? Deyû. İbrâhîm ('Aleyhi's-Selâm) Hîtap ettî kîm immâ îleyke felâ. Ya'nî sanâ hacetim yôktur deyû [9a] cevâb eyledikte. Yine Cebrâîl "aleyhisselâm" hîtâb ettî kîm Ya İbrâhîm banâ hîç hacet'in yoğsa Hâzret'i Hâlîl'ından hacet'ini dîle deyû. Öl zamân Hâlîlim cevâb ettî kîm ruh âriyettîr ve benim mendir deyû. Yine Cebrâîl ('Aleyhi's-Selâm) hîtap ettî kîm Ya İbrâhîm qalbîn ile dîle deyû. Yine Hâlîl'im İbrâhîm cevâb ettî kîm qalbim onın hazinesîdîr. Öl her şeyi e'lemdir. Ve yine Cebrâîl ('Aleyhi's-Selâm) hîtap ettî kîm Ya İbrâhîm nefsinî dîle deyû. Öl zamân yine cevâb ettî kîm nefsî ma'yupdur. bî 'ayb olân hâzret'i Rabbi'l-âlemîn'den nîce dîleyem deyû cevâb eyledikte. Yine Cebrâîl ('Aleyhi's-Selâm) hîtâb ettî kîm Ya İbrâhîm heç bir nesne dîlemez misin? Deyû öl zamân hâlîlim İbrâhîm cevâb ettî kîm hasbî min suâlî 'ilmuhu bi hâlî. [9b] Ya'nî benim hâlîme 'alîm olân öl Cenâb-ı**

Ḥazreti Rabbi'l-‘âlemîn banâ kafîdir deyû cevâb eyledî. Çün arâdan vesâiîf götürdî. Hemen bizden gayriye niyâz kılmadi. Biz dahî nârı onâ gülîstân eyledîk.

* (Ey Muhammed!) Nitekim deden Halil İbrahim'i mancınığa¹¹⁴ bağlayıp ateşe attılar. O sırada yerler ve gökler onun için ağlayıp rüzgâr ve yağmurla vazifeli melekler ona yardım etmek istediler. Lakin Halil İbrahim onlara hiç iltifat etmedi. Bu haldeyken Cebrail (a.s.) geldi, “Bana bir ihtiyacın var mı?” diye sordu. Halil İbrahim: “Sana ihtiyacım yoktur.” [9a] dedi. Bunun üzerine Cebrail (a.s.) yine: “Ya İbrahim, bana hiç ihtiyacın yoksa seni yaratandan dile.” dedi. O zaman Halil İbrahim cevap verdi: “Ruhum emanet olup dertlidir.” Yine Cebrail (a.s.): “O zaman kalbin ile iste.” dedi. Yine Halil İbrahim cevap verdi ki: “Kalbim onun hazinesidir ve o her şeyi bilendir.” Cebrail (a.s.) hitap etti: “Ya İbrahim o zaman nefsinle iste.” Halil İbrahim cevap verdi: “Benim nefsim ayıplıdır. Kusursuz olan Yüce Allah'tan nasıl isteyeyim?” Cebrail (a.s.): “Ya İbrahim, hiçbir şey istemez misin?” dedi. O zaman Halil İbrahim cevap verdi ki: “Benim hâlimi bilen Allah bana yeterlidir.” [9b] dedi. Aradan araçları kaldırdı. Bizden başkasından yardım talep etmedi. Biz de ateşi ona gül bahçesine çevirdik.

مثنوی شریف

*بیچاره کسی¹¹⁵ که در غمت مردونگفت. *اسرار توبا بزرک وباخرد نکفت

*سردرکن¹¹⁶ مرک¹¹⁷ بیچید و برفت. *غمها ی ترابدان جهان برد نکفت.

یا محمد محبوبم احمد سن اول شجره مبارکه نک نسلندن سین. سن دخی اول جدک سنتی تسلیم ورضامدر.
انک سنتی احیا ایلیه سین. *و دخی قلبک ایله صبر ایلیه سنکم خیر الولد من احیا سنة اییه. *یا محمد محبوبم
احمد قچان منکرلر سنک رسالتی انکار ایدرلر. سنک اول زمان مبارک خاطرك ملول [10a] ومحزون اولمسون
بن انلره اخبار ایدرم. *سن بنم حق پیغمبرم اولدیغنه وانلری دعوات دین ایلمک ایچون سنی حق رسول إرسال
ایلدیمکه. *بسم الله الرحمن الرحيم *یسن *والقرآن حکیم *انک لمن المرسلین *علي صراط مستقیم*

¹¹⁴ Muhasaralarda surları yıkmak için kullanılan savaş aracı. Bkz; Bozkurt, Nebi, “Mancınık”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Ankara, 2003, XXVII, s. 564-567.

¹¹⁵ ب - کسی
¹¹⁶ ب: سردرکن
¹¹⁷ ب - مرک

***Mesnevi-i Şerif**

Biçâre kesî ki derğamet murdûnekuft. Esrâr-ı tûbâ bûzurk ve bâhi'râz nekuft.

Serzer kefen meren bîçîd ve biraft. Ğamhâyî turâbidani cihân bûrdnekuft.

*** Ya Muhammed! Maḥbûbum Aḥmed sen  l Şecere-i m b rekenin nesl'indensin. Sen d hi  l cedd n s nneti teslim ve rızamdır. Onın s nnetini iḥy  eylesesin. Ve daḥi  albin ile Őab r eylesesink m ḥayrul veled men eḥy  s nnete eb hi. Ya Muhammed! Maḥb bum Aḥmed kaĉan munkirler senin ris letini ink r ederler senin  l zam n m b rek ḥ t r n mel l [10a] ve maḥz n  lmas n. Ben  nlara iḥbar ederim. Sen benim ḥaĉ peyĝamberim  lduĝuna ve  nlari de'v ti d n etmek i in seni ḥaĉ ras l irs l eyled m ki Bism llahi'r-Raḥm ni'r-Raḥ m "Y -s n ve 'l-Kur' ni'l-Ḥaĉ m inneke le-mine'l-M rsel n 'al  Ő r  i'l-M stek m."**

Beyit

** Bi aredir o kimse ki gam nla  l p s ylemedi, * Senin esrar n  bilge ile ulu kimselere demedi.*

**  l m kefenine baŐ n  koyup gitti, * Senin gam n  ahirete g t rd , (yine de kimseye) demedi.*

"Ey Muhammed, Sevgili Ahmet! Sen o m barek soyun z rriyetindensin! O atan n yolu teslimiyet ve rızadır. Sen bu yolda kalbin ile sabret. Evlad n hayırlısı babasının yolundan gidip onun yolunu yaŐatandır. Ey Muhammed, Sevgili Ahmet! K f rl r senin risaletini¹¹⁸ ink r ederlerse  z l p [10a] mahzun olma. Sen, benim hak peygamberimsin, dine davet etmen i in seni onlara el i olarak g nderdim." "Yasin, (Ey Muhammed!) Hikmet dolu Kur'an'a and olsun ki sen elbette dosdoĝru bir yol  zere (peygamber) g nderilenlerdensin."¹¹⁹

¹¹⁸ Ris let: Peygamberlik ve peygamberlik g revi manasına gelir.

¹¹⁹ Yasin, 36/1-4.

فيه خمسة اقوال يعنى بو اية كريمده بش قول واردر. قول اولده يسن يا انسان ديمك اولدى. عريده عادتدركم هر كلمه دن بر حرف الورلر. وانكله تلفظ ايدرلر. * پس يا دن ياي آديلر. * انساندن دخی سنى آديلر يسن اولدى. * والقرآن حكيمده أولان واور, واور قسمدر دميثلر. * يعنى يا محمد محبوبم احمد حكيم أولان قرآن عظيم الشانم حقيچون سنى مرسللردن رسول إرسال ايلدم معناسنه ديمك اولدى. *

*** fihî ḥamsetu ekvâlin ya'nî bâ âyet'i kerîme'de beş ḳavl vârdır. Ḳavli evvelde Yâ-sîn yâ insan demek ôldi. Ârab'de âdettîrkim her kelimedden bir ḥarf alırlar. Ve onunla telaffuz îderler. Yâ-sîn yâ'dan yâ'yı aldılar. İnsân'dan sin'i aldîler. Yâ-sîn ôldi. Ve'l-Ḳur'an'îl ḥakîm'de ôlân vav, vav-ı ḳasemdir demîşler. Ya'nî Ya Muhammed! Maḥbûbum Aḥmed Ḥakîm ôlân Ḳur'an'ı 'âzîmü's-Şan Ḥakîkîcün senî mursellerzen rasûl irsâl eyledîm. Ma'nasına dîmek ôldî.**

* Bu ayeti kerimenin tefsiri hakkında beş görüş vardır: Birinci görüşe göre “Yâ-Sîn” “ey insan!” anlamına gelir. Nitekim Araplarda her kelimedden bir harf alıp, (o kelimeyi kısaltarak o harfle) telaffuz etmek âdeti vardır. Şöyle ki; “يا” nida edatından “ي” harfini aldılar. “إنسان” kelimesinden de “سن” harfini aldılar. Böylece “يسن” (Yâ-Sîn) oldu. “Ve'l-Ḳur'ânîl ḥakîm” ibaresinin başında olan “vav” harfinin, “vav-ı kâsem”¹²⁰ olduğunu söylemişlerdir. Yani, “Ey Muhammed, Sevgili Ahmet! Şanı büyük Kur'an-ı Hâkim'e “yemin olsun ki” seni peygamberlerden bir peygamber olarak gönderdim!” manasına gelir.¹²¹

قول ثانيده يس قرآن عظيم الش انك اسميدر. زيرا بيغمبرميز [10b] عليه السلام حضرتلرينك نيوتنه قسم بيورلدى. * وعند بعض المفسرين اسم من اسماء الله تعالى. يعنى الله تعالى حضرتلرينك اسماء شريفلردن بر اسم شريفيدر دميثلر. * تفسير سراباديه نقل تفسير اولنمشدر. جناب حضرت رب العالمين جل شانہ نك دورت بيك اسماء شريفلى واردر. * بيك عدد اسماء شريفلىنى كندودن غيرى كمسه لر بلملر. * وبيك عدد اسماء شريفلىنى دخی ملائكه لردن غيرى كمسه لر بلملر. * بيك عدد اسماء شريفلى دخی لوح محفوظه مسطوردر. *¹²² ودخی اوچيوز اسماء شريفلى توريه شريفده در. *¹²³ ودخی اوچيوز اسماء شريفلى إنجيل شريفده در. * ودخی زبورده وفرقان ¹²⁴ عظيم الشانده دخی طقوس اسماء شريفلى ¹²⁵ ذكر وبيان بيورلمشدر. * وبر بيك اسماء شريفلى دخی كيزليدركيم. أول اسماء شريفله [11a] اسم أعظم ديور خبر

¹²⁰ Yemin etmek için kullanılan vav harfi. (Vâv-ı Kasem)

¹²¹ Benzer görüşler için bkz; Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîl-i Âyi'l-Kur'ân*, Hecl, Kâhire, 2001/1422, XIX, s. 398-399; Mâverdî, *en-Nüket ve'l'Uyûn*, V, s. 5-6; Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer, *el-Keşşâf*, Mektebetu'l-'Abikân, Riyâd, 1998/1418, V, s. 164.

¹²² ب - مسطوردر

¹²³ ب: واردر توره شريفده

¹²⁴ ب: قرآن

¹²⁵ ب + واردر

بيورلدى. * ودخى أول جناب حضرت رب العالمين جل شانہ نك بيبك درلو لغت خلق ايلديكه محققدر. * وهر لغتده بيبك درلو اسماء شريفلى واردر. * يعنى الله عظيم الشان جل شانہ خضرتلرينك بيبك كره بيبك اسماء شريفلى واردر. *

* Kavli Şani'de Yâ-sîn Kur'an-i 'azîmu's-şan'ın ismîdîr. Zîrâ Peyğamberîmiz ('Aleyhi's-Selâm) [10b] Hâzretler'inin nübüvvetine kâsem buyûruldi. Ve 'inde bazı'l-Mufessirîn ismun min esmâi'l-Lallah'u Te'alâ ya'nî Allah-u Te'alâ hâzretler'inin esmâi şerîfler'inden bir ismî şerîfdir demişler. Tefsîr-i Surâbâdî'de nakıl tefsir olunmuştur. Cenâb-ı hâzret-i Rabbi'l-'âlemîn (Celle Şânuhu)'nin dört bin esmâ-i Şerîfelerî vârdîr. Bin 'aded esmâ-i Şerîfeleri kend'inden ğayrî kimseler bîlmezler. Ve bin 'aded esmai şeriflerînî dahî melâikeler'den ğayrî kimseler bîlmezler. Bin 'aded esma-i Şerîfelerî dahî levh-i mahfûzda meşûrdır. Ve dahî üç yüz esmâ-i Şerîfler'î Tevratı şerîftedir. Ve dahî üç yüz esmâ-i Şerîfleri İncîl'i şerîftedir. Ve dahî zebûrde ve furkânî 'azîmü's-Şan'de dahî doksan dokûz esmâ-i şerîfleri Zikîr ve beyân Buyûrulmuşdır. Ve bir bin esmâ-i şerîfleri dahî gizlîdîrkîm ol esmâ-i şerîfler'e [11a] İsm-i A'zam deyû haber buyûruldi. Ve dahî ol Cenâb-ı hâzret-i Rabbi'l-'âlemîn (Celle Şânuhu)'nin bin tûrlû lûgat halk ettîği muhâkkahtır. Ve her lûgatte bin tûrlû esmâ-i şerîflerî vârdîr. Ya'nî Allah-u 'azîmü's-Şa'n (Celle Şânuhu) Hâzretleri'nin bin kere bin esmâ-i Şerîflerî vârdîr

* İkinci görüşe göre “Yasin” şanı büyük Kur'an'ın ismidir. Çünkü Hz. Peygamber'in (s.a.v.) [10b] peygamberliğine (Kur'an ile) yemin edildi. Bazı müfessirler, (Yasin) Yüce Allah Hazretlerinin ismi şeriflerinden bir mübarek isimdir, demişlerdir.¹²⁶ Tefsir-i Surabadi'den¹²⁷ şu bilgiler aktarılmıştır: “Yüce Allah Hazretlerinin dört bin esma-i şerifleri vardır. Bin tane esma-i şeriflerini kendisinden başka kimseler bilmezler. Bin tane esma-i şeriflerini meleklerden başka kimseler bilmezler. Bin tane esma-i şerifleri de Levh-i Mahfuz'da gizlidir. Tevrat-ı Şerif'te üç yüz, İncil-i Şerif'te üç yüz, Zebur ve Kur'an-ı Kerim'de doksan dokuz esma-i şerifler vardır. (Ayrıca) Bin esma-ı şeriflerde gizli olup o esma-ı şeriflere de [11a] “İsm-i Azam” denilir” diye beyan edilmiştir. Yüce Allah Hazretleri bin türlü lûgat yaratmıştır.

¹²⁶ Bkz; Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, XIX, s. 398-399; Mâverdî, *en-Nüket ve'l'Uyûn*, V, s. 5-6;

¹²⁷ Ebû Bekr Atik b. Muhammed el-Herevî es-Surâbâdî'nin (ö. 494/1102) “*Tefsir-e Surâbâdî*” adındaki Farsça tefsiridir.

Her lügatte bin türlü esma-ı şerifleri vardır. Yani, Yüce Allah'ın bir milyon esma-i şerifleri vardır.

اگر سؤل اولنور ایسه پس بونجه اسمالر ایله حق تعالی حضرتلرینی کیملر ذکر ایتمکه قدرت ¹²⁸ ایده

بیلور. * حال بوکم جمله اسمالرین ذکر ایتمک اچون امر بیورلدی. بسم الله الرحمن الرحيم والله الاسماء الحسنی فادعوه بها **سؤاله جواب بودرکم** یعنی جناب حضرت رب العالمین جل شأنه اوج نسنه قوللرینه مشکل ایلدی ایدی. صکره آسان ایلدی. *اولکسی حق سبحانه و تعالی حضرتلرینک احسان ایلدیکی نعمتله کثرت اوزرینه تشکره ایتمک ایله ایدی. *زیراکه حق سبحانه و تعالی حضرتلرینک [11b] نعمت جلیله کثیره سنه نهایت یوقدر. قوللری عاجزدر. قنغی بریسی اچون تشکر ایتمکه قادر اوله بله لر. جناب حضرت رب العالمین انی دخی اسان ایلدی. همان الحمد لله رب العالمین دیه حمد و تشکر ایتمک ایله تشکرلری تمام اوله.

*** Eger suâl olunûr îse, pes bûnca esmâlar ile haq te‘alâ hazretler’inî kîmler zikretmeğe kudret olabîlûr. Halbûkim cümle esmâlarînı zîkîr etmek için emir Buyûruldî. Bismillahi’r-Raḥmânî’r-Raḥîm “Ve lillahi’l-Esmâ-ü’l-Ḥusnâ fed’ûhu bihâ.” Suâle cevâb bûdurki: Ya’nî Cenâb-ı hażret-i Rabbi’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) üç nesneyi kullarına müşkil eyledî îdî. Sonra âsân eyledî. Evvelkisi Haq subḥanehu ve te‘alâ hażretler’inin iḥsân eyledîgi ni’metlere kesrat üzerine teşekkür etmek ile îdî. Zîrâ kim Haq Subḥânehu ve Te‘alâ hażretler’inin [11b] ni’meti celîlei keşiresine nihâyet yôḡtur. Kulları ‘âcizdir. Ḳangi birisi için teşekkür etmeğe qadir olabîleler. Cenâb-ı Rabbi’l-‘âlemîn onı dahî âsân eyledî. Hemân Elḥamdü lillahi Rabbi’l-‘âlemîn deye ḥamd ve teşekkür etmek ile teşekkürler temâm ola.**

* (Araf suresinde) “En güzel isimler Allah'ındır. O'na o güzel isimleriyle dua edin”¹²⁹ şeklinde, Yüce Allah'ın bütün isimleriyle anılması emrolunduğu halde, O'nu bunca isimlerle anmaya kimin gücü yeter? Şeklinde bir soru sorulacak olursa. Buna şöyle cevap verilir; Yüce Allah Hazretleri, üç şeyi kullarına zor kılıp sonra kolaylaştırdı: **Birincisi;** Verdiği nimetler için O'na çokça şükür etmektir. Zira Yüce Allah Hazretlerinin [11b] nimetleri, çok büyük ve sonsuzdur. Kulları ise âcizdir. Hangi biri için teşekkür etmeye güç yetirebilirler? Âlemlerin Rabbi olan Cenab-ı Allah bunu da kolaylaştırdı. (Şayet kul bunca nimete) “Elḥamdülillah” diyerek (şükür ederse) Yüce Allah, onun şükrünü tamamlanmış olarak (kabul etti).

*ایکنجی سی جملہ حاجت لری عرض ایتمک دشوار ایدی. جناب حضرت رب العالمین انی دخی اسان ایلدی. ربنا اتنا فی الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار ایت کریمه سی ایلہ تمام ایلدی. وهر کیم حاجت دیلمک مراد ایلسه بو ایت کریمه قراءت ایلہ جملہ حاجتی تمام ایتمش اولور. کړک دنیوی وکړک اخروی. اوجنجی جناب رب العالمینک¹³⁰ جملہ اسماء شریفلرینی ذکر ایلمک مشکل ایدی. الله تعالى حضرتلری انی دخی قوللرینه آسان ایلدی. همان الله دیمک ایلہ تمام ایلدی. *هرکیم الله دیو همان [12a] حضرت الله عظیم الشانک جملہ اسمالرین ذکر ایتمش اولور.*

İkinci'si cümle hacetler'i arz etmek düşvâr îdî. Cenâb-ı Hâzreti Rabbî'l-âlemîn onı dahî âsân eyledî. "Rabbena Atinâ fi'd-Dünyâ hasenete ve fi'l-Âhîret'i hasenete ve kınâ âzabe'n-nar" Ayeti Kerîme'si ile temâm eyledî. Her kîm hacet dîlemek murâd eylese bû Âyet'i Kerîme'yi kırrâat eylese. Cümle hacet'i temâm itmiş olûr. Gerek dünyevi ve gerek uhrevi. Üçüncisi Cenâb-ı rabbu'l-âlemîn cümle esmâ-i Şerîflerîni zikr etmek müşkil îdî. Allah-u Te'alâ hazretler'i onı dahî kullarına âsân eyledî. Hemân Allah demek ile temâm eyledî. Her kîm Allah deye hemân [12a] hazret-i Allah 'azimü'sh-Şa'nın cümle esmâlarını zikr etmiş olûr.

İkincisi; Bütün ihtiyaçları dile getirmek zor idi. Yüce Allah Hazretleri onu da kolaylaştırarak, "Ey Rabbimiz! Bize dünyada ve ahirette iyilik ver. Bizi Cehennem azabından koru"¹³¹ ayeti kerimesi ile tamamladı. Her kim bir şey talep edip bu ayet-i kerimeyi okusa, gerek dünyevî gerekse de uhrevî bütün ihtiyaçlarını (ve isteklerini) dile getirmiş olur. **Üçüncüsü;** Yüce Allah Hazretlerinin bütün esma-i şeriflerini anmak zordu. Bunu da kullarına kolaylaştırıp sadece "Allah" demekle tamamladı. Her kim "Allah" derse [12a] Yüce Allah Hazretlerinin bütün esma-i şeriflerini anmış olur.

فيه خمسة اقوال دن أولان قولك درنجیسی یسن اسم من اسماء النبی علیه السلام. یعنی حضرت محمد المصطفی علیه الصلاة و السلامك اسماء شریفلریندن بر اسم شریفدر کم حضرت رب العالمین پیغمبرمیز علیه السلام حضرتلرینی بیک بر محله ذکر و بیان بیو ردی. *کمی نی تصریح ایلہ و کمی نی¹³² کتابت ایلہ. ودخی پیغمبرمیز علیه السلامك هر موضعه بر درلو اسم شریفلری بیان بیورلمشدر*. ارضده محمد فلك اولده احمد فلك ثانیده حامد فلك ثالثده محمود فلك رابعده مصطفى فلك خامسده فخر عالم و فلك سادسده صفا در. و فلك سابعده

¹³⁰ ب: جناب حضرت الله عظیم الشان

¹³¹ Bakara, 2/201. [11b]

¹³² ب + دخی

شفيعدر. وسدرة المنتهى ده حبيب الله در. وعرشده سيد الانامدر. ودخى كرسيدده فضل خير المرسلين در.¹³³
جنتده¹³⁴ قاسمدر. وجمله مزنبين [12b] ايچون شفيعدر. الحمد لله رب العالمين.

* **Fîhi hamsetu ekval ‘den olân kavlin dörduncîsî Yâ-sîn ismî min esmâi’n-Nebi (‘Aleyhi’s-Selâm) ya’nî hâzret-i Muḥammed Mustefâ ‘aleyhi’s-Selâtu ve’s-Slâm’ın esma-i Şerîfler’inden bir ismî şerîfdir kim hâzreti Rabbi’l-‘âlemîn peygamberîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretlerini bin bir meḥelde zikr ve beyân buyûrdu. Kimînî teşrîh ile kimînî dahî kitapet ile. Ve dahî peygamberîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm)ın her mevzi’de bir tûrlû ismî Şerîflerî beyân Buyûrmuştur. Erz’de Muḥammed, feleki evvelde Aḥmed, feleki sanide Ḥamid, feleki şâlişde Maḥmûd, feleki rabi’t Mustefâ, feleki ḥâmis’ta fehri ‘âlem, feleki sadis’ta şefâdır. Feleki sabi’t şeffî’dir. Ve sidreti’lmuntehe’da Ḥabibûllah’ dır. Ve arş’ta Seyyidu’l-Enam dir. Ve dahî kurside fezle ḥayru’l-Murselîndir. Cennete Kâsımdır. Ve cümle müznibîn [12b] için Şeffî’tır. Elḥamdu lillâhi Rabbi’l-‘âlemîn.**

* Beş görüşten **dördüncüsü**; Yasin, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) isimlerinden bir isimdir.¹³⁵ (Nitekim) Yüce Allah Hazretleri Peygamberimiz’i (s.a.v.) bin bir yerde anıp kimini açıkça kimini ise yazı ile beyan etti. Ve aynı zamanda âlemlerin sahibi olan Yüce Allah, her menzilde (her tabakada) Hz. Peygamber’in (s.a.v.) bir çeşit ismi şeriflerini beyan etmiştir. Yerde Muhammed, birinci kat semada Ahmet, ikinci kat semada Hâmid, üçüncü kat semada Maḥmûd, dördüncü kat semada Mustafa, beşinci kat semada Fahr-i âlem (âlemlerin övünç kaynağı), altıncı kat semada Safâ, yedinci kat semada Şeffî’dir. Ve Sidre-i Muntehâ’da¹³⁶ Ḥabibûllah, arşta Seyyidu’l-Enâm (bütün varlıkların efendisi), Kürsî’de¹³⁷ Fadlu’l-Hayri’l-Mürselîn (gönderilmişlerin en hayırlısı), Cennet’te Kasım ve (Cehennem’de) cümle günahkârlar [12b] için Şeffî’dir (Şefaatçi). Âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamd olsun.

¹³³ ب - فضل خير المرسلين
¹³⁴ ب - جنتده

¹³⁵ Bkz; Mâverdî, *en-Nüket ve’l-Uyûn*, V, s. 5.

¹³⁶ Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Mi‘rac gecesinde ilâhî sırlara mazhar olduğu yer.

¹³⁷ Kürsî: Arşın altında ve yedinci kat göğün üzerinde bulunan nesnel bir varlık olmakla birlikte Allah’ın zâtıyla ilgili bir yön veya mekân teşkil etmez. Kürsî’nin, “Yüce Allah’ın ayaklarını koyduğu yer” şeklindeki rivayet maddî anlamda yorumlanamaz. Şu halde Allah’ı maddî varlıklara benzemekten tenzih etmek için hem Kürsî’nin ilâhî zâta mekân ve yön teşkil etmediğini vurgulayıp “ilâhî hâkimiyet” gibi mecazi mânalar vermek, hem de naslara uygunluğu sağlamak amacıyla onun nesnel varlığı bulunduğunu kabul etmek gerekir. Kürsî’nin nesnel varlığını mutlak mekân olarak anlamak da mümkündür. Bkz; Râzî, Ebû Abdillâh Ebu’l-Fadl Fahrüddîn Muhammed b. Ömer, *Mefâtîhu’l-Gayb*, Dâru’l-Fikr, Beyrût, 1981/1401, VII, s. 12-13; Yavuz, Yusuf Şevki, “Kürsî,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Ankara, 2002, XXVI, s. 572-573.

ودخی توراته اولان اسم شریفلری موموددر. زبورده اولان اسم شریفلری قارقلیطادر. إنجیل اچنده اولان اسم شریفلری طاب طابدر. وفرقان عظیم الشانده محمد، مزمل، مدثر، شاهد، عادل، داع، سراج، منیر، طه، یس، مصطفی. ودخی پیغمبرمیز علیه السلام حضرتلری بیوررلرکم ¹³⁸ بنم دخی اسمالرم قتی چوقدر. أما اول اسمالردن غیرى بریسی دخی ¹³⁹ خالقمه توکلدر. وبریسی دخی حیا وادبدر. اول حیا وادب برکاتیله اعلاى علیینه ایرشدم. وأول اسم بودرکم بکا خالقم بیوردی

Ve dahî Tivrâtta ôlân ismi Şerîflerî Mevumûd'tır. Zebûrde ôlân ismi Şerîflerî kârkalîţadır. incîl iç'inde ôlân ismi Şerîflerî TâbTâb'dır. Ve Kur'ân-i 'azîmu's-şâ'n'da Muḥammed Muzemmilun, Müddeşşirun, Şâhidun, 'adilun, dâîn, Sirâcun, Münirun, Tâ-hâ, Yâ-sîn Mustefâ. Ve dahî peygamberîmiz ('Aleyhi's-Selâm) ḥazretleri Buyûrurlar kim benim dahî esmalarım katî çoktur. Emmâ ôl esmalardan ğayrî birisi dahî ḥazret-i Hâlıkıma tevekkûldur. Ve birisi dahî hayâ ve edeptir. Ôl hayâ ve edep berekâtıyla e'lâ âleyyîne iriştim. Ve ôl isim bûdurki banâ Hâlıkım buyûrdî.

Tevrat'ta olan ismi şerifleri Mevumûd'dur. Zebur'da Karkalitar, Incil'de Tabtab ve Kur'an'ı Kerim'de Muhammed, Müzzemmil, Müddessir, Şahid, Adil, Dain, Sirac, Münir, Taha, Yasin, Mustafa'dır. Peygamberimiz (s.a.v.) buyurdular ki: “Benim esmalarım çoktur.¹⁴⁰ Ama o isimlerden birisi de Hazreti Hâlık'ıma Tevekkül'dür. Ve birisi Hayâ ve Edep'tir. O hayâ ve edep bereketiyle âlây-i illiyyine ulaştım. Ve o isimleri bana Hâlık'ım buyurdu.”

قولي خامس بسم الله الرحمن الرحيم سبحانه الذي أسرى بعبدہ بو ايت كريمدن مراد عليہلری یس ديمك اولهكه. يعنى اول جناب حضرت رب العالمين قسم بيورركه يعنى الله اسمم حقيچون [13a] و يا محمد سنك اسمالرك حقيچون سنى مرسلردن رسول إرسال ايلدم. * سن أمرمى صراط مستقيم اوزرينه بيان ايليہ سين. * اكر سندن يا محمد سؤال ايدرلر ايسه، الله تعالى حضرتلرينك قسم بيورديغى يعنى كافرلرك اعتماد ايتملرى اچونميدر ديو. اكر ¹⁴¹ مؤمنلرك اعتماد ايتملرى ايجون ايسه، مؤمنلر قسمسز دخی ایمان واعتماد ايدرلر. اكر كافرلرك اعتماد ايتملرى ايجون ايسه، انلر ایمان واعتماد ايتملرلر. * پس قسمدن فائده نه اولدى. انلره ¹⁴² جواب اولدرکم: چون جناب رب العالمين جل شانه ديلدكي كلامنى تاكيد قيله. قسم دخی تاكيددن بر نوعدر. لا جرم قسمى يعنى قلدیغى تاكيد حجتى ايجوندر.

¹³⁸ ب: بیوردیکم
¹³⁹ ب + حضرت
¹⁴⁰ Buhârî, Muhammed b. İsmail, *Sahihu'l-Buhârî*, Dâru İbn Hazm, Kâhire, 2008/1429, *Menâkıb*, 17; Müslim bin el-Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahih-u Müslim*, Dâru İbn Hazm, Kâhire, 2008/1429, *Fedâil*, 34. [12b]

¹⁴¹ ب - ديو اكر

¹⁴² ب - انلره

* **Ḳavli ḥâmis Bismîllahî'r-Rahmânî'r-Rahîm**“*subḥân'l-Lezî esrâ biâbdihi.*”
Bû Âyet'i Kerîme'den murâd-ı 'aliyyeleri Yâ-sîn demek ola ki ya'nî ol Cenâb-ı
ḥazret-i Rabbi'l-âlemîn ḳasem buyûrdu ki ya'nî Allah ismim ḥaḳḳîcün [13a] ve
Yâ Muhammed! Senin esmâların ḥaḳḳîcün seni mursellerden resûl irsâl eyledîm.
Sen emrimi şîrât-ı mustekîm üzerine beyân eylesin. Eger senden Yâ
Muhammed! suâl îdeler ise Allah-u Te'alâ ḥazretlerinin ḳasem buyûrduğı ya'nî
kâfirlerin i'timâd etmeleri içûnmidür deyu. Eğer mü'min'lerin i'timâd etmeleri
için ise mü'min'ler ḳasemsiz dahî îmân ve i'timad ederler. Eger kâfirlerin i'timâd
etmeleri için ise onlar îmân ve i'tikâd etmezler. Pes ḳasemden fâide ne oldu onlara.
Cevâb öldür kim çün Cenâb-ı Rabbi'l-âlemîn Celle Şa'ne diledi'ki kelâmını te'kîd
kıla. ḳasem dahî te'kîdden bir nevîdür. Lâ cereme¹⁴³ ḳasemi yad kıldığı tekîdî
ḥuccetî içûndir.

Beşinci görüş; Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla: “*Kulunu gece yürüten Allah'ı tenzih ederim.*”¹⁴⁴ Bu ayeti kerimeden maksat Yasin demektir. Yani, Yüce Allah Hazretleri yemîn buyurdu ki: “Allah ismi hakkı için, [13a] Ey Muhammed! Senin esmalarının hakkı için seni gönderilmiş elçilerden bir elçi olarak gönderdim. Sen emirlerimi dosdoğru olarak açıkla. Ey Muhammed! Eğer sana sorarlar ise Yüce Allah Hazretleri kâfirlerin inanması için mi yoksa müminlerin inanması için mi yemîn etmiştir? Eğer Müminlerin itimat etmeleri içinse müminler yemînsiz de itimat ederler. Eğer kafrlerin itimat etmeleri için ise onlar iman ve itimat etmezler. O hâlde yeminden fayda ne olur?” Cevap budur ki: Yüce Allah Hazretleri kelimasını te'kît etmeyi diledi. Kâsem te'kîdin bir çeşididir. Şüphesiz yemin etmesi, delili pekiştirmek içindir.¹⁴⁵

*تنزيل العزيز الرحيم. * اكر بونده تنزيل منصوب قراءت أولنسه بو تقديره أولوركم اقرا تنزيل. یعنی

ای المنزّل. یعنی معنا بویله جه أولورکه یا محمد حبیب [13b] احمد سن قراءت ایله اول عزیز رحیمدن انزال

¹⁴³ (لا جرم) Lâ cerame: Şüphesiz, kesinlikle, muhakkak, elbette vb. manalara gelen Arapça ibare.

¹⁴⁴ İsrâ, 17/1. [12b]

¹⁴⁵ Kur'an'daki yemin ifadelerinin gayesi için bkz; Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, XXVIII, s. 194; Yurt, Mehmet Emin, *Fahruddîn Râzî'ye Göre İ'câzu'l-Kur'an (Mefâtîhu'l-Gayb Tefsiri Bağlamında)*, Gece Akademi, Ankara, 2018, s. 364-369; Râzî, Zâriyât suresinin başında geçen yemin ifadeleri için şu yorumu yapmaktadır: Konuşan kimse, kendisini dinleyenin, büyük bir şey söylemek istediğini anlayacağı bir biçimde yemîn ederek başlarsa, bu durumda dinleyici konuşana, daha fazla dikkat kesilerek dinler. Bundan dolayı konuşan kişi, sözüne yemîn ile başlar ve muhatapları onu daha iyi dinlesin diye delilini yemîn şekline sokar. Böylece apaçık bir burhân ve sapasağlam bir delil, yemîn biçiminde ortaya çıkmış olur.” Müellifimizin “*Şüphesiz yemin etmesi, delili pekiştirmek içindir*” şeklindeki yorumu, bize Fahreddîn Râzî'nin yorumlarını hatırlatmaktadır. Bu da müellifimizin kaynaklarının tespiti açısından önemli bir husustur.

أولان قرآن عظیم الشانی. اگر مرفوع قراءت اولنسه بو تقدیرجه اولور. هذا تنزیل. یعنی دیمک اولورکم بو قرآن عظیم الشان منزلدر. * اول حضرت خالقمزدنکه عزیزدر. ورحیم ورحماندر. * یعنی قوللرینه دنیاده و آخرتده رحمت¹⁴⁶ ایدیجیدر. * و غالبدر. و هم منتقمدر. عاصیلردن و ظالملردن انتقام آجیدر. مطیعلره رحیمدر. و دخی رحمت ایدیجیدر. * پس یا محمد رسولم احمد سن قراءت ایلهبو غالب کلاممی اول منکرلر ایشیدوب درونلری خوفه دوشوب انصافه کله لر.

“Tenzîle’l- ‘Azizi’r-Raḥîm.” Eğer bûnda tenzîl menşûb kırâat olunsa bû taḳdîrce olûrkim iḳra’ tenzîle ya’nî ey Munezzil ya’nî manâ böylece olûrki Yâ Muḥammed! ḥabîbim [13b] Ahmed sen kırâat eyle. Ôl Âzizi’r-Raḥîm’den inzâl olân Qur’ân-i ‘azîmu’s-şa’nî. Eger merfû kırâat olunsa bû taḳdîrce olûr. Hezâ tenzîlu ya’nî demek olûrkim bû Qur’ân-i ‘azîmu’s-şa’n munzeldir. Ôl ḥazreti Ḥâlıkımızdan ki ‘azizdir ve Raḥîm ve Raḥmândır. Ya’nî kullarına dünyâda ve Âḥiret’te raḥmet edicîdîr. Ve ğâibdir ve hem munteķimdîr. Asîlerzen ve zâlimlerzen intikâm alıcısıdır. Muṭî’lere raḥîmdir ve daḥî raḥmet edicîdîr. Pes Yâ Muḥammed! Resûlüm Ahmed sen kırâat eyle bû ğâib kelâmımı munkirler işitüb derûnlerî ḥavfe düşüp inşâfa geeler.

“Kur’an, çok yüce ve çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir.”¹⁴⁷ Eğer burada “tenzîl” kelimesi mansûb okunursa takdiri şöyle olur: “iḳra’ tenzîle Ey Münzil! (Ey kendisine kitap indirilen! İndirilmiş olanı oku!)”¹⁴⁸ Bu durumda da mana şöyle olur: Ey Muhammed, Sevgili [13b] Ahmed! Aziz ve Rahim tarafından indirilen Kur’an’ı oku! Bu kelime “Tenzîlu” şeklinde merfû okunur ise, takdiri şöyle olur: “hâzâ tenzîlun.”¹⁴⁹ Yani “Bu şanı yüce Kur’an; Aziz, Rahim ve Rahman olan Yüce Allah Hazretlerinin indirmesidir. (Onun tarafından indirilmiştir). Yani kullarına dünyada ve ahirette merhamet edicidir. Galiptir ve intikam alıcısıdır. İsyankârlar ve zalimlerden intikam alıcısıdır. İtaat edenlere karşı merhamet ve rahmet edicidir. Bundan sonra Ey Muhammed, Sevgili Ahmet! Sen bu galip/üstün kelimemi oku ki inkâr edenler duyup kalpleri korkuya düşüp insafa gelsinler.

¹⁴⁶ ب: مرحمت

¹⁴⁷ Yasin, 36/5.

¹⁴⁸ Müellif burada, if’âl babının ism-i fâili olan “münzil” kelimesini kullanmıştır. Münzil, “indiren” manasına gelir. Ancak ism-i failler, yerine göre ism-i mef’ûl manasında da kullanılırlar. Bu nedenle manayı “Ey kendisine kitap indirilen!” şeklinde vermenin daha uygun olacağı kanaatine vardık.

¹⁴⁹ Bu durumda, cümlenin başına takdiri bir mübteda/özne olarak “hâzâ” getirilmiş olur.

لتنذر قوما ما انذر اباؤهم فهم غافلون. يا محمد رسولم احمد سن انذار ايلييه سين قوما شول قومي سن انذار ايلييه سنكم ما انذرده اولان ما ماء نفيدر.* يا محمد انلر هيچ انذار اولنمديلر. يعني دينه دعوت [14a] اولنمديلر.¹⁵⁰ فهم حل بوكه اول قوم¹⁵¹ غافلون ديندن غافلدر.* سن يا محمد اول قومي قرآن كريم ايله دينه دعوت ايلييه سين. زيرا انلره يعني يا محمد عرب قومنه حضرت اسماعيل پيغمبر عليه السلامك وقتندن تا يا محمد سنك نبوتن وقتنه كلنجيه دكين اول قومه هيچ بر پيغمبر كلمدى.* وكمسه انلرى دينه دعوت ايتمدى. يا محمد سن انلرى دينه دعوت ايلييه سين. زيراكم انلر ديندن غافلدر. نه دين بيلورلر ونه ايمان.¹⁵²*

“Litunzîrâ kavmem ma unzîrâ âbâuhum fehüm ğâfilûn.” Yâ Muḥammed! Resûlüm Aḥmed sen inzâr eyleyesîn kavmen şol kavmî sen inzâr eyleyesin kim mâ unzîrâ de olân mâ mâi nefidir. Ya’nî Yâ Muḥammed onlar hiç inzâr olûnmâdılar Ya’nî dîne da’vet [14a] olunmadîler. Fehüm ḥalbûki ol kavm ğafilûn dinden ğafildirler. Sen Yâ Muḥammed! ol kavmi Qur’ân-i Kerîm ile dîne da’vet eyleyesin. zîrâ onlar Ya’nî Yâ Muḥammed! ârab kavmine ḥazreti İsmâîl Peyğamber (‘Aleyhi’s-Selâm) vakt’inden ta Yâ Muḥammed! Senin nübüvvetin vaqtine gelinceye dekîn ol kavme hiç bir peygamber gelmedi. Ve kimse onlari dîne da’vet itmedi. Yâ Muḥammed! Sen onlari dîne da’vet eyleyesin. Zîrâ kim onlar dîn’inden ğafillerdir. Ne dîn bîlûrler. Ve ne îmân.

“Kur’an, ataları uyarılmamış, bu yüzden de gaflet içinde olan bir kavmi uyarman için mutlak güç sahibi, çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir.”¹⁵³ Ey Muhammed! Sen, daha önce uyarılmamış o kavmi uyar! (korkut!) “ما انذر” ibaresinde olan (ما) harfi, mâ-i nefiydir (olumsuzluk harfidir). Yani Ey Muhammed! Onlar hiç uyarılmadılar. Dine davet [14a] olunmadılar. Baba ve ecdatlarından bu yana dine davet olunmadıkları için dinden gafildirler. Sen o kavmi Kur’an-ı Kerim ile dine davet et. Zira Hz. İsmail (a.s.) Peygamberden senin nübüvvetine kadar o Arap kavmine hiç peygamber gelmedi. Ve kimse onları dine davet etmedi. Sen onları dine davet et. Zira onlar dinden gafildirler. Onlar din ve iman ne olduğunu bilmezler.

لقد حق القول على اكثرهم فهم لا يؤمنون. لايق اولدى تحقيق كم كلمة عذاب اكثرينه زيراكم انلر ايمانه كلملرلر. انلر اول قومدركم جناب حضرت رب العالمين جل شانہ نك سابق علمنده اهل وعيد اولمشلر ايدى.* مثلا ابو جهل وأبو لهب وعتبه وشيبه ومغيره وغيرهم أونيکچون انلرک ايمانه کلملرى ممکن اولمدى.* پس خطاب

¹⁵⁰ ب + اباؤهم انلر ابااء واجدادلردن برو دينه دعوت اولنمديلر

¹⁵¹ ب - اول قوم

¹⁵² ب - ونه ايمان

¹⁵³ Yasin, 36/6.

انلرك حقته تاكيد حجتى [14b] ايچوندر. طلب إيمان ايچون دكلدر. زير اكم علم ازده انلرك إيمانه كلملى ممكن دكلدر. * جناب حضرت رب العالمينك علم ازليسنده ولوح محفوظده مراد عليه سندندر. * ودخى كمال قدرت وقوت حكمتندندر. وحكمت قدرتندن سؤال أولنماز. جمله عالملىك عقللى بر يره جمع أولسه مقدار ذره حكمتنه يتشمز. * وهيج كمسه اكا شريك ونظير أولماز. مثلاً أولمك لازم كلسه ايدى بو جمله عالم فاسد أولر ايدى.¹⁵⁴

“Leḳad haḳḳal Ḳavlu ‘alâ ekserihim fehūm lâ yu‘minûn.” Lâyik öldi teḥḳiḳ kim kelime-i ‘azâb ekserine. Zîrâkim ōnlar îmâna gelmezler. Ōnlar ōl ḳavmdir kim Cenâb-ı Rabbi’l-‘âlemîn Celle Şa’nehunin sabiḳ ‘im‘inde ehli ve‘îd ōlmişler îdî. Mesela ebû cehil ve ebû leheb ve ûtbe ve şeybe ve muḡîre ve gayriḥim ōnînçûn ōnların îmâna gelmeleri mümkün ōlmadı. Pes ḥitâb ōnların haḳḳında te’kîd ḥucceti [14b] îçûndir. Talebi îmân îçûn degildir. Zîrâkim ‘ilmi ezelde ōnların îmâna gelmeleri mümkün degildir. Cenâb-ı ḥazreti Rabbi’l-‘âlemîn ‘ilmi ezeli‘inde ve levḥ-i maḥfuzda murâd-ı ‘aliyyes‘indendir. Ve daḥî kemâlî, ḳudreti ve ḳuvveti hikmet‘indendir. Ve hikmeti ḳudret‘inden suâl ōlunmaz. Cümle ‘âlemlerin aḳıllari bir yere cem‘ ōlunsa miḳdârı zerre hikmetine yetişemez. Ve hîç kimse onâ şerîk ve nezîr ōlamaz. Meşelen ōlmak lâzım gelse îdî, bu cümle ‘âlem fâsid olur îdî.

* “Andolsun ki, onların birçoğları üzerine o söz (o azap emri) hak olmuştur. Artık onlar imân etmezler.”¹⁵⁵ Onlar (kendi iradeleri ile hiçbir zaman) imana gelmeyecekleri için, azap hükmü onlara layık oldu. (Bu nedenle de onlar) Yüce Allah’ın ezeli ilminde cehennem ehlidir. Mesela Ebû Cehil, Ebû Leheb, Utbe, Şeybe, Muğire ve onların dışındakilerin iman etmesi mümkün olmadı. Bu ayetteki hitap, onların hakkında hücceti tekîd etmek [14b] için olup, onlardan imana gelmelerini talep etmek için değildir. Çünkü ilm-i ezeliinde onların imana gelmeleri mümkün değildir. (Bu durum) Yüce Allah’ın ilm-i ezeliisinde ve Levh-i Mahfûz’da O’nun yüce iradesindedir. O’nun kemal-i kudretinde, kuvvet-i hikmetindedir. Ve O’nun hikmet-i kudretinden sual olunmaz. Cümle âlemin akli bir araya gelip bir yere toplansa bile zerre miktarınca onun hikmetine erişemez. Hiç kimse ona ortak ve benzer olamaz. Eğer böyle bir şey olmuş olsaydı, bütün âlemin nizamı bozulurdu.

¹⁵⁵ Yasin, 36/7.

¹⁵⁴ ب - بو جمله عالم فاسد اولر ايدى

نتکم فرقان عظیم الشانده بویرلدی. بسم الله الرحمان الرحیم. لوکان فیهما الهة الا الله لفسدتا فسبحان الله رب العرش عما یصفون لایسئل عما یفعل وهم یسئلون لوکان بونده لو حرف شرطدر. ¹⁵⁶ كان فعل جمله سی شرطیه اولور. لوکان اکر اولیدی سؤال مقدره جوابدر. یعنی نه اولیدی فیهما ارضده دخی سمالرده اولیدی [15a] الهة یعنی اله لر اولیدی لفسدتاده اولان لام تاکیدده در. یعنی البته ارضلر وسمالر وانلرده اولان جمله اشیلر فاسد اولور ایدی. * هیچ بر شیده نظام وثبات اولمز ایدی. * فسبحان الله ¹⁵⁷ فسبحان کلمه سی کلمه تنزیهیدر. یا کلمه سی کلمه تعجبر. یعنی منزّه عن جمیع العیوب معناسنه اولدی. یعنی جمیع نقصان صفتندن منزّه اولان الله عظیم الشانی بز تسبیح ایتیمک لک ایلّه تسبیح ایده رزکه رب العرش عرشک مالکیدر. ¹⁵⁸ عما شول شیدنکم یصفون صفت واحده ایلّه موصفدر. مشرکینک شریک ونظیر کتورملرندن منزهدر. لایسئل سؤال اولنماز. عما شول شیدنکم یفعل جناب حضرت رب العالمین ایشلیدیکی شیدن سؤال اولنماز. وهم وهمده اولان واو، واو حالیّه در. یعنی حال بوکم مخلوقین یسئلون مسؤللردر. *

* Nitekim furkâni ‘aẓîmu şanda buyruldu. Bismillahi’r-Raḥmâni’r-Raḥîm: “Lev kâne fîhimâ âlihietun illa’l-Lahu le fesedetâ fesubḥâne’l-Lahi rabbu’l-Ârşî ‘ammâ yeşîfûn. Lâ yus’elu ‘ammâ yef’alu ve hum yuselûn.” Lev kâne bûnda lev harfî şarttır. Kâne f’îl Cümlesi şartiye olûr. Lev kâne eger olaydı suâli mukaddere cevâbdır. Ya’nî ne öleydi fihâ erze’de ve dahî semâlarde öleydi [15a] âlihietun ya’nî ilâhlar öleydi le fesedeta’da olân lam tekidedir. Ya’nî elbette erzler ve semâlar ve onlarda olân cümle eşyâlar fâsîd olûr îdî. Hiç bir şeyde nizâm ve şebât olmaz îdî. Fesubḥâne’l-Lahi Fesubḥane kelimesi, kelime-i tenzihîdîr. Fa kelimesi, kelime-i te‘accubtur. Ya’nî münezzehun ‘an cemî‘u’l-‘uyûb ma‘nasına oldu. Ya’nî cemî nuḡşân şıfattan münezzeh olân Allah-u ‘aẓîmu’ş-şa’ne biz tesbîḥ etmeklikle tesbîḥ ederizki. “Rabbu’l-Ârşin” ‘arsin mâlikîdîr. Emmâ şöl şeydenki yeşîfûn şıfatı vahide ile meyşûfdur. Müşterinin şerîk ve nezîr getirmeler’inden münezzehdir. La yuselu suâl olunmaz ‘ammâ şöl şeyden kim yef’alu. Cenâb-ı ḥazreti Rabbi’l-‘âlemîn işledigi şeyden suâl olunmaz. “Vehum” vehumde olân vav, vav-ı ḥâliyedîr. Ya’nî ḥalbükim maḥlûkîn “yuselûne” mes’ûldurler.

* Nitekim Kur’an-ı Kerîm’de şöyle buyrulmuştur. Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla: “Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka ilahlar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu. Demek ki, Arşın Rabbi Allah onların nitelemelerinden uzaktır,

¹⁵⁶ ب + شرطدر

¹⁵⁷ ب - فسبحان الله

¹⁵⁸ ب - رب العرشك عرشك مالکیدر

yücedir. O, yaptığından dolayı sorgulanamaz. Fakat onlar sorgulanırlar.”¹⁵⁹ ‘**Lev-kâne**’de olan ‘**lev**’ şart edatıdır ve ‘şayet’ manasına gelir. ‘**kâne**’ fiili ile başlayan cümle, şart cümlesidir. “Şayet olsaydı” manasına gelen ‘**Lev-kâne**’ ibaresi, mukadder (muhtemel) bir sorunun cevabıdır. Yani, (yerde ve gökte) ‘**fi-hima**’ ne olsaydı? [15a] ‘**Âlihetun**’ Yani ilâhlar olsaydı. Elbette ki yer, gök ve orada bulunan her şey bozulurdu. Hiç bir şeyde nizam ve sebat olmaz idi. ‘**le fessedeta**’da olan ‘**lam**’ harfi tekîd içindir. ‘**Fesubhânellahi**’ kelimesi, kelime-i tenzihidir. Başındaki ‘**Fa**’ kelimesi, kelime-i teâccubdur. Yani, “Yüce Allah bütün ayıplardan münezzehtir” demektir. Ayrıca, “bütün noksan sıfatlardan münezzehtir olan Yüce Allah Hazretlerini tesbih ederiz” demektir. ‘**Rabbu’l-Arşi**’ terkîbi, Arşın Rabbi manasına gelir. ‘**Em-mâ**’nın manası “o şeyden ki” ‘**yesifun**’ yani müşriklerin eş, benzer, şerik ve nezir getirmelerinden münezzehtir. O, Tek’lik sıfatı ile sıfatlanmıştır. ‘**La yuselu**’ Yüce Allah sorgulanmaz, ‘**Emmâ**’ “o şeyden ki” ‘**yefalu**’ yani, âlemlerin Rabbi olan Hazreti Allah, işlediği şeyden dolayı hesaba çekilmez, sorgulanmaz. ‘**Ve-hum**’ Oysa onlar, yanî yaratılanlar ‘**yuselune**’ sorgulanırlar, yaptıklarından mesuldürler, hesaba çekilirler. ‘**ve-hum**’de olan ‘**vav**’ harfi vav-ı hâliyedir.

انا جعلنا في اعناقهم [15b] اغلالا فهي إلى الاذقان فهم مقمحون. يا محمد رسولم احمد بز عظمت شانمز ايله قلدق انلرين اعناقلريني. يعني أول كافرلرين بيونلريني قلدق اغلال ايله.* يعني حكمتمز زنجيرلري ايله بغلدق تا اللرينه كلنجيه دكين بند ايلدك.* پس أول كافرلر باشلريني يوقارويه قالدوروب وكوزلريني دخی اورتمشلردر. بو اية كريمه بر سبيلي تمثيلدر. يعني أول كافرلر جناب حضرت حقه انقيادلري أولميوب اغترار ايلدكلري كانه بيونلري بغلو. وباشلري دخی يوقارو وكوزلري اورتلي كبي. وباخود جمله كافرلر بويله در حاللري.* يعني اللري دخی بيونلرينه بغلو ودخی كوزلري يمولى. ودخی يوزلري قاره. يعني بويلجه صفت ايله كويا طريق حقه كيده لر.*

“*İnnâ ceâlnâ fî e’nâkihîm [15b] eġlâlen fehiye île’l-ezġânî fehum muġmeġûn.*” Yâ Muhammed! Resûlüm Ahmed biz ‘azâmeti şânîmız île kıldık. Onların e’naqlarini. ya’nî ol kâfirlerin boyûnlarinî kıldık. Eġlâl île. Ya’nî hikmetimiz zincîrleri île bağladık. Ta ellerine gelince dekîn bend eyledîk. Pes ol kâfirler başlarını yukarıya kaldırub gözlerînî dahî örtmüşlerzîr. Bû ayeti Kerîme bir sebili temsildir. Ya’nî ol kâfirlerin Cenâb-ı ĥazreti ĥaĥ inĥiyadlari ölmayup i’ tizar eyledîkleri keennehu boyunlari baġlu ve başlari dahî yukarı ve gözleri örtülü

¹⁵⁹ Enbiya 21/22-23. [14b]

gibî ve yâhût cümle kâfirlerin böyledir hâlleri. Ya'nî elleri dahî boyunlarına bağlı ve dahî gözleri yumulu ve dahî yüzleri kâra ya'nî böylece şıfat ile güya tarik-i haqka gîdeler.

*“Onların boyunlarına [15b] demir halkalar geçirdik, o halkalar çenelerine dayanmıştır. Bu sebeple kafaları yukarıya kalkık durumdadır.”¹⁶⁰ Ey Muhammed, Resulüm Ahmed! Biz büyük şanımız ile o kâfirlerin boyunlarını hikmet zincirlerimiz ile ellerine kadar bağladık. Böylece o kâfirler başlarını yukarı kaldırıp gözlerini yummuşlardır. Bu ayet bir benzetme yoludur (temsîli bir anlatımdır). Yani, kâfirlerin Yüce Allah Hazretlerine boyun eğmeyip itiraz etmeleri, sanki “*boyunları bağlı ve başları yukarıda ve gözleri ise kapalı*” kişilere benzetilmiştir. Veya bütün kâfirlerin hali böyledir. Elleri boyunlarına bağlı, gözleri kapalı ve yüzleri karadır. Böyle bir sıfat ile güya hak yoluna giderler.

* وجعلنا من بين أيديهم سدا ومن خلفهم سدا فاغشيناهم فهم لا يبصرون. * ودخى يا محمد رسول الله
بز¹⁶¹ عظمت [16a] شانمزا ايله قلدى. يعنى انلرك قارشولرينه سدا قلدى. وارقالرينى دخى¹⁶² سدا قلدى. * ودخى
كوزلرينى كورمز ايلدى. يعنى هيچ انلر بر نسنه كورمز اولديلر. * وعند بعض المفسرين بوايه كريمه ابو جهل
عليه اللعنه حقتدر ديو. بر كون ابو جهل عليه اللعنه پيغمبرميز عليه السلام حضرتلرينى كوردى. بر حلوتكاذه
صلوة ايدرلر ايدى. درحال بر¹⁶³ طاش تدارك ايدوب كتوردى وپيغمبرميز عليه السلام حضرتلرينى¹⁶⁴ رأس
شريفارينه خيانت قصدى ايله قصد ايلدى ايدى. وافنديمز عليه السلام حضرتلرى سجده ده ايدى. * حق سبحانه
وتعالى ابو جهل عليه اللعنه نك كوزونى پردلدى. * وأول ملعون سعادتلو رحمة للعالمين أولان افنديمز كورمدى.
حضرت الله عظيم الشان پيغمبرميز عليه السلامى حفظ ايلدى. * بوندن صكره ينه [16b] پيغمبرميز عليه السلام
حضرتلرى مكه مكرم ده ينه اداى صلوة ايدرلر ايدى. ينه ابو جهل عليه اللعنه پيغمبرميزى كورمدى. *

“Ve ceâlnâ min beyni eydîhim sedden ve min halfehum sedden fe eğşeynâhum fehum lâ yubsirûn.” Ve dahî Yâ Muhammed! Resûlüm Aḥmed biz ‘aẓameti [16a] şânîmız ile kıldık ya’nî onların qarşularına sed kıldık. Ve arqalarına sed kıldık. Ve dahî gözlerînî görmez eyledik. Ya’nî hiç onlar bir nesnei görmezler öldiler. Ve ‘inde be’zî’l-Mufessirîne bû Âyeti Kerîme ebû cehil “‘aleyhi’l-Le‘ne hakkında deyû. Birgûn ebû cehil ‘aleyhille‘ne peygamberîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) ḥazretlerini gördî bir ḥalvetgahte şalât îder îdî. Derḥâl bir büyük taş tedârik îdûb götürdî ve

¹⁶⁰ Yasin, 36/8.

¹⁶¹ ب: بن
¹⁶² ب - دخى
¹⁶³ ب + بيوك
¹⁶⁴ ب + مبارك

peyğamberimiz (‘Aleyhi’s-Selâm) həzretlərinin ra’si Şerîflərinə hıyanət qasdi ilə qasd eyledî. Ve Efendîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) həzretləri secdede idî. Həq subhânehu ve te‘alâ ebû cehil “‘aleyhille‘ne”nin gözlerini perzeledi. Ve ol mel‘ûn sa‘âdetlu rahmete’l-li‘l-‘âlemîn olân Efendîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm)i görmedi. Həzreti Allah-u ‘azîmu’s-şa’n peyğamberimiz (‘Aleyhi’s-Selâm)ı hıfz eyledî. Bûndan sonra yine [16b] peyğamberimiz (‘Aleyhi’s-Selâm) həzretləri Mekke-i Mükərreme’de yine edâi Şalât iderler idî. Yine Ebû Cehil (‘Aleyhi’l-la‘ne) peyğamberimizi görmedi.

“Biz onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çekip gözlerini perdeledik. Artık görmezler.”¹⁶⁵ “Ey Muhammed! Biz büyük [16a] şanımız ile onların karşlarına ve arkalarına set çekip gözlerini göremez hale getirdik. Yani, onlar bir şey göremez oldular.” Bəzi müfessirlər bu ayeti keriminin Ebû Cehil haqqında nazil olduğunu söylərler: Hz. Peyğamber (s.a.v.) tənha bir yerdə namaz kılıyordu. Ebû Cehil, hənən bir taş tedarik edip, ihənət kastı ilə (hainliklə) Hz. Peyğamber’in (s.a.v.) başına vurmaya təsarladı. Bu esnada Yüce Allah, Ebû Cehil’in gözlerini perdeleyincə Hz. Peyğamber’i (s.a.v.) görəmedi. Bəylece Yüce Allah Hz. Peyğamber’i (s.a.v.) korudu. Bunun haricində [16b] Hz. Peyğamber (s.a.v.) yine Mekke-i Mükərreme’de namaz kılarkən Ebû Cehil yine onu görəmedi.

وعند بعض المفسرين بواية كريمه كفره قريش قومي حقددهدركه بر كون بيغمبرميز عليه السلام حضرتلری مکە مکرمه ده بنه ادای صلوة ایدرلردی. قريش قومي إتفاق قول قرار ایتدیلر. ومکە مکرمه قیوسنده جمله سی حاضر واماده اولدیلرکه، محمدی واصحابنی ودخی کندویه تابع اولنلری آخذ ایده لم وجبل قبیسه نفی ایدهلر. وانه انلری قتل ایده لم واصحابندن کمینک قومنه دیت ویروب، صلب ایده لم دیو بویلجه قول قرار قلدیلر.* جناب حضرت رب العالمین سد ایلدی بیغمبرميز عليه السلام حضرتلرینی کوزلری کورمدیلر.

* Ve ‘inde ba‘zı’l-Mufessirîne bû âyeti kerîme keferai qureyş qavmi haqqındadır Ki bir gûn peyğamberimiz (‘Aleyhi’s-Selâm) həzretləri Mekke-i Mükərremədə yine edâi Şalât iderler idî. Qureyş qavmi ittifaki Qavl qarar itdilər. Ve Mekke-i Mükərreme qapısında cümlesi hâzır ve âmâde öldilər kim Muḥammed ve Aşḥâb’ını ve daḥî kenduye tabi’ olânları eḥiz idelim ve cebeli qubeyse nefi edelim. Ve anda onları qatlı idelim. Ve Aşḥâbindan kimînîn qavmine diyet verub şalb edelim. Diye bəylece qavli Qarar kıldılar. Cenâb-ı həzreti Rabbi’l-‘âlemîn sed eyledî. Peyğamberimiz (‘Aleyhi’s-Selâm) həzretlərini gözleri görmedilər.

¹⁶⁵ Yasin, 36/9.

* Bazı müfessirlere göre bu ayeti kerime Kureyşli kâfirler hakkındadır. Bir gün Peygamberimiz (s.a.v.) Mekke-i Mükerrema'de namaz kılarken Kureyşliler ittifak edip Mekke-i Mükerrema kapısında hazır beklediler. "Muhammed ve ashabını ve ona tabi olanları tutuklayıp Kubeys Dağı'na¹⁶⁶ götürüp orada onları öldürelim, sonra kiminin kavmine diyet verelim, (eğer buna razı olmazlar ise savaşırız)." diye kararlaştırdılar. Yüce Allah (önlerine) set çekti. Hiç kimse Hz. Peygamber'i (s.a.v.) göremedi.

وَعِنْدَ بَعْضِ الْمَفْسَرِينَ بَوَايَةِ كَرَمِيهِ بِرِ قَوْلِهِ دَخَى مُشْرِكُلَرِ حَقْنَدِهْ دَرَكِهْ [17a] بِرِ كُونِ جَمْعِ أُولُوبِ
اوترمشلر ایدی. هر بری پیغمبرمیز علیه السلام حقتده هزار بهزار هرزه وهذیان ایدرلرایدی. پیغمبرمیز علیه
السلام حضرتلری کلدی انلرک قتلرنده طوردی. *فاغشیناهم فهم لایبصرون. * اندن افندیمز حضرتلری بر آوج
طبراق آلوب انلرک یوزلرینه صاچدی. جمله سی غشی آلوب دیللری بغلندی. ودخی انلرک کوزلری کورمز
أولدی. وأول اثتاده سعادت ایله پیغمبرمیز علیه السلام حضرتی یانلرندن کچدی وکتدی. انلر باشلرندن
وصقاللرندن طیراغی سلکر ایدیلر. وهم بو جوابی ایدر ایدیلر: بزلر محمدی والله وثم بالله کورمدک وایشتمدک
دیدیلر

Ve 'inde be'zı mufessirîne bû Âyeti Kerîme bir Qavlide dahî müşrikler haqqındadır ki [17a] birgûn cem' olup oturmuşler îdî. Her biri peygamberimiz ('Aleyhi's-Selâm) haqqında hezâr behezâr herza ve hezeyan îderler îdî. Peyğamberimiz ('Aleyhi's-Selâm) hazretleri geldî. onların katlarında durdî. "Fe eğşeynâhum fêhum lâ yubsirûn." ondan Efendimiz hazretleri bir avuç toprâk âlûb onların yüzlerine sacdi. Cümlesi ğaşı olup dilleri bağlandı. Ve dahî onların gözleri görmez öldi. Ve ôl ešnâda sa'âdet ile peygamberimiz ('Aleyhi's-Selâm) hazreti yanlarından geçti ve gitti. Önlar başlarından ve Şakallarından tobrâğı silker îdîler. Ve hem bû cevâb-i îderler îdîler. Bizler Muhammedi vallahi ve şümme billahi görmedik. Ve îşitmedik dîdîler.

Yine bazı müfessirlere göre, bu ayeti kerime müşrikler hakkındadır. [17a] Müşrikler bir gün toplanıp her biri Efendimiz hakkında hezeyan kabilinden bir takım sözler sarf edip duruyorlardı. Efendimiz gelip yanlarında durdu. Bir avuç toprak alıp onların yüzlerine saçtı. Hepsinin gözleri görmez olup dilleri bağlandı. "Onları

¹⁶⁶ Mekke şehri Ebukubey's ile Kuaykian dağları arasında yer alır. Ezrakî'ye göre İyad veya Mezhiç kabilesinden Ebu Kubey's adlı bir şahıs burada bir bina yapma teşebbüsünde bulunduğu için bu dağa Ebu Kubey's adı verilmiştir. Bkz; Boks, Abdullah, "Ebûkubey's", *Türkiye Diyanet Vakfı*, İstanbul, 1994, X, s. 280-281.

çepeçevre sardık artık hiç göremezler”¹⁶⁷ mealindeki ayet (buna işaret etmektedir.) O esnada Efendimiz Hazretleri yanlarından geçip gitti. Onlar başlarını ve sakallarını silkelediler. Ve şöyle diyorlardı: “Vallahi ve hem billahi Muhammed’i görmedik ve işitmedik.”

*وسواء عليهم ءانذرتهم أم لم تنذروهم لا يؤمنون. *وسواء عليهم يا محمد محبوبم احمد دخى انلرك اوزرلرينه برابردر. ءانذرتهم سنك انلرى [17b] انذار ايلمك أم لم تنذروهم ياخود انذار ايلمك يعنى يا محمد رسولم احمد سنك أول قومى دينه دعوت ايلمك وايلمك مساويدر. يعنى برابردر. لايؤمنون أول قوم ايمانه كلمزلىر. زيراكم انلر علم اللهده ثابتدر. انلرك آخرته كفر ايله خاتمه أولمالرى. پس انلر اچون انذار انلره تاكيد حجتى ايچوندر. * جناب حضرت رب العالمين جل شانہ وعم نواله ولا اله غيره نك كمال قوة قدرته وكمال حكمتته ¹⁶⁸ جملة عالمرک عقلی وفكری يتشمز ويتشمك دخى قابل أولماز. زيراكم أول جناب حضرت رب العالمين جل شانہ اويله بر خالق عظيم الشاندر، مقدار ذره أولسه انك قدرت حكمتى ينه بحرو بى بياندر. يعنى هيچ كمسنه دن مسؤل دكلدر. أول جملة دن سؤال ايدر. *كسمش ايتمشدر. انى ايتمه جدل تيغ و ¹⁶⁹لا يسئل عما يفعل وهم يسئلون. يعنى بو اية كرمه يه ايمان [18a] واعتماد ايدوب عامل أوله سين.

“*Ve sevāun ‘aleyhim enzertehum em lem tunzirhum fehum lâ yu’minun.*” *Ve sevāun ‘aleyhim Yâ Muḥammed! Meḥbūbum Aḥmed daḥî* onların ūzerîne berâberdir. “Enzertehum” senin ōnlari [17b] inzâr eylemen. “Em lem tunzirhum” yâḥût inzâr eylememen ya’nî Yâ Muḥammed! Resûlüm Aḥmed sen ōl kavmi dîne da’vet eylemen ve eylememen musâvîdir. Ya’nî berâberzir. “Lâ yû’minûne” ōl kavm îmâna gelmezler. Zîrâkim ōnlar ‘ilmillahta şâbittir. Ōnların Âḥiret’e küfür ile ḥatime ōlmaları. Pes ōnlar içûn inzâr ōnlara te’kîd ḥucleti içûndür. Cenâb-ı ḥazreti Rabbi’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) ve ‘ammâ nevâlehu velâ ilâhe ḡayruhunın kemâli kuvveti ve ḡudretine ve kemâli ḥikmetine cümle ‘âlemlerin âḡlî ve fikri yetişmez ve yetişmek daḥî kabûl ōlmaz. Zîrâkim ōl Cenâb-ı ḥazreti Rabbi’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) öyle bir Ḥâlîḡ’i ‘azîmu’s-şa’ndır mîḡdârı zerre ōlsa onun ḡudreti hikmeti yine baḡri bî beyandır. Ya’nî ḥîç kimseden mes’ûl degildir. Ōl cümleden suâl eder. Kesmiş etmiştir. ōnî etme cedel tîḡ ve lâ yus’elu Âmmâ yef’elu ve hum yus’elûn ya’nî bû Âyeti Kerîmede îmân [18a] ve i’timâd îdûp âmil ōlasın.

¹⁶⁷ Yasin, 36/9.

¹⁶⁸ ب - وكمال حكمتته

¹⁶⁹ ب : وسئل

* “Onları uyarsan da, uyarmasan da onlar için birdir, inanmazlar.”¹⁷⁰ “Ey Muhammed! Onlara aynıdır. “enzerte-hum” Senin onları [17b] uyarman, “em-lem-tunzirhum” yahut uyarmaman. Yani, onları dine davet edip etmemen aynıdır. “fehüm” onlar, yani o kavim, “La yu’minûn” İman etmezler. Zira onların ahirete küfür ile dönmeleri Allah’ın ilminde sabittir. Onları uyarmak tekîd-i hüccet içindir. Âlemlerin sahibi Yüce Allah’ın kemal-i kuvveti ve kudretine cümle âlemlerin akli ve fikri yetişmez ve yetişmesi dahi kabul olunmaz. Yüce Allah şanı büyük bir yaratıcı olup zerre miktarı kuvvet ve kudreti dahi sonsuz bir denizdir. O hiç kimseye hesap vermez, her şeyi hesaba çeker. Kesmiş atmıştır. Onun kılıcıyla mücadele etme! “O’nu sorguya çekecek kimse yoktur, ama insanlar mutlaka sorgulanacaklardır”¹⁷¹ Yani bu ayeti kerimeye iman [18a] ve itimat (itikat) edip amel et.

*إنما تنذر من اتبع الذكر وخشي الرحمن بالغيب فبشره بمغفرة واجرن كريم. * يا محمد حبيبم احمد سنك انذار ايلمك شول كشيلره فائده ايلركم ذكره اتباع ايليه. يعنى قرآن عظيم الشأن إيمان اعتقاد ايليه ونصيحت قبول ايليه. * ودخى حضرت رحماندن خوف وخشيت ايليه. بالغيب اى بالقلب او فى حالة الغيبة عن الخلق او بالعذاب الذى أخبر به. يعنى حضرت رحماندن قلبى ايله خوف وحشيت ايديجى اولديغى حالده. * ياخود خلقدن غائب اولديغى حالده. وياخود جناب حضرت رب العالمينك غيب عذابندن خوف وحشيت ايديجى اولديغى حالده. وسنك نصيحتك ايله عامل أولان كشيلردر. * پس يا محمد محبوبم احمد سن ¹⁷² تبشير ايليه سن أول حضرت خالقن درونى خوف وحشيتنده أولنلر ايچون [18b] انلرك مغفرتلرين واجرلرين وثواب عظيملرين. يعنى بنم مغفرة مجرمينك يعنى كناهكارلرك كناهلرين عفو ومغفرت ايلمك بنم شانمدر. وانلرى اجر كرمم ايله جنته إدخال اتمكدر. *

“İnnemâ tunziru men ittebeâ’z-Zikra ve haşıye’r-Rahmâne bil-ğaybi fe beşşirhu bimeğfiratin ve ecrin Kerîm.” Yâ Muhammed! habîbim Ahmed senin inzâr eylemen şöl kişilere fâide îderkim zikre ittibâ’ eyleye. Ya’nî Qur’ân-i ‘azîmu’s-şâ’ne îmân î’tikâd eyleye. Ve neşîhâti kabûl eyleye. Ve dahî hazreti Rahmân’dan havf ve haşyet eyleye. Bil-ğaybeti ey bil-ğalbi ev fî hâleti’l-ğaybeti anil hâlki ev bil-‘azabi’l-lezi ehbera bihi. Ya’nî hazret-i Rahmân’dan kalp île havf ve haşyet edici öldiği halde yâhût halkdan gaip öldüğü halde veyâhût Cenâb-ı hazreti Rabbi’l-‘âlemînin ğayb ‘azabindân havf ve haşyet edici öldiği halde ve senin neşîhâtin île ‘amil olân kişilerzir. Pes Yâ Muhammed! Mehbûbum Ahmed tebşir eyleyesin. Ŗl

¹⁷⁰ Yasin, 36/10.

¹⁷¹ Enbiya, 21/23. [17b]

h azreti H al ık'dan deruni havf ve ha syette  l anlar     n [18b]  nların ma  fretlerini ve ecirlerini ve   ev ab ı 'a   mlerini. Ya'n  benim ma  freti m  criminin ya'n  g  nahkarların g  nahlarını 'af ve ma  fret eylemek Ben m   anımıdır. Ve  nları ecir ker mi  le Cennete id   l etmektir.

* “Sen ancak Zikr'e (Kur'an'a) uyanı ve g rmedi i halde Rahman'dan korkan kimseyi uyarırsın.    te onu bir ba ı lanma ve g zel bir m   fatla m  jdele.”¹⁷³ “Ey Muhammed! Senin korkutman ancak Kur'an'a uyan ki iler i in fayda verir.” Yani, Kur'an-ı Kerim'e iman ve itikat eden, nasihat kabul eden ve  anı y ce olan Allah'tan korkup  ekinen ki ilere fayda verir. ‘bil  aybi’ Yani, kalp ile veya insanlardan uzak yalnızken veya kendisine haber verilen azapla. Yani, Y ce Allah Hazretlerinden kalp ile korktu u halde veya halktan uzak yalnız oldu u halde veya Y ce Allah Hazretlerinin g  p azabından korku ve endi e edici olarak, senin nasihatların ile amel eden ki ilerdir. Ey Muhammed, Sevgili Ahmed! Y ce Allah Hazretlerine saygı g sterip ondan korkanları [18b] ba ı lanma, ecir ve b y k sevaplar ile m  jdele. Yani, g nahk rları ba ı layan benim. Onları ba ı lamak ve onları b y k ecirler ile cennete katmak benim  anımıdır.”

*     n n  hi الموتى ونكتب ما قدموا وآثارهم. *يا محمد تحقيق بز عظمت شانم   يله  يلرى يعنى دريلرى قلدق. د ى موتالرى   ل قيامت كوننده  نه ا يا ايده رز. * ود ى سنك انذارك  يله  ولم   ولان كوكللى د ى تحرير  يده رز. يعنى امر  يده رز. كراما كاتبين يعلمون ما تفعلون. مامور قلمرز انلرك افعالرندن  عماللرين¹⁷⁴ تحرير ايده رز. كرك خير وكرك شر. وعند بعض المفسرين  يدرلركم واثارهم  ى  طاءهم ديمكر. يعنى¹⁷⁵  دم عليه السلام  ولادلرينك اعماللرينى تحرير ايده رز. ابن عباس رضى الله عنه¹⁷⁶ روايته بيورلركم بو اية كريمك سبب نزولى  ولدركم [19a] قبيلة انصاريون منزللرى مسجد شريفه بعيد ايدى. مراد  يلديلركه مسجد شريف قرينده  ولر بنا  يدهلر. بواية كريمه نازل  ولدى. *ونكتب ما قدموا وآثارهم. *يعنى تحرير ايده رز انلرك هر خطوه لرین ثوابلرينى تا مسجد شريفه وارنجه  ه دكين

“     ne nu nu yi'l-Mevt  ve nektub  m   addem  ve     rahum.” Y  Muhammed! tah  ik biz 'a   met'i   anımız  le  ayları ya'n  dir iler  k ld k. Dah  mevt alar     kıy  met g  n nde yine i y    deriz. Ve dah  senin inz arın  le  lm     l  n g  n lleri dah  te    r  deriz. Ya'n  emr ederiz. “Kir    n K  tib n ye'lem  ne m 

¹⁷³ Yasin, 36/11.

¹⁷⁴ ب: اعماللردن

¹⁷⁵ ب + حضرت

¹⁷⁶ ب : رضى الله تعالى عنهما

tef'alûn" me'mûr kılarız. Ŗnların ef'aller'inden e'mallerini tehrîr îderiz. Gerek hayr ve gerek şer. 'inde be'zî mufessirîn îderlerkim ve âsârahum ey haṭâehum demektir. Ya'nî Âdem ('Aleyhi's-Selâm) evlâdlarının e'amallerini tehrîr îderiz. İbn-i 'abbâs (r.a.) rivâyet buyûrurlarkim bû âyet'i kerîme'nin sebebi nuzûlî öldurkim [19a] ḳabîle'i enşâriyyûne menzillerî mescid-i şerîfe beîd îdî. Murâd eyledîler kim mescid-i şerîfe ḳurbinde evler binâ îdeler. Bû Âyeti Kerîme nazil îldi. "Ve nektubû mâ ḳaddemû ve eṣârahum." Ya'nî tehrîr îderiz Ŗnların her haṭvelerîni şevaplarını tâ mescid-i şerîfe vârinçaye dekîn.

*"Şüphesiz biz, ölüleri mutlaka diriltiriz. Onların yaptıklarını ve bıraktıkları eserlerini yazarız." ¹⁷⁷ Yani, Ey Muhammed! Azametimiz ile dirileri yarattığımız gibi, kıyamet günü ölüleri de diriltiriz. Hatta senin tebliğ ve uyarıların ile ölmüş gönülleri dahi diriltiriz ve yazarız. Yani (yazıcı meleklerle) emrederiz, "O muhafızlar değerli, şerefli kâtiplerdir. Yaptığınız her şeyi bilip yazarlar" ¹⁷⁸ (mealindeki ayetlerde geçtiği üzere) onların hayır olsun şer olsun bütün fiil ve amellerini yazmaya memur kılarız. Bazı müfessirlere göre "asarahum" ibaresi, "hataları" demektir. Yani, Âdem (a.s.) evlatlarının amellerini yazdırırız. İbni Abbas Hazretleri rivayet etti ki bu ayeti kerimenin sebebi nüzulü şudur: [19a] Ensar(dan olan sahabelerin) evleri mescitlerine uzak idi. Onlar da mescide yakın evler bina etmek istediler. Bu ayet nazil oldu. "Onların yaptıklarını ve bıraktıkları eserlerini yazarız." Yani, onların mescidi şerife varıncaya kadar tüm adımlarını sayarız.

پس معلوم اولديكم مسافه بعیده دن مسجد شریفه ¹⁷⁹ وارمقده ثواب عظیمه واردر ¹⁸⁰. وقال النبی علیه

السلام الا اخبركم بما يمحو الله به الخطايا ويرفع به الدرجات إسباغ الوضوء على المكاره وكثرة الخطوة إلى المساجد وانتظار الصلوة. یعنی آگاه اولکزكم سزله خبر ویرم سزلك عصي انلریکز انكله محو اوله ومقامکز دخی بو خبر مقام اوله. اول خبر بودركم ایام حاره ده و ایام شتاده صلوة مفروضه نك اداسی ایچون ابدستی شروطی ایله تمام آلهسکز. ودخی بعید محلدن جماعت ایله مسجد شریفه مواظبت [19b] ومداومت اوزرینه مقیم اوله سکز. وبر دخی صلوة مفروضه ادا ایلدکدن صکره برینه دخی انتظار اوزره محبتده اولهسکز. بونلردن صکره دخی پیغمبرمیز ¹⁸¹ علیه السلام حضرتلری اول قومه بیوردیلر دیارکم تکتب اثارکم یعنی سزلك محلکز نقدر مسافه بعیده دخی اولور ایسه خطومکز ثوابی دخی اول قدر زیاده اولور. * وكل شيء احصیناه فی امام مبین

¹⁷⁷ Yasin, 36/12.

¹⁷⁸ İnfitar, 82/11-12. [18b]

¹⁷⁹ ب - شریفه

¹⁸⁰ ب: وار

¹⁸¹ ب: افندمز

يا محمد محبوب احمد بز عظمت شانمز ايله هر شيدن يعنى كرك خيردن وكرك شردن بيان ايلدك وتحرير قلدق.
ولوح محفوظده مراد ايلدك. بزذن دخى كزلو دكلدر معلومدر.

***Pes me‘lûm öldîkîm mesâfei be‘îdden mescid-i şerîfe vârmakta şevâbi ‘azîme vâ. Ve Kâle’n-Nebîyyu (‘Aleyhi’s-Selâm) “Elâ uhbiruku bimâ yemhullâhu bihi’l-Ḥaṭâyâ ve yerfeû bihi’d-deracâtî isbâğu’l-Vudûi âle’l-Mekârihi ve keşratil ḥaṭvati ile’l- Mescîdî ventizâri’s-Şalâtî.”** Ya’nî agah ölunuz kim sizlere haber virem sizlerîn işyânlarînizi onınla mehv ola ve maḥâminiz dahî bu haber maḥam ola. Öl haber bûdurkim eyyâmi ḥarrada ve eyyâmi şitâda Şalât-ı mefrûza’nın edâ’sı içûn abdest’i şurûfî ile temâm âlasınız. Ve dahî be‘îd maḥalden cemâ‘at ile mescid-i şerîfe’e muvâzabet [19b] ve mudâvemet ûzerîne muḥim olasınız. Ve biri dahî Şalât-ı mefrûzai edâ eyledîkden sönra birine dahî intizâr ûzerîne muḥabbette olasınız. Bûnlardan sönra dahî peygamberimiz (‘Aleyhi’s-Selâm) ḥazretleri öl kavme buyûrdîler: diyârukum tuktebû eşerakum. Ya’nî sizlerîn maḥalleniz ne kadar mesâfei beîdede dahî ölür ise ḥaṭveniz şevâbi dahî o kadâr ziyâde ölür. “Ve kulle şey’in ehşaynâhu fî imâmi’m-Mubin.” Yâ Muḥammed! Meḥbûbum Aḥmed biz ‘azîmu’s-şâ’nımız ile her şeyden ya’nî gerek ḥayırdan ve gerek şerzen beyân eyledîk. Ve tehrîr kıldık. Ve levḥ-i maḥfuzda murâd eyledîk. Bizden dahî gizli degildir me‘lûmdur.

* Şimdi anlaşıldığı uzak mesafeden mescide gitmekte büyük sevap vardır. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, “Size, Allah’ın kendisiyle günahları yok îdûp, dereceleri yükselteceği hayırları haber vereyim mi? Güçlülkle de olsa âbdesti güzelce almak, mescidlere doğru çok adım atmak, bir namazı kıldıktan sonra öteki namazı beklemek.”¹⁸² diye buyurdu. Yani, uyanık olun ki size günahlarınızı bağışlatacak ve makamınızı yükseltecek bir haber vereyim. Gerek yazın sıcak günlerinde gerekse de kışın soğuk günlerinde farz namazların edası için, tüm şartlarını yerine getirerek abdestinizi alın. Cemaatle namaz kılmak için mümkünse uzak yerlerden sürekli [19b] ve daimi bir şekilde camiye gelin (bunu alışkanlık haline getirin). Farz namazlardan birisini bitirdikten sonra, diğer namazı muhabbetle bekleyin. Efendimiz bundan sonra o kavme tekrar buyurdular: “Sizin meḥalleriniz ne kadar uzak mesafede olur ise adımlarınızın

¹⁸² Müslim, *Taharet*, 14; Tirmizî, *Taharet*, 39; İbni Mâce, Muhammed b. Yezîd, *Sünen-u İbni Mâce*, Dâru’l-Marife, Beyrût, 1998/1419, *Taharet*, 49. [19a]

sevabı da fazla olur.”¹⁸³ “Her şeyi apaçık bir kitapta kaydetmişizdir.” Yani, Ey Muhammed! Biz büyük şanımız ile hayır ve şerden her şeyi açıkladık ve yazdık. Ve Levh-i Maḥfûz’da murat ettik. Bizden gizli olmayıp malumdur.

*واضرب لهم مثلا اصحاب القرية اذ جاءها المرسلون. يا محمد سن امتنه بيان ايله انطقيا خلقناك حكايتتي أول وقت كم انلره دعوت دين اجين پيغمبر ارسال ايلدك. وأول قوم [20a] أول ارسال أولنان پيغمبرى تكذيب ايتديلر. حكايت أولونر كم چون حضرت عيسى عليه السلام خلقى دينه دعوت ايتمه ¹⁸⁴ باشلدى. اصحابنى شهرلره دعوت دين اتمك اجون مامور ايلدى. اصحابندن ايكي نفر كشيلرى دخى أنطاكيه قومنه مامور ارسال ايلدى. برينك اسمى يحيى ¹⁸⁵ برينك اسمى ثوبان ايدى. أول ايكي رسوللر شهرى أنطاكيه قريپ برمحلر كديلر.

“*Veẓrib lehum meşelen Aşḥâbe’l-Karyeh iz câhe’l-Mürselûn.*” Yâ Muḥammed! Meḥbûbum Aḥmed sen ümmetine beyân eyle Anṭakiyye ḥalkının ḥikâyetinî. Ŗl vaktekim Ŗnlara da‘veti dîn iĉûn peyḡamber irsâl eyledîk. Ve Ŗl kavm Ŗl [20a] irsâl Ŗlunan peyḡamberi tekzîp îtdîler. ḥikâyet Ŗlunûr kim ĉûn ḥazreti İsâ (‘Aleyhi’s-Selâm) ḥalki dîne da‘vet’e başladi. Aşḥâbini şehirlere da‘veti dîn itmek iĉûn me’mûr eyledî. Aşḥâbindan îkî nefer kişileri daḥî Anṭakiyye kavmine me’mûr irsâl eyledî. Birinin ismî Yahyâ ve birinin ismi şevbân îdî. Ŗl îkî resûller şehr-i Anṭakiye’ye karîp bir maḥalleh geldîler.

“(Ey Muhammed!) Onlara, o memleket halkını misal getir. Hani oraya elçiler gelmişti.”¹⁸⁶ Ey Muhammed, Sevgili Ahmet! Sen ümmetine Antakya halkının hikâyesini açıkla. O zaman onlara din daveti için peygamber gönderdik de o kavim [20a] o gönderdiğimiz peygamberleri yalanladılar. Hikâye olunur ki İsa (a.s.), halkı dinine davet etmeye başladı. İnsanları dine davet etmek için, ashabını şehirlere memur kıldı. Ashabından iki kişiyi de Antakya kavmine memur olarak gönderdi. Birinin ismi Yahya ve diğerinin Sevban idi. O resuller Antakya¹⁸⁷ şehrinin yakın bir yere geldiler.

برپيره مصادفه الدولر قويون كودردى. أول ايكي رسوللر أول پيره سلام ويرديلر. أول پير دخى أول رسوللر ك سلاملرنى آلدى. و سؤال ايلدكم سز لر نه اصل كشيلرسكز. و نه مصلحات ايچون بو محلده كزرسكز ديو. آنلار دخى أول پيره جواب ايتديلركم: بز حضرت عيسى عليه السلامك اصحابندن ايدك بو شهر انطكيه قومناك خلقنى دينه دعوت ايچون كلكك. و جناب حضرت رب العالمين جل شأنه نك وحدانيتنى و حضرت [20b] عيسى

¹⁸³ Buhârî, *Ezân*, 31; Müslim, *Mesâcid*, 50; İbni Mâce, *Mesâcid*, 15. [19b]

¹⁸⁴ ب: دعوته

¹⁸⁵ ب + ايدى

¹⁸⁶ Yasin, 36/13

¹⁸⁷ Akdeniz bölgesinde Hatay ilinin merkezi olan şehir. Bkz; Halil Sahillioğlu, “Antakya,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1991, III, s. 228-232.

عليه السلامك نبوتتنى بلدرمك ايچون ديو. ¹⁸⁸ أول ايكي رسولر دخی أول پيره جواب ايتلرکم يدمزده بر هانمز دخی سنديمز بدورکم خستلره دعا ادرز ¹⁸⁹ ديو جواب ايلدکلرنده همان أول پير نياز ايلدکم: بنم بر او غلوم واردر کم چوق زماندر خسته در. کک کيده لم بر دعا ايدک صحت بولسون ديو. أول ايكي رسوللر وارديلر. أول مريضک ارقاسنى صغاديلر. همان درحال شفا بولدى.

Bir pîre müşâdife öldûler. Kōyûn güderirzi. Ōl îkî resûller ōl pîre Selâm vîrdîler. Ōl pîr dahî ōl resûllerin selâmlarini aldı. Ve suâl eyledîkim sizler ne asıl kişîlersiniz. Ve ne meşleḥât içûn bû meḥelde gezersiniz deyû. Ōnlar dahî ōl pîre cevâb îtdîlerkim bizler ḥazret-i 'îsâ ('Aleyhi's-Selâm) 'in Aşḥâbindan îdik. Bû şehri Anṭakiyye kavminin ḥalkını dîne da'vet içûn geldîk. Ve Cenâb-ı ḥazreti Rabbi'l-âlemîn Celle Şânühunin vaḥdâniyetini ve ḥazreti [20b] 'Îsâ ('Aleyhi's-Selâm)'ın nübüvvetinî bildurmek içûn deyû. O iki resuller dahî Ōl pîre cevâb îtdîlerkim yedîmizde bûrhânımız dahî senedimiz bûdurkim ḥastelere duâ ederiz derḥal şifâ bûlûr. Dâhi meridleri tendürüst îderiz. Ve dahî a'maların gözlerînî ihyâ ederiz deyû cevâb eyledîkler'inde, hemân ōl pîr niyâz eyledîkim bir oḡlûm vârdîr. Çok zamândırkim ḥastedir. Gelun gidelim bir duâ idun sıḥḥat bûlsun deyû. Ōl îkî resûller vârdîler. Ōl merîẓın arḳasını sıvadîler. Hemân derḥal şifâ bûldî.

Koyun otlatan yaşlı bir adamla karşılaştılar. Ona selam verdiler. O da selamlarını alıp şu soruyu sordu: “Sizler kimsiniz, ne için burada gezersiniz?” Onlar, biz İsa (‘aleyhisselam)’ın ashabındanız. Bu Antakya kavmini dine davet için geldik. Yüce Allah Hazretlerinin birliğini Hazreti [20b] İsa’nın (a.s.) peygamberliğini bildirmek için geldik. Yaşlı adam yine “Sizlerin bu davetinize deliliniz ve senediniz nedir?” diye soru sordu. Onlar “Bizim delilimiz ve senedimiz hastalara dua ederiz, derhâl şifa bulurlar. Hastaları iyileştirip körlerin gözlerini açarız” diye cevap verdiler. Bunun akabinde hemen o yaşlı adam yalvarıp: “Bir oğlum var. Uzun zamandır hastadır. Gelin gidelim bir dua edin iyileşsin” diye. Gittiler o hastanın sırtını sıvadılar. Hasta hemen iyileşiverdi.

وعند بعض المفسرين روایت أولونرکم أول پيرک دخی کوزنده علتی و حلی وارايدی. اکا دخی دعا ايدیلر. أول غلیل کوزی شفا بلدی. * أول پيرک اسمی حبیب نجار ایدی. وأول رسوللرک بو حالی کیفیتلری شهر انطقیاده فاش أولنجه حاجتلولر کلوب حاجتلری روا أولور ایدی. * برکون أول شهرک سلطانی قاتنده بونلرک

¹⁸⁸ ب + أول پير بينه أول رسوللره جواب ايتديکيم سزلرن بو دعواتنز برهان دخی علامتنز وسندکزنر ديو. ¹⁸⁹ ب + درحال شفا بولور. ودخی مريضلری تندرست ايدمرز. ودخی اعماللرين کوزلرين احيا ايدمرز

احواللرندك بحث و نقل أولندی. [21a] همان أول سلطان بنلری برکون حضورونه کتوردی. و جواب ایلدکم سیزلر نه کشیلرسکز و نه مصلحت ایله بو طرفه کلدیکز دیو سوال ایلدیکنه، اونلر دخی درجنگ أول جواب ایلدیلرکم حضرت عیسی علیه السلامک پیغمبریمزک اصحابندنایز. مأمورا کلدک سزلی دینه دعوت ایتمک ایچون* شول کورمز وایشتمز ذره مقدار بر شیء قدرتی أولمیان صنملره وکندی الیکز ایله یابدوغکز پتله عبادت ایتمکن سزلی منع ایتمک ایچون کلدک دیو. أول رسوللر. بویجه جواب ایلدکلرنده همان أول سلطان بو جوابی اونلردن ایشتم کنده غضبه کلدی

***Ve ‘inde be‘zı’l-Mufessirîn rivâyet olunurki öl pîrın dahî gözünde ‘illeti ve haleli vâir idî. Onâ dahî duâ itdiler öl ‘alil gözü şifâ buldî. Ve öl pîrın ismî habîbi Neccâr idî. Ve öl resûllerin bû hâli keyfiyetleri şehr-i Antakiye’ye faş olunca hacetluler gelup hacetleri ravâ olûr idî. Bir gûn öl şehrin sulţânî katında bûnların ehvaller‘inden bahs ve nâkl olundî. [21a] Hemân öl sulţân bûnlarî birgûn hużûrûna getirtti. Ve cevâb eyledikim sizler ne kişîlersiniz ve ne meşlehat ile bû tarafa geldiniz deyû suâl eyledikde onlar dahî derecenin öl cevâp evvel eyledilerkim hazreti îsâ (‘Aleyhi’s-Selâm) peygamberîmizin eşhâbındayız. Me'muran geldik. Sîzlerî dîne da‘vet itmek içûn Şöl görmez ve işitmez ve zerre miqdârı bir şeye kudreti olmayân şanemlere ve kendî eliniz ile yaptığınız putlara îbâdet etmekten sîzlerî men‘ itmek içûn geldik deyû öl resûller böylece cevâb eylediklerinde. Hemân öl sulţân bû cevâb-ı onlardan işitikde hazâba geldî.**

* Bazı müfessirler rivayet ederler ki o yaşlı adamın gözünde hastalık vardı. Ona dua ettikleri gibi hasta gözü iyileşiverdi. O adamın adı Habib-i Neccâr idi. O peygamberlerin halleri bütün Antakya şehrine yayıldı. Onlara gelen ihtiyaç sahipleri insanların ihtiyaçları giderilirdi. Bir gün o şehrin sultanı yanında bunların hâllerinden konuşuldu. [21a] Sultan bir gün onları huzuruna getirtip: “Sizler kimsiniz ve niçin buradasınız?” diye soru sorunca, onlar: “Hazreti İsa’nın ümmetindeniz. Sizleri dine davet etmekle görevlendirildik. Şu görmez ve işitmez ve hiçbir şeye gücü olmayan, heykellere ve kendi ellerinizle yaptığınız putlara ibadet etmekten sizleri men etmek için geldik.” diye bir önceki cevabı verdiler. Bu cevap üzerine Sultan öfkelenildi.

و جواب ایلدی کم: سزله جازولر وساحرلرسز. * بو محله کلدکزکم ولایتیمزی فتنه ایله اختلاله باعث أولهسکز دیو ضرب شدید ایله درب ایدتیلر*. ومبارک لیلیرینی یولدیله و شهر انطکیا ده کزدردلرکم [21b]بونلر جازولر و¹⁹⁰ ساحرلردر دیو. زنهار بنلارک کمسنهله سزلیینه اویماسنلر دیو. منادلر نیدا ایدوب تنبیه و تاکید ایله

شایع ایندیر. و وضع زندان ایندیلر. * بوندک صوکره ینه حضرت عیسی علیه السلامک طرف علیارندک بر کشی دخی ایرسال اولوندی. أول رسولک اسمی شمعون اسمی ایله مسمی اولدوغی. نیتکم نظمی کریمه ده بیان بویورلدی.

***Ve cevâb eyledîkim sizler câzûler ve sâhirlersiniz. Bû meħalle geldînizkim vilâyetimizi fitne île iħtilâlâ bâ'ış òlâsınız. Deyû zarbe şedîd île zarb îtdîler. Ve mübârek lihîyelerini yöldîler. Ve şehri Anṭâkiyye'da gezdirdîler kim [21b] bûnlar câzûler ve sâhirlerzir deyû zinħâr bûnların kimseler sözlerîne ûymasunlar deyû munâdîler nîdâ îdûp tenbîh ve te'kîd île şâyî' ettîrup ve vedî zindân îtdîler. Bûndan sônra yine ħazreti İṣâ ('Aleyhi's-Selâm)'ın ṭaraf-ı 'aliyyeler'inden bir kîşî dahî irsâl òlundi. Òl resûlun ismî şem'un ismiyle musemmâ òlduğîni nîtekim nazmî Kerîmîde beyân buyûruldi.**

* Ve şöyle dedi: “Sizler büyücü ve sihirbazlarsınız. Şehrimizi fitne ile işgal etmeye geldiniz.” diye onları kötü bir şekilde dövüp mübarek sakallarını yoldular. Bütün Antakya şehrinde dolaştırdılar. [21b] “Bunlar büyücü ve sihirbazlardır. Bunlara sakın kimse uymasın” diye halkı sıkı bir şekilde uyardılar. Hemen ardından onları zindana attılar. Bundan sonra İsa (a.s.) tarafından bir kişi daha gönderildi. Onun isminin Şemun olduğu (söylenmiştir). Nitekim Kur'an-ı Kerim'de de üçüncü bir kişinin gönderildiği beyan edilmiştir.

إذ ارسلنا اليهم اثنين فكذبوهما فعززنا بثالث. * ای قویناهما یعنی أول تکزیب اتدکلری ایکی رسللری بز قوتلندردک. اوچنجی قول ارسال اولونان شمعونی عزتلندردک. شمعون دخی أول زندان قیوسنه واردی. وزندان قپوچولرندن ایچرو کرماک ایچون دستور طلب ایلدی. و حاجبلره بر مقدار بخشیش عرض ایلدکم محبوسلره تصدق ایدم دیو. حاجبلر دخی قپویی اچدیلر. شمعون أول [22a] ایکی یارینک یانینه واردی. وحاللرنی سوال ایلدی. شمعون یحیی ایله ثوبانه جواب اینتیکم سزلر سهو ادمشسکز. نیچون دعوتکرده عجله ایلدکز. رفق و مدارا کرک ایدی. سزلرک بو دعوتکز اکا بکزرمک بر عورت عمری اچینده هیچ بر ولد صاحبی اولمامیش آخر عمرنده اولموش تیزجک بیویه دیو اکا ایتکم یدیره، یدیره بیر کون بغازینه دوردرمش هلاک ایلمیش. سزلرک دعوتی دخی¹⁹¹ اکا بکزرمک العجلة من الشیطان و التآني من الرحمن. سیزلر بر مقدار صبرده اولهسیز بن سیزلری اینشالله تعالی سلطان قاتنه تقرب حاصل ایدم.

“İz erselnâ üleyhim işneyni fe kezzebû humâ fe'azzeznâ bîsâlisin.” Ey kavveynâhuma ya'nî òl tekzîb ettîklerî ikî resûllerî biz kuvvetlendirdik. Üçüncî kul irsâl òlunan Şem'unî îzzetlendirdik. Şem'un dahî òl zindân kapûsuna vârdî. Ve

zindân kapûcîlerinden içeru girmek içûn destûr taleb eyledî. Ve hâciblere bir mîkdâr bağış ârz eyledîkim mehbûslara teşadduk îdem deyû. hâcibler dahî kapûyu açtılar. Şem‘ûn öl [22a] ikî yârînin yânîna vârdî. Ve hâllerini suâl eyledî. Şem‘ûn Yahyâ ve şevbân’a cevâb îtkim sizler sehv etmişsiniz. Niçûn da‘vetinizde ‘ecele eyledîiniz. Rifk ve medâra gerek îdî. Sîzlerîn bû da‘vetiniz onâ benzerkim bir ‘avrat ûmrî içûnde hîç bir veled şâhibi ölmâmîş ahır ömründe ölmûş. Tîzcek büyüye deyû onâ ekmek yedîre. Birgûn boğâzına durdurmuş helâk eylemiş. Sîzlerîn da‘veti dahî onâ benzerkim e-l‘aceletu mine’s-Şeytân vet teenni mine’r-Rahmân. Sîzler bir mîkdâr şabırda olâsız ben sîzlerî inşaallah’u te‘alâ sulţân katînâ teḡarrub hâşıl îdem.

* “İşte o zaman biz, onlara iki elçi göndermiştik. Onları yalanladılar. Bunun üzerine üçüncü bir elçi gönderdik. Onlar: Biz size gönderilmiş Allah elçileriyiz! Dediler.”¹⁹² Yani o yalanladıkları resulleri kuvvetlendirdik. Üçüncü olarak gönderilen Şemûn’u izzetlenirdik. Şemûn zindanın kapısına gelip zindan kapıcılarından içeriye girmek için izin istedi. Kapıcılara (gardiyanlara/muhafızlara), mahkûmlara infak etmek üzere bir miktar bahşış verdi. Bunun üzerine kapıyı açtılar. Şem‘ûn o [22a] iki dostlarının yanlarına gidip hâllerini sordu. Onlara: “Sizler hata ettiniz. Niçin davetinizde acele ettiniz? Yumuşaklık ve vesile gerekirdi. Ömrü boyunca hiç çocuğu olmayan bir kadın ömrünün sonunda çocuk sahibi olmuş. Hemen büyüsün diye durmadan ona ekmek yedirmiş. Bir gün ekmek boğazında kalarak çocuğun ölmesine sebep olmuş. Sizin davetiniz de buna benzer. Acele şeytandandır, temenni Rahman’dandır.”¹⁹³ Sizler sabredin. Ben sizleri inşaallah sultanın katına yaklaştıracım” dedi.

آندن شمعون أول قومك پوتخانلرینه واردی. ¹⁹⁴ وکوردکم جمله خلائک پتخانده جمع اولمشلر اییدی.* شمعون دخی خلق اراسنده تکرى تعالى حضرتلرینه تضرع و نیازده اولدی. أول قومی شمعونی ظن ادتیلرکم کندی دینلرندن بر مسافر [22b] کشیدر.* چون پتخانلردک جقدیلر شهره واردیلر. شمعون معجزلر کوسدردی. و خستلره عیلاج ایلدی. اما رسالت دعواسنی ایتمدی. خلق ایله مدارا و حسن معاشرت ایلدی. شهر انطافیاده بر معروف و مشهور بر کمسه نه اولدی. جمله خلق شمعونه عزت ایدرلر اییدی. أما کل زمان سلطان قاتنده دخی مقرب اولدی.

¹⁹² Yasin, 36/14.

¹⁹³ Tirmizî, *Birr ve Sıla*, 66. [22a]

***Ondan Şem‘ün öl kavmin puthânelerine vârdî. Ve gördükim cümle halâyık puthâneler‘inde cem‘ ölmüşlar îdî. Şem‘ün dahî halk arâsında Tanrî te‘alâ hazretlerine tedarru‘ ve niyâzda oldu. Öl kavmi Şem‘ünü zannîtdîlerkim kendî dînlerinde bir mîsâfir [22b] kişîdîr. Çün puthânelerzen çıktılar şehre vârdîlar. Şem‘ün mu‘cizelerler gösterzî. Ve hastalara îlâç eyledî. Emmâ risâlet de‘vasını îtmedî. halk île mudârâ ve husnu muâşerat eyledî. Şehr-i Anţâkiyyede bir me‘ruf ve meşhûr kimse öldi. Cümle halk Şem‘ûna izzet îderler îdî. Emmâ gel zamân sulţân şatınâ dahî muşarreb öldi.**

*Şemun o kavmin puthanelerine gitti. Bütün insanların orada toplandığını gördü. O da onların arasına girip Yüce Allah Hazretlerine yalvarıp ve yakardı. Onlar da onun kendi dinlerine mensup bir misafir [22b] zannettiler. Puthanelerden çıkıp şehre doğru gittiler. Şemün mucizeler gösterip hastalara ilaç yaptı. Ama risâlet davasında bulunmadı. Halka iltifat edip iyi onlarla iyi bir ilişki kurdu. Antakya şehrinde tannan bir kişi olup bütün halk ona saygı duyar oldu. Nihayet sonunda Sultan‘ın yakınında yer aldı.

بیر کن سلطان ایله اتوروب صهبت ایدرکن سلطان شمعونه خطاب ایدنکم : ای شمعون سندن اول بزم
بو شهرمیزه ایکی نفر کمسه کلمیش ایدی. بو سنن کرامتیرینی اونلر دخی کوستردیلر ایدی. اما پیغمبرلک
دعواسینی ایدرلر ایدی. و بیزیم دینیمیزه باطل در دیو جواب ایدنکلرند. بویوردکم بونلری وضع زندان ایلیسکز
دیو. حالا محبوسلردر. ¹⁹⁵ جواب ایلدکده شمعون دخی جواب ایلدی کم : ای سلطان بنی اونلر قاتنه
کوندرسنلر [23a] کورمکی نه حجت ایله رسالت دعواسنی ادعا ایده بلورلر دیو. شمعون اول سلطان اولوب
برابر ¹⁹⁶ کتوردی. اول ایکی نفر رسوللر قاتنده طردی. شمعون خطاب ادتیکم: سزلری بو محله کیم وضع ایلدی
دیو.

*** Bir gûn sulţân île otûrûb şoşbet îderken, sulţân Şem‘ûna hûtâb ittîkim. Ey Şem‘ün senden evvel bizim bû şehrimîze îkî nefer kimse gelmiş îdî. Bû senin kerâmetlerini ònlar dahî gösterzîler îdî. Emmâ peygamberlik de‘vasını îderler îdî. Ve bizim dînîmîze bâtıldır deyû cevâb ettîklerinde buyûrdum ki bûnları ved‘i zindân eyleyesiniz. Deyû hâlâ mehbûslardır. cevâbınî eyledîkinde. Şem‘ün dahî cevâb eyledîkim: Ey sulţân benî ònlar şatınâ göndersinler [23a] göremki ònlar ne huccet île risâlet da‘vasını iddiâ idebîlûrlar. Deyû Şem‘ûni öl sulţân âlûp berâber**

¹⁹⁵ ب + دیو

¹⁹⁶ ب : معا

getûrdî. Õl îkî nefer resûllerin qatında durdî. Şem'un hîtâb ettîkim sîzlerî bû meħalle kim ved' eyledî deyû.

* Bir gün sultan ile oturup sohbet ederlerken, Sultan Şemûn'a: "Ey Şemûn! Senden önce bizim şehrimize iki kişi geldiler. Senin bu kerametlerini onlar da gösterdiler. Ama bizim dinimizin batıl olduğunu söyleyip peygamberlik davası ederlerdi. Ben de bunları zindana attırdım. Şuan hâlâ zindandadırlar." diye hîtâb ettiğinde, Şemûn: "Ey Sultan, beni onların yanına gönder. [23a] Göreyim onlar hangi delil ile risâlet davasını iddia ediyorlar. Sultan Şemûn'u alıp beraber resullerin yanlarına geldiler. Şemûn onlara hitaben: "Sizleri buraya kim gönderdi?"

أول رسوللرشمعونه بوخطابی ایلدی : خلق كل شيء و ليس له شريك. سزلك خالقنز نه صفتته در دیو سؤال ایلدوكدہ، ینه جواب ادتلكم يفعل الله ما يشاء ويحكم ما يريد. شمعون جواب ايدتكم سز نه حجت ايله رسالت دعواسنى ايدرسكز أول رسوللر جواب ايديكم مريضلره عيلاج ايدريز صحت بولور. شمعون ايدتيكم آنى بن دخى ايدرم دیو جواب ایلدكدہ أول رسوللرینه جواب ایتدیلكم بز أعم انك كوزینى دخى إحیا ایدمرز. شمعون جواب ایتیکم كورلم دیو. درحال شهردن واردلر بر اوغلان كتردلكه، آنان اعمى طوغمیش [23b] ایدی. ¹⁹⁷ حتی اويله مرویدركه كوزینك برى دخى نامعلوم ایدی. ¹⁹⁸ شمعون جواب انتدیکم اكر سز لر بو اعم انك كوزلرینى إحیا ایده بیلورسكیز سز لر اچون بن سلطاندن رجا ایده رم ¹⁹⁹ سز لری زنداندن ازاد ایلهسن دیو سویلدی.*

Õl resûller Şem'ûna bû hîtâbı eyledî: "*Haleka kûlle şey'in ve leyse lehû şerîkun.*" Sîzlerîn Hâlıkınız ne şıfattadır deyû suâl eyledîkim Yef'alu'l'Lahu mâ yeşâu ve yehkumu mâ yurîd. Şem'un cevâb ettîkim siz ne huccet ile risâlet de'vasını îdersiniz? òl resûller cevâb îtdîlerkim merîzlere îlâç îderiz sıhhat bûlûr. Şem'un ittîkim ònî ben dahî îderim deyû cevâb eyledîkim Òl resûller yine cevâb îtdîlerkim biz a'mânın gözînî dahî îhyâ ederiz. Şem'un cevâb etiktîm görelum deyû. Derħal şehirden vârdîler bir oġlân getürdîlerkim anâdan a'mâ dōġmîş [23b] îdî. Hattâ öyle mervîddirki gözûnün biri dahî nâme'lûm îdî. Şem'un cevâb îtdîkim eger sîzler bû a'mânın gözlerînî îhyâ îdebîlûrsenuz sîzler îçûn ben sulţândan ricâ îderim. Sîzlerî zindândan azat eylesin deyû söyledi.

¹⁹⁷ ب - ایدی

¹⁹⁸ ب - ایدی

¹⁹⁹ ب : شفیع اولرم

O resuller dediler ki: “Her şeyi yaratan ve ortağı olmayan.”²⁰⁰ Şemun, sizlerin yaratıcınız ne sıfattadır?” diye sordu: “Dilediğini yapar ve dilediğine hüküm verir” diye cevap verdiler. Şemun onlara hitaben: “Siz risâlet davasını hangi delil ile edersiniz?” dedi. “Hastalara ilaç yapıp iyileştiririz.” diye cevap verdiler. Şemûn, bunu ben de yaparım, dedi. Resuller: “Biz körlerin gözlerini açarız.” diye cevap verdiler. Şemûn görelim deyip derhâl şehirden anneden doğma kör bir çocuk getirdiler. [23b] Hatta bir gözünün hiç belli olmadığı da rivayet edilmiştir. Şemûn: “Eğer sizler bu âmânın gözlerini açabilirseniz, ben sultandan sizi zindandan azat etmesi için ricada bulunurum.” dedi.

پس أول ایکی رسوللر بر پار بالچیگی کول ایله مخلوط ایتدیلر. ²⁰¹ وأول اعمانك کوزی محلنه وضع ایتدیلر. ودعا ونیازده أولدیلر. أول جناب حضرت رب العالمین انادن اعمی طوغان اوغلان کوزلرنی احیا ایلدی. جمله أول سلطان ایله جمع أولان خلایق عین البقیقین کوردیلر. شمعن دخی جواب ایلدیکم انی بن دخی ایده بیلورم دیدکده ²⁰² درحال واردیلر انک کبی بر اعمی دخی ²⁰³ کتوردیلر. شمعن دخی دعا ایلدی. أول اعمنک ²⁰⁴ ایکی کوزلرینی أول جناب حضرت خالق کون مکان أولان الله عظیم الشان احیا ایلدی.

Pes ol îkî resûller bir pâre bâlçîğî gül ile mehlûṭ îtdîler ve ol a‘mânın gôzî meḥalline ved’ îtdîler ve du‘â ve niyâzda öldîler. Ŗl Cenâb-ı Rabbi’l-‘âlemîn anâdan a‘mâ doğan oğlônîn gözlerînî ihyâ eyledî. Cümle ol sulṭân ile cem‘ olân ḥalâyık âyne’l-Yaḳîn gördîler. Şem‘ûn dahî cevâb eyledîkim onî ben dahî îdebîlûrum dedikde. Derḥal vârdîler onîn gibî bir a‘mâ dahî getürdîler. Şem‘ûn dahî du‘â eyledî. Ŗl a‘mânın îkî gözlerînî ol Cenâb-ı ḥazreti Ḥalîḳ kevni mekân olân Allah-u ‘aẓîmu’s-ṣa’n ihyâ eyledî.

O Elçiler bir parça balçığı gül ile karıştırıp o âmânın gözleri üzerine bıraktılar. Dua ve niyazda bulundular. Yüce Allah Hazretleri annesinden âmâ olarak doğan çocuğun gözlerini iyileştirdi. Sultan ve orada toplanan halk olayı açık açık gördüler. Şemûn: “Bunu ben de yapabilirim” dedi. Hemen onun gibi âmâ birini getirdiler. Şemûn dua ettiği gibi Yüce Allah Hazretleri hemen o âmânın gözlerini açtı.

²⁰⁰ Furkan, 25/2; “وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ” “O’nun bir ortağı da yoktur. O her şeyi yaratmıştır.” [23a]

²⁰¹ ب : ادوب

²⁰² ب : دیو

²⁰³ ب - دخی

²⁰⁴ ب + دخی

وینه أول رسوللر شمعونه [24a] خطاب ایدتلكم بزلر دخی موتایی احیا ایدهلوریز دیو جواب ایلدکلرندہ.²⁰⁵ شمعول أول زمان جواب ایدتکم أول بنیم الیمدن کلمز . اکر سیزلر موتایی احیا ایدهلورسنز بن سزلك حق رسوللر اولدوغوکزی تصدیق ایدروم دیو جواب ایلدی. أول سلطان طرفندك أول رسوللره ایتدیلكم بونده بر میت وارکم یدی کوندور اولملی حتی باباسی قریده غائب اولمق سببی ایلہ دفن اولونمادی. اونی کتورلمی دیوسوال ایلدیلر. وأول رسوللر وارک کتورك دیو جواب ایلدکلرندہ درحال أول میتایی بر لوح اوزرینه قومشلا کتوردلر. أول ایکی رسوللر دعا ایلدکلرندہ²⁰⁶ شمعون دخی إخفا ایلہ خلوصانه دعا ایدردی.*

*** Ve yine öl resûller Şem‘ûna [24a] hîtab îtdîlerkim. Bizler dahî mevtâyı ihyâ îdebilûrîz deyû cevâb eyledîklerinde Şem‘ûn öl zamân cevâb eyledîkim öl benim elimden gelmez. Eger sizler meytâyî ihyâ edebilûrsenuz ben sizlerin hak resûller öldûğünizî teşdîk îderim deyû cevâb eyledî. Öl sulţân tarafından öl resûllere itdîlerkim bûrda bir meyyit vârkim yedî gûndûr öleli hattâ bâbâsı karîbde gâib ölmek sebebi ile defn olunmadı. onî getürellimmî deyû suâl eyledîler. Ve öl resûller vârn götürün deyû cevâb eyledîklerinde derhal öl meytâyî bir levh üzerine koymüşler getûrdîler. Öl îkî resûller duâ eyledîklerinde Şem‘ûn dahî ihfâ ile hûlûşâne du‘a îderzî.**

* Yine o Elçiler Şemûn’a: [24a] “Bizler ölüleri de diriltebiliriz.” dediler. Şemûn: “O benim elimden gelmez. Eğer sizler ölüyü diriltebilirsenez ben sizlerin hak Resul olduğunuzu tasdik ederim.” dedi. Sultan, o resullere: “Burada yedi gündür ölmüş biri var. Babası yakın bir zamanda kaybolduğu için defnedilmedi. Onu getirelim mi?” diye sordu. O resuller: “Getirin!” dediklerinde hemen bir sedye üzerine koyup getirdiler. O resuller dua ettiklerinde Şemûn da samimiyetle gizliden dua ediyordu.

وأول موتا أول لوح اوزرينده حياته كلدی . سؤال ایتدیلكر حال موتكده ایكن نه حالت كوردك ایدی.²⁰⁷ أول دخی²⁰⁸ جواب ایدتکم: یدی کوندركم [24b] وفات ایتیمیشم. یدی دره کوردوم. وأول درلك هر برنده بكا بر كونه عزاب ایدرلر ایدی. وهر عزابده الم عزابم بر دورلو ایدی. یدنجی درده ایكن روحوم جسدیمه كلدی. وبكا یقارویه نظر ایلیه²⁰⁹ ونه كوررسك دیو خطاب ایتكلكرندہ بن دخی نظر ایلدیم أنى كوردم كى سمالر قپوسى آچلمیش. وبر محبوب جوان كردوم النى عرشتن آشاغى اوزاتمش. همان أول كوردكم بو اوج كیشی ایدی. بنی ساجمدك طودتلكر. أول الم ویریجی دردن طشره اخراج ایتیلر. كوزم آچتم كندمی بو محلدہ بولدم. جواب ایلدكتہ,

²⁰⁵ ب - جواب ایلدکلرندہ

²⁰⁶ ب: ایتدیلكر

²⁰⁷ ب: دیو

²⁰⁸ ب - دخی

²⁰⁹ ب + دیو

همان شمعون أول سلطانہ جواب ایدتکم ای سلطان سنیک صنملرین دخی مریضه شیفا واعمانک کوزینی احیا وموتایی دخی احیا ایله سنلرکم بونلر دخی ملزم أولسونلر دیو جواب ایلدکینده.

* **Ve öl mevtâ öl levh'ünde hayâta geldî. Suâl etdîlerki hâli mevtinde iken ne hâlet gördün îdî. Ve öl dahî cevâb ettîkim yedî gûndûrkim [24b] vefat etmişim. yedî dere gördüm. Ve öl derelerin her birinde banâ bir gûne 'azâb îderler îdî. Ve her 'azâbta elem 'azabım bir tûrlû îdî. Yedînci derede iken ruḥûm cesedime geldî. Ve banâ yuḡârîye nazar eyle ne görürsün deyû hûtâb ettîklerinde ben dahî nazar eyledîm. Ōnî gördüm ki semâlar ḡapısı açılmış ve bir maḡbûbû civân gördüm elini 'arşdan âşâḡî ûzâtmiş hemân öl gördüğüm bû üç kîşî îdî benî sâçımdan tûtdîler. Ōl e'lem vîrîcî dereden ṡaşra ihrâç îtdîler. Gözüm açtım kendîmî bû meḡelde bûldum deyû cevâb eyledîkde hemân şem'un öl sultânâ cevâb ettîkim ey sultân senin şanemlerîni dahî merîza şîfâ ve a'mânın gözînî îhyâ ve meytâyî dahî îhyâ eylesinler kim bûnlar dahî mûlzem ôlsunlar deyû cevâb eyledîk'inde**

* O ölü sedye üzerinde hayata geldi. Ona: “Ölüm halindeyken neler gördün?” diye sordular. O da: “Yedi gündür [24b] vefat etmişim. Her birinin azap acısı değişik olan yedi dere gördüm. O derelerin her birinde bana bir gün azap ettiler. Yedinci derede iken ruhum cesedime gelip ve bana: ‘Yukarıya bak ne görüyorsun?’ diye sorduklarında, sema kapısının açılmış olduğunu ve oradan sevimli bir gencin elini oradan aşağı uzatmış olduğunu gördüm. O gördüğüm üç kişi beni saçımdan tutup o elem verici dereden çıkardılar. Gözümü açtım kendimi burada buldum.” Bunun üzerine Şemûn sultana, “Ey sultan, heykellerin hastalara şifa, körün gözünü açıp ölüyü diriltsinler ki bunlar mağlup edilmiş olsunlar.”

همان سلطان دخی جواب ایدتکم ای شمعون بو صنملرین عینده کورملری یوق . [25a] واذنینده سمعلری یوق. ولس انلرنده تکملری یوق. بونلر نیجه موتایی احیا ایدبلسون دیدوکتہ . همان شمعون جواب ایدتکم ای سلطان کل امدی شریعتی عیسی علیه السلامی تصدیق ایدوب قلبک ایله اعتماد ایلوب دینی اسلامی قبول ایلماک کرکتر. ودخی بونلریک بو اشلری جازولق وساحرلق دکلدر. هله بن دیرمکی بونلرن خالق حقدر وواحددر. وشریک ونظیری یوقدور. ومنزهتر دیو جواب ایلدکده, همان أول سلطان شمعون جواب ایدتکم سزلرک خود قولی اتفاقز وارمیش. اتفاق ایله بو محله کلیمیشکز بزلری آزدرمغه وطریقمیزدک ایرمغه, وسزلر پیغمبر دکلسنز الا بزیم کبی آدم اغلانی سکز دیو

***Hemân sultân dahî cevâb ettîkim ey Şem‘ün bû şanâmlerîn ayn‘inde görmelerî yök [25a] ve uzîninde semi‘leri yök ve lisânlarında tekellümlerî yök bûnlar nîce meytâyî ihyâ edebilsûn dedikte, Hemân Şem‘ün cevâb ettîkim ey sultân gel imdî şerî‘atî Îsâ (‘Aleyhi’s-Selâm)’ı teşdîk îdüb qalbin ile i‘timâd eyleyup dînî islamî kabûl eylemek gerekir. Ve dahî bûnların bû işleri cazûluk ve sâhirluk degildir. Hele ben derumkî bûnların Hâlîk ı haqtır. Ve vahîddir. Ve şarîkî ve nezîrî yôktur. Ve munezzehdir. Deyû cevâb eyledîkde Hemân ôl sultân dahî Şem‘ûna cevâb ettîkim sizlerîn hud Qavli ittifaqınız vârmîş. İttifaq ile bû mehâlle gelmişsiniz. Bizlerî azdırmağa ve tarîkîmizden ayırmağa. Ve sizler peygamber degilsiniz. İlla bizim gibî Âdem oğlanîsunuz deyû.**

* Sultan ona: “Ey Şemûn! Bu heykellerin gözleri görmez, [25a] kulakları işitmez, dilleri konuşmaz. Bunlar nasıl ölüleri diriltsinler?” diye cevap verdiğinde, Şemûn: “Ey Sultan! O halde İsa (a.s.)’ın şeriatını doğrulayıp kalbin ile inanıp İslam dinini kabul etmen gerekir. Bunların bu işleri, sihirbazlık ve büyücülük değildir. Ben derim ki bunların yaratıcısı hak olup tektir. Ortak ve benzeri olmayıp eksikliklerden münezzehtir. Bunun üzerine sultan Şemûn’a hitaben: Siz, bizleri azdırıp yolumuzdan ayırmak için aranızda anlaşarak buraya gelmişsiniz. Sizler peygamber değilsiniz ancak bizim gibi âdemoğlusunuz” dedi.

أول رسوللره. بويلجه جواب ايلدكلرين جناب حضرت رب العالمين جل شأنه وعم نواله حضرتلرى ²¹⁰ سيد الكونين حضرت [25b] محمد المصطفى عليه السلامه فرقاني كريمي انزال وانلرك احوالريني اخبار و بيان بويوردى. * يعنى اول زمان اول قومي انطاكيه بير عناد قومي ايدكم. اول ارسال بيورلان رسوللره ونه اول رسولك معجزلرينه ايمان واعتقاد واعتماد ايتمه ديلر. ونه طريقى حقه اعتراف ايدتلر. ونه حق ايله باطلى تفريق قيدنده اولديلر. بويله بير عيناد قومي ايديلر. وعنده اكثر مدققين. هر ارضده بردرلو خواص واردر.*

*** Ôl resûller bôylece cevâb eyledîklerin Cenâb-ı hâzreti Rabbi'l-‘âlemîn (Celle Şânuhu)ve âmme nevâluhu hâzretleri, seyyîdîl kevneyn hâzreti [25b] Muḥammed Mustefâ (‘Aleyhi’s-Selâm)’a Furḳân’ı Kerîm’ini inzâl ve onların ehvallerini ihbâr ve beyân buyûrdî. Ya‘nî ôl zamân ôl qavmi Anṭâkiyye bir înâd qavmî îdîki ôl irsâl Buyûrulan resûllere ve ne ôl resûllerin mu‘cizelerlerine îmân ve î’tikâd ve i‘timâd itmedîler. Ve ne şarîkî haqқа i‘tirâf îtdîler ve ne hâl ile bâtlı**

ķaydında  ld ler. B yle bir  n d ķavm  d ler. Ve ‘inde ekseru’l-mudakk k n her er de bir d rl  havas v rd r.

*Y ce Allah hazretleri, onların o el ilere b yle cevap verdiklerini, Kur’an’ı Ker m’de iki  lem n Efendisi [25b] Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerine bildirdi. Yani o Antakya kavmi  yle inat ı bir kavimlerdi ki ne o el ilere, ne de onların mucizelerine inanmadılar. Hakkı ink r edip, hak ile batılı birbirinden ayırmaya  alışmayan inat ı bir kavim idiler. Ekser mudakk k ne g re her yerde bir “hav s”²¹¹ vardır.

*فقالوا انا اليكم مرسلون قالوا ما انتم الا بشر مثلنا وما انزل الرحمن من شيء ان انتم الا تكذبون.*قالو بس امدني اول رسوللره جواب ايتيلركم²¹² ما انتم الا دكلسكز الا سزlr بشر مثلنا بزم مثلى بشرسكز ديو جواب اديتيلر. د ى نه جواب اديتيلر وما انزل الرحمن دخي رحمان انزال ايلمدي من شيء بر شيدين انزال ايلمدي.* يعني رسوللردك [26a] بر رسول ارسال ايلمدي. ان انتم الا تكذبون. دكلسزسزlr الا تكذب ايديجيلرسكز ديو تكزيب ايدتلر ايمان ايتمديلر.²¹³*

“Feķal  inn   leykum M rsel n Kal  m  entum ill  beşerun Mislun  ve m  enzele’r-Raķm nu min şey’in in entum ill  tekz b n.” Kal  pes imd   l res llere cev b  td lerkim: **“M  entum ill ”** değilsiniz ill  s zler **“beşeru’m-Mişlun ”** bizim mişli beşersiniz dey  cev b  td ler. Dah  ne cev b  td ler **“ve m  enzele’r-Raķm nu dah  Raķm n”** inz l eylemedi **“min şey’in”** bir şeyden inz l eylemedi. Ya’n  res ller zen [26a] bir res l irs l eylemedi **“in entum ill  tekz b n”** değilsiniz s zler ill  kiz b  dic lersiniz. Dey  tekz p  td ler  m n etmed ler.

* **“Onlar: Biz size g nderilmiş Allah el ileriyiz! dediler. El ilere dediler ki: Siz de ancak bizim gibi birer insansınız. Raķm n, herhangi bir şey indirmedir. Siz ancak yalan s yliyorsunuz.”**²¹⁴ **‘K l ’** onlar (o resullere) dediler ki, **‘m  entum ill ’** sizler ancak **‘beşerun misluna’** bizim gibi insansınız. **‘ma enzele’r-Raķm n’** Raķman indirmedir, **‘min şey’in’** bir şey. Yani [26a] bir peygamber g ndermedi. **‘in entum ill  tekz b n’** sizler ancak yalancılarsınız, diye yalanlayıp iman etmediler.

²¹¹  zel bilgiler ve  zel hallere sahip “vel ler” anlamında bir tasavvuf terimi. Bkz; Uludağ, “Hav s,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XVI, s. 517.

²¹² ب + اول رسوللره اول قوم انطاكية ديديلركم انا تحقيق بزلر اليكم سزlr ايجون مرسلون رسول ارسال اولنمش ديو جواب ايتدكلرنده قالو يا محمد اول قوم انطاكية د ى اول رسوللره جواب ايتديلركم
²¹³ ب - ايمان ايتمديلر

²¹⁴ Yasin, 36/14-15.

قالوا ربنا يعلم انا اليكم لمرسلون. وما علينا الا البلاغ المبين.²¹⁵ * يا محمد حبيبم احمد أول قومي انطاكيهيه أول رسولل خطاب ايدتلركم أول حضرت عليم أولان رب العالمين جل شأنه اعلمدركم بزلري سيزلر ايچون رسول ارسال ايلديكيينه. ودخي بزلره واجبدركم الله عظيم الشان جل شأنهك وحدانيتي وفرمانتي سزلره تبليغ ايلمك ايچون.* وسزلره دخي واجبدركم بزلري تصديق ايدوب الله عظيم الشان حضرتلرنيه ايمان ايتمكوز كركدر *قالوا انا تطيرنا بكم.* يا محمد أول قوم أول رسوللره دديلركه²¹⁶ سيزي شوم كرورز شوم قوملرسنر. تاكي سز بو شهره كلديكر قطع و بلا و خسته لك سز كله بله كلدي.²¹⁷*

“Kâlû rabbunâ ye ‘lemu innâ îleykum lemürselûn. Vemâ ‘aleynâ ille’l-belâğul mübîn. Yâ Muḥammed! ḥabîbim Aḥmed ôl kavmi Anṭakiye’ye ôl resûller hîtâb eyledîlerkim ôl ḥazreti Âlîm ôlân Rabbu’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) e’lemdir kim bizleri sizler için resul irsal eylediğine. Ve dahi bizlere vaciptirkim Allah-u ‘aẓîmu’ş-şa’n (Celle Şânuhu)nun vaḥdâniyetini ve fermanını sîzlere tebliğ eylemek îçûn ve sîzlere dahî vaciptir kim bizleri teşdîk îdûp Allah-u ‘aẓîmu’ş-şa’n ḥazretlerine îmân etmenûz gerekdir. “Kalû inna teẗâyyernâbikum.” Yâ Muḥammed! ôl kavm ôl resûllere dedîler ki sizî şûm görürüz. Şûm kavimlersiniz tâkî siz bû şehre geldîiniz kaṭṭı ve belâ ve ḥastalık sîzinle bila geldi.

* “(Elçiler ise) şöyle dediler: Bizim gerçekten size gönderilmiş elçiler olduğumuzu Rabimiz biliyor. Bize düşen ancak apaçık bir tebliğdir.”²¹⁸ Ey Muhammed, o resuller Antakya halkına dediler ki: “Yüce Allah Hazretleri onun birliğini ve emirlerini tebliğ etmek için, bizi size elçi olarak gönderdi. Ve aynı zamanda bizim bu tebliği yapmamız, sizlerin de bunu tasdik edip Allah’a iman etmeniz gerekmektedir. “Dediler ki: Şüphesiz biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık.” Ey Muhammed! O kavim, o elçilere dediler ki: “Sizleri uğursuz olarak görüyoruz. Siz buraya geldiğinizde uğursuzluk, hastalık, bela ve kıtlık da sizinle beraber geldi.”

لئن لم تنتهوا لنرجمنكم [26b] وليمنكنم منا عذاب اليم*اكر دك درمسكر سزى طاشله دپلرز دخى سزه قاتى²¹⁹ عزاب ايدريرز.*قالوا طانركم معكم*يا محمد أول رسوللره دخي أول قوم انطاقيه يه جواب ايدتلركم أول شوملوق سزلريك كندى كفرىكرن شوملغير . سزلره جزاكرز لايق ولازمدر دديلر.*اين ذكرتم بل انتم قوم مسرفون.*انا وعظمت بالله وتطيرتم وتعدوننا بارجم²²⁰ يا محمد رسولم احمد أول رسوللره اول قومي انطاقيهيه

²¹⁵ ب+ يعنى

²¹⁶ ب: جواب ايتديلركم بزلر سزلرى شوم گورب ودخي شوم كمسنلرسكرز

²¹⁷ ب + ديو جواب ايتديلر

²¹⁸ Yasin, 36/16.

²¹⁹ ب - *لئن لم تنتهوا لنرجمنكم وليمنكنم منا عذاب اليم*اكر دك درمسكر سزى طاشله دپلرز دخى سزه قاتى عزاب ايدريرز.

²²⁰ ب - انا وعظمت بالله وتطيرتم وتعدوننا بارجم

جواب ايدتلركم: بزلر سزله وعظ و نصيحتي ايلدكمز ايچونمي.* ودخي جناب حضرت رب العالمينك وحدانيتي بلدرديكمز ايچون مي بزلري سزله شوم كورورسكز. ودخي سيزلري رجم ايدرز ديو جواب ايلدكز. بزلرده شوملوق يوقتور. لكن معصيت و كفر²²¹ حدي تجاوز ايتمش بر قوم سكز. ديو جواب ايتديلر.*

“Lein lem tentehû le-nercumennekum [26b] ve le-yemessennekum minnâ ‘azâbûn elûm.” Eger dek durmazseniz sizî taşla depeleriz. Dahî size kâtî ‘azâb îderiz. **“Kalû tairukum me’ekum.”** Yâ Muhammed! ôl resûller dahî ôl kavmi Antakiyye’ye cevâb îtdîlerkim ôl şûmlûk sîzlerîn kendî küfrünüzün şûmluğîdır. Sîzlere ha cezônîz layık ve lâzımdır dedîler. **“Ein zukkirtum bel entum kavmun musrifûn.”** Innâ ve ‘eẓtum billâhi ve teẓâyyertum ve teûdûnenâ birrecmi. Yâ Muhammed! Resûlüm Ahmed ôl resûller ôl kavmi Antakiyye’ye cevâb îtdîlerkim bizler sîzlere va‘az ve neşîhât’ı eyledîğimiz içün mi? ve dahî Cenâb-ı hazreti Rabbu’l-‘âlemîn’in vahdaniyyetini bildirdiğimiz içün mi? bizlerî sîzler şûm görürsünüz. Ve dahî sîzlere recm ederiz deyû cevâb eyledînz. Bizlerze şûmlûk yôktur lakîn ma‘şiyet ve küfrünüz haddî tecâvüz etmiş bir kavmsiniz deyû cevâb îtdîler.

* **“Eğer vazgeçmezseniz sizî mutlâka tâşlarız [26b] ve bizim tarafımızdan size elem dolu bir azab dokunur.”** Elçiler de, **“Uğursuzluğunuz kendînzendir.”**²²² Ey Muhammed! O resuller Antakya kavmine dediler ki: “O uğursuzluk sizin küfrünüzün uğursuzluğudur. Bu cezanız sizlere gerekli ve layıktır. **“Size öğüt verildiği için mi (uğursuzluğa uğruyorsunuz?). Hayır, siz aşırı giden bir kavmsiniz.’** dediler.” Ey Muhammed! O elçiler Antakya halkına dediler ki: “Sizlere vaaz ve nasihat edip Yüce Allah Hazretlerinin birliğini bildirdiğimiz için mi bizleri uğursuz görüp ‘Sizi taşlarız!’ diyorsunuz. Bizlerde uğursuzluk yoktur. Ama siz, günahları ve küfürleri sınırları aşmış olan bir topluluksunuz.” dediler.

وجاء من أقصى المدينة رجل يسعى. قال [27a] يا قوم إتبعوا المرسلين اتبعوا من لا يسألكم اجرا وهم مهتدون.* كلدي شهرک کنارندن بر کشي أول کشينک إسمي حبيب نجار إيدي. أول قوم أنطاكية يه يا محمد رسولم احمد جواب ونصيحت ايتديکم أي قوم سزله متابعت قلکز بو رسلرکم انلرتحقيق رسوللردر ديو. وسزلردن انلر بر شئی طلب ايتمک قيندند دکلردر.* همان سزله طریق حقه دعوت ايتمک قيندنددرلر.* زیراکم انلر آنجق

²²¹ ب + وکفر نیکزک شوملغی و عصیانکز

²²² Yasin, 36/18.

هدايت الله إيله هدايتلنمشلردر. سزلرك دخي طريق مستقيمه هدايته إيرمکز ایچو ن دینه دعوت إیدرلر دیو اول قومه جواب ایلدی.*

“Vecāe min ekşâ’l-Medîneti raculun yes’a kâle [27a] yâ kavmi ittebiû’l-Mürselîn. İttebi’û men lâ yeselukum ecran vehum Muhtedûn.” Geldî şehrin kenârından bir kîşî ol kîşînin ismî habîbi Neccâr îdî. Ol kavmi Anṭakiyye’ye Yâ Muḥammed! Resûlüm Aḥmed cevâb ve neşîhât ettîkim. Ey kavm sîzler mütâbiat kılnız bû resûllere kim onlar taḥkîk resûllerzîr deyû ve sîzlerzen onlar bir şey talep etmek kaydında degillerzîr. Hemân sîzlerî tarîkî ḥaḳı ḥaḳḳa da’vet etmek kaydındadırlar. Zîrâkim Onlar ancak hidâyetullah ile hidâyetlenmişlerzîr. Sîzlerîn daḥî ṭarîḳu müsteḳîme hidâyete îrmenuz îcûn dîne da’vet ederler deyû ol kavme cevâb eyledî.

*“Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi ve şöyle dedi: [27a] Ey kavmim! Bû elçîlere uyun. Sizden hiçbir ücret istemeyen kimselere uyun, onlar hidâyete erdirilmiş kimselerdir.”²²³ Antakya kavmine şehrin kenarından Habib-i Neccâr adında biri geldi. Ey Muhammed sevgili Ahmet! Onlara: “Ey kavim! Sizler o elçîlere itaat edin. Onlar hakikaten elçîlerdir. Onların, sizi hak yoluna davet etmekten başka amaçları yoktur. Zira onlar ancak Allah’ın hidayeti ile hidayetlenmiş, sizlerin de hidayet bulmanız için sizi din yoluna davet ederler.” diye o kavme nasihat etti.

ومالى لاأعبد الذى فطرني وإليه ترجعون.* ودخى يامحمد حبيب احمد أول حبيب نجار أول قوم أنطاكية يه جواب إيتديكم نه أولدى بكاكم جمله عالمرى عدمن خلق أیدن خلق عالمه عبادت قلهمزم. أول أوليله [27b] خالقدركم عدمن بوجمله عالمي خلق ايلدي. و بنم وسزلرك وجمله نك ينه رجوعى أول حضرت عظيم الشانهدر دیو بوجوابى انلره تعريض قلب إيله جواب ايلدى. يوخسه کنديسي مؤمن موحد وعابد وزاهد ايدى.*

“Vemâliye lâ e’bûdu’l-Lezî feṭâranî ve îleyhi turce’ûn” ve daḥî Yâ Muḥammed! ḥabîbim Aḥmed ol ḥabîbi Neccâr ol kavmi Anṭakiye’ye cevâb ettîkim ne öldi banâkim cümle ‘âlemleri ‘âdemden ḥâlḳ eden hâllaḳı ‘âlem’e îbâdet kîlamazim. Ol öyle [27b] Ḥâlîḳdır kim ‘âdemden bû cümle ‘âlemi ḥâlḳ eyledî. Ve benim ve sîzlerîn ve cümlelerin yine rucû’î ol ḥazreti ‘azîmu’s-ṣa’nedir deyû bû cevâbi onlara te’rîzi ḳalb ile cevâb eyledî. Yohsa kendîsî mü’mîn muvaḥḥid ve ‘âbid ve zâhid îdî.

²²³ Yasin, 36/20-21.

* “Hem ben, ne diye benî yaratanâ kulluk etmeyeyim. Oysa siz de yalnızca ona döndürüleceksiniz.”²²⁴ Ey Muhammed, Sevgili Ahmet! Habib-i Neccâr dedi ki: “Bana ne oldu ki, bütün âlemleri yoktan var eden, âlemlerin yaratıcısına ibadet etmeyeyim. O öyle bir [27b] yaratıcıdır ki bütün âlemleri yoktan yarattı. Benim, sizin ve cümle âlemin dönüşü yine şanı büyük olanadır.” Dokundurma amaçlı bir yöntem ile onlara bu cevabı verdi. Yoksa kendisi mümin, muvahhit,²²⁵ âbid²²⁶ ve zahid²²⁷ biriydi.

ءأخذ من دونه آلهة إن يردن الرحمن بضر لاتغن عني شفاعتم شيئا و لا يتقنون.* يا محمد رسول الله
أول حبيب نجار أول قوم أنطاكية ينه خطاب ايلديكم بن نجه إيتاخز إيدهم. أول جناب رب العالمين جل شأنه نك
غيريه عبادت إيتمكي. زيراكم انك غيرى خالق يوقدر. اكر سز لر بنى بر بلا ومحنته كرفتار إيتمك مراديكز إيسه
صكره سز لر ك معبود إيتخاد إيتيكز صنملىكز بكا مقدار ذره فائده إيتمز. وبنم إيجون انلرك شفاعتلىر دنيوى
وأخروى هيچ فائده إيتمز. و بنى دنيا و آخرت بلالرنندن انلر تخليص إيتمكه قادر أو لمز لر ديو جواب [28a]
ويردكده²²⁸ رسول الله أحمد أول قوم أنطاكية حبيب نجاره جواب إيتديلركم: بزم بو بلده مز أول رسالت إدعاسى إيله
كلان جازولر وساحرلر سنى طريقمزدن چقارمشلر. و كندى دينلرينه إعتماذ إيتدرمشلر. كل كير و رجوعايلييهسين
يوخسه سنى قتل إيدمرز ديو.

**“Eettehîzu min dūnihî âlihетен in Yuridni’r-Raḥmānu bi durrin lâ tuḡni ānnî
şefâ’atuhum şey’en velâ yunḡizun.”** Yâ Muḥammed! Resûlüm Aḥmed ôl ḥabîbi
Neccâr ôl ḳavmi Anṭakiye’ye yine ḥîtâb eyledîkim ben nice ittiḥaz edeyim ôl
Cenâb-ı Rabbu’l-âlemîn (Celle Şânuhu)nun gayriye îbâdet etmegi zîrâkim ònîn
ḡayrî Ḥâlḳı yôḡdur. Eger sîzler benî bir belâ ve mihnete giriftâr etmek murâdînîz
îse sônra sîzlerîn ma’bûd ittiḥaz ettîḡiniz şanemleriniz banâ mîḳdâri zerre fâide
itmez ve benim îcûn ònların şefâ’atleri dūnyevi ve uḡrevi hîç fâide itmez ve benî
dūnyâ ve âḥiret belâlarından ònlar tahlîş etmeḡe ḳâdir ôlamazlar deyû cevâb [28a]
verdikde. Resûlüm Aḥmed ôl ḳavmi Anṭakiyye ḥabîb-i Neccâr’a cevâb îtdîlerkim
bizim bû beldemize ôl risâlet iddiâsı île gelen câzûlar ve sâhirer senî ṭarîḳîmizden
çıkarmışlar. Ve kendî dînlerine i’timâd ettîrmışlar. Gel geri ve rucu’ eylesesin
yôḡsa seni ḳatl îderiz deyû.

²²⁴ Yasin, 36/22.

²²⁵ Muvahhid: Yüce Allah’ın birliğine, O’nun tek olduğuna, eşi, benzeri ve ortağı olmadığına inanan kişi.

²²⁶ ‘Âbid: Ahiret saadetinin ibadetle kazanılacağına inanarak kendisini ibadete veren samimi dindar. Bkz; Uludağ, Süleyman, “Abid,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1988, I, s. 307.

²²⁷ Zâhid: Hakk’ın dışındaki her şeyi terk eden ve yüz çeviren, dünyaya önem vermeyen samimi dindar. Bkz; Ceyhan, “Zühed,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XLIV, (44. Cilt) s. 530-533.

* “O’ndan başka tanrılar mı edineyim? O çok esirgeyici Allah, eğer bana bir zarar dilerse onların (putların) şefâati bana hiçbir fayda vermez, beni kurtaramazlar”²²⁹ Ey Muhammed, Sevgili Ahmet! Habib-i Neccâr o Antakya kavmine yine seslendi. Dedi ki: “Ben nasıl Allah’tan başkasına ibadet etmeyi kabul edeyim. Zira ondan başka yaratıcı yoktur. Eğer beni bir bela ve sıkıntıya tutuşturma amacınız var ise sizin ilah kabul ettiğiniz heykelleriniz bana zerre miktarı fayda vermezler. Ve onların dünyalık ve ahiretlik şefaatleri benim için fayda etmez. Onlar dünya ve ahiret belalarından beni kurtarmaya güç yetiremezler.” [28a] Ey Muhammed Sevgili Ahmet! Bu cevap üzerine Antakya kavmi Habib-i Neccâr’a: “Risâlet iddiasıyla bizim beldemize gelen büyücü ve sihirbazlar seni yolumuzdan çıkarıp kendi dinlerine itimat ettirmişler. Gel geri dön. Yoksa seni öldürürüz!” diye cevap vermişler.

أول قوم أنطاكية حبيب نجاره بويلجه جواب إيتدكلرنده . *إني إذا لفي ضلال مبين* يا محمد أول حبيب نجار أول قوم أنطاكية به جواب إيتديكم²³⁰ بن سزلك إسلامكزه كيرسم يعنى قبول ايلسم راه ضلالتي كيرميش أولورم . وضلالتي بله بله قبول إيتمش أولورم ديو جواب أيلدكذن صكره أول قومي رد ايلدى. أول رسوللره خطاب ايلدى. *إني أمنت بربكم فاسمعون.* إني ده أولان نون، نون وقايدر. يا ياء متكلمدر. أنت دخی نفس متكلم وحدهدر. بربكمده أولان كاف كاف متكلمدر. خطابدر رسوللره. يعنى معنای لطيف [28b] بويله أولديكم تحقيق بن سزك ربكزه إيمان ايلدم. المراد من الايمان يعنى درو نى إعتماذ ايلدىم. وسزلكرن ربكز طرفندن مأمورا إرسال بيوريلان رسوللره دخی إيمان ايلدم . فاسمعونى أى فاشهدون يعنى حق بودركم بن جناب حضرت رب العالمينك وحدانيتنه شهادت إيده رم ديو أول رسوللره خطاب ايلدى.

*Öl kavmi Anṭakiyye ḥabīb-i Neccâra böylece cevâb ettîkler’inde “innî izâ leftî dalâlin Mubin.” Yâ Muḥammed! öl ḥabîbi Neccâr öl kavmi Anṭakiye’ye cevâb ettîkim ben sîzlerîn islâmınıza girsem ya’nî ḳabûl eylesem râhi zalâlete girmiş ôlûrum. Ve zalâleti bile bile ḳabûl etmiş ôlûrum. Deyû cevâb eyledîkten sônra öl kavmi red eyledî. Öl resûllere ḥîtâb eyledî. “innî âmentü birabbîkum fesmeûn” innide ôlân nun nuni viḳayedîr. Ya yarabbîkum kelimedir. ente dahî nefsi mütekellim vahdehudir. Birabbîkumde ôlân ḳaf ḳâfî mütekellimdîr. Ḥîtâbdır Resûllere. Ya’nî ma’nâi laṭif [28b] böyle öldîkîm taḥḳîḳ ben sizîn rabbînize î mân eyledîm. El murâd-ı minel î mâni ya’nî deruni i’timâd eyledîm. Ve sîzlerîn rabbîniz ṭarafından me’muran irsâl Buyûrulan resûllere dahî î mân eyledîm. Fesmeûnî ey

²²⁹ Yasin, 36/23.

²³⁰ ب + تحقيق

feşhedûnî ya'nî haq bûdurkim ben Cenâb-ı hażreti Rabbu'l-âlemînin vahdaniyyetine şehâdet ederim deyû ol resûllere hitâb eyledî.

* Antakya kavmi Habib-i Neccâr'a böyle cevap verdiklerinde, Habib-i Neccâr *"İşte o zaman ben apaçık bir sapıklığın içine gömülmüş olurum"* ²³¹ dedi. Ey Muhammed! Habib-i Neccâr Antakya kavmine: "Ben sizlerin dininizi kabul edersem, sapıklık yoluna girmiş olup sapıklığı bile bile kabul etmiş olurum" diyerek o kavmi reddetti. Resullere dönerek *"Şüphesiz ben sizin Rabb'inize inandım. Gelin, beni dinleyin!"* ²³² diye hitâb etti. 'İnnî' ibaresindeki 'nûn' harfî, nûn-u vikayedir (kaynaştırma nûn'u). 'Yâ' harfî ise yâ-i mütekellimdir (birinci tekil şahıs zamiri/ben). 'Âmentu' fiilindeki 'tu' zamiri, nefsi mütekellim vahdedir (birinci tekil şahıs zamiri/ben). 'Bi-rabbî-kum' ibaresindeki 'kâf' harfî, kaf-ı hitâbtır (ikinci çoğul şahıs zamiridir/siz). Resullere hitabtır. Yani güzel mana [28b] şöyle olur: Ben sizin Rabbinize iman ettim. İmandan murat, "kalpten itimat ettim." Ve sizlerin Rabbiniz tarafından görevli olarak gönderilen elçiler olduğunuza da iman ettim. "Dinleyiniz" manasına gelen 'Fesme'ûn' kelimesi, aynı zamanda 'feşhedûn' yani 'şahit olun!' manasına da gelir. Yani gerçek şudur ki, "Ben'âlemlerin Rabbi olan Allah'ın birliğine şahitlik ederim." diye o resullere hitap etti.

وبو حبيب نجار بر مبارك كشي إيديكم خستلمره دعا إيتدكده درعقب شفا بولورلر إيدى . بوندن صكره أول حبيب نجار بر مغاريه كيروب كوشه وحدت إختيار ايليوب حضرت حقه عبادت إيدر إيدى. چون أول أنطاكية كافرلرى أول رسوللرى قتل إيتمك قصدينى إيتديلر. همان أول حبيب نجار منع إيتمك قصديله كاديكم أول رسوللى انلرك آللرندن تخلص أيليه. همان أول قوم حبيب نجارى كورديلر إبتدا [29a] أنى آخذ إيدوب مبارك بوينونه زنجير بغديلر. وشهر ك قلعهسى قپوسنه صلب إيتديلر. وعند بعض المفسرين أياقلىرى آلتندن أول مقدار ضرب شديد إيتديلر كم باغرسقلى طشرى چقدى. وبعض المفسرلر ديديلر كه سكين إيله حصن جداره ضرب إيتديلر. يحيى إيله ثو بانى وشمعونى بو أوج رسوللرى دخى حجر إيله قتل وشهيد إيتديلر . حق سبحانه ²³³ وتعالى حضرتلرى أول حبيب نجاره جنتى كوستردى. وخطاب بيوردى: كير أوجماغه أى نفس مطمئنه .خلاص بول دنيا عذابلرندن ديو.

***ve bû habîb-i Neccâr bir mübârek kîşî îdîkim hastalara duâ ettîkde der'aķıb şifâ bûlûrlar îdî. Bûndan sônra ôl habîbi Neccâr bir mağâraya gîrûp kôşei vahdet ihtiyâr eyleyup hażreti Haq 'ibâdet eder îdî. Çün ôl Anṭakiyye**

²³¹ Yasin, 36/24.

²³² Yasin, 36/25.

kâfirleri öl resûlleri qatl etmek qastını îtdîler. Hemân öl habîb-i Neccâr men etmek qastiyle geldîkim öl resûlleri onların ellerinden tahlîş eyleye. Hemân öl kavm habîb-i Neccârî gördîler ibtidâ [29a] onî ahîz îdûp mübârek boynûna zincîr bağledîler. Ve şehrin kalâsi qapûsuna salib îtdîler. Ve 'inde be'zî mufessirîn ayâqları altından öl miqdâr zarbî şedîd îtdîlerkim bâğırsakları taşra çıktı. Ve be'zî müfessirler dedîler ki sıkkin île hîsnî cidara zarb îtdîler. Yahyâ île şevbân'î ve Şem'ûnî bû üç resûlleri dahî hacet île qatl ve şehid îtdîler. haq subhâne ve te'alâ hazretleri öl habîb-i Neccâr'a Cenneti gösterzi ve hîtâb buyûrdu ki uçmağa ey nefsi muţmainne hâlâs bûl dünyâ 'azâblarından deyû.

* Bu Habib-i Neccâr mübarek bir kişiydi. Hastalara dua ettiğı zaman, hemen iyileşirlerdi. Sonra Habib-i Neccâr, bir mağaraya gidip yalnızlık köşesini seçip orada Hazreti Hakk'a ibadet ederdi. Ne zaman ki Antakya kavmi o resulleri öldürmek istediler. Habib-i Neccâr, onlara engel olup elçileri onların elinden kurtarmak için geldi. O kavim onu görür görmez [29a] yakaladılar. Mübarek boynuna zincir bağladılar. Şehrin kalesinin kapısına astılar. Bazı müfessirlere göre, ayaklarının altına o kadar şiddetli vurdular ki bağırsakları dışarı çıktı. Bazı müfessirler de "Bıçak ile kale duvarına vurdular." diye naklettiler. Yahya, Sevban ve Şemûn adında olan bu üç resulü de taş ile öldürüp şehit ettiler. Yüce Allah Hazretleri Habib-i Neccâr'a cenneti gösterdi: "Ey mutmain olmuş nefis, uç ve kurtul bu dünya azaplarından!" diye hitap etti.

***قيل ادخل الجنة قال يا ليت قومي يعلمون بما غفر لي ربي وجعلني من المكرمين* يا محمد حبيب احمد دخي أول حبيب نجار تمنى ايلديكم آه نه أوليدى بنم قوم بنى بيلمديلر. بنى أول پادشاهم مغفوريندن ايلديكن دخي مكرم أولنلردن قلديغنى. اكر انلر دخي أول [29b] حضرت الله عظيم الشانه إيمان كتوره لر ايديلر , رحمت بولوب جنته كي ره لر ايديلر ديو تمنى ايلديكنى. أول قوم أنطاكيه ايشنديلر. همان جملهسى بردن طاش اوشرديلر. وقلعه ديوارندن أشاغى آتديلر. أول حبيب نجار،* يا محمد رسولم احمد قومي ايجون ينه دعاده ايدر ايدى. إلهى يا ربى بنم قو ممه إيمان روزى قيلهسين . وهدايت أيليه سين. تا تسليم روح ايلينجيه دكين بويلجه تمنى ايلدى. حال حياتنده ومماتى أثناسى حالنده دعا ونصيحتى قومي ايجون هيچ ترك ايتمدى ايدى. و أول قومي آكا چوق جور وجفا وعذاب ايتديلر ايدى. أول انكسار ايتمز ايدى.

"kîle'd-Huli'l-Cennete kîle yâ leyte qavmî ye 'lemûne bimâ ğafare lî rabbî ve ceâlenî minel mükremîn." Yâ Muhammed! habîbim Ahmed dahî öl habîb-i Neccâr temennî eyledikim ah ne olaydî benim qavmim benî bîleydîler. Benî öl pâdişâhım mağfûrînden eyledîgin dahî mükerrerem olânlardan kıldîğini. Eger onların dahî öl

[29b] Һазreti Allah-u ‘azîmu’s-ša’ne î mân getureler îdiler, rahmet bûlup Cennete gireler îdiler. Deyû temennî eyledîğini öl kavmi Anţakiyye işittîler. Hemân cümlesi birden taş ûşurdîler ve kale düvârında aşığı attîler. Öl habîb-i Neccâr Yâ Muhammed! resûlüm Aħmed kavmi içün yine duâ îder îdî. İlâhi ya Rabbî benim kavmime î mâni rûzî kılâsın. Ve hidâyet eylesin ta teslimi ruh eyleyinceye dekîn böylece temennî eyledî. Hâli Һayâtında ve memâti esnâsi ħal’inde duâ ve neşîhâti kavmi içün hiç terk îtmedî îdî. Ve öl kavmi onâ çok cevru ve cefâ ve ‘azâb îtdîler îdî. Öl inkîsâr itmez îdî.

* "(Kavmi onu öldürdüğünde kendisine): "Cennete gir!" denildi. O da, "Keşke kavmim, Rabbîmin benî bağışladığını ve benî ikram edilenlerden kıldığını bilseydi!" dedi." ²³⁴ Ey Muhammed, Sevgili Ahmet! Habib-i Neccâr: "Ah ne olurdu, kavmim padişahımın beni bağışlayıp onlardan eylediğini ve ikram olunanlardan kıldığını bilselerdi. Eğer onlar da Yüce Allah [29b] Hazretlerine iman getirseydiler, rahmet bulup cennete giderdiler." diye temenni ediyordu. O Antakya halkı onun bu temennilerini işittiklerinde, hemen ona taş atıp onu kale duvarından aşağı attılar. Ey Muhammed Sevgili Ahmet! Habib-i Neccâr yine kavmi için: "İlahi ya Rabbi! Sen kavmime iman nasip edip onları hidayet et." diye dua ediyordu. Ta ruhunu teslim edinceye kadar böyle dua etti. Yaşamı ve ölümü boyunca kavmi ona çok eziyet ve haksızlık etmesine rağmen onlara kırılıp da beddua etmedi. Aksine onlara dua ve nasihat etmeyi hiç terk etmedi.

زیر اکھاء اولیاء اللہ کین و غرض اولمز دیمشلر. یعنی کین و غرضہ اولان کشیلر دیندار اولہ مز دیمشلر بالاتفاق. * نتکم حضرت فخر کائنات و مفخر موجودات علیہ السلام [30a] حضرتلری اؤحد غزاسنده مبارک رأس شریفلرینی جرح ایئتدیلر. * و مبارک اثنان شریفلرین یعنی بر مبارک دیشنی إخراج ایئتدیلر. جبل اؤحد غزاسنده أفندیمز علیہ السلام حضرتلرینک مبارک رأس شرفلری جرح اولنملر. ینہ سبب نہ اولدیغی. * بسم الله الرحمن الرحيم. * ولم ير الانسان انا خلقناه من نطفة فإذا هو خصيم مبين * آية کریمہسی تفسیرنده معلوم اولور إنشاء الله تعالى

* Zîrâ ki evliyaullahda kîn ve ğaraż ôlamaz demişler. Ya’nî kînu ve ğarażda olan kişîler dîndâr ôlamaz demişler bilittifak. Nitekim Һazreti fahri kâinât ve mefħari mevcûdât (‘Aleyhi’s-Selâm) [30a] Һazretlerinin ûhud ğazasında mübârek ra'sı Şerîflerîni cerħ îtdîler ve mübârek esnônî Şerîflerîni ya’nî bir mübârek dişini ihrâç îtdîler. Cebeli ûhud ğazasında Efendîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) Һazretlerinin

²³⁴ Yasin, 36/26.

mübârek ra'si Şerîflerî cerh olunmalarına sebep ne oldu. Bismîllahi'r-Rahmâni'r-Rahîm *“Evelem yeral insânu ennâ haleknâhu min nütfeţin feizâ huve haşîmun Mübin”* Âyeti Kerîme'si tefsir'inde me'lûm olûr inşaallâhu te'alâ.

* Zira Allah dostlarında kin ve kötü niyet olmaz, demişler. Yani ittifakla kin ve kötü niyetli olan kişiler dindar olamaz demişler. Nitekim Fahr-i Kâinat ve Mefhari Mevcudat (‘Aleyhi’s-Selâm) [30a] Hazretlerinin Uhud Savaşı'nda mübarek başı şerifini yarıp mübarek dişini kırdılar. Uhud Savaşı'nda Efendimizin mübarek başının yarılmasının sebebi “Raḥman ve Raḥim olan Allah adıyla *“İnsan, bizim kendisini az bir sudan (meniden) yarattığımızı görmedi mi ki, kalkmış apaçık bir düşman kesilmiştir.”*²³⁵ ayeti kerimesinin tefsirinde malum olur inşaallah tealâ.

یعنی پیغمبریمز علیہ السلام حضرتلری بیو رر لر ایدی بو دعای: اللهم اهد قومی فإنهم لا یعلمون. اى بنم اللهم سن هدايت ايله بنم قوممه کم بو جفالری بکا ایدرلر. بلمدکلرندنر. اکر انلر بلسلر ایدی بو جفایى بکا ایتمزلر ایدی دیو بیوردی. ینه کله لم أصحاب أنطاکیه حکایتته. چون حبیب نجا ری و أول رسوللری قتل وشهید ایتدیلر. * أول جناب [30b] حضرت رب العالمین جل شأنه جبرائیل علیہ السلامه امر بیوردی. أول شهرک ایکی طرفندن طوتدی وچلقدی. أول قوم أنطاکیه نک جملہسی هلاک اولدقلری نتم قرآن عظیم الشانده خبر ورود ایلدى.

Ya'nî peygamberimiz (‘Aleyhi’s-Selâm) ḥazretleri Buyûrurlar îdî bû duâyı. Allahumme'hdi ḳavmî feinnehum lâ ye'lemûn. Ey benim Allah'ım sen hidâyet eyle benim ḳavmime kim, bû cefâlari banâ îderler. Bîlmediklerindendir. Eger onlar bilseler îdî, bû cefâyı banâ itmezler îdî deyû buyûrdî. Yine gelelim Aşḥâb-i Antaḳiyye ḥikâyetine. Çün ḥabîb-i Neccârî öl resulleri ḳatıl ve şehid îtdîler. Öl Cenâb-ı [30b] ḥazret-i Rabbi'l-âlemîn (Celle Şânuhu) Cebrâîl (‘Aleyhi’s-Selâm)'a emir buyûrdî. Öl şehrin îkî tarafından tûtdî ve çalkadı. Öl ḳavmi Antaḳiyyenin cümlesi helâk öldükleri nitekim Ḳur'ân-ı 'azîmüş da ḥaberi vurud eyledî.

* Yani Peygamberimiz Hazretleri (s.a.v.) şu duayı buyurmuşlar idi: *“Allah'ım sen benim kavmimi hidayet eyle. Onlar bilmiyorlar.”* Ey benim Allah'ım benim kavmime hidayet et ki onların bana yaptıkları eziyetler bilmediklerindendir. Eğer onlar bilselerdi, bu cefayı bana yapmazlardı.” diye buyurdu. Yine gelelim Antakya halkının hikâyesine. Habib-i Neccâr ve o resulleri öldürüp şehit ettiler. Yüce Allah [30b] Hazretleri Cebrail (s.a.v.)'e emir buyurdu. Şehrin iki tarafından tutup çalkaladı. Antakya kavminin hepsi helak oldu. Nitekim Kur'an'ı Kerim'den haber bize ulaştı.

²³⁵ Yasin, 36/77.

بسم الله الرحمن الرحيم * و ما أنزلنا على قومه من بعده من جند من السماء وما كنا منزلين * يا محمد رسول الله! عظمت شانمز إيله إنزال أيلمدك أول حبيب نجارك قومی أوزرلرینه كندولردن صكره من جند من السماء. یعنی سمدان عسكر اینزال أيلمدك. وما كنا منزلين زیراکم بز سمدان عسكر اینزال ایتمکه محتاج دکل ایز. بز عظمت شانمز إيله برعلیل و أضعف ضعیف مخلوقمزدن بر سورى سنك إيله أول أعدامز أولان نمرودی هلاك ایلدك. *

***Bismillahi'r-Rahmâni'r-Rahîm “Ve mâ enzelnâ ‘alâ kavmihi min be’dihi min cundin Mine’s-Semâi ve mâ kunnâ münzilîn.” Yâ Muḥammed! Resûlüm Aḥmed biz ‘aẓameti şânîmız île inzâl eyledîk  l ḥab b-i Necc r n kavmi  zerler ne kend lerinden s nra min cundin Mine’s-Sem i ya’n  sem adan  sker inz l eyled k. vem  kunn  m nzil n z r kim biz sem adan  sker inz l etme e muht c degiliz. Biz ‘aẓameti ş n m z  le bir  l l ve ed’ f  daif maḥl  kumuzdan bir sivr  sinek  le  l e’d m z  l n nemr di hel k eyled k.**

* Rahman ve Rah m olan Allah’ın adıyla “Kendisinden sonra kavmi  zerine (onları cezalandırmak i in) g kten hi bir ordu indirmedik. İndirecek de de ildik.”²³⁶ Ya Muhammed! Resul m Ahmet, biz b y k ş nımız ile kendilerinden sonra o Habib-i Necc r’ın kavmi  zerine g klerden asker indirmedik! **“Vema kunna munzilin”** indirecek de de iliz. Zira biz semadan asker indirmeye muhta  de iliz. Biz b y k ş nımız ile yaralı, zayıf ve g  s z yaratıklarımızdan bir sivrisinekle o d  şmanımız olan Nemrut’u helak eyledik.

  r tefsir ḥik yetindendir.  bre namnde br ملعون دخی عدن صحراسى ديمکله معروف ومشهور نام [31a] محلده زوارندن کمسنلر رغبت ایتدکلرندن, کندی س ال ایلدیکم: نه عجب بو بزم بنا ایتدی کمز محل عبادت خانیه کمسنه رغبتلری  ل مهسنه سبب نه  له. ديو  ل ملعونه تبعیت ایدن کافرلر جواب ایتدیلرکم , نتکم مک  مکرمه واردر. سن  نى هدم ایتمدکجه سنک بنا ایلدکن محله کمسنه ک رغبت و ا تبارلری  لماز ديو جواب ایلدکلرنده همان  ل کافر مک  مکرم  هدم ایتم ک قصدی ایله عظیم لشکر تدارک ایدوب بیت اللهه واروب حالبوکم بیت اللهه کندی ایله مقاومت کمسنه نک قدرتی یوغیکن  ل قوت قدرت صاحب  لان الله عظیم الشان جل شانه  ل أضعف ضعیف وبى مجال  لان طيوراتدن  بابیل قوشلرینی انلرک  وزرلرینه تسلیط ایدوب جملسنه دخی هلاک ایلدی. وبو سوره  فندیمز علیه السلامه [31b] اینزال  لندى بسم الله الرحمن الرحيم  لم تر كيف فعل ربك بأصحاب الفيل  لم يجعل کبدھم فى تضلیل وأرسل علیھم طیرا  بابیل إلی آخر السوره صدق الله العظیم.

***Aḥ r tefsir ḥik yetindendir.** Ebrehe n mında bir mel’ n daḥ  adim saḥ rası dimekle me’r f ve me   r nam [31a] me  elde zuv rinden kimseler ra bet

²³⁶ Yasin, 36/28.

îtmedîklerinden kendîsi suâl eyledîkim: Ne ‘acep bizim bû binâ ettîkimiz mehalli îbâdethâneye kimsene rağbetleri ôlmâmasına sebep ne ôla deyû. Ôl mel’ûna teb‘iyyet iden kâfirler cevâb îtdîlerkim: Nitekim Mekke-i-Mükerreme vârdîr. Sen ônî hedm îtmedîkçe senin binâ eyledîgin mehalle kimsenin rağbetî ve itibarları ôlmaz deyû cevâb eyledîklerinde, Hemân ôl kâfir Mekke-i Mükerreme-i hedm etmek kaçtı île ‘azîm leşker tedârik îdûp beytullaha vârup hâlbükim beytullahta kendî île muğavvemeti kimsenin kudreti yoğ iken ôl kuvvet kudret şâhibi ôlân Allah-u ‘azîmu’s-şa’n (Celle Şânuhu) ôl ed’âfu daif ve be mecâl ôlân tayyûrâtta ebâbîl kuşlarını onların üzerlerine teslid îdûp cümlesini dahî helâk eyledî. Ve bû sure Efendîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm)’a [31b] inzâl ôlundi Bismîllahi’r-Rahmâni’r-Rahîm “*Elem terâ keyfe feâle rabbuke bi Aşhâbil fîl elem yecâl keydehum fî tedlil ve ersele ‘aleyhim tayrân ebâbîl*” ile âhîril sura şadaķellahu’l-‘azîm.

* Başka tefsir hikâyelerindendir. Ebrehe namında bir melun “Adn Sahrası” adıyla bilinen ve meşhur olan [31a] yerde, ziyaretçilerden kimse rağbet etmediklerinden, “Ne acep bu bizim bina ettiğimiz ibadethaneye kimsenin rağbet etmemesinin sebebi ne olabilir?” diye sorar. O meluna tabi olan kâfirler şöyle cevap verirler: “Nitekim Mekke-i Mükerreme vardır. Sen onu yıkmadıkça, senin bina ettiğin yere kimse rağbet edip itibar etmez.” Bu cevap üzerine o kâfir hemen Mekke-i Mükerreme’yi yıkmak amacıyla, büyük ordu tedarik eder ve Beytullah’a varır. Hâlbuki hiç kimsenin Beytullah’ta kendisine karşı koyacak kudreti yok iken, o şanı yüce, kudret ve kuvvet sahibi olan şanı yüce Allah, o zayıf ve mecali olmayan Ebabil kuşlarını onların üzerlerine musallat edip hepsini helâk etti. Ve bu sure Efendimiz (‘Aleyhi’s-Selâm)’a [31b] indirildi. Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla “*Rabbîn fîl sahiplerine ne yaptığını görmedîn mi? Onların tuzâķlarını boşa çıkarmadı mı? Üzerlerine balçıktan pişirilmiş tâşlar atan sürü sürü kuşlar gönderdi.*”²³⁷ İlâ ahiri’l-surah... Büyük olan Allah doğru söyledi.

یعنی بونلره بویلجه قادر اولان اول قوت و قدرت صاحب اولان الله عظیم الشان قادر د کلمیدیرکه اول قوم أنطاکیهیی دخی صیحه واحده ایله هلاک ایتمکه . *إن كانت إلا صیحه و احده فإذا هم خامدون * یامحمد رسولم احمد دکلدر إلا اول قومه اول عقوبت . یعنی ایرشمدی اول قومه اول مصیبت . جبرائیل علیه السلامک صیحه واحدهسی ایرشدی . اول صیحه ایشتدیله تحمل ایده میوب جملسی هلاک اولدیله . * اول جناب حضرت رب

²³⁷ Fil, 105/1-5. [31b]

العالمين جل شأنه نصل قوت قدرت صاحبي أولر. الله تعاليدركه جبرائيل عليه السلامك صيحة واحدهسى إيله أول قومي [32a] هلاك ايلدى.*ياحسرة على العباد ما يأتهم من رسول إلا كانوا به يستهزون*اي حسرة يعنى اى أول عاصى عبادلركم انلر أول رسوللرى تكزيب إيتديلر. وهيج رسول كلمدى ديو إنكار إيتديلر. ودخى أول رسوللرى إستهزاء إيتديلر. أول قيامت كونى ظهورنده جملسى پشيمان أوللر. لكن فائده إيتيميه.

***Ya‘nî bûnlara böylece kâdir olân ol kuvvet ve kudret şâhibi olân Allah-u ‘aẓîmu’s-ša’n kâdir degîlmîdîrki ol kavmi Anṭakiyye’yi dahî seyḥai vahîde ile helâk etmege. “În kânet illâ şeyḥaten vahîdeten feizahum Ḥamidûn” Yâ Muḥammed! Resûlüm Aḥmed degildir illâ ol kavme ol ûḫûbet. Ya‘nî irişmedi. Ol kavme ol muşîbet Cebrâîl (‘Aleyhi’s-Selâm)’in seyḥai vâhidesi irişti. ol seyḥai işittîler. Teḥammul edemeyup cümlesi helâk öldîler. Ol Cenâb-ı ḥazreti Rabbu’l ‘Alemin (Celle Şânuhu) nasıl kuvvet ve kudret şâhibi olûr. Allah-u te‘alâdir ki Cebrâîl (‘Aleyhi’s-Selâm)’in seyḥai vâhidesi ile ol kavmi [32a] helâk eyledî. “Ya ḥasreten âlel îbad mâ ye’tihim mi’r-Resûlin illâ kânû bihî yestehziûn.” Ey ḥasret ya‘nî ey ol ‘asî ibadlerkim, onlar ol resûlleri tekzîb îtdîler. Ve hîç resûl gelmedi deyû inkâr îtdîler. Ve dahî ol resûlleri istihza îtdîler. Ol kıyâmet gûnû ḥuzûr‘inde cümlesi peşîmân olalar. Lâkîn fâide etmeye.**

* Yani bunlara böylece kadir olan o kuvvet ve kudret sahibi Yüce Allah o kavmi Antakya’yı bir sayha ile helak etmeye kadir değil midir? “ Sadece korkunç bir ses oldu. Bir anda sönüp gittiler.” Ya Muhammed! Resulüm Ahmet o kavme, Cebrail (‘Aleyhi’s-Selâm)’in bir sayhasından “ Yani bir çığlık” başka bir şey uğramadı. O sayhayı işitenler tahammül edemeyip tamamı helak oldular. O âlemlerin sahibi, şanı yüce, Hazreti Allah, öyle kuvvet sahibidir ki Cebrail’in (a.s.) bir sayhasıyla, o kavmi [32a] helak etti. “Yazık o kullara! Kendilerine bir peygamber gelmezdi ki, onunla alay ediyor olmasınlar.”²³⁸ “Ey hasret!” Yani ey o âsi kullar ki onlar o resulleri yalanlarlar. Ve hiç resul gelmedi, diye inkâr edip hatta o elçilerle alay ettiler. O kıyamet gününde hepsi pişman olurlar ancak pişmanlıkları kendilerine fayda etmez.

*الم يروا كم اهلكنا قبلهم من القرون انهم إليهم لا يرجعون.*يا محمد رسولم احمد يعنى أول قوم أنطاكية كوررمديلرمى كندولردن أول كلوب هلاك أولنان قوم عاصينك جمله سنى أول جناب حضرت رب العالمين انلرى هلاك ايلديكىنى. اما انلر ينه كندى عنادلرندن رجوع إيتمزلر.* وإن كل لما جميع لدينا محضرون.*اي وما كل جميع يا محمد د كلدر كليسى إلا جملهسى بزم حضوريمزه حاضر أوله لر. اكر بو نده لما تخفيف إيله قراءت

²³⁸ Yasin, 36/30.

أولنسه قد معناسنه [32b] كلور. یعنی تحقیق معناسنه كلور. أول زمان ما ماء زائده أولور. وقد كل جميع لدينا محضرون تقدیرنده أولور. یعنی جمله مخلوق أول قیامت کثوننده جمع أولوب وبزم حضرومзде حاضر أوله لر. وعمللرندن مسؤل أوله لر. كرك خير وكرك شر نه ایسه جزالری انکله جزا أولنه لر.

“Elem yerav kem ehleknâ qablehum mine’l-Ḳurûni ennehum îleyhim lâ yerciûn.” Yâ Muḥammed! Resûlüm Aḥmed ya’nî ôl ḳavmi Anṭâḳiyye görmediler mi? Kenduler’inden evvel gelûp helâk ôlunan ḳavmi âsini cümlesi ôl Cenâb-ı ḥazret-i Rabbi’l-âlemîn onlari helâk eylediğini. Emmâ yine onlar kendî inanlarından rucû’ etmezler. *“Ve in ḳûllün lemmâ cem’iâ’l-Ledeynâ muḥḍarun.”* Ey ve mâ ḳûllün cemi’ûn Yâ Muḥammed! Degîlmîdîr? ḳûllisi illâ cümlesi bizim ḥuzûrumuza ḥâzır ôlalar. Eger bûnda lemmâ teḥfîf ile ḳırâat ôlunsa, ḳad manâsına [32b] gelür. Ya’nî taḥḳîḳ manâsına gelür. Ôl zamân mâ mai zaide ôlûr. *“Vekad ḳûllün cemi’ûn ledeynâ muḥḍarûn”* taḳdîrinde ôlûr. Ya’nî cümle maḥlûḳ ôl kıyâmet gûnünde cem’ olup ve bizim ḥuzûrumizde ḥâzır ôlaler. Ve ‘amelllerinden mes’ûl ôlaler. Gerek ḥayır ve gerek şer. Her ne îse cezaları önînla ceza ôlunalar.

* “Kendilerinden önce nice nesilleri helak ettiğimizi, onların artık kendilerine dönmeyeceklerini görmediler mi?”²³⁹ Ya Muhammed! Resulüm Ahmet! Yani o Antakya kavmi kendilerinden önce gelip helak olunan âsi kavmi görmediler mi? O âlemlerin sahibi olan Hazreti Allah, onları helak etti. Ama yine onlar kendi inatlarından dönmezler. *“Onların hepsi de mutlaka toplanıp (hesap için) huzurumuza çıkarılacaklardır.”*²⁴⁰ Yani Ya Muhammed! Hepsi ancak bizim huzurumuzda hazır olurlar. Eğer buradaki ‘**lemmâ**’ tahfîf ile (yani şeddesiz olarak ‘**lemâ**’) şeklinde okunsa, ‘**ḳad**’ edatı ile aynı mânâyâ [32b] gelir. Yani tahkîk (kesinlik) mânâsına gelir. O zaman da ‘**mâ**’ ma-i zaide olur. *“Ve kad ḳûllün cem’iun ledeyna muḥḍarûn”* takdirinde olur (bu şekilde olur). Yani bütün yaratılmışlar, o kıyamet gününde toplanıp bizim huzurumuzda hazır olup amelleri ister hayır ister şer olsun, her ne ise, cezaları onunla ceza olunurlar.

الناس مجزيون بأعمالهم إن خير فخير وإن شرا فشر وقال النبي عليه السلام ما منكم من أحد إلا سيكلمه ربه ليس بينه وبين الله ترجمان فينظر أيمنه فلا يرى ما قدم من عمله وينظر تلقاء وجهه فلا يرا إلا النار صدق النبي المختار. بو حدیس شریف و بو خبر لطیفك معنای منیفی بو أولدیكم یعنی سز لردن بر فرد باقی قالمیه إلا حق تعالی

²³⁹ Yasin, 36/31.

²⁴⁰ Yasin, 36/32.

ایله قول اراسنده ترجمان اولمز لکن خوف و حجاب اوله. یعنی صاغ طرفنه نظر ایلیه [33a] کندی عملنی کوره وصول طرفنه نظر ایلیه یینه کندی عملنی کوره. ودخی قرشوشنه نظر ایلیه کورمیه إلا ناری کوره.*

***Ennâsu mecziyyûne bi e‘mâlihîm in hayran, fe hayrun. Ve in şerran feşerrun. Ve Kâle’n-Nebîyyu (‘Aleyhi’s-Selâm) “Mâ minkum min eḥadîn illâ seyukellimuhu rabbuhu. leyse beynehu ve beynellahi tercumân. Fe yenżuru eymanuhu fela yerâ mâ ḡaddeme min ‘amelihî ve yenżuru tilḡâe vecihi felâ yerâ ille’n-Nâr.”** şadeḡa’n-Nebîyyu’l-Muḡtâr. Bû ḡadîsi şerîf ve bû ḡaberi latîfîn ma‘nâi müniḡi bû ôldîkî, ya‘nî sizlerzen bir ferz baḡî ḡâlmaya illâ ḡaḡ te‘alâ ônînla ôl halde tekellüm ede. Zîrâkim ḡaḡ te‘alâ ile ḡûl arâsında tercumân ôlmaz. Lakîn ḡavf ve ḡicâb ôla. Ya‘nî şâḡ ḡarafına naḡar eyleye. [33a] Kendî ‘amelini göre. Ve sôl ḡarafına naḡar eyleye yine kendî ‘amelini göre. Ve daḡî ḡarşusuna naḡar eyleye, görmeye illâ nârı göre.

²⁴¹“İnsanlar amelleriyle cezalandırılır. Eğer hayırsa hayır ile şerse şer ile.”²⁴¹ Efendimiz (s.a.v.): “Allah, sizin her birinizle tercümansız konuşacaktır. Kişi sağ tarafına bakacak, ahirete gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecektir. Önüne bakacak, karşısında cehennemden başka bir şey göremeyecektir.”²⁴² diye buyurdular. Bu hadisi şerif ve bu güzel haberin yüce manası şöyledir: Sizlerden Yüce Allah Hazretlerinin konuşmadığı hiç kimse kalmaz. Zira Hak Teâlâ ile kul arasında tercüman olmaz. Ancak korku ve perde olur. Yani sağ tarafına bakar [33a] kendi amelini görür. Sol tarafına bakar yine kendi amelini görür. Önüne bakar ateşten başka bir şey görmez.

أول وقت حق تعالی جل جلاله قول للرنه بش شئ سؤال اینسه کرکرکم اولکسی بو درکم عمری کنزی نه محللرده ضایع ایلدیکز دیو. * سؤال ثانئ شباب حالکزی نیه صرف ایلدیکز دیو . سؤال ثالث مالکزی نندن کسب ²⁴³ودخی ²⁴⁴نیه صرف ایلدیکز دیو. سؤال رابع علمنز ایله عمل ایلدیکز می دیو . سؤال خامس صحتکزک نعمتته تشکر ایتدیکز می دیو. سؤال بیورسملر کرکدر. * وقال النبی علیه السلام ما یسئل العبد یوم القیامة من النعم ان یقال الم تصح جسمک الم تدل بالماء البارد. یعنی جناب حضرت رب العالمین اول قیامت کوننده ابتدا سؤال بیوره حقدرکم عالم دنیا ده بن سز لر ک وجودی کزی صحت ایله [33b] تندرست قلمدمی. * ودخی ایام خارده ماء بارده ایله قاندرمدمی دیو بیوردی.*

²⁴¹ Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlû'l-İlbâs 'Amme İştēhere mine'l-Eḡadîs 'alâ Elsineti'n-Nâs*, Mektebetu'l-Kudsî, Kâhire, 1351, I, s. 332. [32b]

²⁴² Buhârî, *Tevhid*, 36. [32b]

* **Öl vaqit haq te'alâ "Celle celaluhu" kullarına beş şeyi suâl etse gerektiririm. Evvelkisi bûdurkim, ömrünizi ne mehelde zayi eyledîiniz? Deyû suâli sâni, şebab hâlinizi neye sarf eyledîiniz? Deyû suâli şâliş, mâlinızı neden kesb ve dahî neye sarf eyledîiniz? Deyû. Suâli rabi' 'ilminiz ile 'amel eyledîiniz mi? Deyû. Suâli hâmis sıhhatınızın ni'metine teşekkür ettünüz mi? Deyû. Buyûrsalar gerekdir. Ve Kâle'n-Nebiyu ('Aleyhi's-Selâm) "Mâ yes'elu'l-âbde yevme'l-Kıyâmeti minen-niami en yuḡâle elem teşuḡḡu cismuke elem tedüllü bilmai'l-bârid. " Ya'nî Cenâb-ı ḡazret-i Rabbi'l-'âlemîn, öl kıyâmet gûnünde ibtidai suâl Buyûra ḡaḡdırkim 'âlemi dünyâda ben sizlerîn vücûdünüzü şıḡḡat ile [33b] tendürüst kılmadım mı? Ve dahî eyyâmi ḡârrada mai bârida ile ḡandırmadım mı? Deyû buyûrdî.**

* O zaman Yüce Allah Hazretleri kullarına beş şeyi sorar: Birincisi, "Ömrünü nerede geçirdin?" ikincisi, "Gençliğini neye sarf eyledin?" üçüncüsü, "Malını nereden kazanıp nereye harcadın?" dördüncüsü, "İlminiz ile amel eylediniz mi?" beşincisi, "Sağlığınızın nimetine teşekkür ettiniz mi?" diye sorar. Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Kulun kıyâmet gününde nimetlerden sorgulanacağı şey senin cismin sağlam değil miydi ve soğuk suyla seni doyurmadık mı?"²⁴⁵ Yani 'âlemlerin sahibi olan Cenab-ı Allah, o kıyâmet gününde, bir soru olarak şöyle buyurursa haktır: "Dünya âleminde ben sizlerin vücûdunuzu [33b] sıhhatli kılmadım mı? Sıcak günlerde soğuk suya kandırmadım mı?" diye buyurur.

شیخ ابو حسن نوری علیہ رحمت الباری بر کو ن وعظ ونصیحت یدردی . حق تعالیٰ حضرتلری ایام قیامتده قوللری ایچون نیجه دورلی سؤالی واردر دیو بیان یدردی . * أما حضرت شیخ شبلی علیہ الرحمة مسجدك قپوسی اؤکندن کچر ایدی. همان طوردی شیخ مذکور د کلدی. و ایچرویہ کیردی خطاب ایتدیکم : ای شیخ بو خلایقی اویله پک خوفه دوشرمه. زیراکم حق تعالیٰ حضرتلری قوللری ایچون چوق سؤال قلمز. همان ایکی شی سؤال ایتسه کرکدر. ای قو لم بن سنکله ایدم سن کیمکله اید ک دیو. همان شیخ أبو حسن نوری بو جوابی ایشندی دوشدی اؤکنه. کتدی کیر وعقلی باشنه کلدی. جواب ایتدیکم²⁴⁶ بوندن دخی إختصار سؤال نه اؤله دیو. شیخ شبلی جواب[34a] ایتدیکم بسم الله الرحمن الرحيم یا أيها الانسان ما غرك بربك الكريم. یعنی سنی نه شی إغراه دوشردیکم اؤل کریم اؤلان پادشاهک آمرینه إطاعت قلمدک.

²⁴⁵ Tirmizi, *Tefsir*, 88-89. [33a]

* Şeyh ebû hasan ‘Aleyhi rahmetu’l-Bari bir gûn va‘az ve naşîhât îderzî. Hâk te‘alâ hazretleri eyyâmi kıyâmette kulları içün nîce türlü suâli vârdîr. Deyû beyân ederzî. Emmâ hazreti şeyh Şibli ‘aleyhi’r-Rahmeh mescidîn kapısı önünden geçer îdî. Hemân durdî. Şeyh mezkuri dînledi. Ve içeruye girdi. hûtâb ettîkim: Ey şeyh bû halâyıķı öyle pek havfe düşürme. Zîrâkim hâk te‘alâ hazretleri kulları içün çok suâl kılmaz. Hemân îkî şey suâl itse gerekdir. Ey kulum ben seninle îdîm. Sen kimünle idün deyû. Hemân şeyh ebû hasan Nuri bû cevâbi îşittî. Ve dûştû önüne. Gitti. Giru ve âklı bâşına geldî. Cevâb ittîkîm bûndan dahî ihtîsâr suâl ne ola deyû. Şeyh Şibli [34a] cevâb îtdîkim Bismîllahi’r-Rahmâni’r-Rahîm ya eyyühe’l-İnsanu mâ ğarreke bi rabbikel kerîm. Ya’nî seni ne şey iğrara düşürdükîm ol Kerîm olân pâdişâhın emrîne i’îâ‘at kılmadîn.

* Şeyh Ebu Hasan Nuri (Aleyhi rahmetul bari) bir gün, vaaz ve nasihat ederken, “Yüce Allah Hazretlerinin kıyamet gününde kulları için birçok çeşit sorusu vardır.” diye beyanda bulundu. O esnada mescidin kapısının önünden geçen Hazreti Şeyh Şibli (Aleyhi rahmeh) hemen durdu. Şeyhin söylediklerini dinleyip içeri girip şöyle buyurdu: “Ey Şeyh! Bu halkı böyle çok korkutma. Zira Yüce Allah Hazretleri kulları için çok soru sormaz. Ancak iki soru sorar: Ey kulum! Ben seninleydim, sen kiminle idin, der. Şeyh Ebu Hasan Nuri bu cevabı işittiğinde yere düştü, aklı başına geldiğinde, şöyle buyurdu: “Bundan daha kısa soru nedir?” diye sorunca, Şeyh Şibli, [34a] “Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla “*Ey insan, kerim olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?*”²⁴⁷ Yani seni ne aldattı, kerim olan padişahın emrine itaat kılmadın?” diye cevap verdi.

يا ايها الانسانده أولان يا منادادر. ما غرك ده أولان ما ماء إستفهاميدر. بربكده أولان كاف كاف خطابدر.
معناى شريف بويلجه أولديكم اى انسان سزلىر إغترار إيدرسكز كريم أولان ربكز كرمينه. * يعنى امرى معروف
ونهى عن المنكر اتميو ب وبين الخوف والرجاده أولميانلر إيچون انك عذابى دخى وار ديمك أولدى.*

*Ya eyyühe’l-İnsanda” olân yâ munâdâdir. “Mâ ğarreke”de olân mâ mâi istifhamîdir. “Bi rabbikede” olân kef, kafî hûtâbtır. Manâi şerîf böylecede öldîkîm: Ey insan sizler iğtirar îdermisiniz? Kerîm olân Rabbînizin keremîne. Ya’nî emri

²⁴⁷ İnfitar, 82/6. [34a]

me‘rûf ve nehyi ‘anîl münker etmeyûp ve beynel havfî ve ricâda ölmeyanlar içûn
ônîn ‘azabi dahî vâd demek öldi.

* ‘Ya eyyühel insan’da olan ‘yâ’ münadadır (nida/hitap harfidir). ‘Ma-ğarrake’de olan ‘ma’ ma-i istifhamîdir (ne? manasına gelen soru edatıdır). ‘Birabbike’de olan ‘kêf’ kâf-î hitaptır (‘sen/senin’ manasına gelen ikinci tekil şahıs zamiridir). Mana-i şerif, “Ey insanlar! Sizler kerim olan Rabbinizin keremine mi aldanırsınız?” diye olur. Yani emr-i bi’l-marûf nehy-i ‘ani’l-münker etmeyip (iyiliği emretme kötülükten sakındırma yapmayıp), korku ve ümit arasında olmayanlar için onun azabı dahi var demek olur.

أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ لَيْثُ اللَّهِ الْغَالِبُ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ وَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
حضرتلری بو آیتہ کریمہ قراءت یدرلر یددی. غرنی جهلی بقبح المعصیة. یعنی بنی سکا مغرور ایلین معصیت
یرامزلغنی بلمدیکمنددر. أبو بکر زراقی علیه رحمة الباری بو خصوصده [34b] جواب ینتدیلرکم: اکر اول جناب
حضرت رب العالمین جل شانہ وعم نوالہ ولا إله غیرہ حضرتلری بکا اول قیامت کوننده ما غرک بربک الکرم
دیو سوال بیورسه, اول زمان بو فقیر حقیر جواب یدرمکه : غرنی کرمک دیو. یعنی رب العالمین سن ک لطف
وکرمنه إغترار ایلدم دیو جواب یدرم دیدی *. وفی نفس الامر اول جناب حضرت رب العالمینک کرم لطفنه
إغترار اولنمظه انک غیرى کیمک کرم لطفنه إغترار اولنور .*

* Emîru’l-mü’minin ve imame’l-muttağîn leysullahi’l-ğâlip Âli Bin Ebi
tâlib kerremellâhu vechehu ve (r.a) hâzretleri, bû âyeti kerîme’yi kırâat ederler
îdî. Ğarranî cehlî biğubhi’l-ma’siyyeh. Ya’nî benî sanâ mağrûr eyleyen ma’siyet
yaramazlığını bîlmedîkîmdendir. Ebû Bekir Zurrâkî “‘Aleyhi rahmetu’l-Bari” bû
huşûşde [34b] cevâb îtdîlerkim, eger öl Cenâb-ı hâzret-i Rabbi’l-‘âlemîn (Celle
Şânuhu) ve ‘ammâ nevâluhu ve lâ ilâhe ğayruhu hâzretleri banâ öl kıyâmet
gûnünde mâ ğarreke birabbike’l-kerîm deyû suâl bûluşursa? öl zamân bû fağîr
haqîr cevâb ederimki: Ğarranî kerameke deyû. Ya’nî Rabbul ‘Alemîn senin lütfü
ve keremîne iğtirâr eyledum deyû cevâb îderum dedi. Ve fî nefsil emir öl Cenâb-ı
hâzreti Rabbi’l-‘âlemînin keremi lütfuna iğtirâr olunmazda onun ğayrî kimin
keremi ve lütfuna iğtirâr olunûr.

* Müminlerin halifesi, takva sahiplerinin önderi, Allah’ın galip olan aslanı, Ebu
Talib’in oğlu Âli Hazretleri, (Allah onu şereflendirip ondan razı olsun.) bu ayeti
kerimeyi okuduğunda şöyle derdi: “Beni aldatan şey, günahımın kötülüğünü
bilmememdendir.” Yani beni sana karşı aldatan günah ve yaramazlığını

bilmediğimdendir. Ebu Bekir Zurrâkî (Aleyhi rahmetul bari) bu hususta, [34b] “Eğer Yüce Allah Hazretleri, kıyamet gününde bana, ‘Kerim olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?’ diye soru sorarsa, o zaman bu hakir ve fakir, ‘Ey ‘âlemlerin sahibi senin lütuf ve keremîne aldandım!’ diye buyurdu.” Hakikatten o ‘âlemlerin sahibi olan, Cenab-ı Hazret’in keremi lütfuna aldanmayıp ondan başka kimin keremi ve lütfuna aldanılır.

ينه كلمه كلاممك باشنه چون أول جناب حضرت رب العالمين جل شأنه اصحاب القرية قصه سنې ذكر و بيان بيوردي إيدى . تاكم صكرى كلان مخلوق عبرت آللرديو. أول جناب حضرت رب العالمين جل شأنه حضرتلرينك وحدانيتنه إقرار وإيمان كتوره لر.* وإية لهم الارض الميتة أحييناها وأخرجنا [35a] منها حبا فمنه يأكلون.* أول جناب حضرت رب العالمينك وحدانيتنه دليل عظيمه من بر دليلدركم ميت أولان أرضلردن بز عظمت شانمزله أول أرضلردن بو قدر أشيالرى يعنى بو قدر نعمت جليله كثيره إحيا وخلق أيلدك . وچقاردق. وبتوردك انلرى. يعنى أول نعمتلرى أول مخلوق أكل إيدى لر.*

* Yine gelelim kelâmımızın bâşına. Çün öl Cenâb-ı hâzreti Rabbi’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) Aşhâbû’l-‘Karye kışşasını zikr ve beyân buyûrdî îdî. Ta kim sônra gelen mañlûk ibret alaler deyû. Öl Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l-‘Alemîn (Celle Şânuhu) hâzretlerinin vahdaniyyetine ikrâ’r ve îmân getureler. “Ve âyetu’l-lehum’l-erzu’l-meytetu ehÿeynâhâ ve ahracnâ [35a] minhâ hebben femînhu ye’kulûn.” Öl Cenâb-ı hâzreti Rabbi’l-‘âlemînin vahdaniyyet’ine delili ‘azîmeden bir delildir kim meyyit olân arzlerzen biz ‘azâmeti şanîmızla öl erzlerzen bû kadar eşyâleri ya’nî bû kadar ni’meti celîlei keşirai ihÿâ ve halk eyledîk. Ve çıķârdık. Ve biturdık onlari. Ya’nî o ni’metleri, öl mañlûk ni’metleri ekil îdeler.

* Yine gelelim kelimamızın başına, ‘âlemlerin sahibi olan Hazreti Allah, sonradan gelen insanların ibret alıp şanı yüce Allah Hazretlerinin birliğine inanmaları için Karye ashabının hikâyesini böylece açıkladı. “Ölü toprak onlar için bir delildir. Biz onu diriltir ve ondan taneler çıkarırız da [35a] onlardan yerler.”²⁴⁸ O Âlemlerin sahibi, Hazreti Allah’ın birliğine büyük delillerden bir delil de şudur: Biz azameti şanımız ile ölü olan topraklardan, yarattıklarımızın yemeleri için, birçok nimetleri diriltilip, bitirdik.

* وجعلنا فيها جنات من نخيل واعناب وفجرنا فيها من العيون ليأكلوا من ثمره وما عملته ايديهم افلا يشكرون.* دخی یا محمد رسولم احمد بز عظمت شانمز ايله قلدق . انلر ايچون قلدق نخلدن واعنابدن دخی عظمت شانمز ايله تفجير ايلدك عيوندن دخی نعمتلردنکه انک ثمرندن اکل ايدى لر. وانلر کندى يدلرى ايله يعنى اللرى ايله

²⁴⁸ Yasin, 36/33.

دوزه لر. بكمز كبی جائزدر. ما نافیة اُوله. یعنی مذکور نعمتلى كندولرمى دوزدىلر. یوخسه عظمت شانمز ايله بزى مى خلق ایلدك. كندولرى [35b] دوزمدیلر. آنجق انلرایچون بزخلق ایلدك. یعنی اول نعمتلر ایچون انلر تشكر ایتمزلىرمى بزه بو نعمتلریمزه

“Ve ceâlnâ fihâ cennâtin min nehilin ve a’nâbi ve feccernâ fihâ minel ûyûn li ye’kulû min şemerihi ve mâ ‘amûlethu eydîhim efelâ yeşkurûn.” Daḥî Yâ Muḥammed! Resûlüm Aḥmed biz ‘azameti şânîmız île ḳıldık. ònlar îçûn ḳıldık neḥilden ve e’nabtan daḥî ‘azameti şânîmız île tefcîr eyledik. Uyumdan daḥî ni‘metlerzenki ònîn şemer‘inden ekil îdeler. Ve ònlar kendî yedleri île ya’nî elleri île düzeler. Pekmez gibî caizdir ma nâfiya òla. Ya’nî mezkur ni‘metleri kendîleri düzdüler? yõksa ‘azameti şânîmız île biz mi ḥalk eyledik. Kendîleri [35b] düzmediler. Ancak ònlar îçûn biz ḥalk eyledik. Ya’nî òl ni‘metler îçûn ònlar bizim bû ni‘metlerimiz teşekkür etmezler mi?

* “Meyvelerinden yesinler diye Biz orada ḥurmâlıklar üzüm baḡları vâd ettik ve içlerinde pınarlar fışkırttık. Bûnları ònların elleri yapmış deḡildir. Hâlâ şükretmeyecekler mi?”²⁴⁹ Ya Muhammed! Resulüm Ahmet, biz azameti şanımız ile onlar için hurmalıklar ve üzüm bağları yarattık. Kendi elleriyle dizip yemeleri için pınarlar fışkırttık. Pekmez gibi caizdir. Buradaki ‘mâ’ nâfiye olur (olumsuzluk edatı). Yani zikredilmiş nimetleri kendileri mi dizdiler yoksa azameti şanımız ile biz mi yarattık? Kendileri [35b] dizmediler. Ancak onlar için biz yarattık. Yani o nimetlerimiz için onlar teşekkür etmezler mi?

بو آية كريمه دليل قطعيدر. يعني بو ايكي شيء ايله اول جناب رب العالمينك وحدانيتنه ودخى اول قيامت كونتك ظهور ايده جكنه. زيرا كم بو يابس اولمش ارضلر موسم بهارده بهار يغمورى ايله حيوة بولورلر. وترو تازه اولور. وينه كوز فصلنده قورويوب موتى مثابهسنده اولورلر. اكا دليل بودركم اول جناب رب العالمينه كمسنة مانع و معادل و مشابه و معارض اولهمز يفعل ما يشاء و يحكم ما يريد. يعني اول جناب حضرت رب العالمين نه مراد ايدر ايسه انى ايشلر. ونه مراد ايدر ايسه حكم ايدر. وزيرى وكتخداسى يوق. ودخى قپوسنده قپوجيسى يوق. وهو الواحد القهار اولان حضرت رب العالمينه [36a] رجا و نيازده هيچ كمسنة مانع و مزاحم اوله مز.*

* Bû âyet-i kerîme delili ḳatıdır. Ya’nî bû îkî şey île òl Cenâb-ı hazreti Rabbi’l-‘âlemînin vahdaniyyetine ve dahi òl ḳıyâmet gûnünün zuhûr ideceğine. Zîrâkim bû yabis òlmûş erzler mevsimi bahârda, bahâr yağmûri île ḥayât bûlûrlar. Ve teru ve tâze òlûr. Ve yine güz faşlında kûrûyûp mevtâ meşâbes‘inde

²⁴⁹ Yasin, 36/34-35.

ölûrlar. Onâ delil bûdurkim, ol Cenâb-ı Rabbu'l-‘âlemîn kimesne mâni‘ ve muâdil ve müşabih ve muâriẓ olamaz. Yef‘alü mâ yeşâu ve yeḥkumu mâ yurîd. Ya‘nî ol Cenâb-ı ḥazreti Rabbi'l-‘âlemîn ne murâd îder îse, onî işler ve ne murâd eder îse, hüküm îder. Ve zîrâ veziri ve kethüdası yôḳ. Ve dahî ḳapûs‘inde ḳapûçisi yôḳ. Ve huvel vâhîdu'l-Ḳaḥḥar olân, ḥazreti Rabbi'l-‘âlemîne [36a] recâ ve niyâzda hîç kimesne mâni‘ ve muzâḥim olamaz.

* Bu ayeti kerime, âlemlerin sahibi olan Hazreti Allah'ın birliğine ve kıyamet günün olacağına dahi kesin delildir. Zira bu kuru topraklar bahar mevsiminde, yağmur ile hayat bulup taptaze olurlar. Güz mevsiminde kuruyup ölü mesabesinde olurlar. Buna, âlemlerin sahibi olan yüce Allah'a kimsenin engel olup ona karşı koyamaması ve onun eşi ve benzerinin olmamasının delildir. *O dilediğini yapıp istediği hükmü verendir.* Yani âlemlerin sahibi olan Allah, her ne murat edip onu işlemek isterse ona hükmeder. Zira kapısında ne özel hizmetçisi var ne de kapısında kapıcısı var. O Kahhâr ve tek olan âlemlerin sahibi Hazreti Allah'a [36a] niyaz ve rica konusunda hiç kimse (O'nun kullarına) mani ve engel olamaz.

من كلام علما ففى كل شيء له آية تدل على أنه واحد. پس ايمدى هر شيء انك ايچون آيتدر. وهر شيء انك وحدانيتته دلالت ايدر. كلام حكماندر, كدلالة العالم على وجود الصانع والدخان على النار بو كلام حكيمدن مراد بو اولديكم. يعنى عالم جهالتده ايكن اول حكيم أفلاطون بو عالمه يعنى ارضلرده وسمالرده اولان كيفياتلره نظر ايدوب بو عالمك خالقى واردر ديو. كندينك غيرى جاهللره نصح وپند ايدردي. يعنى عالم جهالتده بر حكيم آدم ايكن صانعك صنعنه نظر ايدوب حضرت رب العالمينى حقى ادله عقليه سى سببى ايله ادراك ايلدى. انكيچون اول حكيمه أفلاطون الهى ديو تسميه اولندى. يعنى اول جناب حضرتن صنعنه بر ساعت تفكر ايتكم بر سنه عبادت ايتمكتن خير لودر [36b] ديو بيورلدى. * وقال النبي عليه السلام تفكر ساعة خير من عبادة سنة صدق رسول الله.*

*Min kelâmin ‘ilmen, fefî ḳûlli şey'in lehu Âyetun. Tedüllü ‘alâ ennehu vaḥîdun. Pes imdî herşey onîn içûn Âyettîr. Ve herşey onîn vaḥdaniyyetine delalet eder. Kelâmı hukemadandır. Ke delaleti'l-‘Alemin ‘alâ vucûdi's-Şâni‘i ve'd-Duḥâni ‘ala'n-Nâri. Bû kelâmı ḥaḳimden murâd bû öldîkîm. Ya‘nî ‘âlemi ceḥâlette iken ol ḥaḳim eflatun bû ‘âlem'e ya‘nî erzlerze be semâlar da olân keyfîyyetler nazâr îdûp bû ‘âlemîn Ḥâlîḳ-ı vârdîr deyû kendînin ḡayrî cahillere nushu ve pend ederzi. Ya‘nî ‘âlemi ceḥâlette bir ḥaḳîm Âdem iken, sâni‘in sun‘una nazâr îdûp ḥazreti

Rabbi'l-âlemîni haq edille-i akiyyesi sebebi ile idrâk eyledî. Önîn içün ôl haqime eflatuni ilâhî deyû tusemmâ olindi. Ya'nî ol Cenâb-ı hazretin sun'una bir sâât tefekkür etmek bir sene îbâdet etmekten hayırlıdır [36b] deyû buyûruldi. Ve Kâle'n-Nebiiyyu ('Aleyhi's-Selâm) "Tefekkurî sâatun hayrum min îbâdeti senetin." **şadeka Resûlullah**

* Ulemanın kelimindandır: "Her şeyde onun vahdaniyetine delalet eden bir ayet vardır." Âlemin, yaratıcısının varlığına; dumanın, ateşe delalet ettiği gibi. Her şey onun için delil olup onun vahdaniyetine delalet eder. Bu hikmetli sözden murat budur: Filozof Eflatun, âlem-i cehalette iken, yerlerde ve göklerde olan şekillere bakıp bu âlemîn bir yaratıcısı vardır, diye kendine ve diğer cahillere nasihat ve vaaz ederdi. Yanî âlem-i cehalette iken yaratıcının yarattıklarına bakıp Hazreti Allah'ı aklî deliller ile idrak etti. Bundan dolayı "Eflatun-i İlâhî" diye isimlendirildi. Yani Cenab-ı Hazret'in yarattıklarına bir saat tefekkür etmek bir sene ibadet etmekten hayırlıdır, [36b] diye buyuruldu. Efendimiz ('Aleyhi's-Selâm) "Bir saat tefekkür etmek bir sene ibadet etmekten hayırlıdır."²⁵¹ diye buyurdu. Resulullah doğru söyledi.

ودخى أول جناب حضرت الله عظيم الشأن جل شأنه ارضى زمهريرده زمهرنك شدة زحمتندن احراق أولنمشكن ينه فصل بهارده جاننه فلروق ايرشديروب حيات قلديغى وحدانيتنه وقوة وقدرتنه دليل دكلمدر. يعني بونلره قادر أولان أول عظيم الشأن يوم الدينده اصلنده عدمدن خلق ايلدىكى مخلوقى. يعني موتالرى ينه احيا ايتمكده عجزى يوقدر. وعجزندن, ونظير شريكنندن, ومشابهدن منزهدر. وقال النبي عليه السلام إذا رأيتم الربيع فاذكروا النشور صدق النبي. يعني قچان سزلىر فصل بهارى كوررسكز نشورى سزلىر ذكر آيلىه سكزكم نه خوش بكرز فصل بهار. أول قيامت كوننه فصل بهارك بر قاج وجهله [37a] تشبيه أولنان وجهدن بروجه بودركم تحت الارضده أولان نباتات فصل بهارده ظهوره كلورلر. * أول قيامت كنونده دخى تحت الارضده أولان موتالر وخزينه لر دخى روى ارضه قچملر. * قال الله تعالى في القرآن الكريم و اخرجت الأرض اتقتلها. *

***Ve dahi ôl Cenâb-ı hazreti Allah-u 'azîmu's-şa'n (Celle Şânuhu) erzleri zemheride, zemherinin şiddeti zahmetinden ihrâk olmiş iken, yine faşlı bahârda cânîna filruk irişturup, hayât kıldıgı vahdaniyyetine ve kuvveti ve kudretine delil deg'ilmidir? Ya'nî bûnlara kâdir ôlân ôl 'azîmu's-şa'n yevmi'd-Dinde aslında âdemden halk eyledîgi maahlûkı. Ya'nî mevtâlari yine ihyâ etmekde aczi yôktur. Ve âcizden ve nezîri şerîkten ve müşabihten münezzehtir. Ve Kâle'n-Nebiiyyu**

²⁵¹ Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, *Kesfû'l-Hafû ve Müzîlû'l-İlbâs 'Amme İstehere mine'l-Ehâdîs 'alâ Elsineti'n-Nâs*, Mektebetu'l-Kudsî, Kâhire, 1351, I, s. 310. [36b]

(‘Aleyhi’s-Selâm) “*İzâ raeytumu’r-rebi’ fezkuru’n-nuşura.*” Şadeka Nebi (‘Aleyhi’s-Selâm) ya ‘nî kaçân sîzler faşlı bahârı görürseniz nüşûri sîzler zikreleyesiniz kim. Ne hoş benzer faşlı bahâr ôl kıyâmet gûnüne faşlı bahârın bir kaç vechile [37a] teşbîh ôlunan vecihden bir vecih bûdurkim teşte’l-erzde ôlân nebâtât faşlı bahârda zühûra gelurler. Ôl kıyâmet gûnünde dahî teşte’l-erzde ôlân mevtâlar ve hazîneler dahî ruyierza çıkarlar. Kâle’l-Lahu te‘alâ fil Qur’âni’l-Kerîm “*Ve eḥrecetî’l-erzu eṣṣâleha.*”

* Zira şanı yüce olan Allah’ın, yeryüzünü, kara kışta şiddet ve zahmetinden yanmış iken, onu bahar mevsiminde, hareketlendirip ona hayat vermesi, Allah’ın birliğine, kuvvet ve kudretine delil değil midir? Yani bunlara kadir olan yüce Allah, kıyamet gününde aslında yoktan var ettiği mahlûku, tekrardan diriltmekte aczi yoktur. O güçsüzlükten, eşten ortak ve benzerlikten beridir. Efendimiz (s.a.v.) “*Baharı gördüğünüz zaman dirilişi zikrediniz.*”²⁵² diye buyurdu. (Resûlullah doğru söyledi.) Bahar kıyamet gününe bir kaç yönden ne güzel benzer. (Hz. Peygamber’in (s.a.v.) bahar mevsimini kıyamete benzetmesi birkaç yöndendir.) **Bu [37a] benzetilen yönlerden bir yön budur ki** kıyamet gününde yer altında olan ölümler ve hazineler yeryüzüne çıktıkları gibi, yer altında olan bitkiler de baharda zuhur eder. Yüce Allah Hazretleri Kur’an’ı Kerim’de “*Yer kendi ağırlıklarını çıkardığı zaman...*”²⁵³ diye buyurdu.

بر وجه دخی بودر کم, فصل بهار بعضیلرک مزاجی زحمتده أولور. أول قیامت کوننده دخی بعضیلر جنته کیروب راحتده أولور. وبعضیلر دخی جهنمه کیروب عذابده أولور. * عیاذا بالله تعالی من عذاب النار. بر وجه دخی بودرکه آیام شتاده یابس طعام ایدن, فصل بهارده دخی انک بدلی جُرب وکوزل کوجکک طعام ایده. * وتر طعام اکل اتمیکله وجودی تندرست أولور. * یعنی هرکم دنیاچه شهوته اویوب حرام وشبهلو طعام اکل ایلسه, [37b] أول قیامت کوننده عذاب وحساب وخورلق کوره. بر وجه دخی بودرکم نیجه کمسنلر واردرکم تخم صجر. یعنی اکین اکر. زحمت چکر. فصل بهارده آفت ایریشوب خراب ایدر. یاخود چکرکه اکل ایدر. ویاخود طولو أولور خراب ایدر. دنیاچه دخی نیجه کشیلر طاعت وعبادت تخمنی اکر زحمت چکر ایامده صائم ولیالیده قائم أولور. أول قیامت کوننده قتی ریح اسر طاعت اکتنی معصیت چکرکه سی بیر. یعنی کشی کلمه کفر سیلمک سببی ایله هبای منشور ایدر. یاخود ایلدوکی عبادت وطاعتنه اغترار ایتمک سببی ایله هبا ایدر. ویاخود دخی عبادتنه وصلاح حالنه ریا ایتمک سببی ایله هبا ایدر. یعنی کشی أول جناب حضرت رب العالمین ایچون اولان عبادتنه

²⁵² Hadis-i Şerif: Kaynağı Bulunamadı. [36b]

²⁵³ Zilzal, 99/2. [37a]

اغترار ایتمکن و یاخود ریا قاتوب یعنی خلق بکا اول بر صالح کشیدر [38a] دیسنلر دیوب ریا²⁵⁴ ایتمکن، هج ایتماک دخی اولادر دیمشله.

* **Bir vech-i dahî bûdurkim be'zıların mizâci zahmette olûr. Öl kıyâmet gûnünde dahî be'zıları Cennete girup rahmette olûr. Ve be'zılar dahî Cehenneme girup 'azâbta olûr. İyâzan billahi te'alâ min 'azabi'n-Nâr bir vech-i dahî bûdurki eyyâmi şitâda yâbis ta'am îden faşli bahârda dahî önîn bedelî cürüp ve gûzel gökçek ta'am ede. Ve ter ta'am ekil etmekle vücûdî tendürüst olûr. Ya'nî herkim dünyâda şehvete uyup harâm ve şübhelü ta'am ekil eylese, [37b] öl kıyâmet gûnünde 'azâb ve hîsâp ve horlûk göre. Bir vechi dahî bûdurkim, nîce kim seneler vârdîrkim tohum saçar. Ya'nî ekîn eker zahmet çeker. Faşli bahârda afat irişüp harâp eder. Yâhût çekirge ekil eder. Ve yâhût dolu olûr harâp eder. Dünyâda dahî nîce kişiler Tâ'at ve îbâdet tohumini eker. zahmet çeker. Eyâmnda şâim ve leyâlîde kâim olûr. Öl kıyâmet gûnünde katî riğ eser. Tâ'at ekînini ma'siyet çekirgesi yer. Ya'nî kîşî kelime-i küfür söylemek sebebiyle, hebâ-i menşûr eder. Yâhût eyleduki, îbâdeti ve taâtine iğtirâr etmek sebebiyle hebâ îder. Ve yâhût dahî îbâdetine ve sâlih hâline riyâ etmek sebebiyle hebâ eder ya'nî kîşî öl Cenâb-ı hâzreti Rabbu'l-âlemîn içûn olân îbâdetine iğtirâr etmekten ve yâhût riyâ katîp ya'nî halk banâ ol bir sâlih kişîdîr [38a] dîsûnler deyû riyâ etmekten hîç etmemek dahî evlâdır demişler.**

* **Bir diğêr benzeme yönü**, kıyamet gününde bazı insanlar cennete girip rahatta olur. Bazıları da cehenneme girip azapta oldukları gibi (Cehennem azabından Allah'a Te'alâ'ya sığınırım.) baharda da bazılarının mizacı da zahmette olur. **Bir diğêr benzeme yönü**, kış gününde kuruyan meyve ağaçların yerine, baharda daha güzel meyve olur. Ve taze meyve yemekle vücudu sağlam olur. Yani her kim dünyada şehvete uyup haram ve şüpheli şeylerden yerse, [37b] kıyamet gününde azap hesap ve horluk görür. **Bir diğêr benzeme yönü**, birçok kimseler vardır ki baharda tohum saçıp ekin eker; zahmet çeker, afet olur veya çekirge yer. Veya dolu vurur, harap eder. Dünyada birçok kimseler tâat ve ibadet tohumu eker, zahmet çeker. Gündüz oruçlu, gece kâim olurlar. Kıyamet gününde rüzgâr eser, tâat ekinini günah çekirgesi yer. Yani kişi küfür kelimesi söylemek sebebiyle heba eder. Veya yaptığı taat ve ibadete aldanıp heba eder.

Veya ibadetine ve iyi hâline riya etmek (gösteriş katmak) sebebiyle heba eder. Yani, kişi Yüce Allah Hazretleri için olan ibadetlerine aldanıp yahut riya katıp halk, “Ne salih kişidir!” [38a] desinler, diye yapmaktansa hiç yapmaması daha iyidir, demişlerdir.

تنبيه الغافلين ديو تسميه أولنان نسخه دخی مصرحدر بو حديث شريف* وقال النبي عليه السلام إن أخوف ما أخاف عليكم بالشرك الأصغر فقالوا يا رسول الله وما الشرك الأصغر فقال عليه السلام الرياء صدق رسول الله²⁵⁵ كلمة كفر دن واغترار ريان بغایت احتراز أولنه. يعني هر عبادتك²⁵⁶ أنجق الله ایچون السون. وير روايته عبادته اغترار ایدنلردن انین المذنبین أولنلر انلردن أولادر دیمشدر.

* **Tenbihu'l-Ġafilin** deyû tesmiye olunan nüshada dahî muşarrahtır bû hadîsi şerîf. Kale'n-Nebi (‘Aleyhi’s-Selâm) “*İnne ehvefe mâ ehâfu ‘aleykum bi’s-Şirkûl esğâr. Fe kâlû ya Resûlallah vemâ şî’irķul eşğar. Feķâle* (‘Aleyhi’s-Selâm) *erriyâu*” şadeķa resûlullah. Ya’nî kelime-i küfürden ve iğtirâr riyâ’dan ve beğâyet iğtiraz oluna. Ya’nî her îbâdetin ancak Allah içûn olsun. Ve bir rivâyette îbâdetine iğtirâr edenlerzen enînu’l-Müznibîn olânlar onlardan evlâ’dır dîmişler.

*”**Tenbîhu’l-Ġafilin**”²⁵⁷ diye isimlendirilen nüshada dahi bu hadis, açıkça şöyle ifade edilmiştir: “Sizler için en çok korktuğum şey küçük olan şirktir. Sahabeler sordular: “Ya Resûlallah küçük Şirk nedir?” O da riya²⁵⁸ olduğunu, söyledi.”²⁵⁹ Küfür kelimesi ve riyaya aldanmaktan son derece kaçınılmalıdır. Yani her ibadetin ancak Allah için olsun. Bir rivayette “günahlarından dolayı pişman olup inleyen kişilerin, ameliyle gururlanıp aldanan kişilerden daha iyi olduğu” söylenmiştir.

زرا کم بیورلدى: قال النبي صلى الله عليه وسلم انين المذنبين احب الى من تسبيح. زرا کم انين المذنبين أولوب كوز ياشى دكوب تضرع ونيازده أولنلرده سبب مغفرت أولمشلر وار. لكن عبادته اغترار [38b] ایدنلرده برزخه اغرايوب خذلانده قالمش وار أولور ايسه ,اغترار ايتمك أول جناب حضرت رب العالمين جل شأنه نك كندو لطف وكرم فضل رحمتنه أولور.* همان سن امر معروف ونهى عن المنكرده أولوب ریا واغترار ايتمكدن

²⁵⁵ ب + يعنى

²⁵⁶ ب: إيشينڭ اولر ايسه

²⁵⁷ **Tenbihu’l-Ġafilin**: Ebü’l-Leys İmâmü’l-Hüdâ Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm es-Semerkandî’nin (ö. 373/983) “*Tenbîhü’l-Ġâfilîn*” adlı eseridir. Başta Hz. Peygamber’in (s.a.v.) sözleri olmak üzere Selef âlimlerinden yapılan rivayetlerle işlenen vaaz ve nasihat eseridir.

²⁵⁸ Allah için yapılması gereken amel ve ibadeti kullara gösteriş olsun diye yapma anlamında ahlak terimi bkz. Mustafa Çağrı, “Riya”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2008, XXXV, 137-138.

²⁵⁹ Semerkandî, Ebu’l-Leys Nasr b. Muhammed, *Tenbihu’l-Ġâfilîn*, Mektebetü’l-İmân, Kâhire, 1994/1415, s. 7; Ayrıca bkz; Komisyon, *el-Müsnedu’l-Cami*, Dâru’l-Ceyl, Beyrût, 1993/1413, VI, s. 402, (Thk. Beşşâr ‘Avvad Ma’rûf, es-Seyyid Ebu’l-Mu’âtî Muhammed en-Nûrî, Ahmed Abdurrezzak ‘İyd, Eymen İbrahim ez-Zâmilî, Mahmûd Muhammed Halîl).

اعراض أولنه. زیراکم أول جناب رب العالمین جل شأنه نك رحمت ومغفرتندن اومید قطع أولمز. أولمق دخی جائز أولمز. نتکم فرقان عظیمینده بیوردی. بسم الله الرحمن الرحیم لا تقنطوا من رحمت الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا انه هو الغفور الرحیم

Zîrâkim buyûruldi Kâle'n-Nebiyyu (Şalellâhu 'Aleyhi ve's-Sellem)
“Eninu'l-müznibîne eḥabbû îleyye min tesbiḥîn.” Zîrâ kim eninu'l-müznibîne olup gözyaşı döküp tezarrû ve niyâzda olânlarda sebebi mağfîret olmişlar vâ. Lakin îbâdetine iğtirâr [38b] idenler de berzaḥa uğrayıp ḥazlânda kâlmışler olûr îse, iğtirâr etmek ol Cenâb-ı ḥazreti Rabbu'l-âlemîn (Celle Şânuhu)nun kendu lütfi ve keremi fezli ve rahmetine olûr. Hemân sen emri me'rûf ve nehi anîl münker olup, riya ve iğtirâr etmekten i'râz oluna. Zîrâkim ol Cenâb-ı Rabbu'l-âlemîn (Celle Şânuhu)nun rahmeti ve mağfîret'inden ümîdî katîa olmak dahî caiz olmaz. Nitekim furkânî 'aẓîm'inde buyûrdî Bismîllahi'r-Rahmâni'r-Rahîm *“Lâ teknetu mi'r-Raḥmetillah inna'l-Lâhe yeğfiru'z-Zunûbe cemî'ân innehu huve'l-Ġafuru'r-Rahîm.”*

Nitekim Efendimiz (s.a.v.), *“Günahkâr kimselerin inleyip yalvarmaları bana tesbihten daha sevimlidir.”*²⁶⁰ diye buyurmuşlardır. Zira günahkâr olup inleyen, gözyaşı döken, yalvarıp niyazda bulunanlardan, affedilmiş olanlar var. Ancak ibadetinde aldananlar ise, [38b] mezara uğrayıp hayal kırıklığına uğramışlardır. Aldanmak ancak âlemlerin Rabb'i olan Cenab-ı Allah'ın lütuf, kerem, fadlı rahmetine olur. Sen hemen, iyiliği emredip kötülükten sakındırıp gösteriş ve aldanmaktan sakın. Çünkü âlemlerin sahibi olan şanı Yüce Allah'ın rahmeti mağfîretinden ümit kesilmez. Kesilmesi de caiz değildir. Nitekim Furkan-ı Azim'de, Rahman ve rahîm olan Allah'ın adıyla. *“Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”*²⁶¹ diye buyruldu.

بر وجه دخی بودر که فصل بهارده احباب ایلہ ماء جاری کنارلرنده, وتحت ظل اشجارده , صحبت عرفان ایدہلر. أول قیامت کوننده انلر صلحا ایلہ حاشر أولہلر.* بر وجه دخی بودر که ریح شمالی أول موسم بهارده اثر. و²⁶² ریح [39a] صبا دخی اثر. کیمنه فائده ایدر²⁶³. وکیمنه²⁶⁴ زیان ایدر. وأول قیامت کوننده دخی سعادت ریحلری وشقاوت ریحلری اسوب کیمی سعادتہ اولاشور. وکیمی دخی شقاوتہ اولاشور.* بر وجه

²⁶⁰ Hadis-i Şerif: Kaynağı bulunamadı. [38a]

²⁶¹ Zümer 39/53. [38b]

²⁶² ب + دخی

²⁶³ ب - ایدر

²⁶⁴ ب + دخی

دخی بودر که هر قنقی شجر کم ایام شتاده قوروسه فصل بهارده²⁶⁵ اشجارلر²⁶⁶ حیوة بولدیغی اثناده اول قوریان اغاج عریان قالور. اول قیامت کوننده دخی عابدلر عبادت خلعتینی کییوب عبادت تاجنی اورندیغی زمان شول کشیلر کم طاعت اغاجنی معصیت شتاسنده قورتمشدر. * یعنی عبادت میوه سندن محروم قالوب اوراقدن اول شجر عریان قالدیغی کبی اول دخی عریان قاله. *

مسنوی شریف

خوش بو دکر محک تجربه آید بمیان تاسیه روی شود هر که دروغش باشد

* **Bir vecih daḥi būdurki, faşli eḥbâb, eḥbâb ile mâi cârî kenârlarında ve teḥti zilli eşcârda, şoḥbeti ‘irfân îderler. Ŗl kıyâmet gûnünde ònlar şuleḥâ ile haşir òlalar. Bir vecih daḥi būdurki rîḥi şimâlî òl mevsimi bahârda eser. Ve rîḥi [39a] sabâ daḥi eser. Kimine fâide eder. Ve kimine ziyân îder. Ve òl kıyâmet gûnünde daḥi sa‘âdet riḥleri ve şekâvet riḥleri esup kimi sa‘âdete ulaşur. Ve kimi daḥi şekâvete ulaşur. Bir vech-i daḥi būdurki her ḳanḳî şecerim eyyâmi şitâda kûrûsa, faşli bahârda eşcârlar ḥayât būldığı esnada, òl ḳuruyan ağaç ‘uryân kâlûr. Ŗl kıyâmet gûnünde daḥi ‘âbidler îbâdet ḥil‘atînî giyip, îbâdet tâcînî orundığı zamân, şöl kişîlerkim tâ‘at ağacını ma‘şiyet şitâsında ḳurutmuştur. Ya‘nî ‘ibâdet meyvesinden mahrum kâlûp, evrâḳdan òl şecerin ‘uryân kaldığı gibî, òl daḥi ‘uryân kâla.**

***Bir diğér benzeme yönü;** onlar kıyamet günü, erdemli kişilerle toplanıp haşır oldukları gibi, baharda sevgili sevgiliyle akarsu kenarlarında ağaç gölgelerinde toplanıp irfan sohbetleri ederler. **Bir diğér benzeme yönü;** Bahar mevsiminde hem kuzey rüzgârı hem de [39a] sabâ rüzgârı eser. Kimine zarar, kimine fayda verir. Kıyamet gününde de mutluluk (saadet) ve mutsuzluk (şekavet) rüzgârları eser ve kimi insanlar mutluluğa erişir kimi insanlar da mutsuzluğa düşer olur. **Bir diğér benzeme yönü;** kıyamet gününde âbidler, ibadet kaftanını giyip tacını taktıkları zaman, o tat ağacını, masiyet kışında kurutanlar (Yani ibadet meyvesinden mahrum kalıp yapraksız ağaç gibi çıplak kalanlar), çıplak kaldıkları gibi, kış ayında da kuruyan ağaçların baharda yeşerip hayat bulur, kuruyanlar da çıplak kalır.

Beyit

Mihek taşında ortaya tecrübenin gelmesi hoştur,

*Yalancı kişi yüzü karalı olarak çıkar.*²⁶⁷

بر وجه دخی بودر کم فصل بهارده اکینلر حاصل [39b] اولدیغی وقت اکین اکیمان کشیلر پشیمان اولدقلری کبی اول قیامت کوننده دخی عابد وزاهدلر اول عبادت خرمننی کتوردیکی وقت اول عالم فائده عبادت تخمینی اکمینلر نادم و پشیمان اولملر. * بر وجه دخی بودر که هر کیم عالم دنیاده نه اکر ایسه آنی آخرتده بچر. یعنی اول قیامت کوننده خیر اکن خیر ایله جزا اولونور. و شر اکن شر ایله جزا اولونور. زیراکم کلام کباردندر. دنیا مزرعة الآخرة وبو کلام حقدر. حدیث شریفه مطابقدر. خلقک عمل ایتمیسی ایچون ناصحک نصیح پنده ایلمسی مانع دغلدر دیمشدر. وقال النبي عليه السلام الناس مجزيون بأعمالهم إن خيرا فخير وإن شرا فشر. * یعنی ان کان عمله خيرا فجزائهم خيرا وان کان عملهم شرا فجزائهم شرا.

***Bir vech-i dahî bûdurkim faşlı bahârda ekînler hâşıl [39b] öldiği vaqıt ekini ekmeyen kişiler peşîmân öldükleri gibî ol kıyâmet gûnünde dahî âbid ve zâhidler ol îbâdet hîrmetinî getûrdiği vaqıt, ol ‘âlemi fânide îbâdet tohumini ekmeyenler nâdim ve peşîmân olaler. Bir vecih dahî bûdurkim, herkim ‘âlemi dünyâda ne eker ise, onî Âhirette biçer. Ya’nî ol kıyâmet gûnünde hayır eken hayır ile ceza olunûr. Ve şer eken şer ile ceza olunûr. Zîrâkim kelâmı kibârdandır. ed-Dünyâ mezra’atu’l-âhireti. Ve bû kelâm haqtır. Hadîsi şerîfe muţâbıktır. Halkın ‘amel etmesi içün, nâşihînin nüşha pende eylemesi mâni’ değıldir demişler. Ve Kâle’n-Nebıyyu (‘Aleyhi’s-Selâm) “Ennâsu mecziyyûne bi-a’mâlihîm. İn hayran fe hayrun. Ve in şerran feşerrun.” Ya’nî in kâne ‘ameluhum hayran, fecezâuhum hayran. Ve in kâne ‘ameluhum şerran, fecezâuhum şerran. Ya’nî in kâne ‘ameluhu hayran, fecezâuhum hayran. Ve in kâne ‘ameluhum şerran fecezâuhum şerran.**

*** Bir diğer benzeme yönü;** Bahar mevsiminde ekinler (ekilip, bunların neticeleri) [39b] hâşıl olduğı zaman, ekin ekmeyenler pişman olurlar. (Bu durumun benzeri olarak) Kıyamet gününde de âbid ve zahidler ibadet harmanını getirdiklerinde (bunun karşılığını alırlar). O fânî âlemde ibadet tohumlarını ekmeyenler ise (kıyamet günü eli boş kaldıklarından) pişman olurlar. **Bir diğer benzeme yönü;** Kişi dünyada ne eker ise, ahirette onu biçer. Bu dünyada hayır ve şerden ne ekmişler ise, kıyamet gününde onunla cezalanırlar. Zira büyüklerin kelimindandır. “Dünya ahiretin

²⁶⁷ Doğan, Enfel, “*Mustafa bin Muhammed, Kur’an’ın Kalbi; 14. Yüzyıla Ait Bir Sûre-i Yâsîn Tefsiri,*” Büyüyenay Yayınları, İstanbul, 2016, s. 59. [Hafız-ı Şîrâzî, Divan, 159/3]

tarlasıdır.”²⁶⁸ Bu kelam hak olup hadis-i şerifin manasına uygundur. Halkın amel etmesi için nasihat edenin bununla vaaz-u nasihat etmesinde bir sıkıntı olmadığını söylemişler. Peygamber (s.a.v.) hadisi şerifte şöyle buyurmuştur: “*İnsanlar, hayır olsun, şer olsun yaptıkları amellerle cezalanır.*”²⁶⁹

يعني هر كشی عالم فاندہ اكدیكنی بچر كرك خیر كرك شر. عالم [40a] اخراده جزا اولوندیغی كبی كشینك بعض ایلدیكي اعمالی عالم دنیاده دخی مجازات اولنمسی ظهور ایدر من طرف الله تعالی. بر وجه دخی بودر كه فصل بهارده روی ارضده قزل ویشل و صارو و بیاض و ماوی یعنی بونلره قیاس هزار بیک کره هزار بیک رنكامیز شكوفملر ظاهر اولور. یعنی ظاهر اولدیغی اول قیامت كوننده دخی ظاهر اولور. اخلاص و یقین و رضا و توكل و خوف و رجا و شوق و كفر و نفاق و جمله نك اوصاف اسرارلری ظاهر و فاش اولور. و جمله نك اول قیامت كوننده اسرارى²⁷⁰ فاش اوله جغنه دلیل قطعی بودر كه: بسم الله الرحمن الرحیم يوم تبلى السرائر فما له من قوة ولا ناصر.*

* Ya'nî her kîşî 'âlemi fânide ekdigini biçer. Gerek hayır ve gerek şer. [40a] 'âlemi uhûrada ceza olunduğı gibî kîşînin be'zî eyledîğî e'mâlî 'âlemi dünyâda dahî mücâzet olunmâsi zühûr îder. Min tarafillahi te'alâ. Bir vecih dahî bûdurki, faşli bahârda, rûyi erzda kızıl ve yeşil ve şârî ve beyâz ve mâvî ya'nî bûnlara kîyâs hezâr bin kere hezâr bin rengâmiz şukûfeler zâhır olûr. Ya'nî zâhır olduğı öl kıyâmet gûnünde dahî zâhır olûr. İhlâş ve yekîn ve ridâ ve tevekkûl ve havf ve ricâ ve şevk ve küfür ve nifak ve cümlelerin evşafı esrarları zâhır ve fâş olûr. Ve cümlelerin öl kıyâmet gûnünde esrârı fâş olacağına delili katî bûdurki, Bismîllahi'r-Rahmânî'r-Rahîm “*Yevme tube's-serair, fe-mâ lehu min kuvvetin velâ nâsir.*”

* Yani ameli nasıl olursa olsun, fânî 'âlemde ektiğini biçer. Yüce Allah tarafından, [40a] ahiret 'âleminde cezalandığı gibi, kişi, işlediği bazı amelinden dolayı, dünyada da cezalandırılır. **Bir diğer benzeme yönü;** kıyamet gününde ihlas,²⁷¹ yakîn, rıza, tevekkül, korku, ümit, şevk, küfür, nifak ve hepsinin gizli vasıfları zuhur olup ifşa olduğu gibi bahar mevsiminde de yeryüzünde kırmızı, yeşil, sarı, beyaz, mavi ve bunlara kıyasla bin bir türlü rengârenk çiçekler açar. Herkesin kıyamet gününde sırlarının yayılacağına dair kati delil: Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla, “*Gün gelir, bütün*

²⁶⁸ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafû*, I, s. 412. [39b]

²⁶⁹ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafû*, I, s. 332. [39b]

²⁷⁰ ب - اسرارى

²⁷¹ Kulun bütün davranışları ve sözlerinde sadece Allah'ın rızasını gözetmesi anlamında ahlak ve tasavvuf terimi. Bkz; Süleyman Ateş, “İhlâş”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2000, XXI, s.535-537.

gizli haller ortaya dökülür. O gün insanın ne bir kudreti, ne de bir yardımcısı kalır”²⁷² ayeti kerimesidir.

یوم اول قیامت کونیکم تبلی السرائر سزلرک اسراریکز فلش اولدیغی کوندركم. فما له فمأ له ده أولان فاء پسندیده در دیمشله. [40b] ما ماء نفیدر. له ده أولان ضمیر قیامت کوننه راجعدر²⁷³. پس ایمدی أول کون ایچون یوقدر من قوه ولا ناصر قوتدن دخی نصرتدن یوقدر. یعنی کمسنه دن کمسنه یه قوه و نصرت ایتمک یوقدر. * پس بو وجهلر برله فصل بهار اول قیامت کوننه تشبیه بیورلدی. * و جناب حضرت رب العالمین دخی بیوردی ایدی. * بسم الله الرحمن الرحیم * و آیه لهم الارض المیتة احییناها و اخرجنا منها حبا فمنه یأکلون * آیه کریمه سی بو آیه کریمه یه اشارتدر

Yevme öl kıyâmet gûnü kim tube's-serâir sîzlerîn esrârınız fâş öldiği gûndûr kim “femâ lehu” femâ lehu’da olan fa, fa-i pesendidedir. Dîmîşler. [40b] Mâ, mâi nefîdir. Lehu da ôlân zamir, kıyâmet gûnüne raci’dır. Pes imdî öl gûn içün yôktur min kuvvetin velâ nâsir. Kuvvetten dahî nuşretten yôktur. Ya’nî kimesneden kimesneye kuvvet ve nuşrat eylemek yôkdur. Pes bû vecihler birle faşli bahâr öl kıyâmet gûnüne teşbih buyûrildi. Ve Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l-âlemîn dahî buyûrdî idî. Bismîllahi’r-Rahmânî’r-Rahîm “Ve âyetu’l-lehumu’l-erzu meytetu ehyeynâhâ ve eḫracnâ minhâ ḫebben fe minhû ye’kulûn” âyeti kerîmesi bû âyeti kerîmeye işârettîr.

‘Yevme’ o kıyamet günü ki ‘tube’s-serâir’ sizlerin sırlarınızın ifşa olduğu gündür. ‘fe mâ lehu’ burada olan ‘fa’ fa-i pesendidedir [40b] demişler. ‘Ma’ ma-i nefîdir, ‘lehu’ da olan zamir, kıyamet gününe döner. Şimdi o gün için yoktur, ‘min kuvvetin vela nâsir’ kuvvetten ve nuşratten yoktur. Yani kimseden kimse için, ne bir kuvvet ne de bir yardım vardır. Bahar mevsimi bu yönlerle kıyamet gününe benzemektedir. ‘Âlemlerin sahibi, şanı yüce olan Hazreti Allah’ın, (Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla) “Ölü toprak onlar için bir delildir. Biz onu diriltir ve ondan taneler çıkartırız da onlardan yerler.”²⁷⁴ (mealindeki) bu ayeti kerimesi (aynı zamanda) şu ayete de işaretir:

* سبحان الذي خلق الأزواج كلها مما تنبت الأرض ومن انفسهم ومما لا يعلمون * منزه عن جميع العيوب أولان الله عظیم الشان حضرتلری خلق ایلدی دورلو بدورلو أزواجلری. یعنی أول نسنه لردنکم آنیده خلق ایدرجمله

²⁷² Tarık, 86/9-10. [40a]

²⁷³ ب: راجع الى يوم القيامة

²⁷⁴ Yasin, 36/33.

عالملى. ودخى انلردنكم يعنى آدم عليه السلام أولادلىڭ نەفسلەرنىڭ. يعنى انلردن [41a] غەيرە دىخى مەخلۇق خەلق ايلمشدركم هېچ كېمىسەنە انلرى بىلمەزلەر. دىخى نە مەخلۇق خەلق ايلمشدەر ارضە و سەمادە و بىررە بىردە. * إمام واحدى تەفسىرنە بىيان ايدىركم جناب حضرت رب العالمين جل شانہ بىك دورلو جانور خەلق ايلمشدەر. آلتىوزى بىردە و دورتىوزى بىردەر. وەر بىرىڭ صورىتلىرى بىرلىرىنە بىزمىز. و صوت و صدالرى دىخى بىرلىرىنە بىزمىز. ولسانلىرى لسانلىرىنە اويمىز. و دىخى لغىتلىرى لغىتلىرىنە بىزمىز.

“Sübḥane’l-lezî Haleka’l-Ezvâce kullehâ mimâ tunbitu’l-erzu ve min enfusihim ve mimâ lâ ye’lemun.” Münezzehun ân cemi’ül ‘uyûb olân Allah-u ‘azîmu’s-ša’n ḥazretleri halk eyledî tûrlû tûrlû ezvâcleri. Ya’nî ol nesneler dekîn ânida halk eder cümle ‘âlemleri dahî onlardankim. Ya’nî Âdem (‘Aleyhi’s-Selâm) evlâdlarının nefislerindendir. Ya’nî onlardan [41a] ğayrî dahî maḥlûḳ halk eylemişdirkim hîç kimesneler onlari bîlmezler. Dahî ne maḥlûḳ halk eylemiştir. Erzde ve semâda ve beḥru berze. İmam Vahîdî tefsirinde beyân îderkim Cenâb-ı ḥazreti Rabbu’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) bin tûrlû canâvâr halk eylemiştir. Altı yüzi beḥrde ve dört yüzi berze’dır. Ve her birinin şûretleri birbirîne benzemez. Ye şavtu ve sedâları dahî birbirîne benzemez ve lisânları lisânlarına ûymâz. ve dahî lugatları lugatlarına benzemez.

* *“Yerin bitirdiği şeylerden, insanların kendilerinden ve (daha) bilemedikleri (nice) şeylerden, bütün çiftleri yaratanın şanı yücedir.”*²⁷⁵ Bütün ayıplardan münezzeh olup şanı Yüce Hazreti Allah, Âdem (a.s.)’ın evlatlarının ve bir de onlardan [41a] başka, yerde ve gökte, karada ve denizde hiç kimselerin bilmediği türlü türlü çiftler yarattı. İmam Vâhidî tefsirinde,²⁷⁶ “Yüce Allah Hazretlerinin bin türlü canavar yarattığını, bunlardan altı yüzü denizde, dört yüzü de karada olduğunu ve her birinin yüzleri ve seslerinin birbirine benzemediğini, dilleri ve lügatlerinin birbirine uymadığını” beyan etmiştir.

نتکم فرقان کریم الشانہ بیورلدى: وإختلاف السنکم والوائکم ودخى جملہ سینى بربرلرینہ چفت خلق ایلدى. أرضى سما ایلہ, جنتى جہنم ایلہ, شمسى قمر ایلہ, دنیاىى آخرت ایلہ, روحى جسد ایلہ, کفرى ایمان ایلہ, صحتى مرض ایلہ عقلى نفس ایلہ علمى جہل ایلہ, لیلی نهار ایلہ. [41b] بو جملہ أزواجلىرى عدمدن خلق ایدن واحد صفتى ایلہ موصوف أولان جناب حضرت الله عظیم الشان جل شانہ حضرتلى فرددر. * زوجدن, ووالددن,

²⁷⁵ Yasin, 36/36.

²⁷⁶ İmam Vâhidî ve Tefsiri; Ebü’l-Hasen Alî b. Ahmed b. Muhammed en-Nîsâbü’rî el-Vâhidî’nin (ö. 468/1076) “*el-Basît fî Tefsîri’l-Kur’ân*” adlı tefsiri döneminin en önemli tefsirlerinden birisidir.

ومولوددن, وشريکدن, ونظيردن برى و منزهدر. ومما لا يعلمون. ودخى شيلر خلق ايتمشدرکم کندندن غير هيچ کمسنه لر بلمزله. اخبار اولنمشدرکم, جبل قافدن غيرى يتمش جبل قاف کبی جبللر واردر. وأول محله بر دورلو مخلوق خلق اولنمشدرکم, دنياده آدم عليه السلام حضرتلرينك خلق اولندغيني بلمزله. ودخى مخلوق وارکم انلر نه آدمی بيلورلر ونه آدم انلری بيلدر.

* Nitekim Furkāni Kerīmu’ş-Şanda buyûruldi “*Ve ihtilâfu elsinetikum ve elvânikum.*” Ve daḥî cümlesine birbirlerine çift halk eyledî. Erzi semâ ile ve Cennetî Cehennem ile, şemsî kamer ile, dünyâyı âhiret ile, ruḥî ceset ile, kufri îmân ile, sıhḥati meraḥ ile, âklı nefis ile, ‘ilmi cehl ile, leyli nehâr ile, [41b] bû cümle ezvacleri ‘ademden halk iden vahid şifati ile mevşûf olân Cenâb-ı ḥazreti Allah-u ‘aẓîmu’ş-şa’n (Celle Şânuhu) ḥazretleri ferztir. Zevcden ve vâlideden ve mevlûdan ve şerîkten ve nezîrden berî ve münezzehtir. Ve mimmâ lâ ye’lemûn. Ve daḥî şeyleri halk etmişdirkim kendunden ğayrî hiç kimesneler bîlmezler. İhbâr olunmuşdirkim cebeli kâf’dan ğayrî yetmiş cebeli kâf gibî cebeller vârdır. Ve o cebellerden ğayri bir âk meḥel vârdır. Ve ol meḥelde bir tûrlû mahlûḳ ḥâlḳ olunmuşdirkim, dünyâda Âdem (‘Aleyhi’s-Selâm) ḥazretlerinin halk olundığını bîlmezler. Ve daḥî mahlûḳ vârkî onlar ne Âdemi bîlûrlar ve ne Âdem onlari bîlûr.

* Nitekim Furkan-ı Azim’de “*dillerinizin ve renklerinizin farklı olması*”²⁷⁷ diye buyruldu. Allah, yaratmış olduğu eşyalardan yeryüzünü gökyüzü ile, cenneti cehennem ile, Güneş’i Ay ile, dünyayı ahiret ile, ruhu ceset ile, imanı küfür ile, sağlığı hastalık ile, akli nefis ile, ilmi cehalet ile, geceyi de gündüz [41b] ile çift olarak yaratmıştır. İşte bu çiftlerin tamamını yoktan var eden, şanı yüce olan, Cenab-ı Hazreti Allah, tektir. Eşten, anne babadan, doğurmaktan, ortak ve benzerden beri ve münezzehtir. “**Ve mimmâ lâ ye’lemûn**” ve yine öyle şeyler yaratmıştır ki, ondan başka hiç kimse bunları bilemezler. Kafdağı dışında, yetmiş tane daha Kafdağı gibi dağ olduğu, o dağlardan ötede ak bir yer olduğu ve o yerde Hz. Âdem’in (a.s.) yaratıldığından haberi olmayan bir çeşit varlığın yaratılmış olduğu rivayet edilmiştir. Ayrıca ne insanların (onları) bildiği ne de insanları bilen mahlûkların da var olduğu rivayet edilmiştir.

نتکم پیغمبریمز صلی الله علیه و سلم سعادتلہ اخبار بیوررلرکم : معراجہ عروج ایتدیکم کیجہ ایدی جبل قاف اردنده برشهر عظیم کردم . ایچی طولو آدم ایدی. چون انلر بنی کوردیلر. وجواب [42a] ایتدیرکم شکر اولسون, اول حضرت خالقہ کم سز افندیلریمزی بز بنده لرینہ کوستردی دیو. آندن بکا ایمان کتوردیلر. بن دخی

²⁷⁷ Rûm, 30/22. [41a]

أول شريعتي انلره تعليم ايلدم. وسؤال ايلدمكه سز لر نصل قومسكز ديو. انلر دخى جواب ايتديلر كم يا رسول الله بز بنى اسرائيل قومندن ايدك. چون حضرت موسى عليه السلام قارنداشكز آخرته ايرتقال ايلدكده قوم بنى اسرائيل بيننده قتى چوق اختلف كثيره واقع اولدى.

* Nitekim Peyğamberîmiz “şalellâhu ‘aleyhi ve selem” sa‘adetli iğbâr buyûrurlarki; *Mi‘râca ûrûç ettîkim gece îdî. Cebeli kâf ardında bir şehri ‘aẓîm gördüm. İçi dōlu Âdem îdî. Çün ōnlar benî gördüler ve cevâb [42a] îtdîlerkim, şükür ōlsun ōl haẓreti Hâlık’a kim siz efendîlerîmizî biz bendelerîne gösterzi. Deyû. Ondan banâ îmân getürdüler. Ben dahî evvel şerî‘ati ōnlara ta‘lîm eyledîm. Ve suâl eyledîmki sîzler nasıl kavmsiniz deyû. ōnlar dahî cevâb îtdîlerkim: Ya Rasûlallah biz benî İsrâîl kavm’inden îdik. Çün haẓreti Mûsâ (‘Aleyhi’s-Selâm) karindâşınız Âhirete irtihâl ve intiḳâl eyledîkte kavmi benî İsrâîl beyninde katî çōḳ ihtilâfî kesira vaḳiâ öldi.*

* Nitekim Efendimiz (s.a.v.) saadetle buyurdular ki: “Miraç’a²⁷⁸ yükseldiğim gece, Kafdağı’nın ardında içi insanlarla dolu büyük bir şehir gördüm. Onlar beni görünce şöyle cevap [42a] verdiler: ‘Siz Efendilerimizi, bizlere gösteren Yüce Yaratıcı’ya şükürler olsun.’ Hemen bana iman ettiler. Ben de onlara şeriatı öğrettim. Onlara, ‘Sizler nasıl bir topluluksunuz?’ diye sordum. Onlar: ‘Ey Allah’ın Elçisi! Biz, beni İsrail kavminden idik. Kardeşiniz Hazreti Musa ahirete intikal ettiği vakit, beni İsrail arasında çok ihtilaflar, fitne ve fesatlar ortaya çıktı...

ایمى فسق و فسادلر ظاهر اولوب و بر ساعت ظرفنده قرق اوج عدد پیغمبری قتل و شهید ایتدکلرندن صکره²⁷⁹ یوز اون ایکی عابدلریمز طوردیلر امر معروف ونهی عن المنکر ایدوب نصیحت قیدنده اولدقلری ایچون، اول کون ایچنده انلریک دخى جمله سنى قتل و شهید ایتدیلر. * چون فسادلری ارتدی بزلر انلرک [42b] اراسندن چقدق. ²⁸⁰ جناب حضرت رب العالمینه تضرع و نیازده اولدق. حاجت طلب ایلدک . حاجتمز قبول بیوریلوب اول قومک مضرتلرندن، بزلری جناب حضرت رب العالمین تخلص ایدوب، ارضی شق ایدوب، تحت الارضده رزقمزی احسان ایلدی. آندنصکره بوروشن محلی بزلره احسان ایلدی

İmdî fisku fesâtlar zâhır olup ve bir sâ‘ât zarfında kırk üç ‘aded peyğamberi ḳatlı ve şehit ettîkler’inden sōnra yûz ōn ikî âbidlerimiz durdüler emri me‘rûf ve nehyi

²⁷⁸ Hz. Peyğamber’in (s.a.v.) Mescid-i Haram’dan Mescid-i Aksa’ya oradan da göğe yaptığı yolculuğu ifade eden terim. Bkz; Yavuz, Salih Sabri, “Mirac”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2005, XXX s. 132-135.

²⁷⁹ ب + یعنی
²⁸⁰ ب: مفارقت

anî'l-Münker idûb neşîhât kaydında olduklari içün ôl gûn içinde onların dahî cümlesini katl ve şehid itdîler. Çün fesâdlerî arttı. Bizler onların [42b] arâsından çıktık. Cenâb-ı hazreti Rabbu'l-âlemîn tezarru' ve niyâzda olduk. hacet talep eyledik. Hacetimiz kabûl buyûrulup ôl kavmin medârretlerinden bizlerî Cenâb-ı hazreti Rabbu'l-âlemîn tehlîs idûb erzi şak idûp tehte'l-Erzâta rızkimizi ihşân eyledî. ondan sônra bû rûşen mehellî bizlere ihşân eyledî.

...Ve bir saat içinde kırk üç tane peygamberi şehit ettikten sonra, yüz on iki tane âbid, durup nasihat kaydında emri maruf ve nehyi anîl munker²⁸¹ ettikleri için, o gün içinde onların da tamamını şehit ettiler. İşte onların fesatları [42b] arasından çıkıp âlemlerin sahibi olan Hazreti Allah'a yalvarıp niyazda bulunduk. Hacet talep ettik. Hacetimiz kabul buyurulup âlemlerin sahibi olan Hazreti Allah, bizleri o kavmin zararlarından kurtarıp yeri yarararak yer altından rızkimizi ihsan eyledikten sonra, bu güzel yeri bizlere ihsan eyledi...

ودخی حضرت موسی علیه السلام بزلره وصیتی وارد کم , سز لردن هر قنغز کم آخر زمان پیغمبری محمد المصطفی صلی الله علیه و سلمه ایریشورسنز , بنم سلاممی اول ذات محترمه تبلیغ ایلیه سنز دیو بیوردی ایدی. شکر اولسون اول حضرت الله عظیم الشانه بزلری سز افندیمزه ایرشدردی ومبارک جمال شریفکزی کوستردی دیو حمد وشکر ایتدیلر. بوند نصره شریعت احکاملرین انلره بر بر بیان ایلدک کوردومه خانه لرینیک [43a] قیولری یوقدور. سوال ایلدمکه: نیچون خانه لریکزک قیولری یوقدر دیو. جواب ایتدلر کم: یا رسول الله اینکچون یوقدرکم بزلر بربریمزدن امین وسالمز دیو. وینه سوال ایتدمکه مسجدیکز خانه لریکزه نیچون مسافه بعیده در دیو جواب ایتدیلر کم: یا رسول الله مسجدی بعیده یه وارمقه ثواب عظیم واردر دیو.

Ve dahi hazret-i Mûsâ ('Aleyhi's-Selâm)ın bizlere vâsiyyeti vârdîrkim sîzlerzen her kangînzikim âhir zamân peygamberi Muḥammed Mustefâ şalellâhu 'aleyhi ve seleme irişürîseniz, benim Selâmumi ôl Zati muḥtereme teblîğ eyleyesiniz deyû buyûrdî idî. Şükûr ôlsun ôl hazreti Allah-u 'azîmu's-şa'ne bizlerî siz Efendîmize irişdirdi. Ve mübârek cem 'âlî şerîfinizi gösterzi deyû hamd ve şükûr itdîler. Bûndan sônra şerîât ehkâmelerini onlara bir bir beyân eyledik. Gördüm ki hanelerinin [43a] kapûlari yôḡdur. Suâl eyledîmkî nîçûn hanelerinizin kapûleri yôḡtur deyû cevâb eyledîlerkim ya Resûla'l-lah onîn içün yôḡturkim bizler birbirimezden emîn ve sâlimiz deyû ve yine suâl ettîmkî mescidlerînz hanelerinize nîçûn mesâfeyi beîdedir? Deyû

²⁸¹ Emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i 'anîl-münker: İyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak.

cevâb îtdîlerkim Ya Resûlallah mescîdî beîdeye vârmakta şevâbi ‘azîme vârdîr deyû.

...*Ve aynı zamanda Musa (a.s.)'ın bizlere vasiyeti vardır ki, "Sizlerden hanginiz ahir zaman peygamberi Muhammed Mustafa (s.a.v.)'e erişerseniz, o muhterem zata benim selamımı ulaştırınız."* Bizleri siz Efendimiz'e ulaştırıp mübarek cemalinizi gösterdiği için, şanı yüce olan Hazreti Allah'a şükürler olsun." Bundan sonra da onlara şeriait hükümlerini beyan ettim. Evlerinin **[43a]** kapılarının olmadığını gördüm. Nedenini sorduğumda: "Bizler birbirimizden emîn olduğumuz için kapılarımız yok." diye cevap verdiler. Onlara, "Mescitleriniz neden evlerinize böyle uzak?" diye sordum. Uzak olan mescide gitmekte büyük sevap vardır, diye cevap verdiler...

وینه کوردومکه مقبره لری خانه لری قارشوسنده در. سؤال ایتدمکه بو نیچون بویلدر دیو. جواب ایتدیلر کم یا رسول الله آنیکچون بویلدر کم هر آن کوروب عبرت الوب موت آکوب وفکردن إخراج أولنمییه. ودخی کوردومکه کمسنه لر ضحك ایتمز لر. آنی دخی سؤال ایلدم. جواب ایتدیلر کم: یا رسول الله کولمک قلبی قراردر دیو. سؤال ایتدمکه: هیچ خسته أولورم سکز دیو. جواب ایتدیلرکم یا نبی الله **[43b]** خسته لك كناهه كفارتدر. اما كناهی بزلر آز ایشلرز دیو. وینه سؤال ایلدمکه سزلر اکین اکر وبیچرمیسکز دیو. جواب ایتدیلر کم: یا رسول الله بزلر اکرز وجناب حضرت رب العالمینه متوکل أولورز. تا أول اکین حصوله کلینجیه دکین. حصوله کلدکدنصکره إتفاق ایله واریرز. وبر محله قوروز إقتضاسی أولدقجه واروب أول محلدن آلورز.

Ve yine gördümki mekbarleri haneleri karşısundadır suâl ettîmki bû nîçûn böyledir? Deyû. Cevâb îtdîlerkim Ya Resûlallah ònîn içûn böyledirkim her an görüp ibret âlûp mevte anup ve fîkirden ihrâç olunmiye ve dahî gördümki kîmesneler dahî etmezler ònî suâl eyledîm. Cevâb îtdîlerkim: Ya Resûlallah gûlmek qalbî qarartır deyû. Suâl ettîmki hîç hasta òlûrmisiniz? deyû, cevâb îtdîlerkim Ya Nebiyellah [43b] hastalık gûnaha kefârettîr Emmâ gûnahi bizler az işleriz deyû. Ve yine suâl eyledîm ki. Sîzler ekîn eker ve biçer misiniz? deyû Cevâb ettîlerKim ya Resûlallah bizler ekîn ekeriz. Ve Cenâb-ı hażreti Rabbu'l-âlemîn mütevekkil òlûruz. Ta òl ekîn huşûle gelinceye dekîn. huşûle geldîktenden sônra ittîfâk île vâırız. Ve bir meħalle koruz. İktidâsi òldukça vâırıp òl meħelden alırız.

...Mezarlıklarının evlerinin karşısında olduklarını gördüm. Bunun nedenini sorduğumda: Her an görüp ibret alalım, aklımızdan ve fikrimizden hiç çıkmasın, diye cevap verdiler. Kimsenin gülmediğini gördüm. Onu da sordum: Gülmek kalbi karartır, diye cevap verdiler. "Hiç hastalanır mısınız?" diye sordum: Ey Allah'ın Nebîsi! **[43b]**

Hastalıklar, günahlara kefarettir. Biz ise, günahı az işleriz diye cevap verdiler. “Sizler ekin eker biçer misiniz?” diye sordum: Bizler ekin eker, ondan sonra ‘âlemlerin sahibi olan Cenab-ı Allah’a tevekkül ederiz. Ta ki ekinler oluncaya kadar. Olduktan sonra hep birlikte toplayıp bir yere koyarız. Gereklikçe gider ordan alırız...

و ینه سؤال ایلدمکه سزلرک حیواناتکز وارمیدیر دیو. جواب ایتدیلر کم: یا رسول الله واردر. صحرالرده کز لرلر. إقتضاسی اولدقده وارر آلورز اولمدقده ینه صحرايه کتوررز دیو. کوردمکه بکلریک²⁸² وجهی غایت صارو ایدی. آنی دخی سؤال ایلدم نیچون بونک صورت وجهی بویله صارودر دیو. جواب ایتدیلر کم یا رسول انکیچوندرکم دائما موت فکرنده وخوفنده در دیو. وینه سؤال ایتدمکه [44a] سزلرده موت کثرت اوزره اولورم ی دیو. جواب ایتدیلر کم یا رسول الله بیکده بر واقع اولور یه اولماز دیو.

Ve yine suâl eyledümki sîzlerîn hayvanâtınız vârmıdır? Deyû cevâb îtdîlerkim Ya Resûlallah vârdır. Saḥralarda gezerler iktidâsi öldükta vârip aluriz. ölmadıkda yine saḥraya getiruruz deyû. Gördümki beglerinin rengi vech-i ğâyet şârı îdî ònî dahi su ‘âl eyledüm nîçûn bûnu Şûreti vech-i böyle şâridır deyû? cevâb îtdîlerkim: Ya Resûlallah ònîn içûndürkim daima mevî fîkr’inde ve ḥavfındadır deyû. Ve yine suâl ettîmki [44a] sîzlerçe mevî kesrat üzere òlûr mı? Deyû cevâb îtdîlerkim Ya Resûlallah b’inde bir vaқиâ òlûr ya òlmaz deyû.

...Hayvanlarınız var mı? diye sordum: Evet, çöllerde gezerler. Gereklikçe gider alır, sonra geri çöle bırakırız, diye cevap verdiler. Yüz tenlerini sapsarı olduğunu gördüm. Onun da nedenini sorduğumda: Ya Resûlallah daima ölüm, aklımızda olup ondan korktuğumuz içindir, diye cevap verdiler. Tekrardan [44a] “Sizlerde ölüm çokça olur mu?” diye sorduğumda: Binde bir olur ya olmaz, diye cevap verdiler.”²⁸³

یعنی اول جناب حضرت رب العالمین جل شأنه نك غائب عالمنده اولان دورلو به دورلو قوللری ومخلوقلری واردركم. انلری كندیدن غیرى هیچ كمنسه بلمزلر. * ومما لا يعلمون تفسیر کبیرده تفصیل اولنمشدرکم. اول جناب حضرت رب العالمینك عالم غیبده خلق ایلدکی ارضلر و سمالر و جبللر و بحرلر و عرشلر و کرسیلر و شمسی و قمر دخی بونلره قیاس خلق ایلدکی. عالمر واردركم بو عالم انلرن قتنده بر جزودر دیمشدر. مثنوی شریف.

آسمان نهانست در ولایت جان گاز فرمائ آسمان جهان.

درره روح پست وبالاهاست کوه های بلند در دریاست.

يغموريني مشاهده ايلمثسنز ديو بيورديلر. * ودخى أول عالم غيبده أولان يغمورلرى وسحابلرى أول حضرت
خالق أولان رب العالمين بيلور. *

مثنوى شريف.

غيب را ابريو ابي ديكرست آسمان واقتابى ديكرست.

تابدان إلا كه بسو خاصان بديدباقيان في اللبس من خلق جديد. *

* *Rasûl-i Ekrem ve Nebiyyi Muhterem şalellâhu ‘aleyhi ve sellem [44b] hâzretlerinin aşhâbindan bir kîşî vefat eyledî idî. Efendimiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretleri cenazesıyla sa‘âdet île kabrine vârdîler. Ve defn îtdîler. Ve Peyğamberimiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretleri sa‘âdet île mübârek sa‘âdet hanelerine teşrif buyûrdîler. Hâzreti Aişe "Rażiyellâhû" şâğ elini peyğamberimiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretlerinin mübârek ‘amamesine ve mübârek elbise-i Şerîflerîne el vurup hûtâb îtdîlerkim Yâ Resûlallah sizîn elbise-i Şerîflerîfînizde ve ‘amame-i şerîfînizde nemlik vâr idî. Òl gûnde yağmûr yağdı. Peyğamberimiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretleri sa‘adetli müşâhede buyûrdîlerki hâzreti ‘Aişe’i siddîka “(r.a)” hâzretleri ğayb yağmûruni görmüş òlalar. Peyğamberimiz (‘Aleyhi’s-Selâm) sa‘adetiyle buyûrdîlerki: Ya ‘Aişe bâşına òl gûnde ne örtmiş [45a] idîn? deyû suâl buyûrdukda hûtâb îtdîlerkim Ya Resûlallah sizîn mübârek ‘amamenizi örtündüm idî. Yâ ‘Aişe òl sebebdan senin gözûnden perze òl hâzreti kâdir kıyyûm kudretiyle refa òlmış òl ğaybi yağmûrini müşâhede eylemişlersiniz deyû buyûrdîler. Ve dahî òl ‘âlemi ğaybda òlân yağmûrları ve sehabları òl hâzreti Hâlık òlân Rabbu’l ‘âlemîn bilür.*

Mesnevi şerîf:

Ğaybirâ ebriû âbîdî kerest Asumânu vâfitâbî dîkerest

Tâbedân illâ ki bisû hâşân bedîd bâķîyân fillebsi min halkın cedîd

* Kıymetli Elçi, Muhterem Nebi (s.a.v.) [44b] Hazretlerinin arkadaşlarından biri vefat etmişti. Efendimiz Hazretleri cenazesi ile kabrine varıp defnedip evlerine döndüklerinde, Hazreti Aişe (r.a.) sağ eliyle peygamberimizin imamesine ve elbisesine dokunmuş, daha sonra, “Ya Resûlallah sizin elbiseniz ve sarığınızda ıslaklık vardı. O gün yağmur mu vardı.” diye sormuş. Peygamberimiz (‘aleyhisselâm) Aişe-i siddikânın (r.a.) gayb yağmurunu gördüğünü müşâhede ederek, “Ya Aişe, başına o gün ne örtmüş [45a] idin?” diye sormuş. “Ya Resulallah, sizin mübarek sarık şerifinizi örtünmüştüm.”

dediklerinde, Efendimiz, “Ya Aîşe işte bu sebepten, her şeye gücü yeten, kendi zatıyla ayakta duran Hazreti Allah, senin gözünden perdeyi kaldırmış. Ve sen gayb yağmurunu müşahade etmişsin. Gayb âlemindeki yağmur ve bulutları da ancak âlemlerin sahibi olan Hazreti Allah bilir.”²⁸⁹

Beyit

Gaybın bulutu ve suyu başkadır, göğü ve güneşi başkadır.

Bunlar ise ancak hâs zatlara görünürler.

Geri kalanlar “yeniden yaratılış konusunda şüphe içinde olanlardır (Kâf, 50/15)”²⁹⁰

ومما لا يعلمون آية كريمة سي دخی بو آية كريمة يه إشارتدر* وآية لهم الليل نسلخ منه النهار فإذا هم
مظلومون* و آية آيتدر. لهم انلر إچون. الليل كيجه. نسلخ يا محمد سلخ ايلدك. يعنى آيردق فإذا هم مظلومون [45b]
كيجه يى نهاردن ايرمسه ايدى. انلر ظلمته قالورلر ايدى. يعنى أول جناب حضرت رب العالمينك كمال قدرت
صاحب أولديغنه وخالقينته ووحدينته دليل قطعى ايله دليلدركم²⁹¹ ليل ونهارى آيردى. يوخسه ناكهان ظلمته
قالور ايدى.* يعنى نورى زائل قلا. ومعلوم أولديكم كيجه اصلدر. كوندز فرعدر.

“Ve mimmâ lâ ye‘lemûn âyeti kerîmesi dahî bû âyeti kerîmeye işârettîr “Ve âyetun” âyetu’l-lehumu’l-leyl neslehu minhu’n-nehâra feizâ hum müzlimun.” “Ve âyetun” âyetdir. “lehum” onlar içün âyettîr. “Elleyli” gece “neslehu” Yâ Muhammed! Selh eyledîk. Ya‘nî ayırdık. “feizâhum müzlimîn”. [45b] Geceyi nehârdan ayırmasa îdî. Onlar zulmette kâlûrlar îdî. Ya‘nî ol Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l-‘âlemînin kemâli kudret şâhibi olduĝuna ve Hâlîkiyyetine ve vahdaniyyetine delili katî ile delili bûdurkim leyl ve nehârî ayırdı yôksa nagihân zulmette kâlûr îdî. Ya‘nî nûrî zâil kılâr. Ve me‘lûm öldîkî gece asıldır gündüz fer‘dır.

* “Ve mimmâ lâ ye‘lemun” ayeti kerimesi “Gece de onlar için bir delildir. Gündüzü ondan çıkarırsın, bir de bakarsın karanlık içinde kalmışlardır.” Ayeti kerimesine işarettir. ‘ve âyetun’ Ayettir, ‘le-hum’ onlar için ayettir. ‘el-leyli’ gece, ‘neslehu’ Ya Muhammed! Ayırdık. ‘fe-iza hum müzlimun’ [45b] geceyi gündüzden ayırmasa idi onlar karanlıkta kalırdı. Yani âlemlerin sahibi olan Hazreti Allah’ın geceyi

²⁸⁹ Hadis-i Şerif: Kaynağı bulunamadı. [45a]

²⁹⁰ Ayrıca bkz; Doğan, “Kur’an’ın Kalbi; 14. Yüzyıla Ait Bir Sûre-i Yâsîn Tefsiri,” s. 62. [Mevlana]

²⁹¹ ب + ليل و نهاری عدمدن خلق ایدن خلق عالم خلق ایلدی

gündüzden ayırması, onun tam kudret sahibi, yaratıcı ve tek olduğuna kati bir delildir. Böylece gecenin asıl, gündüzünde fer‘ olduğu bilinmiş oldu.

اگر سوال اولنرسه كه كيجه مي اوليدر يوخسه كوندزمي. **جواب اولدركه** كيجه كوندزدن اوليدر. زيراكه كيجه جنتدن خلق اولندي. كوندز دخي جهنمدن خلق اولندي. يعني جنتده هم ظلمت واريدى هم نور واريدى. نوري ظلمتي جمع ايلدى. كيجه يي²⁹² آندن خلق ايلدى. اول جهتدن جنتده دخي ظلمت قالمدى. وجهنمده دخي هم نور و هم ظلمت واريدى. نوري دخي جمع ايلدى. كوندزي جهنمدن خلق ايلدى. يعني **[46a]** جهنمده هيچ نور قالمدى. پس كيجه جنتدن چقدى. كوندز جهنمدن چقدى. ودخي كيجه نك يكلينه يعني اولى اولمسنه بر دليل دخي بودركه استغفار محليدر. ودخي عيولرى ستر ايديجير. نهار دخي معصيت محليدر. وپرده لرى فاش ايديجير. **كلام** **علماء محققيندندر** الليل للعاشقين سر يا ليت اوقاتها تدوم.*

*** Eger suâl olunûrsa ki gece mi evlâdir? Yoksa gûndüz mi? Cevâb** öldurkim gece gûndüzden evlâdir. Zîrâki gece Cennetten halk ölundu. Gûndüz dahî Cehennemden halk ölundu. Ya‘nî Cennette hem zulmet vâir idî hem nur vâir idî. Nuri zülmeti cem‘ eyledî. Geceyi öndan halk eyledî. Ol cihetten Cennette dahî zulmet kâlmadı ve Cehennemde dahî hem nur ve hem zulmet vâir dî. Nuri dahî cem‘ eyledî. Gûndizi Cehennemden halk eyledî. Ya‘nî **[46a]** Cehennemde hiç nur kâlmadı. Peş gece Cennetten çıktı. Gûndüz Cehennemden çıktı. Ve dahî gecenin yekliğine ya‘nî evlâ olmasına bir delil dahî bûdurki istiğfâr mehlîdîr. Ve dahî ‘uyublarî setr idîcîdîr. Nehâr dahî ma‘şiyet mehlîdîr. Ve perzelerî fâş idîcîdîr. **Kelâmi ‘ulemâ-i muhakşikindendir:**

Elleylu lilaşîkîne sirrun ya leyte evkatuha tedum.

*** Gecenin mi yoksa gündüzün mü daha evla²⁹³ (hayırlı) olduğu, sorulursa cevap** olarak gecenin gündüzden daha evla (hayırlı) olduğu söylenir. Çünkü gece cennetten, gündüz ise cehennemden yaratılmıştır. Yani cennette hem karanlık hem de nur vardı. Allah nuru ve karanlığı toplayıp geceyi ondan yarattı. Bu cihetten cennette karanlık kalmadı. Cehennemde ise hem nur hem karanlık vardı. Nuru toplayıp gündüzü ondan yarattı. Yani, **[46a]** cehennemde hiç nur kalmadı. Bundan sonra gece cennetten gündüz de cehennemden çıktı. Gecenin daha evla olmasına bir delil de istiğfar mahali olup ayıpları örtücü olmasından dolayıdır. Gündüz ise perdeleri açıcıdır.

Muhakkîk ulemanın sözündendir:

²⁹³ Evlâ: Daha üstün/daha hayırlı/daha öncelikli.

Gece âşıklar için sırdır. Keşke gece vakti hep devam etse.

ودخی بر دلیل قطعی بودرکم کیجه عارفلر بازارکاهیدر. کوندز سوقیلر بازارکاهیدر. بر دلیل دخی بودرکم حضرت ابراهیم پیغمبر علیه السلام خلت سراینده نبوت خلعتتی کیجه کیدی ایدی. قال الله تعالى فلما جن عليه الليل رای کوکبا بو نسنه‌نک تسبیحی زمرسنده سمالره چقدی. ودخی ملائکه لری حرکتی کتوردیکی کیجه ایدی.²⁹⁴ کقوله تعالى فنادی فی الظلمات . [46b] ودخی حضرت موسی علیه السلام جبل طورده مست اولوب , اول جبلی رقصه کتوردیکی کیجه ایدی. کقوله تعالى فی القرآن العظیم وواعدنا موسی ثلاثین لیلة. ودخی حضرت فخر کائنات ومفخر موجودات وشفیع روجزا محمد المصطفی علیه السلامک قاب قوسین مقامنه واصل اولدیگی کیجه ایدی. کقوله تعالى سبحان الذي اسرى بعبدہ لیلا بیورلدی

مثنوی شریف:

ای شب جواز توروزخود باقیه ام تا روز قیامت یدمی می باشد.*

Ve dahî bir delili katî bûdirkim gece ‘ârifler bâzârgâhîdır. Gündüz sūkîler bâzârgâhîdır. Bir delili katî bûdurkim hâzreti İbrahîm Peyğamber (‘Aleyhi’s-Selâm) hûllet sarâyında nubüvvet hil’atinî gece giydî îdî. Kâle’l-Allah’u Te‘alâ felemmâ cenne ‘aleyhi’l-leylu reâ kevkebâ. Bû nesnenin tesbîhî zümresinde semâlara çıktı. Ve dahî melâikeleri harekete getûrdîgi gece îdî. Ke Kâvlihi te‘alâ fenâdâ fi’z-Zülümâtî [46b] ve dahî hâzreti Mûsâ (‘Aleyhi’s-Selâm) cebeli tûrda mest olup cebeli rakşa getûrdîgi gece îdî. ke Kâvlihi te‘alâ fi’l-Kur’âni’l-‘Azîm “Ve vâ‘adnâ Mûsâ şelâşine leyleten.” Ve dahî hâzreti fehrî kâinât ve mefharu mevcûdât ve şefî‘u rûcezâ Muhammed Mustafâ (‘Aleyhi’s-Selâm) kâbe kavseyn maķâmına vâşıl öldiği gîce îdî. Ke Kâvlihi Te‘alâ “sübhanellezî esrâ bi ‘abhi leylen” buyûrildi.

Mesnevi şerîf:

Ey şebcuvân tû ruzihud baķîya em tâ rûzi kıyâmet yed mîmî bâşed

* Gecenin daha evla (hayırlı) olmasına kati bir delil de gece ariflerin, gündüz ise, satıcıların pazarı olmasından kaynaklanır. Başka bir delil de de Hazreti İbrahim (a.s.) yalnızlık sarayında nübüvvet kaftanını gece giymiştir. Yüce Allah şöyle buyurdu: “Üzerine gece karanlığı basınca bir yıldız gördü.”²⁹⁵ Bu nesnenin hoş ezgisi göklere çıktı. Melekleri harekete getirdiği vakit gece idi. Yüce Allah’ın şu sözü gibi,

²⁹⁴ ب - گيجه ایدی

²⁹⁵ Enam, 6/76. [46a]

“Karanlıklar içinde nida etti.”²⁹⁶ [46b] Ve Hazreti Musa’nın (a.s.) Tur Dağı’nda mest olup dağın yerinden oynandığı vakit geceydi. Yüce Allah’ın şu sözünde olduğu gibi “Musa’ya otuz gece süre belirledik.”²⁹⁷ Kâinatın iftihar, varlığın övünç vesilesi, kıyamet günün şafaatçısı, Hazreti Muhammed Mustafa (s.a.v.)’in Kâbe Kavseyn makamına ulaştığı vakit geceydi. Yüce Allah’ın buyurduğu gibi, “Kulunu bir gece Mescid-i Haram’dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa’ya götüren Allah’ın şanı yücedir.”²⁹⁸

Beyit

ای شب جواز توروزخود باقیه ام تا روز قیامت یدمی می باشد.*

*Âşıklar için gece bir sırdır. Keşke onun zamanı uzasa.*²⁹⁹

قال النبي عليه السلام إن في الليل ساعة يوافقها رجل مسلم يسئله الله خيرا إلا أعطاه إيا وكان ذلك في ليلة صدق رسول الله وصدق حبيب الله تحقيق كيجه ايچنده بر ساعت واردكم قنقى مؤمن أول ساعته موافق كلسه، [47a] وحق تعالى حضرتلرندن نه حاجت طلب ايلسه، حاجتى مقبول أولور. أول ساعت هر كيجده واردر ديو بيورلدى. ودخى سعادتله افنديمز حضرتلرى بيوررلركم كيجه نك ايكى بخشى قالسه بر ملانكه دنيا سمانسه يعنى سماء أوله نزول ايدر وندا ايدرکم: هيچ حاجت طلب ايدر كيشى وارميدر؟ زيرا كم حاجتلى روا و قبول اولديعى زمان در ديو بيورلدى. ودخى سعادتله پيغمبريمز عليه السلام³⁰⁰ حضرتلرى بيوررلركم: اتم سزلك اوزرليكه اولسون. كيجه لرده قائم اولمق كم سزلردن أول كلان سلف صالحين اعمالنددر. وسزلرى أول جناب حضرت رب العالمينه يقين قليجيدر. وكناهلريكن دخى كفارتته سبيدر. ودخى بيوررلركم اتم سزلى كيجه لرده حضرت حقه طاعت ايتكمده سعى ايلييسز ديو.*

**Ḳāle’n-Nebiyu (‘Aleyhi’s-Selām) “İnne fîl leyli sâ’atun yuvâfkuhâ raculun muslimun yes’elullahu hayran illâ a’tâhu iyyahu. Ve kâne zâlike fî leyletin” şadeka resûlullah ve şadeka Ḥabibûllah. Taḥkîk gece içinde bir sâât vârdîrkim kanḳî mü’mîn ôl sââte muvafık gelse [47a] ve ḥaḳ te’alâ ḥazretlerinden ne ḥacet talep eylese, ḥaceti maḳbûl ôlûr. Ôl sâ’at her gecede vârdîr deyû buyûrildi. Ve daḥî sa’adetli Efendîmiz ḥazretleri Buyûrurlarkim gecenin îkî bahşî ḳalsâ bir melâike dünyâ semâsına ya’nî semâi evvela nuzûl eder. Ve nîdâ ederkim, hîc ḥacet taleb eder kîşî vârmîdîr. Zîrâkim ḥacetler revâ ve ḳabûl öldiği zamândir deyû*

²⁹⁶ Enbiya, 21/87. [46a]

²⁹⁷ Araf, 7/142. [46b]

²⁹⁸ İsra, 17/1. [46b]

²⁹⁹ Ayrıca bkz; Doğan, “Kur’an’ın Kalbi; 14. Yüzyıla Ait Bir Sûre-i Yâsîn Tefsiri,” s. 63.

³⁰⁰ ب: افنديمز

Buyûruldi. Ve dahî sa‘adetli peyğamberîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretleri buyûrurlar kim ummetin sîzlerîn üzerlerinize olsun gecelerze kaim olmakkim sîzlerzen evvel gelen selefî sâlihîn ‘amelindendir. Ve sîzlerî ol Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l-‘âlemîn yakîn kılıcıdır. Ve gûnahlarınızı dahî kefâretine sebebdır. Ve dahî buyûrurlarkim ummetin sîzler gecelerze hâzreti Hakka tâ‘at etmekte sa‘i eyleyesiniz deyû.

* Nebi (s.a.v.) *“Geceleyin Öyle bir zamân vâir ki Müslüman bir kişi O vakte rastlayıp [47a] Allah'tan dünyâ ve ahirete dair hayırlı bir şey dilerse Allah onâ dilediğini verir. Bû her gece böyledir”*³⁰¹ diye buyurdu. Allah’ın elçisi ve sevgilisi doğru söyledi. Efendimiz (s.a.v.) *“Gecenin bitmesine iki bölüm kaldığı vakit bir melek dünyânın birinci semâsına inip, hiç hacet talep eden kimse vâir mıdır? Hacetlerin kabûl olduğu vaktır.”*³⁰² Diye nida ettiğini buyurdu. Efendimiz (s.a.v.) Başka bir hadislerinde: *“Ümmetim! Geceler sizlerin üzerinize kaim olsun. Sizlerden önceki Selefî Sâlih’in amelindendir. Aynı zamanda sîzlerî ‘âlemlerin şâhibi olân Hâzreti Allah’a yakın kılıcı olup, gûnahlarınızın kefâretine sebeptir.”*³⁰³ Bir başka hadiste ise *“Ümmetim, Sizler gecelerde Hâzreti Hakk’a ibadet etmeye çalışınız.”*³⁰⁴ diye buyurmuştur.

[47b] زیرا کم افندیمز حضرتلری کیجه لرده اول قدر طاعتده اولورلر ایديکم مبارک قدم شریفلرینه شیش مستولی اولر ایدی. اصحاب کرام رضوان الله علیهم اجمعین حضراتلری خطاب ایتدیلر کم: یا رسول الله سزک کچمیش اولان و کلهجکده اولان کناهکزک کلیسی عفو و مغفرت اولنمشدر. نیچون بو مقدار تعب وجود ایدرسکز؟ دیو. سؤال ایتکلرنده افندیمز حضرتلری سعادتله بیوردیلر کم دائم کناهم عفو و مغفرت اولندی. لکن آخر شکرم قانیدر دیو بیوردی. اول ذات محترم عالمینده عالمره رحمت اولان افندیمز علیه السلام حضرتلری بویجه بیوردقلرنده بز بیچاره لرك احوالری نیجه اولور.*

* **[47b] Zîrâkim Efendîmiz hâzretleri gecelerze ol kadar tâ‘at olûrlar îdîkim mübârek kâdemi şerîflerîne şış mustevlî olûrlar îdî. Aşhâb-i kirâm (Rizvânillahi ‘aleyhim) ecme‘in hâzretleri hîtâb îtdîlerkim: “Ya Resûlallah sizîn geçmiş olân ve gelecek olân gûnahınızın kûllisi âf ve mağfîret olunmuştır. Niçûn bû miqdâr te‘ab vucûd edersiniz deyû suâl ettîklerinde Efendîmiz hâzretleri sa‘adetli buyûrdîlerkim**

³⁰¹ Müslim, *Salatu’l-Müsâfirîn*, 23. [46b] ve [47a]

³⁰² Hadis-i Şerif: Kaynağı bulunamadı: [47a]

³⁰³ Tirmizî, *De‘avât*, 101-102, Hadis no: 3549-3550. [47a]

³⁰⁴ Tirmizî, *De‘avât*, 101-102, Hadis no: 3549-3550. [47a]

daim gûnahım âf ve mağfîret òlundi. Lakîn âhîr şükrüm kânîdîr” deyû buyûrdî. Òl zat-ı muhterem ‘âleminde ve ‘âlemlere rahmet òlân Efendîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretleri bõylece buyûrduklarında biz biçarelerin ehvalleri nîce òlûr.

* [47b] Zira Efendimiz Hazretleri (s.a.v.) gecelerde, mübarek ayakları şişinceye kadar ibadet ederdi. Ashab-ı Kiram (Ridvânullahi ‘aleyhim ecmain) “*Ya Resûlallah sizin geçmiş ve gelecek günahlarınızın hepsi af ve mağfîret olunmuştur ne için vücudunuza bu kadar eziyet edersiniz.*” diye sorduklarında, Efendimiz Hazretleri (s.a.v.) şöyle buyururlar: “*Bütün günahım af ve mağfîret olundu lakin şükrüm fazla olsun.*”³⁰⁵ diye. O âlemlere rahmet olan, muhterem zat, Efendimiz Hazretleri (s.a.v.) bõyle buyurduklarında, biz çaresizlerin hâlleri nasıl olur?

ای کیجهلری غفلت ایله هبا ایدن کشیلر وای کندولرنی معصیت ایله ضایع ایدن کشیلر معلومکز
أولسونکم [48a] ایکی نفر کشیلر جهنمه کیروب احراق اولملزلر. بریسی بوکم کیجه لرده جناب حضرت الله
عظیم الشانک خوفندن تحاشی ایدوب تضرع ونیاز ایله کوز یاشین دوکنلر وبریسی دخی بوکم طریق غزاده
کوزجیلک ایدن وقرهغول بکلیان کشیلر. اکر طریق غزاده کوزجیلک ایتمک الیندن کلمز ایسه باری کیجه لرده نفسی
ایله غزا ایلسون. زیرا نفسیله اولان مجاهده غزای اکبردر دیو علماء محققین تحقیق ایتمش
*مثنوی شریف:

آب چشمه جامه شویدآب چشمه نامہ کناه شوید

زان آب که جامه شوید مشکى باید زان آب که نامہ شوید اشكى باید

Ey geceleri ğaflet ile hebâ eden kişîler! Ve ey gündüzleri ma‘şiyet ile zay eden kişîler! Me‘lûmunuz òlsunkim [48a] îkî nefer kişîler Cehenneme gîrûp ihrâk òlmazler. Birisi bû kim gecelerze Cenâb-ı hâzreti Allah-u ‘azîmu’s-şa’nın havfundan teħaşı îdûp tedarru’ ve niyâz ile gõzyaşı dõkenler. Ve birisi daħi bûkim tarîkî ğazâda gõzcilik eden ve kârakõl bekleyen kişîler. Eger tarîkî ğazâda gõzcilik etmek el‘inden gelmez îse bari gecelerze nefsi ile gaza eylesin. Zîrâ nefsi ile òlân muhade ğazai ekberzir. Deyû ‘ulemâi muhakķîkîn tahķik etmişlerzir.

Mesnevi-i şerîf:

Âb-ı çeşme câme şûyed, Âb-ı çeşme nâmei gunâh şûyed.

Zân âb ki çâme şûyed meşķî bâyed, Zân âbki nâme şûyed eşķî bâyed.

³⁰⁵ Buhârî, *Kitâb-u Tefsîr*, 48 (2). [47b]

* Ey geceleri gaflet ile heba edip gündüzleri günah ile geçiren kişiler! Biliniz ki [48a] iki çeşit insan cehenneme girip yanmayacaktır: Biri gecelerde Şanı Yüce Hazreti Allah'ın korkusuyla ona yalvarıp dua edip gözyaşı döken. Diğeri de savaşa gözcülük edip karakolda nöbet tutan kişidir. Eğer savaşa gözcülük etmek kişinin elinden gelmiyorsa bari gecelerde nefis ile mücadele etsin. Zira âlimler bu konu hakkında “nefis ile mücadele etmenin büyük savaş olduğunu” söylemişlerdir.

Beyit

Çeşme suyu elbise yıkar, göz suyu ise günah defterini.

*Elbise yıkamak için kullanılan suya misk, defter yıkayan suya ise gözyaşı lazım.*³⁰⁶

*والشمس تجرى لمستقر لها ذلك تقدير العزيز العليم*أول جناب حضرت رب العالمين جل شأنه كمال قوت وقدرتندن شمسه یعنی کونشه اوچیوز التمش درجه تقدير ايلمشدر. تا قرارگاهنه وارنجه [48b] اويله معلوم اوله كم اول اوچیوز التمش درجه اون ايكي برج ايدر. وسمالك بروجات صاحب اولديغي نظم كريمده ذكر وبيان بيورلدى. ³⁰⁷وشمسك اوچیوز التمش درجه سى ومنزلى محققدر. وأول اون ايكي برجك التسى برج شماليدر. التسى دخى برج جنوبى در. وهر برج اوتوز درجه دن اوچیوز التمش درجه ايدر. أول شمالى أولان بروجات حمل، ثور، جوزا، سرطان، اسد، سنبله وأول شمالى أولان برجلك حكملى یعنی وقتى وزم انلرى موسم بهار، مارت ونيسان ومايس وحزيران وتموز واغستوس

“*Ve’s-Şemsu tecri limusteğarri’l-Lehâ zâlike tağdîru’l-Azîru’l-âlîm.*” **Öl Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) kemâli kuvveti ve kudret’inden şemse ya’nî gûneşe ûçyûz altmîş derece tağdîr eylemiştir. Ta qarargâhına vârinca. [48b] Öyle me’lûm ola kim öl ûçyûz altmîş derece on îkî bûrç eder. Ve semâların bû bûrucat şâhibi öldiği nazmi Kerîmde zîkr ve beyân buyûruldi. Bismi’l-Lahi’r-Rahmânir-Rahîm “Ve’s-Semâi zâtî’l-Burûc” diye buyuruldu. Ve Şemsin ûçyûz altmîş derecesi ve menzili muhaqqaktır. Ve öl on îkî bûrucun altisî bûrucu şimâlîdîr. Altisi dahî bûrucu cenûbîdîr. Ve her bûruc ôtûz dereceden ûçyûz altmîş derece eder. Öl şimâlî olân bûrucat hamel şevr cevzâu serañân esed sunbûla ve öl**

³⁰⁶ Ayrıca Bkz; Doğan, “*Kur’an’ın Kalbi; 14. Yüzyıla Ait Bir Sûre-i Yâsîn Tefsiri,*” s. 65.

³⁰⁷ ب + بسم الله الرحمن الرحيم والسماء وذات البروج ديو بويرلدى

şimâlî olân bûrçların hukumlerî ya'nî vaqtî ve zamânlarî mevsimi bahâr mart ve nîsân ve mayıs ve hazîrân ve temmuz ve ağustos.

* “Güneş de kendî yörüngesinde akıp gitmektedir. Bu muflâk güç sâhibi, haqqıyla bâlen Allah'ın taqdîri(düzenlemesi)dir.”³⁰⁸ O ‘âlemlerin sahibi, Şanı Yüce Hazreti Cenab-ı Allah, tam kuvvet ve kudretinden, güneş kendi karargâhına varınca kadar, ona üç yüz altmış derece takdir eylemiştir. [48b] Üç yüz altmış derecenin de on iki burç ettiği bilinsin. Ve göklerin bir takım burçlardan meydana geldiği, Nazm-ı Kerîm’de, (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla) “burçlarla dolu göğe and olsun.”³⁰⁹ şeklinde zikir ve beyan buyruldu. Güneşin üç yüz altmış derecesi ve menzili muhakkaktır. O on iki burcun altısı Kuzey Burcu’dur altısı da Güney Burcu’dur. Ve her bir burç otuz dereceden, üç yüz altmış derece eder. Kuzey Burçları: Koç, Boğa, İkizler, Yengeç, Aslan, Başak. O Kuzey Burçları’nın hükümleri, yani vakit ve zamanları bahar mevsimidir: Mart, Nisan, Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos.

وأول التي جنوبى أولان برجل ميزان، عقرب، قوس، جدى، دلو، حوت. وبو التي جنوبى برجل دحى فصل [49a] كوز وشدتى شتا وقتلرينه كلان بروجاتندى. وأول اون ايكى برجمزك هر برى مارالبیان اوتوز درجه دن اوچيوز التيمش درجه ايتيمش ايدى. وأول اوچيوز التيمش درجهك هر برندن بأمر الله تعالى كل يوم شمس أول بروجات درجه لرك برندن طلوع ايدر. نتكم قرآن كريم الشانده ذكر وبيان بيوريان أول قيامت كوني ظهورينه كلنجيه دكين أول زمان منازل تمام أولور. نتكم بيورلدی قال الله تعالى في القرآن الكريم رب المشارق والمغرب ديو بيورلدی. يعنى أول اون ايكى برجل اوچيوز التيمش درجه سى درجه مشرق ودرجه مغربدر. وكل يوم يعنى هر كون شمس أول بروجات درجاتلرينك برندن طلوع ايدر. وبرندن دحى غروب ايدر. وبر سنه ده أول اون ايكى برجى دور ايدوب [49b] تمام ايدر بقدرة الله تعالى. ويحكم امره. ينه أول شمس أولكى برجل درجهسندن أول بروجلى دور حركته باشلر. تا أول قيامت كوني ظهورينه دكين.*

* Ve ol altî cenûbî olân bûrçlar mîzân, akrep, kavs, cedi, deliv, hut. Ve bû altı cenûbî bûrçlar dahî faşli [49a] güz ve şiddetî şitâ vaqitlerîne gelen bûrucâtandır. Ve ol on ikî bûrucumuzın her biri mârâlbeyân otûz dereceden üçyûz altmış derece etmiş idî. Ve ol üçyûz altmış derecenin her birinden biemri’l-Lahi te‘alâ kûlli yevmin şems ol bûrucat derecelerinin birinden tûlû‘ eder. Nitekim Kûr’ânı Kerîmü’s-Şanda zikr ve beyân buyûrulan ol kıyâmet gûnü zâhırine gelinceye dekîn, ol zamân menâzili temâm olûr. Nitekim buyûruldi kâle’l-Allah’u

³⁰⁸ Yasin, 36/38.

³⁰⁹ Buruc, 85/1. [48b]

te‘alâ fîl **Qur‘âni‘l-Kerîm rabbu‘l-Meşrîkî ve‘l-Meğaribi** deyû buyûruldi. Ya‘nî **öl** on **îkî bûrucun üçyûz altmış derecesi**, derece-i meşriğ ve derece-i meğripdir. Ve **ķülle yevmin, ya‘nî hergûn şems öl bûrucat deracatlarını birinden tûlû‘ îder**. Ve birinden dahî ğurûb îder. Ve bir senede öl ön **îkî bûrucu devir îdûp [49b] temâm îder**. Bi **ķudretillahi te‘alâ ve yeķkumu emruķu**. yine öl şems evvelki bûrcun derecesinden öl bûrķları devr ģarekete başlar. Ta öl **ķiyâmet ğünü zuhûrunda dekîn**.

* O altı Güney Burķları: Terazî, Akrep, Yay, Oğlak, Kova, Bâlık. Bu altı Güney Burcu‘da **[49a]** sonbahara ve şiddetli kış vaktine kalan burķlardır. O on iki burcumuzun her biri otuz dereceden üç yüz altmış derece olmuş olur. Ve Güneş, Allah‘ın emriyle her ğün o burķların birinden doğar. Nitekim Kur‘an-ı Kerim‘de zikir ve beyan edilen kıyâmet ğünü meydana gelinceye kadar menziller tamamlanır. Yüce Allah Hazretleri Kur‘an-ı Kerim‘inde, “*O iki doğunun ve iki bâtının rabbidir.*”³¹⁰ diye buyurdu. Yani o on iki burcun üç yüz altmış derecesi doğu ve batı derecesidir. Yani Güneş her ğün on iki burcun derecelerinden birinden doğar ve birinden batır. Ve Allah‘ın kuvveti ile kıyâmet ğünü oluncaya kadar senede on iki burcu devredip **[49b]** tamamlar. Ve tekrardan ilk burcun derecesinden, burķların devir hareketine başlar.

ذلك تقدير العزيز العليم یعنی بونی بویلجه خلق ایلدکی أول قوت قدرت صاحبی أولان الله عظیم الشان جل وعلا نك كمال قوت و قدرتندن تقدیرلریدرکم عدمدن خلق ایلدکی مخلوقلرین مصلحتلری تمام أولمغیچون. **وعند بعض المفسرين** استقرار شمس أول قیامت کوننده درکم یعنی أول قیامت ایامی ظهور ایده أول زمان شمس بر اراده قرار قیله اندن صکره شمسك دور و حرکتی بامر الله تعالی منع بیوریله. یعنی ضیاسی کیده. نوری هیچ قالمیه. قابقره قله. کقوله تعالی إذا الشمس کورت بیورلدی.

“**Zâlîke taķdîru‘l-Âzîzi‘l-Âlîm.**” Ya‘nî bunu böylece ģalk eyledîki öl **ķuvvet ķudret şâķibi olân Allah-u ‘azîmu‘ş-ş’a’n celle ve ‘alânîn kemâli ķuvveti ve ķudretinden taķdîrlerîdîrki, Âdemden ģalk eyledîgi maķlûķların maşlahâtları temâm olmak îcûn ve ‘inde be‘zî müfessirin istîķrarı şems öl ķiyâmet ğünündedir kim, ya‘nî öl ķiyâmet eyyâmîz-Zuhûr ide. Öl zamân şems bir arada ķarar kıla õndan sõnra şemsin devri ve ģareketi biemrillahi te‘alâ men‘ buyûrule. Ya‘nî ziyâsi ğide. Nuri hîç ķâlmaya kapķara ķâle. Ke Ķavlihi Te‘alâ “*ize‘ş-şemsu kuvvirat*” buyûruldi.**

³¹⁰ Rahman 55/17. [49a]

“Bu, mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah’ın takdiridir.”³¹¹ Yani, bunu bu şekilde yaratması, o kuvvet kudret sahibi olan, Şanı Yüce Allah’ın, yoktan yarattığı mahlûkların maslahatlarının tamamlanması için, kemali kuvveti ve kudretinin takdirleridir. Bazı müfessirlere göre Güneş’in durması, kıyamet günündedir. Yani kıyamet günü meydana geldiği zaman, Güneş durmuş olur. Ondan sonra Güneş’in devir hareketi, Yüce Allah Hazretlerinin emriyle engellenir. Yani ışığı gider nuru hiç kalmaz kapkara olur. Yüce Allah Hazretlerinin buyurduğu gibi, “Güneş, dürüldüğü zaman.”³¹²

وعند بعض المفسرين مستقر شمس تحت العرشه درکم [50a] روى عن ابو ذر يعنى ابو ذر رضى الله عنه روايت ايدر كم بر كون رسول الله عليه ³¹³ السلام حضرتلرينك حضور سعادتلرينده ايدم. أول ائناده شمس غروب ايتدى. پيغمبريمز عليه السلام حضرتلرى بكا خطاب بيورديلركم : يا ابا ذر بيلورمسك شمدى شمس قنغى محله واردى ديو. بن دخى جواب ايتدمكه: يا رسول الله خالقى أولان الله عظيم الشان بيلور. وانك رسولى بيلور ديدكده. افنديمز عليه السلام حضرتلرى سعادتله بيورديلركم , قچنكم شمس غروب ايدر. عرش التنه وارر. وانه حضرت خالقنه سجده ايدر. تا كندويه دستور أولنجيه دكين. مستقر شمس أول موضعدر. چون كندويه دستور بيورديلور ينه كيرو وارر مشرقدن طلوع ايدر.

* **Ve ‘inde be‘zı mufessirîn müsteğarru şems tehte’l-Ârştedir kim. [50a]** Ruviye ân Ebû Zerrin. Ya’nî Ebû Zer (r.a) rivâyet edëkim “*Birgûn Resûlullah (‘Aleyhi’s-Selâm) hazretlerinin huşûşi sa‘adetlirinde îdîm. Ôl esnâda şems ğurûb ettî. Peyğamberîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hazretleri banâ hîfâp buyurdularkim: Yâ ebâ Zer bîlûrmîşin? şimdî şems kaçğı mahalle vârdî deyû. Ben dahî cevâb ettîmki ya Resûlallah Hâlîk ôlân Allah-u ‘azîmu’s-şâ’n bîlûr. Ve ônîn Resûli bîlûr. Dedikte buyurdularkim Efendîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hazretleri sa‘adetli buyûrdîlerkim kaçân kim şems ğurûb îder ‘arş altına vârr. Ve onda hazreti Hâlîkına secde îder. Tâ kenduye destûr ôlunceye dekîn. Müsteğarri şems ôl mevdiâdir. Çün kenduye destûr buyûrulur. Yine geru vârr. Meşrikten tulû‘ eder.*

* Bazı müfessirlere göre, güneşin durması arşın altındadır. [50a] Ebu Zer (r.a.)’den rivayet edildi ki, “Bir gün Allah’ın Elçisi (s.a.v.) Hazretlerinin huzurundaydım. O esnada Güneş batıyordu. Peygamberimiz (s.a.v.) Hazretleri bana hitaben, ‘Ya Eba Zer! Bilir misin Güneş şimdi hangi mehalle vardı?’ Ben cevaben: “Ya Resûlallah yaratan Yüce Allah Hazretleri ve onun Resul’ü bilir dediğimde, Efendimiz

³¹¹ Yasin, 36/38.

³¹² Tekvîr, 81/1. [49b]

(s.a.v.) Hazretleri saadetle buyurdular ki, ‘Güneş batar arşın altına varır. Orada kendisine izin verilinceye kadar yoktan yarattığı mahlûkların maslahatları tamam olması için, Hazreti Halik’ına secde eder. Güneşin karar kılacağı yer orasıdır.’ Kendisine destur verilince yine doğudan doğar.³¹⁴

چون روی ارضه عصیان کثرت اوزرینه اوله وفسق وفساد دخی [50b] ظاهر اوله. وامر معروف ونهی عن المنکر کتورلمز اولور. اول زمان شمس تحت العرشه سجده ایدر ایکن بر کیجه مقداری دستور الهی بیورلمیه. اول اثناده قمره دخی فرمان الهی بیوریله. اول دخی انده واره ایکیسی سجده ایده لر. ینه دستور بیورلمیه. واول کیجه نک اوزونلغی اوچ کیجه مقداری اوله. مجتهدیندن اولنلر او یخودن او یانه لر. یعنی آگاه اولوب ابدستلرین آله لر. وظیفه حاللری اولان صلوٰة مفروضه لرین ادا ایده لر. ینه صباح اولمیه. چیقہ لر سمایه نظر ایده لر. کوره لرکم بتون کواکب یرلو یرنده دوررلر. کندو کندو لرینه تفکر ایده لر که عجا بز لر او یخودن تیزجکمی او یاندق دیو. ینه کیرو خلوتلرینه کیره لر نمازیله وتلاوت قرآن ایله مشغول اوله لر.

Çün ruyi erzde isyan kesrat ûzerîne ôla. Ve fîşk ve fesâd dahî [50b] zâhır ôla. Ve emri me ‘rûf ve nehi anî’l-münker getirulmez ôlûr. Ôl zamân şems tehte’l-Ârşda secde eder iken bir gece miqdârı destûr ilâhîyi buyûrulmaya. Ôl esnada kamer dahî fermânî ilâhî buyûrula ôl dahî ôndan vera ikîsi dahî secde îderler. Yine destûr buyûrulmaya ve ôl gecenin uzunluğu üç gece miqdârı ôla. Müctehid ôlânlar uykudan uyanalâr. Ya ‘nî agah ôlup âbdestlerini âlaler ve vazîfe-i hâlleri ôlân Şalât-ı mefrûzalarını edâ edeler. Yine şabâh ôlmaya. Çıkarlar Semâya nazar îdeler görelerkim bütün kevâkip yerli yerinde dururlar. kendu kendîlerine tefekkür îdeler. Âcaba bizler uyğudan tezcecik mi uyandık? Deyû yine geru halvetlerine gireler. Namaz île ve tilaveti Kur’ân ile meşğûl ôlaler.

“Ne zaman ki yeryüzünde isyan çoğalır, bozulma ve doğru yoldan sapmalar [50b] meydana gelir, iyilik emredilmeyip kötülükten sakındırılmadığı o zaman Güneş arşın altında secde ederken, kendisine bir gece miktarı izin verilmez. O esnada Ay’a da emir buyurulur. O da oraya varır, ikisi secde ederler. Yine izin verilmez. O gecenin uzunluğu üç gece miktarı olur. Müctehit olanlar uykudan uyanırlar. Abdestlerini alıp farz olan namazlarını eda ederler. Yine sabah olmaz. Çıkıp gökyüzüne bakarlar. Bütün yıldızları yerli yerinde görürler. Kendi kendilerine ‘Acaba bizler erken mi uyandık?’ diye düşünürler. Yine halvetlerine geri dönerler. Namaz ve Kur’an tilaveti ile meşgul olurlar.

³¹⁴ Buhârî, *Bedü’l-Halk*, 4; Tirmizî, *Tefsir*, 37. [50a]

ینه صباح اولمیه. وینه کیرو وطرشه چیقہ لر [51a] و سمایه نظر ایده لر. ینه کواکبلر یرلو یرنده طورر کورهلر. ینه تفکر ایده لرمک صلاتمزی عجا نقصانمی قلدق. ویاخود تلاوت قرآن عظیم الشان از می ایلدک. ویاخود بی وقت ارکنمی او یاندق دیو دورلو دورلو تفکر ایده لرمک. ینه صباح اولمق بلمیور بو نه احوالدر دیو تعجبدہ اوله لر. وینه خلوتلرینه کیره لر کندو حاللرینه مشغول اوله لر. ینه خلوتلرندن چقوب سمایه نظر ایده لر. ینه کواکب لر یرلو یرنده دورلر. اول وقت بیله لر کم اول خوف اولنان قیامت کونی قریب کلمش دیو اندن بری برلرینه اخبار ایلیهلر. ومسجدلره جمع اوله لر.³¹⁵ زاری قیله لر و بکا ایدوب جناب رب العالمینه نیازده اوله لر.*

Yine şabâh olmaya ve yine geru taşra çıkalar [51a] ve semâya nazar îdeler yine kevakibler yerli yerinde durur göreler. Yine tefekkür îdeler kim Şalâtümüzü acaba nuşşânmi kıldık? Ve yâhût tîlaveti Kur'ânı 'azîmüş az mi eyledik? Ve yâhût bi vakit erken mi uyandık? Deyû fûrlû furlu tefekkür îdelerkim yine şabâh olmak bilmeyor. Bû ne ehvâldir deyû te'accupte ôlaler. Ve yine hâlvetlerine gireler kendi hâllerine meşgûl ôlaler. Yine haberlerinden çıkıp semâya nazar îdeler yine kevakibler yerli yerinde dururlar. Ôl vakit bûlelerkim, ôl havf ôlunan kıyâmet gûnü qarîb gelmiş deyû onda birbirlerine ihbâr eyleyeler. Ve mescidlere cem ' ôlaler. Zarî kîleler ve bekâ îdûp Cenâb-ı Rabbi'l- 'âlemîne niyâzda ôlalar.

Yine sabah olmaz. Tekrar dışarı çıkıp [51a] gökyüzüne bakarlar yıldızlar yerli yerinde olduğunu görüp “Acaba namazımızı eksik mi kıldık veya şanı Yüce Kur'an'ı az mı okuduk? Veya erken mi uyandık?” diye türlü türlü şeyler düşünürler. Yine sabah olmak bilmez. Bu ne hâldir, diye şaşırırlar. Yine تنها yerlerinden çıkıp gökyüzüne bakarlar. Ancak yıldızları yine yerlerinde olarak görürler. O zaman bilirler ki o korkulan kıyamet günü yakındır. O zaman birbirlerine haber verip mescitlere toplanırlar. Ağlayıp Yüce Allah Hazretlerine yalvarıp niyazda bulunurlar.

چون اوچ کیجه مقداری اوله. اول جناب حضرت رب العالمین جل شأنه شمس ایله قمره امر بیوروب [51b] کیرو مغربه واروب مغربدن³¹⁶ طلوع ایلیهسکز دیه شمس ایله قمر بکا ایده لر. بیله لرمک اول قیامت کونی یقین کلمش اوله. وشمس قمرک زارلغندن اهل سماوات وعرش اعلائی کتورن ملانکه مقربین لر دخی بکا ایده لر.* وشمس ایله قمر دخی مغربدن طلوع ایده لر. و اول زمان منادیلر ندا ایده لرمک: یا ایها الناس ان الشمس و القمر قد طلعهما من المغرب دیو منادیلر ندا ایده لر. اندن خلانق سمایه نظر ایدوب کوره لرمک³¹⁷ شمس ایله قمرک ضیا ونوری کتمش قابقره قالمش. نورلری بامر الله تعالی زائل اولمش وایکیسی بر ارایه جمع اولمش. نتکم بیورلدی قال الله تعالی وجمع الشمس والقمر

³¹⁵ ب: واروب

³¹⁶ ب: وارملر ومغربدن

³¹⁷ ب - اندن خلانق سمایه نظر ایدوب کوره لرمک

“Çün ûç gece miqdârı òla, òl Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l- ‘âlemîn (Celle Şânuhu) şems ile kamere emir buyûrûb [51b] gîrû mağrîbe vârip mağripten tûlû ‘ eyleyesiniz diye şems ile kamer bukâ ederler. Bîleler kim òl kıyâmet gûnü yekîn gelmiş òla ve şems kamerin zarlığından ehli semâvat ve ‘arşı a‘lâ’yı götüren melâikei muğarribinler dahî bukâ ideler. Ve şemş ile kamer dahî mağripden tûlû ‘ ideler. Ve òl zamân münâdîler nîdâ idelerkim ya eyyühennâsu inne’ş-Şemse ve’l-Kamera kad tale ‘ahumâ minel mağrib deyû munâdîler nîdâ ideler. Ondan hâlâyık semâya nazar idûp görevlerin şems ile kamerin ziya ve nuri gitmiş kapkara kâlmışler. Nurları bi emrillahi te‘alâ zâil olmuş. Ve ikîsi bir araya cem ‘ olmuş.” Nitekim buyûrıldı kâle’l-Lahu Te‘alâ **“Ve cumi ‘a şemsu ve’l-Kamer.”**

Üç gece miktarı olunca Yüce Allah Hazretleri, Güneş ve Ay’a [51b] geri batıya varıp batıdan doğunuz, diye emir verir. Güneş ile Ay ağlayıp kıyamet gününün yaklaşmış olduğunu anlarlar. Güneş ve Ay’ın inlemelerinden dolayı, gök ehli ve Arş-ı ‘Alâyi³¹⁸ taşıyan melâikei mukarribinler dahi ağlarlar. Güneş ve Ay batıdan doğarlar. O zaman münadiler, “Ey insanlar! Muhakkak ki Güneş ve Ay batıdan doğdu.” diye, nida ederler. O zaman halk gökyüzüne bakıp Yüce Allah Hazretlerinin emri ile Güneş ve Ay’ın bir araya toplanmış olduğunu, nurunun sönüp gitmiş, kapkara kalmış, olduklarını görürler”. Nitekim Yüce Allah Hazretleri, “Güneş ve Ay bir araya getirildiği zaman...”³¹⁹ diye buyurdu.

پس دنیا اہلی بکا ایدوب زاری قیلہ صلحادن اولان کمسنہ لک بکالری فائدہ ایدہ. وعاصیلرک بکالری فائدہ ایتمیہ. بلکہ حسرتلری مزداد [52a]³²⁰ اولہ. چون شمس ایلہ قمر وسط سمایہ وارہ لر. اول زمان اول جناب حضرت رب العالمین جل وعلا جبریل علیہ السلامہ امر بیوروب کلوب قنادیلہ کیرو دوندورہ. ومغربہ کتورہ ومغربہ بر قیو وار. اول قیویہ باب توبہ دیرلر. وأول قیونک انی یتمش سنہ لک منزل دیو خبر بیورلدی. شمسی اول قیودن طولندورہ. اندن دخی اول توبہ قیوسنی بند ایدہ لر. غیری هیچ کمسنہ نک عند الله توبسی مقبول اولمیہ. اندن صکرہ ینہ شمس ایلہ قمر اولکی کبی مشرقدن طلوع ایدوب مغربدن غروب ایدہ. اندن صکرہ چوق زمان کچمیوب اول قیامت کونی ظہور ایلیہ.³²¹*

Pes dünyâ ehlî bukâ idûp zarî kıle şulehâdan ôlân kimselerin bukâlâri fâide ide. Ve ‘asîlerin bukâlari fâide etmeye. Belki hasretleri müzdâd [52a] òla. Çün şemş

³¹⁸ Kur’an ve hadiste ilâhî hükümranlık ve taht anlamında kullanılan bir terim. Bkz; Yavuz, Yusuf Şevki, “Arş”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1991, III, s. 406-409.

³¹⁹ Kıyâme, 75/9. [51b]

³²⁰ ب: زیادہ

³²¹ ب: ایدر

île kamer vesafî semâya vâraler. Ŗl zamân Ŗl Cenâb-ı hażreti Rabbu'l-âlemîn celle ve 'alâ Cibrîl ('Aleyhi's-Selâm)'a emir buyûrup gelup kanâdiyle geru döndüre ve meğribe getire. Ve mağripte bir kapû vâr. Ŗl kapıya bâbû tevbe dîrler. Ve Ŗl kapının eni yetmiş senelik menzîl deyû haber buyûruldi. Şemsi Ŗl kapıdan dölundura Ondan dahî Ŗl tevbe kapûsunu bend îdeler. Ve ğayrî hîç kimsenin 'indellah tevbesi maķbûl Ŗlmaya. Ondan sŖnra yine şemşi île kamer evvelki gibî meşriķten tûlû' îdûp meğripden ğurûb ide. Ondan sŖnra çŖķ zamân geçmeyip Ŗl kıyâmet ğûnî zuhûr eyleye.

O zaman dünya ehli, ağlayıp yalvarır yakarır. Ŗ günde sadece salih kişilerin ağlamaları, fayda verir. Asilerin ağlamaları ise fayda vermediği gibi hasretleri, belki daha ziyade [52a] olur. Güneş ve Ay semanın ortasına varırlar. O vakit Yüce Allah Hazretleri, Cebrail (s.a.v.) Hazretlerine emir buyurur. Ve onları kanatlarıyla geri dönderip batıya getirir. Batıda, eni yetmiş senelik "Tevbe" kapısı adında bir kapının var olduğu rivayet olunur. Güneş o kapıyı kaplar. Daha sonra tevbe kapısı kapanıp ondan sonra hiç kimsenin Allah katında tövbesi kabul olmaz. Sonra tekrar Güneş ile Ay doğudan doğup batıdan batarlar. Bunun ardından fazla zaman geçmeyip kıyamet günü meydana gelir."³²²

والقمر قدرناه منازل حتى عاد كالعرجون القديم يا محمد رسولم احمد بز عظمت شانمز ايله قمره منزللر تقدیر ایلدک. یعنی أول قمره تقدیر أولنان منزللر [52b] یکرمی سکز منزلدر. المراد من منازل القمر وهی ثمانية وعشرون کوکبا من اطراف البروجات. یعنی بروجات اطرافنده یکرمی سکز کوکبدر. أول کوکبلرک دوری وحرکتلری دوری فلک ايله در. کندولرنده سبعة سیاره کبی حرکت یوقدر. وأول یکرمی سکز کوکبلر بونلدر: وبو اسمالر ايله تسمیه أولنمشلدر. شرطین، بطین، طرفه، صرفه، شوله، بلده، قلب، ثریا، نثره، زراع، هنعه، هقعه، ذبانا، إکلیل، عوا، نعايم حوقه، شعرا، نیر، سعد، ذابح، رشاء، غفره، مقدم، مؤخر، دبران، سعد الزابح وسعد السعود

“Ve'l-Kamera ķaddernâhu menâzîle hattâ 'âde ke'l-'Urcûni'l-Ķadim.” Yâ Muħammed! Resûlüm Aħmed biz 'azameti şânîmız île ķamere menziller taķdîr eyledîk. Ya'nî Ŗl ķamere taķdîr Ŗlunan menzîller [52b] yigirmî sekiz menzildir. el-Murâd min menazili'l-Ķamere ve hiye şemâniyete ve 'işrûne kevkeben min eṭrafi'l-Bûrucat. Ya'nî bûrucat etrafında yirmi sekiz kevâkıbdır. Ŗl kevâkıblerin

³²² Hadis-i Şerif: Kaynağı bulunamadı. [50a]'dan başlayıp [52a]'ya kadar beş sayfa süren uzunca bir Hadis-i Şerif.

devir ve hareketleri devri felek îledir. Kendulerinde seb‘ayi seyyâra gibî hareket yōktur. Ve  l yirmi sekiz kevâkibler b nlardır. Ve b  esm lar ile tesmiye  lunmi lerdir.  artayn, be in,  arfe,  arfe,  evle, belde,  albe,   reyya, ne ura z r ‘ hene  he a   eb n , ik l l, ‘av , ne‘ yim,  ev a,  e‘r , neyir, se‘id, z bi , re  ,  afrah, mu addem, mue  ar, deber n, se‘adu‘z-z bi , ve se‘adu‘s-su‘ d.

“Ayın dola ımı i   n de kon k yerleri (evreler) belirledik. Nihayet o, e rilm   kuru hurma dalı gibi olur.”³²³ “Ya Muhammed, Sevgili Ahmet! Biz b y k  anımız ile Ay’a da [52b] yirmi sekiz tane konak yerleri takdir ettik.” Bu konak yerlerinden ama  bur ların³²⁴ etrafındaki yirmi sekiz yıldızdır. O yıldızların devir ve hareketleri y r ngenin devri ileler. Kendilerinde seb‘a-ı seyyare³²⁵ gibi hareket yoktur. O yirmi sekiz yıldız  unlardır:  arteyn, Betin, Darfe, Sarfe,  evle, Belde, Kalb, S reyya, Nesura, Z r ‘, Henea, Hekae,  ebena,   l l, Ava, Neayim, Hevka,  e  ra, Neyir, Se d, Z bi , Re  ,   fra, Mukaddem, Muahhar, Deberan, Seadu‘z-Zaci ve Seadu‘s-Suud.

وقمرک یکرمی سکز منزلی  لوب  ل منزلله کجه محاق دوشر. المحاق في اللغة یعنی لغتده محاق هر ا ک آخر کجه سنه دیرلر. ويقال المحاق یعنی آخر شهر اليوم ويوم ما حق [53a]  دید ای وما حق الصيف  دة ايام حاره یه د ی دیرلر. وبرقوله کجه ک ثلث ا یرینه د ی دیرلر محاق دوشر. یعنی کجه  ک ثلث ا یر  لور  ل سلح کجه سی قمر د ی غر  هلاله تحویل ا در. یعنی غر   لور  ول قدیم عرجون ک ی  لور کم عرجون دیو. عربده  ول خرما سلقمینک د ینه دیرلر. یعنی مراد  لدرکم خرما سلقمینی کسجک تمام کسمزلر بر مقدار د یندن  لقرولرکم ریح اسوب  ل اغاجی قورتمسون دیو.  ل باقی قلانه عرجون دیرلر.  ل عرجوم روزکار ا له قورر. ا ری یعنی ی  ک ی  لر.  ل جناب حضرت رب العالمین هلال غر  قمری آکا تشبیه بیوردی.*

***Ve  amerin yirmi sekiz menzili  lup  l menzillere gece me   k d  er. el-me   ku fillu ati ya‘n  lu atte me   k her ayın   ir gecesine dirler. Ve yu   l‘l-Me   ku. Ya‘n    ir  ehri el yevme ve yevme m  ha  a [53a]  ed d ey ve m  ha  a’s-say  i  iddeti eyy mi  arraye da  i dirler. Ve bir  avilde gecenin  ulu i   irine d   i derler me   k d  er. Ya‘n  gecenin   l  i   iri    r  l seli  gecesı  amer da  i  urrai hilale te   l ider. Ya‘n   urra    r.   l  adim ‘urc n gib     r kim, ‘urc n dey  arabda   l  urm  salkımını dibine derler. Ya‘n  mur d**

³²³ Yasin, 36/39.

³²⁴ G ne in bir yılda takip etti i d   n len y r ngenin i lerinden ge ti i belli sembollerle g sterilen on iki takımyıldızdan her biri. Bkz; Demirci, K r at, “Bur ”, * ıyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1992, VI, s, 421-422.

³²⁵ Seb‘a-i Seyyare: Yedi Gezegen

öldurkim, ħurmâ salkimînî kesecek temâm kesmezler. Bir miqdâr dîbinden alıkorlarkim, rîh esûb ôl ağacı kûrutmasûn deyû. Ôl baķî kalanâ ‘urcûn derler. Ôl ‘urcûn ruzgar île kûrur. Eğri ya‘nî yâ y gibî ôlûr. Ôl Cenâb-ı ħazreti Rabbu‘l-‘âlemîn hilâli ġurrai ķameri onâ teşbih buyûrdî.

*Ayın yirmi sekiz menzili vardır. Bu menzillere gece meĥaķ düşer. Meĥaķ lûgatte her ayın son gecesi demektir. Sıcaklığın [53a] şiddetli olduğu günlere de denir. Bir görüşe göre gecenin sonunun üçte birine derler. Meĥaķ düşer. Yani gecenin sonu olur. Her ayın son gecesi ay parlak hilale dönüşür. “Urcunil ķadîm” (eğrilmiş kuru hurma dalı) gibi olur. Urcun, Araplarda hurma salkımının dibine derler. Kasıt şudur: Hurma salkımını kesen kişi, tamamını kesmez ki rüzgâr esip ağacı kurutmasın. Geri kalan kısmına urcun derler. O urcun rüzgâr ile kurur yay şeklini alır. Yüce Allah Hazretleri, parlak hilali ona benzetmiştir.

لا الشمس ينبغي لها أن تدرك القمر ولا الليل سابق النهار وكل في فلك يسبحون يا محمد حبيبم احمد نه شمسده واردرکم قمره ایریشه. [53b] ونه لیله واردرکم نهاره ایریشه. یعنی بربرلرنی اردنجه طلوع وغروب ایدرلر. تا اول قیامت کوننه کلنجیه دکین. چون اول قیامت قریب اوله, اول زمان شمس ایله قمر بر ارایه جمع اوله لر. نتکم قرآن کریمده بیورلدی. معنای ایه کریمه بویله اوله کم یعنی شمسده یوقدرکم نوری قمر اوزرینه غالب اوله.³²⁶ یعنی کیجه هیچ بولنمیه بلکم آی کیجه ایدیر. شمس کوندز ایدیر. ودخی لیل ایچون یوقدرکم نهاره بولنمیه. بلکم شمس ایله قمر ولیل ایله نهاره یرلو یرنده طوره. تا اول قیامت کونی ظهور ایدينجیه دکین. وكل في فلك يسبحون. یعنی هر بریسی شمسدن وقمردن ودخی کواکبلردن فلکلرده یوزرلر. یعنی شویله کم بالق صو ایچنده یوزر کی.*

“Le’ş-şemsu yenbeğî lehâ en tudrike’l-ķamera ve’l-leylu sâbiku’n-nehâr ve ķûllûn fî fulki’y-Yesbeĥûn.” Yâ Muĥammed! ħabîbim Aĥmed ne şemşde vârdîr kim ķamere irişe. [53b] Ve ne leyilde vârdîr kim nehâre irişe. Ya‘nî birbirlerinin ardınca tûlû‘ ve ġurûb îderler. Tâ ôl kıyâmet ġûnüne gelinceye dekîn. Çün ôl kıyâmet karip ôle. Ôl zamân şemş île ķamer bir araya cem‘ ôlaler. Nitekim Ķur‘ân-i Kerîm’de buyûruldî. Ma’nâyı Âyeti Kerîmeye böylece ôlakim. Ya‘nî şemşde yôĥtur kim, nuri ķamer ûzerîne ġâlib ôla. Ya‘nî gece hîç bûlunmaya. Belkim ay gece adıdır. Şems ġündüz adıdır. Ve dahî leyl içûn yôĥtur kim nehâr bûlunmaya. Belkim Şemş île ķamer ve leyl île nehâr yerlû yerinde dura. Tâ ôl kıyâmet ġûni zûĥûr edînceye dekîn. Ve ķûllûn fî feleki’y-Yesbeĥûn. Ya‘nî her

³²⁶ ب + یعنی کیجه کیده وجمله اوقات کوندز اوله

nûrîna noqşân geldî. Ve hattâ kamerin on üçinci ve on dördüncü ve on beşinci gecelerinde [54b] kamerin yüzünde ol ‘alâmet gereği gibî zâhır olûr.

* Muhakkik âlimlerin ve astroloji bilginlerinin ortak görüşlerine göre, [54a] Güneş’in cismi, yetmiş dünya büyüklüğündedir. Ayın on beşinci gecesinde Ay ile Güneş’e bakıldığında eşit görünürler, diye sorulursa, şöyle cevap verilir: Ay birinci tabakada olduğu için eşit görünürler. Mesela, büyük bir cisme uzaktan bakıldığında mesafesine göre küçük görünür. Eğer Güneş’in ışığı, Ay ile aynı olsaydı, gece ve gündüz arasında fark kalmazdı. Yüce Allah, Cebrail’e (a.s.) emir buyurduğunda, Cebrail (a.s.) kanadıyla ayın ışığı ve nurunu sildi. Dolayısıyla nuru azaldı. Hatta ayın on üç, on dört ve on beşinci gecelerinde [54b] bu alamet Ay’ın yüzeyinde açıkça görülür.

نتکم قرآن عظیمده بیورلدى بسم الله الرحمن الرحيم وجعلنا الليل والنهار آيتين فمحونا آية الليل أول جناب حضرت رب العالمين جل شأنه قمرى دنيا سمانده خلق ایلدى. یعنی فلك اولده یعنی سقف الأرض أولان سمانده خلق ایلدى. وسورة انبياده بیورلدى : وجعلنا السماء سقفا محفوظا وقمرک کنديده ضیا قالمدى. وقمرک ضیاسی شمسدن آخذ ایدر اولدى. نور القمر مستفاد من الشمس ودلیلدرکم قمرک غره سی کیجه سنده آرتمه سی ونقصان بولمه سی دخی آندن إقتضا ایدر. وهو على كل شيء قدير. وشمسی دخی دورنجی سمانده خلق ایلدى. هر برلرینی مقاملو مقامنده خلق ایلدى. یعنی هر بریسی برر فلکده حرکت ایدر لر. [55a]³²⁹ تا أول قیامت کونی ظهورینه دکیں. أول زمان انلر دخی بر ارایه جمع اوله لر.*

Nitekim Kur’ânı ‘azîmde buyûruldi. Bismîllahi’r-Rahmânî’r-Rahîm “Ve ce ‘alne’l-Leyle ve’n-Nehâra Âyeteyni femehavnâ Âyet-el leyl.” Öl Cenâb-ı hazreti Rabbu’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) kameri dünyâ semâsında halk eyledî. Ya’nî feleki evvelde ya’nî sekfu’l-Erzi olân semâda halk eyledî. Ve süre-i enbiyada buyûruldi. “Ve ce ‘alne’-s-Semâe sekfâ’m-Mehfûza.” Ve kamerin kendîde ziya kâlmadı. Ve kamerin ziyâsi şemşi îder öldi. Nuru’l-Kameri mustefâdun mine’ş-şemsi. Ve delildir kim kamerin ğurrâsi geces’inde artmâsi ve noqşân olması dahî Ondan iktidâî îder ve huve ‘alâ kûlli şey’in kâdir. Ve şemsi dahî dördüncü semâda halk eyledî. Her birîlerini maqamlu maqamında halk eyledî. Ya’nî her birisi birer felekde hareket îderler. [55a] Ta ol kıyâmet ğûni zuhûrine dekîn ol zamân onlar dahî bir araya cem’ olaler.

* Nitekim Kur’an’ı Kerim’de “Biz geceyi ve gündüzü (kudretimizi gösteren) iki alâmet yaptık. Rabb’inizden lütuf isteyesiniz, yılların sayısını ve hesabını bilesiniz diye

³²⁹ ب + برلر نیک فلکلرینه اوغرامزلر یعنی شمس قمر وخمسہ مخیره بونلرک هر برلری کندو فلکلرینده دور حرکت ایدرلر.

gece alametini giderip gündüz alametini aydınlatıcı kıldık”³³⁰ buyruldu. Yüce Allah Hazretleri, Ay’ı Dünya semasında yarattı. Yani yeryüzünün çatısı olan birinci katta. Enbiya suresinde, “Gökyüzünü de korunmuş bir tavan yaptık. Onlar ise oradaki, (Allah’ın varlığını gösteren) delillerden yüz çevirmektedirler.”³³¹ diye buyruldu. Ay’ın kendi ışığı kalmadı. Ay ışığını Güneş’ten alır. Ayın ışığının artıp eksilmesi de buna delildir. “O her şeye kadîrdir.”³³² Güneş’i de semanın dördüncü katında, her birini yerli yerinde yarattı. [55a] Yani kıyamet gününe kadar her biri ayrı bir semada hareket eder. Kıyamet gününde ise bir araya gelirler.

*وَايَةً لَهُمْ أَنَا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلِّ الْمَشْحُونِ * وَدَخَى أُولَ جُنَابِ حَضْرَتِ رَبِّ الْعَالَمِينَ كَمَالِ قُوَّةٍ وَقَدَرْتِ صَاحِبِي أُولَدِيغَنَهُ بِرِ دَلِيلِ قَطْعِي دَخَى بُودِرْكُمْ. وَآيَةً لَهُمْ يَعْنِي ائْتَلِرْ اِيچُونْ آيْتَدِرْ. إِنَّا تَحْقِيقُ بَزْ عَظَمَتِ شَانَمَزْ اَيْلَهْ حَمَلْنَا بَزْ تَحْمِيلِ اَيْلَدِكْ. يَعْنِي آدَمْ پِيغَمْبَرِيْمَزْ عَلَيْهِ السَّلَامُكَ عَدَمْدَنْ خَلَقْ اَيْلَدِيكُمَزْ أُولَدَلَرِيْنِكْ ذُرِّيْتَلَرِيْنِي. فِي الْفُلِّ فَلكِهْ يَعْنِي فَلكْ اِيچِنْدَهْ. الْمَشْحُونُ يَعْنِي سَفِينَهْ لَرْ اِيچِنْدَهْ مَصُونْ اَيْلَدِكْ. يَعْنِي طُوفَانْدَهْ نُوحْ پِيغَمْبَرِ عَلَيْهِ السَّلَامُكَ سَفِينَهْ سِنْدَهْ كَنْدُويَهْ اِيْمَانْ اَيْدُوبْ أُولْ سَفِينَهْ دَهْ جَمْعْ أُولَانْ اَلْتَمَشْ نَفَرْ مَخْلُوقَاتِكْ جَمْلَهْ سَنَكْ ذُرِّيْتَلَرِيْنِي وَأُولَادْ ذُرِّيْتِ اَصْلَهُمْ. مَعْنِي بُودِرْكُمْ آدَمْ پِيغَمْبَرِ [55b] عَلَيْهِ السَّلَامُكَ ذُرِّيْتَتِي اَلْتِي آيْ نُوحْ عَلَيْهِ السَّلَامُكَ سَفِينَهْ سِنْدَهْ حَفْظْ اَيْلَدِكْ. اَنْدَنْ صَكْنَرَهْ اَنْلَرَهْ نَجَاتْ وَ سَلَامَتْ اِحْسَانْ اَيْلَدِكْ.*

“*Ve âyetullehum ennâ hamelnâ zürriyyetehum fi'l-Fulkî'l-Meşhûn.*” Ve dahî öl Cenâb-ı hâzreti Rabbu'l-âlemînin kemâli kuvveti ve kudret şâhibi olduğuna bir delili katî dahi bûdir kim ve “Âyetu'l-Lehum” ya'nî onlar içün Âyet'tir. “İnnâ” tahkîk biz 'âzamet i şânımız ile “hamelnâ” biz tahmil eyledik. Ya'nî Âdem peygamberimiz ('Aleyhi's-Selâm)'in Âdemden halk eyledigimiz evlâdlarının zürriyyetlerini “fi'l-Fulki” fultke ya'nî fult içinde. “El meşhûn” ya'nî sefineler içinde meşûn eyledik. Ya'nî tûfanda Nuḥ peygamber ('Aleyhi's-Selâm)'ın sefinesinde kenduye îmân idûp öl sefinede cem' olân altmış nefer maḥlûkâtın cümlesinin zürriyyetlerînî ve evlâdı zürriyeti eşluhum manâ bûdurkim Âdem peygamber [55b] ('Aleyhi's-Selâm)'ın zürriyyetini altı ay Nuh ('Aleyhi's-Selâm)'ın sefinesinde hıfz eyledik. Ondan sönra necât ve selâmet ihşân eyledik.

“Onların soylarını dolu gemide taşımamız da onlar için bir delildir.”³³³ Yüce Allah Hazretlerinin mükemmel kuvvet ve kudretinin bir delili de budur ki “ve ayetu'l-

³³⁰ İsra, 17/12. [54b]

³³¹ Enbiya, 21/32. [54b]

³³² Mülk, 67/1. [54b]

³³³ Yasin, 36/41.

lehum” onlar için ayettir, “enna” muhakkak ki biz büyük şanımız ile “hamelna” biz taşıttırdık, yani Âdem (a.s.) evlatlarının zürriyetlerini, “fi’l-fulki’l” gemide, “meşhun” yani gemiler içerisinde koruduk. Yani tufan kopunca Nûh’un (a.s.) gemisinde kendisine iman edip o gemide toplanan altmış çift mahlûkatın zürriyetlerini ve zürriyetlerinin evlatlarını koruduk. Asıl mana şudur: Âdem’in (a.s.) [55b] zürriyetini Nûh’un (a.s.) gemisinde altı ay koruduk. Sonrasında kurtuluş ve selamet ihsan ettik.

بو ايتى كريمه دليل قطع ايله دليلدرکم، بزم کمال قوت و قدرت صاحبی اولدغیمزه و کمال صفتلر ايله
مُتَّصِفْ اولدغیمزه و بونده ذریت اسلاف معناسنه دخی کلور دیمشلر. وبعض المفسرلر بویله دخی تفسیر
ایتمشلر درکم. یعنی بوندن مراد همان نوح پیغمبر علیه السلامک سفینه لریدر دیمشلر. جناب حضرت رب العالمین
جل شأنه بیوررکم بزم خالقیتیمزه و ربوبیتیمزه و کمال قوت و قدرتمزه دلیلدرکم، طوفان نوح علیه السلامده
انلری حفظ ایدن بز ایدک. ودخی بو حالده یعنی هر زمانده زمانه خلقک دخی ذریتلرینی عظمت شانمز ايله حفظ
ایدجی بز ایز. اول سفینه لر روی دریاده [56a] یوزرلر. و آدم اولاد لرینیک اول سفینه لری وجوده کتورملرینه
رشدی و عقلی و فهم فراستی و قدرت ویرن بنم. * اولا خاکده اشجارلری و خاکدن تیموری دخی تگون ایتدیرن بنم.
و سائر لوازماتنی بالجمله خلق ایدن بنم. و با خصوص اول سفینه لرك حرکتلری ایچون ریخی خلق ایدوب مأمور
ایدن بنم. و اول سفینه لر اول سببدن مسافه بعیده تیزجک الورلر. *

* **Bû Âyeti kerîme delili qatî ile delildir kim, bizim kemâli kuvveti ve kudret şâhibi öldiğumuza, ve kemâl sıfatlar ile muttaşif olduğumuza, ve bûnda zürriyyete eslaf manâsına dahî gelir demişler. Ve be‘zî’l-Müfessirler böylece dahî tefsir etmişlerdirkim. Ya‘nî bûndan murat Hemân Nuḥ peygamber (‘Aleyhi’s-Selâm)’ın sefinelerîdîr demişler. Cenâb-ı ḥazreti Rabbu’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) buyûrurkim, bizim Ḥâlîkîyetimize ve rubûbiyyetimize ve kemâli kuvveti ve kudretimize delildirkim, tufânî Nuḥ (‘Aleyhi’s-Selâm)’da onlari ḥıfz iden biz idîk. Ve dahî bû halde ya‘nî her zamânda zamâne ḥalkının dahî zürriyyetlerînî ‘azameti şânîmız ile ḥıfz edici biziz. Ve ol sefineler ruḡi deryâda [56a] yûzerler. Ve Âdem evlâtlarının ol sefineleri vucûde getirmelerine rüşdi ve ‘akli ve Fehmi fîraseti ve kudreti veren benim. Evvelen ḥandan eşcârleri ve ḥandân Teymûri dahî tekevvin ettîren benim. Vesâiri levazîmeti bil cümle ḥalk eden benim. Ve ba ḥusus o sefinelerin ḥareketleri içûn riḡi ḥalk idûp me‘mûr iden benim. Ve ol sefineler ol sebepten mesâfe-i beîdeyi tezcek olûrlar.**

*Bu ayeti kerime bizim mükemmel kuvvet ve kudret sahibi ve mükemmel sıfatlar ile sıfatlanmış olduğumuza kesin bir delildir. Burada zürriyet, önceki kişiler

anlamına gelir, demişler. Bazı müfessirler, burada kastedilen (geminin), Nûh'un (a.s.) Gemisi anlamına geldiğini söylemişler. Yüce Allah Hazretleri buyuruyor ki, "Nûh'un (a.s.) tufanından onları koruyan bizdik. Bu da bizim yaratıcılığımıza, ilahlılığımıza ve mükemmel kuvvet ve kudretimize delildir. Her çağda, o zamanın halkını ve zürriyetlerini büyük şanımız ile koruyan biziz. O gemiler denizlerin üzerinde [56a] yüzerler. Âdemoğullarına o gemileri yapacak akı, anlayışı, feraseti ve gücü veren, ilk olarak ağaçları ve demiri yoktan var eden, diğer bütün gerekli olan şeyleri yaratan, özellikle gemileri hareket ettirmek için rüzgârı yaratıp buna memur kılan benim. Bu yüzden o gemiler uzak mesafeleri hemen kat ederler."

وخلقنا لهم من مثله ما يركبون يا محمد رسولم احمد بز عظمت شانمز ايله انلر ايچون يعنى آدم پيغمبر عليه السلام اولادلريچون خلق ايلدك من مثله اى من مثل الفلك فلك مثلى. يعنى سفينه مثلى اول آدم پيغمبر عليه السلام اولادلري ايچون نوح پيغمبر عليه السلام سفينه سى كى سفينه لره بنه لر ومراد ايتدكلرى [56b] محله واره لر. ما يركبون بر معنا دخى بودركم يا محمد محبوبم احمد بز عظمت شانمز ايله اولاد بنى آدم عليه السلام ايچون روى ارضده خلق ايلدك اول سفينه لر كى يورر ³³⁴ حيوانتلرى. فرس, وابل, وفيل كى ودخى بونلره قياس دورلو بدورلو مركبلر خلق ايلدك. اولاد بنى آدم بحرده اول سفينه لره بنوب كزه لر وبرده اول مخلوقاتنه بنه لر. طاقتلرى اولميان بنوب مسافه بعیده اولان محله كیده لر. وكله لر. يعنى انلر ايچون اول حيواناتى مركب. وينك خلق ايلدك. وهو على كل شىء قدير. يعنى هر شىء اوزرينه قدير فعال لما يشاء ويحكم ما يريد اولان الله ذوالجلالدر.*

"Ve ḥaleknâ lehum mi'm-Miṣlihi mâ yerkebûn." Yâ Muḥammed! Resûlüm Aḥmed biz 'aẓameti şânîmız île ònlar îçûn ya'nî Âdem peygamber ('Aleyhi's-Selâm) evlâtları îçûn ḥalq eyledîk. Mim miṣlihi ey mim miṣli'l-Fulki fulki miṣillili. Ya'nî sefîne miṣilleli òl Âdem peygamber ('Aleyhi's-Selâm)'ın evlâdları îçûn Nuh peygamber ('Aleyhi's-Selâm)'ın sefinesi gibî sefînelere bineler. Ve murâd ettîkleri [56b] maḥallere vâraler. Mâ yerkebûn bir manâ dahî bûdurkim Yâ Muḥammed! Meḥbûbum Aḥmed biz 'aẓameti şânîmız île evlâdi benî Âdem ('Aleyhi's-Selâm) îçûn ruyi erzde ḥalq eyledik. Òl sefîneler gibî yûrür hayvânâtlari. Feres ve ibil ve fîl gibî ve dahî bûnlara kıyâs tûrlû be tûrlû merkebler ḥalq eyledîk. Evlâdi benî Âdem baḥarda òl sefînelere binûp gezeler. Ve berde òl maḥlûkâta bineler taqatleri òlmayân binûp mesâfei be'ide òlân maḥallere gîdeler ve geleler. Ya'nî ònlar îçûn hayvânâti merkep ve binek ḥalq eyledîk. Ve huve 'alâ kûlli şey'in kâdir. Ya'nî her

şey ūzerîne kâdir fe‘‘âhun limâ yeşâu ve yeḥḥumu mâ yurîd ôlân Allah-u zül celaldir.

“Biz onlar için o gemi gibi binecekleri nice şeyler yarattık.”³³⁵ Ey Muhammed! Biz büyük şanımız ile Âdem’in (a.s.) evlatları için yarattık. “**min mislihi**” yani o gemi gibi. O Âdem’in (a.s.) evlatları için Nuh’un (a.s.) Gemisi gibi gemilere binip istedikleri [56b] yere gitsinler. “**ma yerkebûn**” bir manada budur ki: Ey Muhammed, Habibim Ahmet! biz Âdemoğulları için o gemiler gibi yürüyen hayvanları yeryüzünde yarattık! At, deve ve fil gibi ve bunlara kıyas türlü türlü binekler yarattık. Âdem (‘aleyhisselâm) oğulları baharda o gemilere binip gezip kışın o mahlûkatlara binerler. Güçlerinin yetmediği yerlere gidip gelirler. Yani onlar için hayvanları binek yarattık. “O, her şeye kadir olan,³³⁶ dilediğini yapan³³⁷ ve dilediği hükmü veren”³³⁸ Allah-u Tealâdır.

وان نشأ نغرقهم فلا صريخ لهم ولا هم ينقذون إلا رحمة منا ومتاعا الى حين يا محمد بز عظمت شانمز ايله اكر ديلسه ايدك انلرى أول سفينه لرده غرق ايدر [57a] ايدك. وكمنسه انلرن امدادلرينه قادر أولميه. مكر ينه انلرك مددلرينه رحمت مرحمت بز دن أوله. ودخى انلرن عذابلرى ايچون تاخير قلازز. يعنى بو عالم فانيدده بر مقدار فائده كوره لر. تا اجللرى وقتنه كلنجيه دكين.* واذا قيل لهم اتقوا ما بين ايديكم وما خلفكم لعلكم ترحمون.* يا محمد³³⁹ قچنكم أول كافرلره جواب ايتسه لركه. يعنى اى كافرلر خوف ايديكز سزلر أوليكزدن واخلركزدن كم. لعلكم ترحمون البته سزلر دخى مرحمت أولنرسكز ديو. أول كافرلر أول نصيحت ايذلرك نصيحتلرينى قبول ايتمز لر.*

“Ve in’-neşe’ nuğriḥhum felâ şârîḥa lehum velâhum yunḡazun. İlla raḥmeten minnâ ve metâ‘an ilâ ḥin.” Yâ Muḥammed! Biz ‘azâmeti şânîmız île eğer dîlese îdîk, ōnlari ōl seffînelerde ġark îder [57a] îdîk. Ve kimesne ōnların imdâdlarîna kâdir ōlmaya. Eger yine ōnların medetlerine raḥmet ve merḥemet bizden ōla. Ve daḥî ōnların ‘azâblari îçûn te‘hir kılarız. Ya‘nî bu ‘âlemi fânide bir miḡdâr fâide göreler tâ ecelleri vaktine gelinceye dekîn. “Ve izâ kîle lehumu’t-Teḡû mâ beyne eydîkûm vemâ ḥelfekum le‘allekum ṭurḡamûn.” Yâ Muḥammed! kaçânkim ōl kâfirlere cevâb itselerki ya‘nî ey kâfirler ḡavf edîniz sîzler evvelînizden ve

³³⁵ Yasin, 36/42.

³³⁶ Mülk, 67/1. [56b]

³³⁷ Buruc, 85/16. [56b]

³³⁸ Maide, 5/1. [56b]

âhîrinizden ki le‘allekum turhamûn elbette sizler dahî merhamet olunûrsunuz deyû. Òl kâfirler òl naşîhât edenlerin naşîhâtlerini kabûl etmezler.

“Biz istesek onları suda boğarız da kendileri içûn ne imdâd çağrısı yapan olûr, ne de kurtarılırlar.” “Ancak tarafımızdan bir rahmet olarak ve bir süreye kadar daha yaşasınlar diye kurtarılırlar.”³⁴⁰ Ey Muhammed! Eğer biz dileseydik büyük şanımız ile onları o gemilerde [57a] boğardık. Kimse onlara yardım edemezdi. Yine onlara yardım, rahmet ve merhamet bizden olur. Onların azapları için erteleriz. Yani ecelleri gelinceye kadar, fâni âlemde bir miktar fayda görsünler. “Onlara, ‘Önünüzde ve arkanızda olan şeylerden (dünya ve ahirette göreceğiniz azaplardan) sakının ki size merhamet edilsin!’ denildiğinde yüz çevirirler.”³⁴¹ Ey Muhammed, o kâfirlere evvelinizden ve sonunuzdan korkunuz, “lealle-kum turhamun” elbette sizler de merhamet olunursunuz, denilse, o kafirler o nasihat edenlerin nasihatlerini kabul etmezler.

وَعِنْدَ بَعْضِ الْمَفْسِّرِينَ ما بين ايديكم كله جوده أولان كناهلردر ديمشلىر. وما خلفكم دخی زمان ماضیده
[57b] أولان كناهلر ديمشلىر. ما بين ايديكم دن مراد عذاب قيامتدر ديمشلىر. وما خلفكم دن مراد دخی ارضدن
چقان عذابدر ديمشلىر.* وما تأنيهم من اية من آيات ربهم إلا كانوا معرضين* من قبل الرحمن افنديمز عليه
السلام حضرتلرينه نازل أولنان اية كريمه لردن هيچ بر اية كريمه نازل أولميه كم. انلر أول آيتلردن يوز چورميه
لر. واعراض وتعريض ايتميه لر.*

***Ve ‘inde be‘zî’l-mufessirîn “mâ beyne eydîkum” gelecekte olân gûnahlardır demişler. “Ve mâ helfekum” dahî zamânî mazide olân gûnahlar demişler. Mâ beyne eydîkum den murat ‘azâb-ı kıyâmettîr demişler. Vemâ helfekum’den murad dahî erzdan [57b] çıkan ‘azâbtır demişlerdir. “Vemâ te‘ûhim min Âyeti’-m-Min âyati rabbîhim illâ kânû ânhâ mu‘ridîn.” Min kibeli’r-Rahmâni Efendîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hazretlerine nazil olunan Âyeti kerîmelerzen hîç bir Âyeti Kerîme nazil olmeye kim, onlar òl Âyetlerden yüz çevirmeyeler ve i‘râz ve te‘rîz etmeyeler.**

* Bazı müfessirler, “ma beyne eydî-kum” ibaresinin gelecekte olan günahlar; “ve mâ-helfe-kum”un ise geçmişte olan günahlar olduğunu söylemişler. “mâ beyne eydî-kum”den maksat kıyamet azabıdır. “Ve-mâ helfe-kum”den maksat ise yerden [57b] çıkan azaptır, demişler. “Onlara Rablerinin ayetlerinden bir ayet gelmez ki ondan

³⁴⁰ Yasin, 36/43-44.

³⁴¹ Yasin, 36/45.

yüz çeviriyor olmasınlar.”³⁴² Yüce Allah Hazretlerinin katından Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine her ne zaman bir ayet inse, kâfirler o ayetlerden yüz çevirip kaçarlar.

وإذا قيل لهم انفقوا مما رزقكم الله قال الذين كفروا للذين آمنوا أن نطعم من لو يشاء الله أطعمه إن أنتم إلا في ضلال مبين ويولون متى هذا الوعد إن كنتم صادقين وإذا قيل لهم يا محمد قحان أول كافرله امر أولندى صدقه ويرك ديو. انفقوا إنفاق ايديكز سز مما شول شيدنكم. رزقكم الله. أول رزاق عالم أولان الله عظيم الش انك سزله روزى قلديغى رزقن ديو. قال الذين كفروا للذين آمنوا انطعم من لو يشاء الله أطعمه. دخی أول مؤنلر [58a] أول كافرله خطاب ايتديلر كم ای كافرلر سزلر الله عظيم الشانه ايمان كتورن وامر بيوريلان صدقكزی ويرك شول اللهك ديلدى كمسنه لر ايچونكم حضرت الله تعالى انلرن اطعام أولندقلرين ديلدى ديو.*

“Ve izâ kıle lehum enfikû mimmâ razekakumu’l-lahu kıle’l-lezîne keferû lillezîne âmenû enuṭ’imu men lev yeşâu’l-lahu eṭ’amehu in entum illâ fî dalâli’m-Mübîn ve yeḡûlûne metâ heze’l-ve’du in kuntüm şadîkîn.” Ve izâ kıle lehum. Yâ Muhammed! kaçân öl kâfirlere emir ôlundi şadaka verin deyû. “Enfîkû” infâk edîniz. Siz mimmâ şöl şeydenkim razekakumu’l-Lahu öl rezzaķu ‘âlem ôlân Allah-u ‘azîmu’s-ş’a’nın sizlere ruzî kıldîğî rızıktan deyû. Kıle’l-lezîne keferû lillezîne âmenû enuṭ’imû men lev yeşâu’l-Lahu eṭ’ameh. Daḡî öl mü’mînler [58a] öl kâfirlere ḡîṭâb îtdîlerkim: Ey kâfirler sizler Allah-u ‘azîmu’s-ş’a’ne îmân geturun. Ve emir buyûrulan şadakânızı verin. Şöl Allah’ın dîledigi kimesneler içûn kim, ḡazreti Allah-u te’alâ ônlarnın iṭ’am ôlundiklerini dîledi deyû.

“Onlara, “Allah’ın sizî rızıklandırdığı şeylerden Allah yolunda harcayın” denildiği zamân, inkâr edenler îmân edenlere, “Allah’ın, dîlemiş olsa kendîlerini doyurabileceği kimselere mi yedîreceğiz? Siz ancak apaçık bir sapıklık içindesiniz”³⁴³ derler. “**Ve izâ kıle le-hum**”³⁴⁴ Ey Muhammed! Ne zaman ki o kafirlere, “şadaka verin” diye emir edildi, “enfîku” infak ediniz “mimma” o şeylerden ki, “razakakumu’l-lahu” Yüce Allah Hazretlerinin sizlere nasip ettiği şeylerden. Müminler, [58a] kafirlere, “Yüce Allah Hazretlerine iman edin ve Allah’ın vermenizi istediği kişilere emredilen şadakanızı verin.” dediklerinde,

³⁴⁵ أول زمان أول كافرلر دخی جواب ايتديلر كم: طعام می ويره لم أول مسكين كمسنه لره كم الله تعال انلره ويرمدی. اكر ديلسه ايدى انلره دخی نعمت وطعام إحسان ايدر ايدى. يعنى سزلرك معلومكز أولسون بزلره

³⁴² Yasin, 36/46.

³⁴³ Yasin, 36/47.

³⁴⁴ Yasin, 36/47.

حق تعالی نعمت إحسان ایلدی. واریکز سزله ده ویرسون دیو جواب ایتدیلر. وبر جوابلرنده دخی جواب ایتدیلر کم چون حضرت حق انلره نعمت ویرمدی. بزلر نه ایچون انلره نعمت وصدقہ ویره لم دیو. جوابی ایتدیلر. ان انتم إلا فی ضلال مبین سزله دکلکز إلا بیان و آشکاره [58b] اولان ضاللنده سکز دیو. وینه بر جوابلرنده جواب ایتدیلرکم واروب سزله حضرت خالقکزدن دیلمز سکز ده بزم کبی مخلوقدن رزقکزی طلب ایدرسکز دیو. یعنی اول کافرلرک بو جوابی تللیس وجهی اوزرینه جواب ایتدیکم تک کمسنه یه تصدق و طعام ویرمیه لم دیو.

***Ōl zamân ōl kâfirler dahî cevâb îtdîlerkim, ta‘âm mi? verelim ōl miskîn kimselere kim Allah-u Te‘alâ ōnlara vîrmedî. Eġer dîleseydi ōnlara dahî ni‘met ve ta‘âm ihşân îder îdî. Ya‘nî sîzlerîn me‘lûmunuz ōlsun bizlere haġ te‘alâ ni‘met ihşân eyledî. Vârınız sîzlerede versin deyû cevâb îtdîler. Ve bir cevâblarında dahî cevâb îtdîlerkim. Çün hażreti haġ ōnlara ni‘met vîrmedî. Bizler nîçûn ōnlara ni‘met ve şadeġa verelûm deyû bû cevâbi îtdîler. “În entum illâ fî delâli’-m-Mübîn.” Sîzlere degilsiniz. Îllâ beyân ve aşîkâra [58b] ōlân delalettesiniz deyû. Ve yine bir cevâblarında cevâb îtdîlerkim vâruḡ sîzler hażreti hâlıkınızdan dîlemezsiz de bizim gibî maḥlûḡtan rızknızî talep edersunuz deyû. Ya‘nî ōl kâfirlerin bû cevâbi telbîsi vechî ūzerîne cevâb îtdîlerkim tek kimesneye taşaddaġ ve ta‘âm vîrmeyelûm deyû.**

* O kâfirler o zaman şöyle dediler: “Allah'ın yemek vermediği miskin kişilere mi yemek verelim? Eğer Allah dileseydi onlara da nimet ve yemek verirdi. Yani bize nimet veren Yüce Allah, varın sizlere de versin.” Başka bir cevaplarında da “Yüce Allah onlara nimet vermedi. Neden biz onlara nimet ve sadaka verelim?” dediler. “**in entum illâ fî dalelin mübin**” sizler apaçık bir [58b] şaşkınlık içindesiniz, dediler. Bir cevaplarında da kimseye sadaka vermemek için “Sizler gidip Hâlık’ınızdan rızkınızı dilemezsiz de gelip bizim gibi mahlûkattan rızkınızı diliyorsunuz” dediler.

وعند بعض المفسرين یعنی بعض مفسرلر عندنده اصح قول بودرکم: ان انتم إلا فی ضلال مبین, ایه کریمه سی خطاب من الله تعالی الله تعالی حضرتلرندن کافرله خطابدر. یعنی ای کافرلر آشکاره ضاللنده سزله سکز. وآز غون کلام ایدرسکز. تک تصدق ایتمیه لم دیو حجت ایدرسکز. یعنی انلرک سزلردن شیء طلب ایتمه لری همان بندن طلب ایتمک کبیدر. زیرا کم سزله دخی رزقکزی ویرن بنم. سزلرک مالکز حقیقتده بنمدر. [59a] العبد وما کان له لمولاه. چون مؤمنلر کافرله خطاب ³⁴⁶ ایتدیلرکم: ای کافرلر الله عظیم الشانه ایمان کتورمز سکز وامر ایلدیک صدقه ویرمز سکز اول قیامت کوننده نه جواب ویره بیلور سکز دیو. اول زمان کافرلر خطاب ایلدیلرکم.*

***Ve ‘inde be‘zı’l-mufessirîn ya‘nî be‘zı mufessirler ‘indinde aşah Kavl bûdurkim “in entum illâ fi dalâli’-m-Mübîn” Âyeti Kerîmesi hitâbûn mine’l-Lahi Te‘alâ. Allah-u Te‘alâ hazretlerinden kâfirlere hitâbtir. Ya‘nî ey kâfirler aşıkare dalalette sizlersiniz ve azğun kelâm edersiniz. Tâki tek taşadduk etmeyelim deyû huccet edersiniz. Ya‘nî onların sizlerden şey’ talep etmeleri hemân benden taleb etmek gibîdîr. Zîrâkim sizlere dahî rızkınızı veren benim. Sizlerin malınız hakikatte benimdir. [59a] el-‘abdu vemâ kâne lehû limevlâhu. Çün mü’mînleri kâfirlere cevâb îtdîlerkim: Ey kâfirler Allah-u ‘azîmu’s-şa’ne îmân getirmezsensiz ve emir eyledîği şadakayı vermezsensiz öl kıyâmet gûnünde ne cevâb vîrebîlûrsiniz deyû. Öl zamân kâfirler hitâb eyledîlerkim.**

* Bazı müfessirlere göre; sıhhatli görüş şudur ki, **“in entum illâ fi dalâli’-m-mübîn”** ayet-i kerimesi Yüce Allah’ın kâfirlere hitabıdır. Yani, ey kâfirler, son derece şaşkınlık içinde olup azgınca konuşuyorsunuz! Hiç sadaka vermemek için, deliller getiriyorsunuz. Müminlerin sizden bir şey istemeleri benden istemeleri gibidir. Zira sizlere de rızkınızı veren benim. Sizlerin malınız da hakikatte benimdir. **[59a] “Kul (veya köle), kendisine ait olan her şeyle birlikte, sahibine aittir.”** Müminler kâfirlere, **“Yüce Allah’a iman etmeyip emrolunduğunuz sadakayı vermezsensiz, kıyamet gününde ne cevap vereceksiniz?”** dediklerinde, o zaman kâfirler dediler ki:

ويقولون متى هذا الوعد إن كنتم صادقين كافرلر جواب ايتديلر كم سزلر بزلره وعد قلا رسكز كم بزلر خوفه دوشرز. أول قيامت كوننده اكر سزلر صادقيندن سكز دخى أول قيامت كوننه أوله جعى قنده در ديو. الله عظيم الشان حضرتلرى مؤمنلر طرفندن بو اية كريمه بيورركم: ***ما ينظرون إلا صيحة واحدة تأخذهم وهم يخصمون*** يا محمد حبيبم احمد منتظر دكل ايكن أول كافرلر مكر اسرافيل عليه السلامك صيحة واحدة سنه أول صيحة واحدة يى ايشيده لر **[59b]** أول زمان أول قيامت كوننه اعتماد ايده لر. وأول صيحة واحدة يه ايريشه لر. انلر انلره خصومت حالنده ايكن أول يعنى بازار ايدير حالنده ايكن. وقال الله تعالى في القرآن الكريم لا تاتيكم إلا بغة. يعنى كلميه أول قيامت سزلره إلا آنيده كله.*

“Ve yeḡûlûne metâ heze’l-ve‘du in kuntüm şâdikîn.” Kâfirler cevâb îtdîlerkim, sizler bizlere ve‘ad kılersinizkim bizler havfe dûşeruz. Öl kıyâmet gûnünde eğer sizler şadıkindsensiz dahî öl kıyâmet gûnünün olacağı kandedir deyû Allah-u ‘azîmu’s-şa’n hazretleri mü’mînler tarafından bû âyeti kerîmeyi buyûrduki. **“Mâ yenżurûne illâ şeyḡaten vâḡideten te’ḡuzuhum ve hum yeḡissimûn.”** Yâ Muhammed! ḡabîbim Ahmed müntezir degil iken öl kâfirler meger İsrâfil

(‘Aleyhi’s-Selâm)’ın şeyḥai vaḥidesine ʔl şeyḥai vaḥideyi işiteler. Ol zamân ol [59b] kıyâmet gûnüne i‘timâd edeler ve ʔl şeyḥai vaḥideye irişeler. ʔnlar ʔnlara ḥusûmet ḥâlinde îken ʔl ya‘nî bâzâr îder ḥalde îken ve kâle’l-Lahu te‘alâ fî’l-Ḳur’âni’l-Kerîm lâ te’tîkum illa beğteten. Ya‘nî gelmeye ʔl kıyâmet sîzlere illâ âniden gele.

“Eğer doğru söyleyenlerseniz bu tehdit ne zaman gelecek? Diyorlar.”³⁴⁷

Kâfirler: “Sizler bizim korkuya düşeceğimizi söylüyorsunuz. Eğer sizler doğru söyleyenlerden iseniz bizlere vaat ettiğiniz o kıyamet günü ne zamandır?” dediklerinden, Yüce Allah, müminler tarafından bu ayet-i kerimede şöyle buyurdu: “Onlar ancak, çekişip dururlarken kendilerini yakalayacak korkunç bir ses bekliyorlar.”³⁴⁸ Ey Muhammed, Sevgili Ahmet! O kafirler, İsrâfîl’in (a.s.) birinci Sûr’a üflemesini, beklenmedik bir anda işitirler. O zaman [59b] kıyamet gününe inanırlar. O gün onlar onlarla husumet halindeyken Yani pazarlık ederler iken, o Sûr’un üflemesine yakalanırlar. Yüce Allah Hazretleri Kur’an’ı Kerim’de şöyle buyurdu: “La te’tîkum illa beğteten”, “O kıyamet sizlere ancak aniden gelir.”³⁴⁹

وقال رسول الله عليه السلام يأتي الساعة والرجل يبقى ما شئت يعني قيامت كوني بر كون همان شويله
أكسزين ظهور إيدركم بر كشي حيواناتي صوارركن قيامت ظهورايد. *وقال النبي عليه السلام والرجل يقوم سعتة
بر كشي دخي طشني قيمته طوتاركن قيامت ظهور ايليه. ودخي بر كشي النده كي لقمه أغزينه قويايم ديرايكن أول
قيامت كوني ظهور ايليه. صدق رسول الله. *فلا يستطيعون توصية ولا إلى اهلهم يرجعون* يا محمد حبيبم احمد نه
قوتلري [60a] ونه مجاللري أوله انلرك وصيت ايتمكه نه خود درمانلري أوله. يعني أولرينه دونوب اهللري
وعياللري ايله وداع ايتمكه.

*Ve kâle Resûlullah (‘Aleyhi’s-Selâm) “Ye’ti’s-sâ‘atu ve’r-raculu yebkâ mâ şî‘te.” Ya‘nî kıyâmet gûni bir gûn hemân şöyle ansızın zuhûr ederkim bir kîşî hayvânâtı şuvârırken kıyâmet zuhûr ide. Ve Kâle’n-Nebiyyu (‘Aleyhi’s-Selâm) “Ve’r-raculu yeķûmu sâ‘atehu bir kîşî dahî tâşını kıymete tûtârken, kıyâmet zuhûr eyleye. Ve dahî bir kîşî elindeki loķmayı ağızıma koyayım derken, ʔl kıyâmet günü zuhûr eyleye. Şadeķa Resûlullah. “Felâ yesteṭi‘ûne tevşiyeten velâ ilâ ehlihîm yerci‘ûn.” Yâ Muhammed! ḥabîbim Ahmed ne kuvvetleri [60a] ve ne mecâllerî ʔla. ʔnların veşiyet etmeķe ne ḥud dermanlerî ʔla. Ya‘nî evlerîne dõnup ehillerî ve ‘iyâllerî ile vedâ’ etmeķe.

³⁴⁷ Yasin, 36/48.

³⁴⁸ Yasin, 36/49.

³⁴⁹ Araf, 7/187. [59b]

* Resûlullah (s.a.v.) Hazretleri buyurdular: “*Kişi hayvanlarını otlatırken kıyamet zuhur edecektir.*”³⁵⁰ Yani kıyamet günü öyle ansızın meydana gelecek ki kişi hayvanlarını otlatırken kıyamet zuhur edecektir. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, “*Bir kişi de taşını kıymete tutarken kıyamet kopacak. Bir kişi elindeki lokmayı ağzına koyayım derken kıyamet kopacak.*”³⁵¹ Resûlullah doğru söyledi. “*Artık ne birbirlerine tavsiyede bulunabilirler ne de ailelerine dönebilirler.*”³⁵² Ya Muhammed, Sevgili Ahmet! Onların ne vasiyet etmeye ne evlerine dönüp aileleri ile vedalaşmaya takatleri ve [60a] mecalleri olmaz.

وَعِنْدَ عُلَمَاءِ الْمُفَسِّرِينَ بوننده إختلاف ایتمشلردر صور اسرافیل علیه السلام اوج کره می اوریلہ یا خود ایکی کره می اوریلہ دیو. وعند البعض بعض مفسرين قتلرندہ ایکی کره اوریلہ دیو. روى عن أبی هريرة رضى الله عنه انه قال قال رسول الله صلى الله عليه و سلم دائما إلى يوم القيام ما بين النفختين اربعون یعنی نفختين بیننده قرق کونمی اوله ویا خود قرق عدد سنه می اوله معلوم اولمدی. **وَبَعْضُ الْمُفَسِّرِينَ** ایتدی صور اوج کره اوله³⁵³. بریسی نفخه فزع وبریسی نفخه صقع وبریسی نفخه اخری در دیمشدر. وبو قولك صحتته دلیل ندر دیو سوال اولنور ایسه. اوجی دخی قرآنده³⁵⁴ ذکر [60b] و بیان بیورلدی. بسم الله الرحمن الرحيم ويوم ينفخ في الصور فصعق وبر ایتده دخی بیورلدی. ونفخ في الصور ففزع وبر ایتده دخی بیورلدی ثم نفخ فيه أخرى اما اصح قول اولکیدرکم نفخه صقع ونفخه فزع انلرك ايکیزی دخی بردر.*

*Ve ‘inde ‘ulemāi’l-müfessirîn bûnda ihtilâf etmişlerdir. Şûrî İsrâfîl (‘Aleyhi’s-Selâm) üç kere mi uvrile? yâhût îkî keremi uvrile deyû. Ve ‘inde’l be‘zî’L-Mufessirîn kıatlarında îkî kere uvrile deyû. Ruviye ‘an ebû Hureyre “Râziyellahu” ânhu ennehu kâle “kâle Resûlullah (Şalellâhu ‘aleyhi ve selem) “Dâimen ila yevmi’l-Kıyâmi mâ beyne nefhateyni erbe‘ûne.” Ya’nî nefhateyn beyninde kırk gûn mi ola yâhût kırk ‘aded senemi ola ma’lûm olmadı. Ve be‘zî müfessirler îtdî şûr üç kere ola. Birisi nefhai fez’a ve birisi nefhai seiğ ve birisi nefhai uhıradır demişlerdir. Ve bû kıavlin şihhatine delil nedir? deyû suâl olunûr işe, üçü dahî Kıur’ân’da zıkr [60b] ve beyân buyûruldu. Bismîllahi’r-Rahmâni’r-Rahîm Ve yevme yunfehu fışşûri fe şaiğa Ve bir Âyette dahî buyûruldu ve nufîha fışşûri fe fezi’a ve bir Âyette dahî buyûruldu. Şümme nufîha fihi uhıra. Emmâ aşah kıavl evvelkîdîr kim nefhai saîğ ve nefhai fez’a onların îkî dahî birdir.

³⁵⁰ Müslim, *Fiten*, 27. [59b]

³⁵¹ Müslim, *Fiten*, 27. [59b]

³⁵² Yasin, 36/50.

³⁵³ ب - ایتدی صور اوج کره اوله
³⁵⁴ ب: عظیم الشانده

* Bazı müfessirler, İsrâfîl'in (a.s.) Sûr'a üflemesi konusunda, ayrılığa düşmüşlerdir. Bazı müfessirlere göre, iki kere üfürülür. Delil olarak da Ebu Hureyre (r.a.)'nın şu rivayetini getirirler. Resûlullah Hazretleri: “İki Sûr arasında kırk vardır.”³⁵⁵ Yani iki üfleme arasında kırk gün mü yahut kırk yıl mı (ne kadar süre) olduğu belli değildir. Bazı müfessirlere göre de feza‘ (فزع), sa‘ik (صعق) ve nefhâ-i uhra (نفخة اخرى) olmak üzere üç kere üfleme olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşün sıhhatine delil nedir? Diye sorulacak olursa, üç Sûr'a üfleme de Kur'an'da zikredilmiş [60b] ve beyan edilmiştir. (Şu ayetler misal olarak verilebilir); “Sûr'a üflenir ve Allah'ın dilediği kimseler dışında göklerdeki herkes ve yerdeki herkes ölür.”³⁵⁶ Ve bir ayette buyruldu: “Sura üfürüleceği ve Allah'ın dilediği kimselerden başka göklerdeki herkesin, yerdeki herkesin korkuya kapılacağı günü hatırla”³⁵⁷ yine ayet-i kerimde “Sonra ona bir daha üflenir”³⁵⁸ diye buyruldu.³⁵⁹ Zikredilen feza‘ (فزع), sa‘ik (صعق) üflemleri, aynı anlama geldiği için, birinci görüş tercih edilir.

روى عن أبى سعيد الخدرى رضى الله عنه انه قال قال رسول الله عليه السلام كيف انعم وصاحب الصور القم فمه واصغى سمعه وحيا جبهته ينتظر متى يؤمر بالنفخ. صدق رسول الله الملك المتعال. يعنى بن نبيجه تنعم قلايم. ونبيجه حياتن لذت بولاييم. صور صاحبي هنوز صوريني اغزينه المشدر. وقولغيني ديكنه طومتشدر. والنى دخى آشاغى اكمشدر منتظر دركم قچام امر بيورييه. صورى نفخ ايتمك ايچون. اصحاب كرام رضى الله عنهم جواب ايتديلركم: يا رسول الله پس³⁶⁰ بز بندملريكه [61a] شفای صدر أولهچق نه جواب شريف بيورسكز ديو. بيورديلركم بو تسبيحي كثر اوزرينه تسبيح ايلييهسكز ديو. حسبنا الله ونعم الوكيل.

*Ruviye ‘an Ebû Saîdî’l-Ĥudri (r.a.) ennehû kâle kâle Resûlullah (‘Aleyhi’s-Selâm) keyfe en‘amu ve şâhibû’s-Şûri elqame femehu ve eşğâ sem‘ahu ve hayyâ cebhetehu yenteziru metâ yu‘meru bi’n-Nefhi. (Şadaka resûlullahî’l-Melikî’l-Muteâl.) Ya‘nî ben nîce tene‘um kılâyım ve nîce hayâtтан lezzet bûlayım? Şûr şâhibi henüz şûrini ağzına almıştır. Ve kulağînî dîkîne tutmuştur. Ve alnînî dahî âşağî egmiştir. Münteziirdir kim kaçân emir buyûrula. Şûri nefh etmek içün. Aşhâbı kirâm “Râziyellahu ânhüm” cevâb îtdîlerkim: Ya Resûlallah pes biz

³⁵⁵ Müslim, *Fiten*, 28. [60a] Ayrıca bkz; Semerkandî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed, *Tenbîhu'l-Ġâfilîn*, Mektebetu'l-Îmân, Kâhire, 1994/1415, s. 35.

³⁵⁶ Zümer, 39/68. [60b]

³⁵⁷ Neml 27/87. [60b]

³⁵⁸ Zümer, 39/68. [60b]

³⁵⁹ Benzer rivayetler için bkz; Semerkandî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed, *Tenbîhu'l-Ġâfilîn*, Mektebetu'l-Îmân, Kâhire, 1994/1415, s. 35-36.

bendelerîne [61a] şifâyi şadır ôlacak ne cevâbi şerîf buyûrursiniz? deyû buyûrdîler kim bû tesbîhî keşrat ûzerîne teşbîh eylesiniz. Hasbûnallah ve ni‘mel vekîl.

* Ebû Said el Hudri (r.a.) şöyle rivayet etti: Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, “Ben nasıl sevineyim ki boru sahibi (İsrafil) ağzına tutmuş kulağını açmış Sûr’a üflemeyi bekliyorken.”³⁶¹ diye buyurdu. Yani nasıl nimetlenip hayattan lezzet alayım? Sûr sahibi Sûr’u ağzına alıp kulağını dikine tutmuş Sûr’a üflemek için alnını aşağı eğip emir buyurulmasını, beklemektedir. Ashabı kiram Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine, “Ya Resulullah! Biz kölelerine [61a] kalbe şifa olacak ne mübarek şey buyurursunuz? Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, “Şu tesbihi çokça yapın: Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!”³⁶² diye buyurdular.

أول وقت کم کله اسرافیل علیہ السلام صورینی نفخ ایلیه اول صورن نفخه سی هیبتندن ارضلر حرکتہ کله. حلاج پنبه سی کبی جباللر هوایه اطلیله. وسمالر روی ارضده دوکیله. وشمس ایله قمر دخی طوتیله. وبحرلر قاینایه. جمله سی بربحر اوله. ودخی وجه ارضده بر قطره صو هیچ بولنمیه. ومرضعه اولان خاتونلر معصوملرینی براغه لر. وحامله اولان خاتونلر وضع حمل ایده لر. جمله خلایق بیہوش ومجنون کبی مقام خیرتده اوله لر. وجوان کشیلر پیر صورتی بغلیه لر. وپیرلر تحمل وطاقت کتوره میوب هلاک اوله لر. وعرشی کتورن ملانکة مقربین لر دخی جبرائیل [61b] ومیکائیل واسرافیل وعزرائیل علیہم السلام یعنی بو دورت اولو ملانکة مقربینلر قلا لر. آندن صکره انلر من قبل الرحمن خطاب عزت کله کم: فلیمت دیو اول زمان عرشی وکرسی کتورن اول ملانکة مقربین لر دخی فوت اولوب وبو عالم فانیده هیچ بر دری قالمیه.*

***Öl vakit kim gele israfil (‘Aleyhi’s-Selâm) şûrîni nefh eyleye öl şûrîn heybetinden erzler harekete gele hallac penyesi gibî ciballer havâya afile ve semâlar ruyi erze dökile. Ve şemş ile kamer dahî tûfile ve bahrler kâynâyâ cümlesi bir bahr ola. Ve dahî vechi erzda bir katre şû hîç kâlmaya ve murdi‘a olân hâtûnlar me‘şûmlaruni bırağalar. Ve hamîle olân hâtûnlar ved‘ haml îdeler. Cümle halâyık bîhûş ve mecnûn gibî maqamı hayrette olaler ve civân kişîler pîr sûretini bağlayeler. Ve pîrler tahammul ve tâkat geturemeyup helâk olalar. Ve ‘arşı getiren melâikei muqarrabînler dahî Cebraîl [61b] ve Mikaîl ve İsrâfil ve Azraîl (‘Aleyhi’s-Selâm) ya‘nî bû dört ülû melâikei muqarribinler qalâler. Ondan onlar min kıbeli’r-Rahmân hitâbı ‘izzet gele kim felyemut deyû. Öl zamân ‘arşı ve**

³⁶¹ Hadis-i Şerif: Kaynağı bulunamadı. [60b]

³⁶² Al-i İmran, 3/173. [61a]

kursi götüren öl melâikei muḳarribinler dahî fevt ölub ve bû ‘âlemi fânide hîç bir diri ḳâlmaya.

* O vakit geldiğinde İsrâfil (a.s.) Sûr’a üfler. O Sûr’un heybetinden yerler harekete geçip dağlar hallaç pamuğu gibi havaya dağılır. Gökler, yerlere dökülür. Güneş ve Ay tutulur. Denizler kaynar, hepsi bir deniz olur. Yeryüzünde bir damla su kalmaz. Emziren kadınlar çocuklarını bırakıp hamile kadınlar düşük yaparlar. Bütün mahlûkatlar sersemleşip deli gibi hayret makamında olurlar. Gençler yaşlanırlar. Yaşlılar ise tahammül edemeyip helak olurlar. Arşı taşıyan muḳarreb melekler, Cebrail (a.s.), [61b] Mikail (a.s.), İsrâfil (a.s.) ve Azrail (a.s.) yani bu dört büyük melek kalırlar. O zaman Yüce Allah Hazretleri tarafından “Ölün!” diye hitap gelir. O zaman Arşı ve Kürsiyi taşıyan muḳarreb melekler ölüp bu fânî âlemde hiçbir diri kalmayacaktır.

ويبقى وجه ربك ذوالجلال والاکرام آندن دخى على كل شيء قدير أولان حضرت رب العالمين سموات وارضى طومار کبی دره وقدرت قبضه سنه آله. آندن خطاب بیوره کم. أنا الملك پادشاه بنم. این الجبارون المتکبرون قنئ أول جبارلر ومتکبرلر قنده در. انلر کم بو ملکلر بنمدر دیو افتخار واللّهک غیریه عبادت یدر لر ایدی. لمن الملك اليوم بو کونکه کوننده ملک کیمکدر دیو خطاب بیوره. ینه کندی عظمت شانيله کندویه خطاب [62a] ايليه الله الواحد القهار. آندن صوکره بو بی وفا, وغداره, ومکاره, وکون فساد ايله تسميه أولنان حیفت دنیا قرق سنه مقداری شویله حالی وخراب قرار قیله. نه جن وار, ونه انس وار, ونه حیوان وار. یعنی ذی روحدن هیچ بر شيء قالمیه. نه کلست انلرده بلبلر تبسم ایلیه. ونه جباللرده طیورات ترنم ایلیه.

مثنوی شریف

چونکه گل رفت گلستان گذشت ** نثنوی زان پس زبلبل سر گذشت

“*Ve yebkâ vech-u rabbîke zülcelâli vel ikrâm.*” Ondan dahî ‘alâ ḳûlli şey’in ḳâdîr olân ḥazreti Rabbu’l-‘âlemîn semavâti ve arzî tûmâr gibî dere ve ḳudret ḳabzasına âle. Ondan ḥîṭâb buyûrakim ene’l-Melik. Pâdişâh benim. Eyne’l-Cebbârûn e’l-Mütekebbirûne kânî ol cebbârlar ve mütekebbirler ḳandedir. Onlar kim bû mülkler benimdir deyû iftiḥar ve Allah’ın gayriye îbâdet îderler idî. Limenî’l-Mulk elyevme bûgûnki gûnde mülk kimindir? deyû ḥîṭâb buyûra. Yine kendî ‘azameti şânî ile kendüye ḥîṭâb [62a] eyleye lillahi vahîdîl ḳâhhar. Ondan sônra bû be vefa ve ğaddâra ve mekâra ve kevnî fesâd ile tesmiye olunan cifâ dünyâ kırk sene mîḳdârî şöyle ḥâli ve ḥarâp ḳarar kîle. Ne cin vâ. Ne ins vâ. Ve ne ḥayvân vâ. Ya’ nî zî rûḥdan hîç bir şey ḳâlmaya. Ne gülîstânlarda bûlbüller tebessüm eyleye. Ve ne ciballerde ṭayyûrât terrennum eyleye.

Mesnevi şerîf.

Çünkü gul raftu ve gülîstân der-guzeşt. Neşnevî zân pes zi bülbül serguzeşt.

“Ancağ ‘azamet ve ikram sâhibi Rabbînin zâtı bâki kalacaktır.”³⁶³ Ondan sonra her şeye kadir olan Yüce Allah Hazretleri, gökleri ve yerleri tomar gibi birbirine geçirip yuvarlayıp kudret eline alır. Ondan sonra hitâb buyurur ki, “Padişah benim! Nerede o zorbalar ve kibirlenenler. Onlar ki bu mülkler benimdir, diye övünür ve Allah’tan başkasına ibadet ederlerdi. Bugünkü günde mülk kimindir?” Yine kendi büyük şanı ile kendine cevap [62a] verir:³⁶⁴ “Tek ve Kahhar olan Allah’ındır.”³⁶⁵ Ondan sonra vefasız, zalim, hileci ve kevn-u fesad³⁶⁶ olarak isimlenmiş olan dünya, kırk sene kadar böyle yıkık ve harap olarak kalır. Ne insan ne cin ne de hayvan, yani canlı hiçbir şey kalmaz. Ne gülistanlarda bülbüller tebessüm eder ne dağlarda kuşlar öter.

Beyit

*Gül mevsimi sona erip gülîstan ölünce ** artık o bülbülün sesini duyamazsın.*³⁶⁷

پس بو جمله عالم فانیدر. و هر شیء هلاک اولیجیدر. قال الله تعالی کل شیء هالك إلا وجهه. یعنی هر شیء هلاک اولیجیدر إلا اول ذات بیچون باقیدر. ابدیدر. قدیمدر. یعنی اولی و آخری یوقدر. هو الأول والاخر والظاهر والباطن وهو بكل شیء علیم اولیده اولدر. اخییده اولدر. [62b] ظاهریده اولدر. باطنیده اولدر. و هر شیء علیمدر. اول اوپله علیم و حکیمدر کم علمنده و حکمنده سهو خطادن منزهدر. و اوپله علیم و حاکیمدر که حکمنده عادلدر. و کمسنه یعنی اصلنده عدمدن خلق ایلدکی مخلوقک برینه ظلم ایدیجی دکلدر. و ارحم اشقندر. و نقصان صفتلر جمله سندن منزهدر. بوندن صکره اول جناب حضرت رب العالمین جل شأنه قرق کون مقداری یغمور³⁶⁸ یاغدیله. یعنی طویراق ایله مخلوط اولوب خاکيله یکسان اولان, مخلوقلرین جسدلری فصل بهارده یغمور کوروب حیوة بولان, نباتات کبی حیات بوله لر. یعنی بهارده یغمور کوروب آرضلرده بتر نباتات کبی بته لر.

***Pes bû cümle ‘âlem fânîdîr ve herşey helâk olucîdîr. Qâle’l-Lahu Te‘alâ “kullü şeyin hâlikun illâ vechehu.” Ya ‘nî her şey helâk olucîdîr. Ve illâ ôl zatı bîcûn bâkîdîr. Ebedîdîr. Qadîmdîr. Ya ‘nî evveli ve âhirî yôktur. Huve’l-Evvelu ve’l-Âhiru ve’z-Zâhiru ve’l-Batinu ve huve bi kullî şey’in Âlim. Evvelî de öldur Âhirî de öldur. [62b] Zâhirî de öldur Baînî de öldur. Ve her şeyi ‘Alimdîr. Ôl öyle ‘alim**

³⁶³ Rahman 55/27. [61b]

³⁶⁴ Benzer rivayetler için bkz; Semerkandî, Ebu’l-Leys Nasr b. Muhammed, *Tenbîhu’l-Ğâfilîn*, Mektebetu’l-İmân, Kâhire, 1994/1415, s. 36-37.

³⁶⁵ Mü’mîn, 40/16. [62a]

³⁶⁶ Kevn-u Fesad Âlemi: Oluş ve bozuluş âlemi.

³⁶⁷ Ayrıca bkz; Doğan, “*Kur’an’ın Kalbi; 14. Yüzyıla Ait Bir Sûre-i Yâsîn Tefsiri*,” s. 72. [Mevlana]

³⁶⁸ ب: مطار إنزال ایلپه

ve hâkimdîr kim îlminde ve hükmünde sehvi hatâdan münezzehtir. Ve öyle ‘alim ve hâkimdîr kim hükmünde ‘adildir. Ve kimesneye ya‘nî aşlında ‘ademden halk eyledîği mahlûkun birine zûlm edici değildir. Ve erhamu eşfaqtır. Ve nuşşân şîfatların cümlesinden münezzehtir. Bûndan sônra öl Cenâb-ı hâzreti Rabbu‘l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) kırk gûn miqdârı yağmûr yağdıra. Ya‘nî tōbrâk ile mahlûd olup hâk ile yeksân olân mahlûkların cesetleri faşli bahârda yağmûr görüp hayât bûlan nebâtât gibî hayât bûlalar. Ya‘nî bahârda yağmûr görüp erzlerde biter nebâtât gibî biteler.

*Bütün bu Âlem fanidir ve her şey yok olucudur. “*küllü şey’in hâlikun illâ vechehu*”³⁶⁹ Yani her şey yok olucudur. Ancak Yüce Allah Hazretlerinin zatı bakidir. ebedîdir, kadîmdir. Yani başı ve sonu yoktur. Evvel de odur, Âhir de odur. [62b] Zâhir de odur Bâtın da odur. Ve her şeyi bilendir. O öyle âlim ve hâkimdir ki ilminde ve hükmünde yanılma ve hatadan münezzehtir. İlminde ve hükmünde adildir. Aslında yoktan yarattığı hiçkimseye zülüm edici değildir. En merhametli ve en şefkatlidir. Ve bütün noksan sıfatlardan münezzehtir. Bundan sonra ‘âlemlerin sahibi, Şanı Yüce Hazreti Cenab-ı Allah, kırk gün boyunca yağmur yağdırır. Yani toprakla karışıp yerle bir olan mahlûkatın cesetleri baharda yağmur görüp hayat bulan bitkiler gibi hayat bulurlar. Baharda yağmur görüp yeşeren bitki gibi yeşerirler.

نتكم پیغمبریمز علیہ السلام حضرتلری بیوررلرکم: یعنی آرضلرده مدفون اولوب, جمله مخلوقک جسدلری خاک ایلہ [63a] مخلوط ویکسان اولوب, چوروپہ لر. آثارلری قالمیہ. إلا اللہ تعالیٰ اسرافیل علیہ السلامک اعضاسنی چورتمیہ. اول قیامت کونی ظهورندہ صوری نفخ ایتمہ سی ایچون, وأول قیامت کونی اسرافیل علیہ السلام صوری نفخ ایلدکده, اول صوردن آواز کلہکم یا ایہا العظام النخرة والجلود البالية. یعنی ای چوریمش جسدلر, وای یرظلمش دری لر, وای طاغلمش صاچلر وصقاللر, وای بحر ایچنہ غرق اولان کشیلر, نظر ایلپہسزکم حساب وقتی کلدی دیو. جمله سی او یخودن او یانر کبی باش قالدیرہ لر. دیوان حقہ مترقب اولہ لر. *ونفخ فی الصور فإذا هم من الاجداث إلى ربهم ينسلون* یعنی جمله مخلوق صور اسرافیل علیہ السلام نفخ اولیجق. جمله سی قائم اولوب میدان عرصاته سرعتلہ سکرده لر. إلى ربهم ای إلى ربهم والنسک والعدو سکرتمک [63b] معناسنہ کلور. ينسلون یعنی سکرده لر دیمک اولور. *

*Nitekim Peygamberimiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretleri buyûrurlarkim. Ya‘nî erzlerde medfûn olup cümle mahlûkun cesetlerî hâk ile [63a] mahlûṭ ve yeksân olup çüriyeler. Eserleri qalmeye illellâhu Te‘alâ İsrâfil (‘Aleyhi’s-Selâm)’ın

³⁶⁹ Kasas, 28/88. [62a]

a'zâsinî çürütmeye öl kıyâmet günü zühûrunda şûrîn nefh etmesi içün. Ve öl kıyâmet günü İsrâfil ('Aleyhi's-Selâm) şûrî nefh eyledîkde, öl şurdan âvâz gele kim Ya eyyuhâ'l- 'izâm'u-nehrati ve'l-cülüdi'l-bâliyeti. Ya'nî ey çürümüş cesetler! Ve ey yırtılmış derîler, ve ey tığılmış saçlar, ve şakallar, ve ey bahır içüne ğark olân kişiler, nazar eylesiniz kim hîsâb vaktî geldî deyû. Cümlesi ûyhûdan uyanîr gibî baş kaldıralar. Dîvânî Haġka müterakķib ölaler. *“Ve nufîha fî's-Şûrî feîza hum mine'l-ecdâsi ila Rabbîhim yensilûn.”* Ya'nî cümle mahlûk şûrî İsrâfil ('Aleyhi's-Selâm) nefhî olîcaġ cümlesî ġaim olup meydânı 'araşâta sur'atle sekredeler. İla Rabbîhim ey ila Rabbîhim ve'n-nuski ve'l-'aduvvî sekretmek [63b] ma'nâsına gelür. Yensilûn ya'nî sekredeler dîmek ölür.

* Nitekim Efendimiz (s.a.v.) buyurdular ki: *“Yani, yerlerde gömülü olan bütün mahlûkatların cesetleri, toprak ile [63a] karışıp yerle bir olup çürüyüp eser kalmaz. Ancak Yüce Allah, İsrâfil (a.s.)'ın azasını, kıyâmet günü Sur'a üflemesi için çürütmez. O kıyâmet günü İsrâfil (a.s.) sura üflediğinde Sur'dan, “Ey çürümüş cesetler! Ey yırtılmış deriler! Ey dağılmış saç ve sakallar! Ey denizde boğulmuş kişiler! Bakınız hesap vakti geldi.” diye bir ses gelir. Hepsi uykudan uyanır gibi başlarını kaldırır hak divanına yükselirler.”*³⁷⁰ *“Sur'a üfürülür. Bir de bakarsın kabirlerden çıkmış Rablerine doğru akın akın gitmektedirler.”*³⁷¹ Yani İsrâfil (a.s.) Sur'a üflediğinde, bütün mahlûkat kalkıp Arasat Meydanı'na³⁷² doğru hızlıca hareket ederler. *“ilâ Rabbîhim” “ey ila rabbihim ve'n-nuski ve'l-Aduv” sekretmek (harekete geçirmek) [63b] manasına gelir. Yani “yensilun” harekete geçerler demek olur.*

*قالوا يا ويلنا من بعثنا من مرقدنا هذا ما وعد الرحمن وصدق المرسلون.*يا محمد حبيب احمد أول زمان أول كافرلر ايده لركم ايواي بزلره كم يعني بزلرى أول قيامت كوني آيردي. مدفون أولديغميز مكان مرقدلريمزدنكم بزلري عذابه كتوره لر ديور. چون حيوة بوله لر اويخودن اويانور كيي كندولره كله لر چون بلطركم. أول وعد بيوريلان قيامت كوني ظهوره كلمش. أول زمان ايده لركم.* هذا ما وعد الرحمن وصدق المرسلون.* كافرار ايده لركم بو وعد أول وعددركم جناب حضرت رب العالمين بو وعدى بزلره بيورمش ايدي. وأول الله تعالىنك رسوللرى دخى بزلره خبر ويرمشلر ايدي. مكر صادق ايمش ديملر. وبعض مفسرلر عندنده³⁷³ بو كلامى مؤمنلر ايده لر. أول [64a] قيامت كونكك أولمىغنه منكر أولان كافرلره سرذنش قلمق ايچون.

³⁷⁰ Hadis-i Şerif: Kaynağı bulunamadı. [62b]- [63a]

³⁷¹ Yasin, 36/51.

³⁷² Arasat Meydanı: Kıyâmet gününde insanların toplanacağı yerin bir adı.

“Kalû yâ veylenâ men be‘aşenâ min merķadinâ hâzâ mâ ve‘ade‘r-Raĥmânu ve şadeķa‘l-Mürselun.” Yâ Muhammed! ĥabîbim Aĥmed,  l zam n  l k firler  delerkim: Eyvah bizlere kim ya‘n  bizler   l kıy met g ni ayırdı. Medf n  lduĥumuz mek n  merķadlerimizden kim bizler  ‘az ba getureler dey .   n ĥay t b laler uy  dan uyan r gib  kend lere geeler.   n bileler kim  l va‘ d buy rulan kıy met g n  zuh r gelmi .  l zam n  delerkim. **“H z  mâ ve‘ade‘r-Raĥm nu ve şadeķa‘-M rselun”** k firler  delerkim b  va‘ad  lunan va‘add rkim, Cen b-ı ĥazreti Rabbu‘l- lem n b  va‘adi bizlere buy rmu   d . Ve  l Allah-u Te‘al ’nın res lleri daĥ  bizlere ĥaber v rmi ler  d . Meger ş d ķ imi  diyeler. Ve be‘z  m fessirler ‘indeinde b  kel m  m ’minler  deler.  l [64a] kıy met g n n n  lacaĥına m nkir  l n k firlere serzeni  k lmak    n.

* “  yle derler: *“Vay ba ımıza gelene! Kim bizi diriltip mezarımızdan  ıķardı? Bu, Raĥm n’ın vaad ettiĥi şeydir. Peygamberler doĥru s ylemi ler.”*³⁷⁴ Ey Muhammed, Sevgili Ahmet! O k firler derler ki: “Eyvah, bizlere ki kıyamet g n , bizleri o defnedildiĥimiz kabirlerimizden ayırdı! Bizleri azaba g t r yorlar.” Hayat bulup uykudan uyanır gibi kendilerine gelirler. Ve o vaat edilen kıyamet g n n n meydana geldiĥini bilirler. O zaman derler ki: *“Bu, Raĥman’ın vaad ettiĥi şeydir. Peygamberler doĥru s ylemi ler.”* Bu vaat olunan vaattir ki Y ce Allah Hazretleri, bunu bize vaat etmi ti. Allah’ın Resulleri de bizlere haber vermi lerdi, meĥer sad klarmı , derler. Bazı m fessirlere g re bu s z , m minler, [64a] kıyamet g n n n olacaĥını ink r eden k firleri azarlamak i in s ylerler.

*ان كانت الا صيحة واحدة فاذا هم جميع لدينا محضرون. * يا محمد محبوب احمد دكلر  ل قيامت كونك قويمهسى الا اسرافيل عليه السلامك صيحة واحدة سندندر. يعنى صيحة واحدة سي ايله جمله مخلوق هلاك  له ل . وير صيحة سي ايله  ل قيامت كوننده جمله مخلوق  نه كيرو حيات بوله ل . ودخي جمله سي بزم قاتمزه جمع وحاضر  له. بونده جواب بودركم يعنى برسائل س ال ايدر اسه كم.  ل كافرلرك الله تعالى حضرئلرينه قريبتندن مراد  لونان قريبتلرى يعنى قرب حسابدر. يوخسه قرب كرامت دكلر. يعنى اراده هيچ واسطه قالميه. چون جناب حضرت رب العالمين كندى شانيله س ال بيوره ل :

“ n k net ill  şeyĥaten vaĥideten feiz hum cem ‘ ‘l-Ledeyn  muĥzar n.” Y  Muhammed! Meĥb bum Aĥmed degildir  l kıy met g n n n  opm si illa  srafil (‘Aleyhi’s-Sel m)’ın şeyĥai vaĥidesindendir. Ya‘n  şeyĥai vaĥidesi  le c mle

³⁷⁴ Yasin, 36/52.

mahlûk helâk olalar. Ve bir şeyhası ile öl kıyâmet gününde cümle mahlûk yine geru hayât bûlalar. Ve dahî cümlesi bizim kâtımızda cem' ve hâzır ola. Bûnda cevâb bûdur kim, ya'nî bir sâil suâl eder ise kim öl kâfirlerin Allah-u Te'alâ hazretlerine kurbîyyetinden murâd olunan kurbîyyetleri ya'nî kurbî hîsâbdır. Yoğsa kurbî kerâmet degildir. Ya'nî arâda hîç vâşıta kâlmaya. Çün Cenâb-ı hazreti Rabbu'l-âlemîn kendî şa'niyle suâl buyûralar.

“Sadece korkunç bir ses olur. Bir de bakarsın hepsi birden toplanıp huzurumuza çıkarılmışlardır.”³⁷⁵ Ey Muhammed, Sevgili Ahmet! Kıyamet günü, ancak İsrâfil'in (a.s.) tek bir haykırışıyla! Yani tek bir haykırışıyla bütün mahlûkat helak olup kıyamet gününde bütün varlıklar yeniden hayat bulurlar. Hepsi bizim katımızda toplanıp hazır olurlar. (Ayette geçen “katımızda” ibaresinden yola çıkılarak) Kâfirlerin, Yüce Allah Hazretlerine olan yakınlıklarından sorulursa, cevap şudur: Kast edilen yakınlık, hesap yakınlığıdır. Yoksa keramet yakınlığı değildir. Yani arada hiç bir vasıta kalmaksızın Yüce Allah Hazretleri kendi şaniyle soru sorar.

* فالیوم لا تظلم نفس شیئا ولا تجزون [64b] الا ما كنتم تعملون. * فالیومده اولان فافاء پسندیده معناسنه كلور دیمشله. یعنی دیمك اولوركم. فالیوم پس ایدی اول قیامت ایچنده. لاتظلم. ظلم اولنماز. نفس. بر نفسه ظلم اولنماز. شیئا. بر شي ایله هیج بر نفسه ظلم اولنماز. ولا تجزون. دخی بر نفسه جزا اولنماز. الا. الا بونده حرف استسناد. الا جزا اولنور. ما كنتم تعملون. الا كندی عمللری ایله جزا اولنرله. یعنی اول قیامت کوننده هیج کمسنه یه ظلم اولنماز. وجزا اولماز. الا كندی اعماللری ایله جزا اولنرله. جناب خالق آدم علیه السلام اولدلرینی خلق ایلدی. وانلره عقل و فکر و ذکی احسان ایلدی. وکندولره خیری و شری دخی معلوم ایلدی. یعنی خیر عملکز جزاسی نه اصل اولنلر ایسه, شر عملکز جزاسی اولیجه اولور. ودخی امر معروف و نهی عن المنکر [65a] اولان امرلر ونهیلر کندولره اخبار اولندی. واختیاری دخی کندی یدلرینه ویرلدی. انلرکم خیری اختیار ایدرله. خیر ایله جزا اولنرله. وانلر شری اختیار ایدرله شر ایله جزا اولنورله. یعنی هر نفس کندی عملنک جزاسنی کورر.

“Fe'l-yevme lâ tuẓlemû nefşûn şey'en ve lâ tuczevne [64b] illâ mâ kuntüm te'mel'ûn.” Fe'l-yevmede olân fa, fai pesnidedir. Manâsına gelür demişler. Ya'nî demek olûr kim fe'l-Yevme pes imdî öl kıyâmet içinde lâ tuẓlemu zûlm olunmaz. Nefsun bir nefse zûlüm olunmaz. Şey'en bir şey ile hîç bir nefse zûlüm olunmaz. Vela tuczevne dahî bir nefse cezâ olunmâz. İlla bûnda harfî istisnadır. İlla cezâ olunûr mâ kuntüm te'mel'ûn. İllâ kendî 'amelleri ile cezâ olunûrlar. Ya'nî öl

³⁷⁵ Yasin, 36/53.

kıyâmet gûnünde hîç kimesneye zûlm olunmaz. Ve cezâ olunmaz. İllâ kendî ‘amelleri ile ceza olunurlar. Cenâb-ı Hâlık Âdem (‘Aleyhi’s-Selâm) evlâdlarınî halk eyledî. Ve onlara akıl ve fikir ve zekâ ihşân eyledî. Ve kendulere hayri ve şerri dahî me‘lûm eyledî. Ya‘nî hayr ‘amelleriniz cezâsî ne aşıl olunûr îse, şer ‘amelleriniz cezâsı öylece olûr. Ve dahî emri me‘rûf ve nehyi ‘anî’l-münker [65a] olân emirler ve nehîler, kendulere ihbâr olundu. Ve ihtiyâri dahî kendî yedlerine verildi. Onlar kim hayri ihtiyâr edeler. Hayr ile ceza olunurlar. Ve onlar kim şerri ihtiyâr îdeler. Şer ile cezâ olunurlar. Ya‘nî her nefis kendî ‘amelinin cezâsını görür.

“O gün kimseye, hiç mi hiç zulmedilmez. Size [64b] ancak işlemekte olduğunuz şeylerin karşılığı verilir.”³⁷⁶ “Fe’l-yevme” de olan “fâ” fâ-i pesendidedir.³⁷⁷ Şimdi kıyamet gününde, “la tuzlemu” zülüm edilmez, “nefsun” hiç bir nefse zülüm olunmaz, “şey’en” en ufak bir şey ile hiçbir nefse zülüm olunmaz “ve la-tuczevne” yine hiç bir nefse ceza olunmaz (veya mükâfat verilmez) “illâ” ancak, “mâ kuntüm te‘amel’ûn” kendi amelleriyle ceza olunurlar (amellerinin karşılığı verilir). Yani kıyamet gününde hiç kimse zülüm ve cezaya uğramaz. Ancak kendi amelleriyle ceza olunurlar. Cenab-ı Hâlık, Âdem (a.s.)’ın evlatlarını yaratıp onlara akıl, fikir ve zekâ ihsan etti. Kendilerine hayrı ve şerri bildirdi. Yani hayır amellerinizin karşılığı nasıl oluyorsa kötü amellerinizin karşılığı da o şekilde olur. Ayrıca “emr-i bi’l-ma‘ruf ve nehyi ‘ani’l-münker” (iyiliği emredip kötülükten sakındırma) [65a] kapsamına giren emir ve yasaklar kendilerine haber verildi. İradeleri de yine kendi ellerine verildi. Hayrı seçen hayır ile şerri seçen ise şer ile cezalandırılır. Yani her nefis kendi amelinin karşılığını görür.

و قال النبي عليه الصلوة والسلام الناس مجزيون باعمالهم ان خيرا فخير و ان شرا فشر صدق حبيب الله
لكن آخر آخرك ويزريه ووزرلنمز. هرکس کندی وزريله وزرلنرلر. کقوله تعالى ولا تزر وازرة وزر اخرى
صدق الله العظيم³⁷⁸ ودخي أول جناب حضرة الله عظيم الشأن دنياهه وأخرته قوللرى ايچون ظلم ايديجى دكلر.
قال الله تعالى وما ربك بظلام للعبيد ديو بويورلدى. وما ربك ده أولان واو ابتدائيه در. ما ماء نغير. ربك ده

³⁷⁶ Yasin 36/54.

³⁷⁷ Burada kullanılan “fâ-i pesendide” terkibinden kasıt, “fâ-i isti’nâfiyedir.” Bkz: Behcet Abdulvâhid Sâlih, *el-İ‘râbu’l-Mufasssal li-Kitâbillahi’l-Mürettel*, Dâru’l-Fikr, Ammân, 1413/1993, IX, s. 465; Bu ayet, nahiv yönüyle isti’nâf cümlesidir. Önceki cümleyle bağlantılı olmadan kullanılan cümlelere isti’nâf cümlesi denir. Bkz: Büyük, Yusuf, “Fe” *Edatının Arap Dilindeki Fonksiyonu*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XIII. Cilt, 26. Sayı, Kahramanmaraş, 2015, s. 269.

³⁷⁸ ب: تعالى

أولان كاف ، كاف خطابدر. پغمبریمیز ³⁷⁹ [65b] علیه السلام حضرتلرینه. وما ربك يا محمد سنك رين دكلدر بظلام. ظلم ايديجي دكلدر. للعبيد قوللري ايچون ظلم ايديجي دكلدر.

* **Ve Kâle'n-Nebiiyyu “‘Aleyhisselatu ve's-Selâm” “Ennâsu mecziyyûne bi e'mâlihîm in hayran fe hayrun ve in şerran feşerrun.”** Şadeka Hâbibûllah. Lâkîn ahar aharın vizriyle vizirlenmez. Herkes kendî vizriyle vizirlenurler. Ke Kavlihi te'alâ **“Velâ teziru vaziretu vizrâ uğra”** şadekallah'u'l-'azîm. Ve dahî ol Cenâb-ı hâzreti Allah-u 'azîmu's-şa'n dünyâda ve Âhirette kulları içün zûlm edici degildir. **Kâle'l-Lahu te'alâ “Vemâ rabbuke bizallami'l-lilâbid”** deyû buyûruldi. Vemâ rabbukede olan vav ibtidaiyyedîr. Mâ mâi nefîdir. Rabbukede olân kaf, kâfi hîtâbtır. Peyğamberîmiz [65b] ('Aleyhi's-Selâm) hâzretlerine vemâ rabbuke Yâ Muhammed! Senin rabbîn degildir. Bizallâmın. zûlüm edici degildir. Velil 'abîd kulları içün zûlüm edici degildir.

* Resûlullah ('aleyhisselâm) Hazretleri buyurdular: *“İnsanlar amelleriyle cezalandırılırlar. Hayır hayır ile şer şer ile.”*³⁸⁰ (Resûlullah doğru söyledi). Ancak kimsenin yükü kimseye yüklenmez. Herkes kendi yükünü yüklenir. Yüce Allah Hazretlerinin şu sözünde olduğu gibi, *“Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın yükünü yüklenmez.”*³⁸¹ (Yüce olan Allah doğru söyledi.) Yüce Allah Hazretleri dünya ve ahirette kullarına zûlüm edici değildir. Yüce Allah Hazretleri şöyle buyurdu: *“Rabbîn kullara (zerre kadar) zulmedici değildir.”*³⁸² **“Ve-mâ rabbuke”** de olan **“vav”** başlangıç vavıdır, **“mâ”** mâ-i nâfiye (olumsuzluk mâ'sıdır), **“rabbuke”** de olan **“kaf”**, hîtâb kâf'ıdır. Peygamber Efendimize [65b] (s.a.v.), **“ve-mâ rabbuke”** Ey Muhammed! Senin Rabbîn değildir, **“bi-zallâmin”** zulmedici değildir, **“li'l-'abîd”** kullarına zulmedici değildir.

و بو آية كريمه ده دخي بيورلدى. بسم الله الرحمن الحيم ان الله لا يظلم الناس شيئا و لكن الناس انفسهم يظلمون. ان الله ده أولان ان حرفدر. حروف مشبهه بالفعلن. اسم استر منصوب. خبر, استر مرفوع. الله لفظا منصوب اسميدر. ان نك. لا يظلم الناس ده أولان لا حرف نفي. يظلم لفظا مرفوع خبريدر ان نك. ان اسميله خبريله جمله اسميه اعرابدن محلا منصوب جمله سى مستأنفه. انفسهم ده أولان هم ضميرى ضمير غائبدر. تحت اللفظ معنى آية كريمه بويلجه أولوركم. يعنى أول جناب حضرت رب العالمين جل شأنه عدمدن خلق ايلديكى مخلوقى

³⁷⁹ اب: افنديمز

³⁸⁰ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, I, s. 332. [65a]

³⁸¹ Fatr, 35/18; Zümer 39/7. [65a]

³⁸² Fussilet, 41/46. [65a]

ایچون ظلم وجزا ایدیجی دکلدر. لکن ناس کندي [66a] نفسلرینه ظلم ایدیجیلردر. و بر آیه کریمه ده بیورلدی بسم الله الرحمن الرحيم ان الله ليس بظلام للعبيد. ان الله تحقيق. الله عظيم الشأن ليس، ليس ایچون محلنه کوره بر ایکی اوج معنا ویریلور. بو آیه کریمه ده، ليس دکلدر معناسنه کلور. یعنی تحقيق الله عظيم الشأن دکلدر بظلام. قوللری ایچون ظلم ایدیجی دکلدر. ظلم ایتمک دکل، قوللریچون البتده رؤف رحيمدر. کقوله تعالى ان الله بالناس لرؤف رحيم.

***Ve bû âyeti kerîme'de dahî buyûruldi. Bismîllahi'r-Rahmânî'r-Rahîm "İnnallahe lâ yeẓlimu'n-nâse şey'en velâkînnê'n-nâse enfusehum yeẓlimûn."** İnnellahe'de olân inne, harfdır. hürûfî müşebbehe bil fîldir. ismî ister menşûb. Haber ister merfû. Allah lafzen menşûb ismîdîr inenin. Lâ yeẓlimu'n-nase de olân lâ harfî, nefî. Yeẓlimu lafzı merfu haberîdîr innenin. İnne ismîyle haberiyle cümlei ismîyye. iğrabdan maḥellen mensub cümlesi müste'nefe. Enfusehum de olân hum, zamiri, zamiri ğâibedir. Teḥtel lafzı, ma'nâyî âyeti kerîme böylece olûrkim, Ya'nî ol Cenâb-ı ḥazreti Rabbu'l-âlemîn (Celle Şânuhu) Âdemden ḥalk eyledîgi mahlûk içûn, zulm ve cezâ edici degildir. Lâkîn nâs kendî [66a] nefislerine zulm edicîlerdir. Ve bir âyeti kerîme'de buyûruldi. Bismîllahi'r-Rahmânî'r-Rahîm **"İnnellâhe leyse biẓallamî'l-li'l'abîd."** İnnellahe taḥkîk. Allah-u 'aẓîmu's-şa'n leyse içûn meḥelline göre bir îkî üç manâ verilir. Bû âyeti kerîmede "leyse" degildir manâsına gelür. Ya'nî teḥkîk Allah-u 'aẓîmu's-şa'n degildir. Biẓallamın. Qulları içûn Zûlm edici degildir. Zûlüm etmek değil qulları içûn elbette rauftur. Rahîmdir. Ke Qavlihi te'alâ **"İnnellahe bi'n-nasî le-Raûfu'r-Rahîm."**

* Yüce Allah bu ayet-i kerimede *"Şüphesiz Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez fakat insanlar kendilerine zulmederler."*³⁸³ Diye buyurdu. **"İnne'l-Lahe"**de olan **"inne"** harfi, huruf-î müşebbehe bi'l-fîldir (fiile benzeyen harflerdendir). İsmi nasb, haberini ref' eder. Allah kelimesi lafzen mensub inne'nin ismidir. **"Lâ yuzlemu'n-nase"** de olan **"lâ"** harf-i nefiydir (olumsuzluk harfidir). **"Yeẓlimu"** lafzı merfû olup inne'nin haberidir. İnne, isim ve haberiyle birlikte, cümleyi ismiyyedir (isim cümlesidir). Mahallen mansub, cümlesi müste'nifedir. **"Enfuse-hum"**de olan **"hum"** zamiri, zamiri ğâibdir (üçüncü çoğul şahıs/onlar). Bu bağlamda ayet-i kerimenin manası şöyle olur: Âlemlerin sahibi olan Cenab-ı Hazreti Allah, yoktan var ettiği mahlûk için zulm ve ceza edici değildir. Lakin insanlar kendi [66a] nefislerine zûlm

³⁸³ Yunus 10/44. [65b]

edicilerdir. Ve bir ayet-i kerimede buyurdu: “Allah kesinlikle kullara zulmedici değildir.”³⁸⁴ “İnne’l-Lahe” Muhakkak ki Şanı Yüce Allah. “Leyse” ibaresi için yerine göre; bir, iki veya üç mana verilir. Bu ayet-i kerimede “leyse” ibaresinin manası “değildir” şeklindedir. Yani Şanı Yüce Allah değildir. “Bi-zallâmin” kulları için zülmedici değildir. Aksine sevecen ve merhamet sahibidir. Yüce Allah Hazretlerinin buyurduğu gibi, “Şüphesiz Allah insanlara karşı çok esirgeyici, çok merhametlidir.”³⁸⁵

حكاية جزبة من جزبات الرحمن ايله جزبه لئمش أولان مجذوب ايله يدن سؤال ايتديلركم. يا بهلول دانا: بر مقدار سنى كرمك قنده ايدك ديو سؤال ايلدكلرنده. أول دخى جواب ايلديكم جهنمه واردم ديدى. ينه سؤال ايتديلركم نيچون واردك جهنمه. جواب ايتديكم آتش آلمق قصديله واردم. جهنمه دخى آتش [66b] بولمام ديدكه. اخوان باصفا ³⁸⁶ جواب ايتديلركم. اي بهلول دانا بعض كرّه عجب غريب كلام ايدرسنكم. هيچ جهنمه آتش بولنمازمى. وجهنمه آتش نقصان أولور ميكم بويله جواب ايدرسين ديو جواب ايتدكلرنده. أول عزيز دخى جواب ايلديكم: يعنى هر كشى آتشنى عالم دنيا دن تدارك ايدوب كوتورر ايسه، جهنمه كندويى احراق ايتمك ايچون، أول زمان جهنمه آتشى بولور ايمش. ديو جواب ايلدى

*** Hikâyetu cezbetun min cezebâtî’r-Raḥmâni ile cezbelenmiş olân meczûb-i ilâhîden suâl itdîler kim: Ya Behlûl Dâna bir miḳdâr seni görmedik. Ḳande idîn deyû suâl eyledîklerinde, ol daḥî cevâb ettî kim Cehennem vârdîm dedi. Yine suâl itdîler kim niçûn vârdîn Cehennem. Cevâb ettî kim ateş almak ḳasdi ile vârdîm Cehennemde daḥî [66b] ateş bûlamadum dedikte, ihvan-ı bâ şafâ cevâb itdîlerkim ey Behlûl Dâna be’zî kere ‘acep garip kelâm edersin kim, hiç Cehennemde ateş bûlunmaz mı? Ve Cehennemde ateş nuḳşân olûrmî kîm böyle cevâb edersîn deyû cevâb ettîklerinde, Ol âziz daḥî cevâb eyledî kim. Ya’nî her kîşî ateşini ‘âlemi dünyâdan tedârik idûp götürür îse, Cehennemde kendîni iḥrâḳ etmek içûn ol zamân Cehennemde ateşi bûlur imuş deyû cevap eyledî.**

* Hikâye: Allah aşkıyla cezbelenmiş olan bir Allah velisine: “Ey Behlûl Dâne, bir ara seni görmedik! Neredeydin?” diye sorduklarında, o da “Cehennem gittim.” Diye cevap verir. Yine, “Cehennem niçin gittin?” diye sorarlar. “Ateş almak için gittim. Ancak [66b] ateş bulamadım” der. Sefa ehli: “Ey Behlûl Dane, bazen çok acayip şeyler söylüyorsun! Cehennemde hiç ateş olmaz mı? Ve Cehennemde hiç ateş eksik olur mu ki böyle söylersin” diye sorduklarında, o aziz: “Herkes ateşini dünyadan tedarik

³⁸⁴ Al-i İmran, 3/182; Enfal, 8/51. [66a]

³⁸⁵ Hac, 22/65. [66a]

edip cehennemde kendini yakmak için götürürse o zaman cehennemde ateş bulur” diye cevap vermiş.

من كلام علماء العرب عرب علماسندن برى دخى بو كلامى سويلدى:

أخذت نارا بيدى. وضعتها في كبدي.*

الى من اشكو بيدى. و احرقته قلبي بيدى.*

معنا بو أولديكم بن كندى يدم ايله نارى يعنى آتشی آخذ ايلدم. وأول آتشی جكريمه وضع ايلدم. المدن بن كيمه شكوى ايدهيمكه. كندو الم ايله قلبي [67a] بن احراق ايلدم. قال الله تعالى في القرآن الكريم *ولا تجزون الا ما كنتم تعملون*. يعنى أول قيامت كنده هر كس كندى اعماللريله جزا أولنورلر. وأول قيامت كنده كمسنه لر محزون أولمازلر. الا كندى اعماللريله أولان جزالريله محزون أوله لر.* ما وعد الرحمن و صدق المرسلون.* آية كريمه سندن وتفصيل بيان أولنان آية كريمه لردن صكره ينه كلام باشنك تفصيل و بياننه كله لم. چون قيردن مخلوق محشرينه قائم أوله لر. باش آچق يالين آياق آج وصوسز و عريان بيك سنه مقداري آنده قرار قله لر. قيرلرندن ايمان ايله چق انلره أول بيك سنه مقداري انلره بر ساعت مقداري بيله كلميه.

***Min kelâmi ‘ulemâi Ârab. Ârab ûlemâisından biri dahî bû kelâmı söyledi.**

Eḥeztu naren bı yedî vede‘tuha fî kebedî.

Îlâ men eşkû bi yedî ve eḡraḡtu ḡalbî bı yedî.

Manâ bû ôldîkîm, ben kendî yedîm île narı ya‘nî ateşi eḡiz eyledîm. Ve ôl ateşi cigerime ved‘ eyledîm. Elimden ben kime şekva edeyimki? kendu elim île ḡalbimi [67a] ben iḡrak eyledîm. Ḳâle‘l-Lâhu Te‘âlâ fîl Ḳur‘ânîl Kerîm “*Vela tuczevne illâ mâ kuntüm te‘mel‘ûn.*” Ya‘nî ôl ḡıyâmet ḡûnî herkes kendî ‘amelleriyle cezâ ôlunûrlar. Ve ôl ḡıyâmet ḡûnünde kimseler maḡzûn ôlmazler illâ kendî ‘amelleriyle ôlân cezâleriyle maḡzûn ôlalar. “*Hâzâ mâ veâde‘r-Raḡmânu ve şadeḡa‘l-mürselûn*” âyeti kerîmesinde ve tafşîlî beyân ôlunan âyeti kerîmelerden sônra, yine kelâm bâşının tafşîlî ve beyâna geelim. Çün ḡabirden maḡlûḡ maḡşer yerine ḡaim ôleler baş açık, yalın ayak, aç ve susuz ve ‘uryân bin sene mîḡdârî anda ḡarar ḡîlalar. Ḳabirlerinden îmân île çıkanlara ôl bin sene mîḡdârî ônlara bir sâât mîḡdârî bîle gelmeye.

Arap âlimlerinden biri şöyle dedi:

Ateşi kendi elim ile aldım. Ve ciğerime koydum.

Ben kime şikâyet edeyim. Kendi elim ile yaktım kalbimi.

* Beytin manası şöyledir; ben kendi elim ile ateşi aldım ve o ateşi ciğerime koydum. Elimden ben kime şikâyet edeyim ki? Kendi elimle kalbimi [67a] ben yaktım. Yüce Allah Hazretleri, Kur'an-ı Kerim'de “Herkes kendi ameli ile cezalandırılır”³⁸⁷ diye buyurdu. Yani kıyamet gününde herkes kendi amellerine göre muammele görüp ceza olunurlar. “Bu, Rahman'ın vaat ettiği şeydir. Peygamberler doğru söyledi”³⁸⁸ ayet-i kerimesinde açıklanan ayetlerden sonra yine kelamın başına gelelim. Mahlûkat kabirden mahşere kalkarlar. Baş açık, yalın ayak, aç, susuz ve çıplak olarak bin sene orada beklerler. Kabirden imanlı olarak kalkanlar için o bin sene, bir saat kadar dahi gelmez.

عائشة صدیقه رضي الله عنها حضرتلری پیغمبرمز³⁸⁹ علیه السلام حضرتلرندن [67b] سؤال ایتدیلرکه: یا رسول الله خاتونلر دخی اول قیامت کوننده عریانمی قوپالر دیو. افندیمز علیه الیلام حضرتلری سعادتله بیوردیلرکه نعم یا عائشه خاتونلر دخی عریان قویه لر دیو. عائشه رضي الله عنها حضرتلری پیغمبرمزدن³⁹⁰ بو خبری ایشندکلرنده کندولر بکا ایتدیلر. وبو خطابى ایتدیلر وافضحتاه واسرتاه دیو. پیغمبرمز علیه السلام حضرتلری سعادتله بیوردیلرکه یا عائشه بکا ایتمه کم. اول قیامت کونی کونلردن بر کوندرکه هیچ بر کمسه کمسنه نك حالنه نظر ایتمه مقدار ذرة مجال ولیاقاتى اولمیه. هرکس کندى حاللریله و شغللریله مشغول اوله لر. یعنی قیامت کونی بر کوندرکم کمسه کمسنهك احواللرینه نظر دکل هرکس بری برلرندن فرار ایلدکلری کوندر.

“*Aiše şıddîka “Rażiyellahu ânâ” hâzretleri peygamberîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretlerinden [67b] suâl ütdîlerkim: Ya Resûlallah! hâtûnlar dahî ol kıyâmet gûnünde ‘uryân mı? kôpeler deyû. Efendîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretleri sa‘adetli buyûrdîler kim: Ne‘am yâ ‘Aişe hâtûnler dahî ‘uryân kapeler deyû. Aişe “(r.a)” peygamberîmizden bû haberi îşitiklerinde kendûlerî bukâ ütdîler. Ve bû hitâbı ütdîler. Ve efdahtâhu ve esertâhu deyû. Peygamberimiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretleri sa‘adetli buyûrdîler kim: Ya Aişe bukâ etmekim. Ol kıyâmet gûni gûnlerden bir gûndûrki hîç bir kimesne kimesnenin hâline nazar etmeğe miqdârı zerre mecâl ve liyakatî olmaya. Herkes kendî hâlleriyle ve şuğulleriyle meşğul olalar.” Ya’nî kıyâmet gûnî bir gûndûrkim kimse kimsenin ahvallerîne nazar degil. Herkes birî birîlerinden fîrâr eyledîklerî gûndır.*

³⁸⁷ Yasin, 36/54.

³⁸⁸ Yasin, 36/52.

³⁸⁹ ب: افندیمز
³⁹⁰ ب: افندیمزدن

“Hazreti Aişe (r.a.), Efendimiz (s.a.v.)’e: “Ya Resulallah kıyamet gününde kadınlarda mı çıplak kalkacaklar?” diye [67b] sorduğunda, Efendimiz (s.a.v.): “Evet ya Aişe! Kadınlar da elbisesiz kalkacaklar.” diye buyurdularında, bunu işiten Hazreti Aişe ağlayıp şöyle buyurdu: “Eyvah rezil olacağız! Eyvah!” Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri: “Ya Aişe, ağlama! O kıyamet günü öyle bir gündür ki hiç kimsenin, kimsenin hâline bakmaya zerre miktarı kadar imkân ve liyakati yoktur. Herkes kendi hâlleri ve uğraşları ile meşgul olur.”³⁹¹ Yani kıyamet günü öyle bir gündür ki kimse kimsenin hâline bakmaz. Herkesin birbirlerinden kaçmaya çalıştığı gündür.

قال الله تعالى*يوم يفر [68a] المرء من اخيه وامه و ابيه وصاحبه و بنيه* یعنی قرنداش قرنداشتدن, اولاد والدهسندن, والده سی دخی اولاندندن, پدر ولدندن, ودخی ولد پدرندن فرار ایلدکلری کوندنر. قانده قالدیکم بربرلرینک حاللرینه نظر ایده لر. آندن ملانکه لر خلایقی سوره لر. یعنی محشر بیرینه کتورملر. شول کمسنه لركم, عمل صالح ايله متصف اولنلرکک عمللری مرکب اولوب بنوب کیده لر. انلرکم صالح عمللری اولمیه, کیمی یایان, وکیمی دیزلری اوزرینه یورویه رک کیده لر. محشر بیرینه جمع اوله لر. شمسک حرارتی باشلری اوزرینه, اشاغیدن دخی آتش حرارتی, وارقه لرنده کناهلری آغرلغی, وخلایقک اکثریسی غرق عرق اوله لر. کمی طوبوغنه دکین, وکیمی کوکسنه دکین, وکیمی بوغازینه دکین, و کیمی دخی [68b] غریق عرق اوله. و ترلری یتمش زراع قدر³⁹² آشاغی کیچه. اول حالده هیچ کولکه بولنمیه. الا عرش کولکه سی بولنه.

***Kâle’l-Lahu te‘alâ “Yevme yefîrru [68a] el-mer’u min ehihi ve ümmihi ve ebihi ve şâhibetihi ve benîhi.”** Ya’nî karındaş karındaştan, evlâd vâlidesinden, ve vâlidesi dahî evlâdından, ve pederi veledinden, ve dahî veledi pederinden fîrar eyledîkleri gûndûr. Kande qaldîkîm birbirlerinin hâllerine nazar edeler. Ondan melâikeler helayıkı süreler. Ya’nî maḥşer yerine getireler. Şöl kimesneler kim ‘ameli sâliḥ ile muttaşîf olânların ‘amelleri merkeb olup binüp gîdeler. Ōnlar kim sâliḥ ‘amelleri olmaya kimi yâyan ve kimi dizleri ûzerîne yürüyerek gîdeler. Maḥşer yerine cem‘ olalar. Şemsin harâreti başları ûzerîne aşâğıdan dahî ateş harâreti ve arqalarında gûnahları ağırlığı ve ḥalâyıḳın ekşerisi ğarḳı ğarak olalar. Kimi topuğuna dekin, kimi göğsüne dekîn, ve kimi boğâzına dekîn, ve kimi dahî [68b] ğarîk-i ‘arak ola. Ve terleri yetmiş zîrâ kadar aşâğı geçe. Ve ol ḥalde hiç gölge bûlunmaya. İlla arş gölgesi bûluna.

³⁹¹ Müslim, *Cennet*, 14. [67b]

“[68a] Kişinin kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçacağı gün”³⁹³ Yani kardeşin kardeşten, evladın annesinden ve annenin evladından, evladın babasından ve babanın evladından kaçacağı gündür. Nerede kaldı ki birbirlerinin hâllerine baksınlar. Sonra melekler, mahlûkatı, mahşer yerine sürerler. Salih amel ile vasıflanmış olan kimselerin amelleri, kendileri için binek olup binip giderler. Salih amelleri olmayan kişiler ise kimi yaya kimi de diz üstü yürüyerek giderler. Mahşer yerinde toplanırlar. Başlarının üzerinde Güneş’in, harareti altlarında ise ateşin harareti, arkalarında da günahın ağırlığı vardır. Mahlûkatın çoğu kimi topuğuna kadar, kimi göğsüne kadar, kimi boğazına kadar, kimi de tamamen [68b] tere batarak boğulurlar. Terleri yetmiş zira kadar aşağı geçer. Böyle bir ahvalde, Arş’ın gölgesinden başka hiçbir gölge bulunmaz.

یدی نوع طائفه اول قیامت کوننده عرش کولکه سی ایله کولکه لئلر. اولکسی عادل امراء. ایکنجسی شباب حالنده ایکن امر معروف و نهی عن المنکر ایدنلر. اوجنجسی مسجد شریفه کثرت اوزره مواظبت و ملازمت ایدنلر. دوردنجسی الله تعالی ایچون بری برلرینه محبت ایله دوستلق ایدنلر. بشنجسی إخفا ایله فقاریه تصدق ایدنلر. آلتنجسی صاحب جمال اولوب انلری یعنی آخری دعوت ایدوب قصدی عرض جمال ایدوبده فتنه و فسقه باعث اوله جق محللردن احتراز و اعراض ایدوب, دعوتلرینه اجابت ایتمینلر. یدنجسی جناب حضرت رب العالمیندن درونی خوف و خشیت اوزره اولان کمسنه لر [69a] کولکه عرشده کولکه لئلر. باقی خلائق اسیده بیک سنه مقداری آنده قاله لر.

“Yedî nev-i taife  l kıy met g n nde ‘arş g lgesi  le g lgeleneler. Evvelkisi  dil umer . İk ncisi şebab halinde iken, emri me‘r f ve nehi an l m nker idenler.     ncisi, mescid-i şer fe ke rat  zere m v zabet ve m lazamet edenler. D rd ncisi, Allah-u Te‘al  i  n bir birbirlerine mu abbet  le dostluk idenler. Be incisi ihf   le fu  raya ta addu  idenler. Alt ncisi ş hibu cem l  lup,  nlari ya ‘n  a ır da ‘vet id p      ‘ırz  cem ‘al id pde, fitne ve f   a b ‘is  lacaq ma allerden ihtir z ve i‘raz id p d vatlerine ic bet etmeyenler. Yed ncisi Cen b-ı h zreti Rabbu’l- leminden der ni havf ve ha yet  zere  l n kimesneler [69a] g lgei ‘ar da g lgeleneler. Ba   hel yi   esyede bin sene mi    r  anda kalaler.”

“Yedi  e  it grup vardır ki, bunlar kıyamet g n  ar ın g lgesinde g lgelenirler: Birincisi, adaletli y neticiler. İkincisi, iyili i emredip k t l kten sakındıran gen ler.     nc  , mescitlere  ok a devam edenler. D rd nc  , Allah i  n birbirlerini sevip

³⁹³ Abese, 80/34-36. [68a]

dostluk kuranlar. Beşincisi, fakirlere gizliden sadağa verenler. Altıncısı, güzel ve mevki sahibi bir kadının gayrimeşru davetine “Ben Allah’tan korkarım.” diye yaklaşmayan yiğit. Yedincisi, Yüce Allah’tan kalbi ile korku ve haşyet duyan kişiler, [69a] Arş’ın gölgesinde gölgelenirler. Geriye kalan mahlûkat ise bin sene orada kalırlar.³⁹⁴

بوندن صكره ينه خلاقى سوره لر بر قرألق دره نك ايچنه قويه لر. انلركم مؤمن موحلدردر. بر ساعت مقدارى أولنجه أول دردن چقاره لر. وياك طاهر وچهره لرى بللور كى آق أولمش أوله لر. الحمد لله رب العالمين ودخى شول كمسنه لركم انلر اكفر كافرلر ومشركلردر. انلر بيك سنه مقدارى آنده ساكن قله لر. نعوذ بالله تعالى ان اكون من المشركين آندن صكره أول مشرك كافرلر, أول دره دن چقه لر. يوزلرى قابقاره أولمش أوله لر. آندن دخى ينه خلاقى حساب كتاب ييرينه كتوره لر. أول حساب يرى اون موقفدر يعنى اون منزلدر. وهرمنزلده بيك سنه مقدارى قرار قيله لر. وحساب و كتابلرندن مسؤل [69b] أولنلر. منزل أولده مسؤل أولنه لر. حرامدن نه كونه أولورسه أولسون. ايكنجى منزلده نفسلرى هواسنه تابع أولمقدن. يعنى هواي نفسه تابع أولمقده هرشى آنده جمع أولور ديمشلر. زيراكم نفسك هواسى وتغلبه سى انسانه جمله تصليت أوله. اعدالرين اغلبيدر ديو علماء محققين تحقيق و بيان اتمشلردر. زيراكم نفسله مجاهده ايتمك جهاد اكبردر دخى ديمشلر.*

***Bûndan sônra yine hâlâyîkî sûreler. Bir qarânîlık derenin içüne koyalar. Önlarkim mü'min muvahhidlerdir. Bir sâ'at mîkdârî olunca öl dereden çıkaralar. Ve pak tâhîr vecheleri billür gibî ak olmuş olalar. Elhamdu li'Llâhî Rabbi'l-âlemîn. Ve dahî şöl kimesnelerkim önlâr kâfirler ve müşriklerdir. Önlâr bin sene mîkdârî anda sakîn qâlalar. Neûzu billahi te'alâ en ekûne mine'l-Müşrîkîn. Ondan sônra öl müşrik kâfirler öl dereden çıkâlar. Yüzleri kapkara olmuş olalar. Ondan dahî yine hâlâyîkî hîsâb kitap yîrîne getüreler. Öl hîsâb yeri on mevki'dir. Ya'nî on menzildir. Ve her menzilde bin sene mîkdârî qarâr kîlalar. Ve hîsâb ve kitablarından mes'ûl [69b] olunalar. Menzili evvelde mes'ûl olunâlar. Harâmdan ne gûnah olûrsa olsun. İkinci menzilde nefisleri ve hevâsına tâbî olmağdan ya'nî hevai nefse tâbî olmağta her şeyi anda cem' olûr demişler. Zîrâkim nefsin hevâsi ve teğallübesi insâna cümle teşliyet ola. E'dalerin eglebîdîr deyû 'ulemâi muhaqqîkîn tahkîk ve beyân etmişlerdir. Zîrâkim nefisle mücâhede etmek cihâdı ekberdir dahî demişler.**

* Sonra yine mahlûkatı karanlık bir derenin içine sürüp koyarlar. Mümin ve Allah'ın birliğine inanan kişiler, o dereye bir saat kadar kalıp sonra oradan çıkarlar.

³⁹⁴ Buhari, *Ezân*, 36; *Zekat*, 16; *Hudûd*, 19; Müslim, *Zekat*, 30; Tirmizî, *Zühd*, 53; Nesâî, Ahmed b. Şuayb, *Sünenü'n-Nesâî*, Dâru'l-Marîfe, Beyrût, 2007/1428, *Âdâbu'l-Kudat*, 2. [68b] [69a]

Temiz yüzleri kristal gibi ak olur. ‘Âlemlerin sahibi olan Allah’a hamd olsun. Kâfir ve müşrikler bin sene kadar orada kalırlar. “Müşriklerden olmaktan Hazreti Yüce Allah’a sığınırım.” Sonra kâfir ve müşrikler o dereden çıkarlar. Yüzleri kapkara olmuş olur. Sonra mahlûkatı hesap kitap yerine götürürler. O hesap yeri on bölümdür. Yani on menzildir. Her menzilde bin sene kadar kalırlar. Hesap ve kitaplarından mesul [69b] olurlar. Birinci menzilde, haram ve günahların hepsinden, İkinci menzilde, nefis ve isteklerine uymaktan, sorulurlar. Her şey onda toplanıyor demişler. Zira muhakkik âlimler; nefsin istek ve zorbalığı insanı avutmaktadır, düşmanların da en güçlüsüdür, diye açıklamışlardır. Zira nefisle mücadele etmenin en büyük cihat olduğu söylenmiştir.

ومنزل ثالته والدين حقنه مسؤل أوله لر. زیرا والدين حقى حقوق عظيمه دندر. قال الله تعالى فى سورة الاحقاف والذي قال لوالديه اف لكما بيوردى. منزل رابعه اهل عيال حقنندن مسؤل أولنه لر. منزل خامسده اقربا حقندن مسؤل أولنه لر. زیراكم اقربا حقى دخی حقوق عظيمه دندر ديمشلىر. بر كمسه فقير الحالدن أولسه, وفقرادن دخی اقرباسى [70a] أولسه, مالنك زكاتنى والدينه ويرمك جائز أولماز. نتكم قرآن كريمده بيورلدى. ان الله يامر بالعدل والاحسان وايتاء ذى القربى. و دخی اقربا ايله كين وغرض ايتمكدن بغايت احتراز أولنه. وبربرلرينك أولدقجه خاطرلرين سؤال ايده لر. زیرا سلامت اخرويه دندر ديمشلىر. منزل سادسده قومشو حقندن مسؤل أوله لر. حقوق جوار اعظم حقنندن ديو بيورلدى. وقال النبي عليه السلام من آمن بالله واليوم الآخر فليكرم جاره.*

***Ve menzili şâlişde vâlideyni haqqında mes’ul olalar. Zîrâkim vâlideyn haqqı hûkûkî ‘azîmedendir. Kâle’l-Lahu Te’alâ fî sûratı’l-Ehḡaf “Vellezî kâle livâlideyhi uffî’l-Lekuma” buyûruldi. Menzili râbî’da ehli ‘iyâl haqqlarından mes’ul olâlar. Menzili hâmîsda akribâ haqqından mes’ul olunalar. Zîrâkim akribâ haqqı dahî hûkuḡu ‘azîmedendir demişler. Bir kimse faḡirul ḡalden olsa ve fuḡâradan dahî akribâsı [70a] olsa, mâlinin zeḡâtîni vâlideynine vermek câiz olmâz. Nitekim Ḳur’ân-i Kerîmde buyûruldi. “İnnellahe ye’muru bi’l-adli vel iḡşân ve itâi zî’l-Ḳurbâ.” Ve dahî akribâ ile kînu ve ḡaraḡ etmekten beḡâyet iḡtirâz oluna. Ve bir birlerinin öldüḡça ḡatırlarını suâl îdeler. Zîrâ Selâmeti uḡraviyyedendir demişler. Menzili sadisde Ḳômşû haqqından mes’ul olalar. Hûkûkî civâr aḡzam hûkuḡdandır. Deyû buyûruldi. Ve Kâle’n-Nebiyyu (‘Aleyhi’s-Selâm) “Men âmene billahi velyevmil âḡiri fel yükrim cârehu”.**

* Üçüncü menzilde, anne baba hakkından sorulur. Çünkü anne baba hakkı büyük haklardanır. Yüce Allah Hazretleri, Ahkaf suresinde, “Anne ve babasına, ”Öf

size, diyen kimseye!”³⁹⁵ diye buyurdu. Dördüncü menzilde, aile fertlerinin haklarından sorulurlar. Beşinci menzilde, akraba haklarından sorulurlar. Zira akraba hakkının da büyük haklardan olduğu söylenmiştir. Bir kimsenin anne babasının durumu fakir de [70a] olsa yine de malının zekâtını anne ve babaya vermek caiz değildir. Nitekim Kur’an’ı Kerim’de: “Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder.”³⁹⁶ buyuruldu. Akrabayla kin ve nefretten gayet kaçınılıp devamlı hâl hatır sorulmalı. Çünkü akrabanın hal hatırını sormak ahiretin kurtuluşundan olduğu söylenmiştir. Altıncı menzilde, komşu hakkından sorulur. Komşu hakkının da büyük haklardan olduğu söylenmiştir. Resulullah (s.a.v.) Hazretleri: “Kim Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsa, komşusuna ikram etsin”³⁹⁷ buyurdu.

منزل سابعده حقد وحسد من أوله لر. نعوذ بالله تعالى من الحاقدين الحاسدين. زيراكم حقد حسود أولنر بر بلاى عظيمه يه كرفتار أولمشلردركم. انلر ايچون كندولره راحت ويرمك يوقدر. وقال علي رضي الله عنه لا راحة للحسود. يعنى حسود ايچون [70b] راحت ويرمك يوقدر. هرنه نظر ايلسه كندويه عذاب ايدر. نعوذ بالله تعالى سوء مزاجدن اقتضا ايدر ديمشلر. ومنزل ثامنده صلوة رحمدن مسؤل أولنه لر. واون سنه تمامنده صلوة رحم ايتمك دخی نص كريم ايله ثابت وبيان أولان فرضلردندر. تكاسل أولنميه.*

***Menzili sabi‘de haq ve hasedden mes’ul olunalar. Ne‘uzu billahi Te‘alâ mine’l-Ĥaḳḳîne’l-Ĥâsidîn. Zîrâkim haḳid ḥasûd olânler, bir belâyı ‘azîmeye girîftâr olmişlerdir kim, onlar içûn kendulere rahat vermek yôḳtur. Ve ḳâlê ‘Ali “Râziyellahu ‘anhu” lâ râḥete lilḥasûdi. Ya’nî ḥasûd içûn [70b] râḥat vîrmek yôḳdur. Her neye nâzar eylese kenduye ‘azâb eder. Ne‘ûzu billahi te‘alâ sui mizâcdan iktizâ eder dimişler. Ve menzili şâminde sîla-i rahîmden mes’ul olunalar. Ve on sene tamamında sîla-i rahîm etmek dahî nassı kerîm ile şâbit ve beyân olân farzlardandır. Tekâsul olunmaya.**

Yedinci menzilde, kin ve kıskançlıktan sorulurlar. “Kin ve kıskançlık edenlerden Allah’a sığınırım. “Zira kıskanç ve kindar olanlar büyük bir belaya yakalanmış demektir. Onlar kendilerine rahat vermezler. Hazreti Ali (r.a.) “Hasetçi için [70b] rahat yoktur.” diye buyurdu. Yani, kıskanç insan, her neye baksa kendine azap eder. Kötü ahlaktan Allah’a sığınmak gerekir, demişler. Sekizinci menzilde, sîla-ı

³⁹⁵ Ahkaf, 46/17. [69b]

³⁹⁶ Nahl 16/90. [70a]

³⁹⁷ Buhârî, *Edeb*, 31, 85; Müslim, *Îmân*, 19. [70a]

rahimden³⁹⁸ sorulurlar. On sene tamamında sıla-ı rahim etmek ayet-i kerime ile sabit ve açıklanan farzlardandır.³⁹⁹ Kesilmemelidir!

منزل تاسعه مكردن مسؤل أولنه لر. نعوذ بالله تعالى ان اكون من الماكرين زيراكم بو مكره ابتلا أولمق

دخی بلاء عظیمه دندر. نتکم بیولردی. ومکرو ومکر الله والله خیر الماکرین بر روايته حضرت موسى علیه السلامه خطاب عزت کلدیکم : یا موسى بنم مکرمدن امین أولمیه سنکم. تا جنت قیوسندن بر قاج خطوه ایچرو کرمدکجه. یعنی حق جل و علانک⁴⁰⁰ مکرندن ینه کندویه صغنمالی. ومنزل عاشرده غیبتدن و تجسسدن مسؤل [71a] أولنه لر. بونک ایکیسی دخی نص کریم ایله منع أولنان باجلردندر.⁴⁰¹ قال الله تعالى ولا تجسسوا ولا یغتب بعضکم بعضا. بو ذکر أولنان باجلرده تقصیرات أولنماش ایسه. أول منزللر اکابر ساعت مقداری کلمیه. وهرکمیکه بو مادلرده تقصیرات ایتمش أولور ایسه, هر منزله بیک سنه مقداری قرار قیله لر.

***Menzili tâsi‘de mekirden mes’ul olunalar. Ne‘ûzu billahi Te‘alâ en ekûne mine’l-mâkirin. Zîrâkim bû mekra ibtilâ olmak dahî belâi ‘azîmedendir. Nitekim buyûruldi. Ve mekerû ve mekera’l-Laḥ ve’l-Lahu ḥayru’l-mâkirîn. Bir rivâyetle ḥazreti Mûsâ (‘Aleyhi’s-Selâm)’a ḥitâbı îzzet geldîkim: Ya Mûsâ benim mekrimden emîn olmayâsînkim tâ Cennet kapûsından bir kaç ḥaṭve içeru girmedikçe. Ya’nî ḥaḳ celle ve ‘alanîn mekrinden yine kenduye sığınmalı. Ve menzili ‘aşirde ḡıybetten ve tecessusdan mes’ul [71a] olunalar. Bûnun îkîsi dahî naşşı kerîm ile men’ olunan bâclerdendir. Kâlê’l-Lahu Te‘alâ “Velâ tecessesû velâ yeğteḇ be’dukum be’dâ.” Bû zikrölunan baçlerde taḳşîrât olunmamış îse, ol meziller önî bir sâ‘at miḳdârı gelmeye. Ve her kiminki bû mâddelerde taḳşîrat olmış olûr îse, her menzilde bin sene miḳdârı qarar kîlalar.**

Dokuzuncu menzilde, aldatmadan sorulur. “Hileci olmaktan Allah'a sığınırım”. Zira hileci olmak çok ağır belalardandır. Nitekim: “Onlar tuzak kurdular. Allah da tuzak kurdu. Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır.”⁴⁰² buyuruldu. Bir rivayette Hazreti Musa’ya (a.s.): “Ey Musa! Cennetin kapısından bir kaç adım içeri atmadıkça benim hilemden emîn olmayasın.” diye değerli ḥitâb geldi. Yani Yüce Allah Hazretlerinin mekrinden yine kendisine sığınmak gerekir. Onuncu menzilde, casusluktan ve ḡıybetten [71a] sorulurlar. Bu ikisi ayeti kerime ile men edilen çeşitlerdendirler. Yüce Allah

³⁹⁸ **Sıla-ı Rahim:** Akrabalık bağlarını yaşatmayı, akrabaların birbirini ziyaret etmesini ve iyi ilişkiler kurmasını ifade eden ahlâk terimi.

³⁹⁹ Ra‘d, 13/21-25. [70b]

⁴⁰⁰ ب: الله عظیم الشانک

⁴⁰¹ ب: مادلرندندر

⁴⁰² Âl-i imrân, 3/54. [70b]

Hazretleri, “Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın.”⁴⁰³ diye buyurdu. Bu sayılan çeşitlerde günah işlenmemişse o menziller ona bir saat kadar gelmez. Kim de bu menzillerde günah işlemişse her menzilde bin sene kadar bekler.

و أول حساب و كتاب كوننده بعضلك دفتر اعماللرینی صاغ الله ويرملر وبعضيلرك دفترى اعماللرینی
 صول الینه ويره لر. * من قبل الرحمن انلره خطاب عزت كله كم. اقرا كتابك كفى بنفسك اليوم عليك حسيبا. اقرا
 يعنى سن اوقو⁴⁰⁴ قراءت ايله كتابك سنيكچون كتابت اولناني. يعنى عالم دنياده اولان اعمال و افعاللركدن كرك خير
 كرك شر اعماللريكز كتابتنى. كفى كفایت ايلدى. بنفسك. [71b] يعنى سنك نفسك ايچون كفایت ايلدى. اليوم بو
 كونده كفایت ايلدى. عليك سنك اوزريكه حسابا. كفایت ايتمك ايله كفایت ايلدى. يعنى بو كون ايچنده سكا نفسك
 حساب و كتابتنى سؤال ايديجى يتر. قچنكم بو خطاب كله اول مخلوقك اعمال و افعاللرینی تحريره مأمور اولان,
 كراما كاتبين دفترلرنى آچوب آشكاره ايدى لر. يعنى اول قيامت كوننده اول دفتر كراما كاتبينك كتابتلرى موجبجه
 هر كسك اعمال و افعاللرى كنديلرينه معلوم اوله. يعنى هر كسك عالم دنياده ايشلدكلرى اعماللرى كرك خير و كرك
 شر آنده بالجمله تحرير و دفتر اولنمش بوله لر. *

***Ve öl hîsâb ve kitab gûnünde be'zîlerin defteri 'amellerini şâğ eline vereler. Ve be'zîlerin defteri 'amellerini söl eline vereler. Min kıbeli'r-Rahmân onlara hîtâb-ı izzet gelekim, “ikra' kitabeke kefâ bi nefsike'l-Yevme âleyke hâsiba.” İkra' ya'nî sen oku kıraat eyle. Kitabeke senin içûn kitabet olunani. Ya'nî 'âlemi dünyâda olân 'amel ve efallarından gerek hayr ve gerek şer 'amellerinizin kitabetini. Kefâ kifâyet eyledî. Bi nefsike. [71b] Ya'nî senin nefsin içûn kifâyet eyledî. El yevme bû gûnde kifâyet eyledî. 'Aleyke senin ûzerîne hisâben kifâyet etmek ile kifâyet eyledî. Ya'nî bûgûn içinde sanâ nefsin hîsâb ve kitabını suâl idîcî yeter. Kaçânkim bû hîtâb gele öl mahlûkîn 'ameli ve ef'alini tehrîre me'mûr olân kirâmen kâtibîne defterlerinî âçûp âşikâre edeler. Ya'nî öl kıyâmet gûnünde öl defteri kirâmen kâtibînîn kitabetleri mûcebinceh herkesin 'ameli ve ef'alleri kendîlerine me'lûm ola. Ya'nî herkesin 'âlemi dünyâda işledikleri 'amelleri ve ef'alleri, gerek hayr ve gerek şer anda bilcümle tehrîr ve defter olunmuş bûlalar.**

*O hesap kitap gününde, bazılarının amel defterleri sağ ellerine, bazılarınınsa amel defterleri sol ellerine verilir. Yüce Allah Hazretleri tarafından onlara yüce hîtâb

⁴⁰³ Hucurât, 49/12. [71a]

gelir: “*Oku kitabını! Bugün hesap sorucu olarak sana nefsin yeter, denilecektir.*”⁴⁰⁵ “İḳra” sen oku, “kitabe-ke” senin için yazılanı (kitabını). Yani dünyada hayır olsun şer olsun, amel ve fiillerinin kitabını, “kefa” yeterlidir, “bi-nefsi-ke” [71b] Yani senin nefsin için yeterlidir, “el-yevme” bugün yeter, “aleyke” senin üzerine, “hisâben-hasîben” yeterli olarak yeter. Yani bugün sana hesap ve kitap sorucu olarak nefsin yeter. Ne zaman ki bu hîfâb gelir Kirâmen Kâtibin, mahlûkatın amellerinin yazılı olduğu defterleri açıp ortaya çıkarırlar. Yani kıyamet gününde Kirâmen Kâtibîn’in yazdıkları gereğince herkesin amel ve fiilleri kendilerine bildirilir. Yani herkes dünyada işledikleri hayır ve şer olan amel ve fiillerini yazılmış ve kitap olmuş olarak bulurlar.

آندن دخى ینه خلائقى سوره لر. ميزانه كتوره لر. ميزان دخى عرش اوكنده قورلمش اوله. و صاغ كفه سنده رضوان طورمش اوله. فرشتهلر ايله حلهلر [72a] وبراقلر حاضر ايلمشلر اوله لر. و دخى صول كفه سنده زبانيلر طورمش اوله لر. اللرنده آتشدن زنجيرلر و ⁴⁰⁶بوقاغولر طوتمش اوله لر. * وهركشى عملنى ارقاسنه تحميل ايدوب ترازو قتنده طورمش اوله لر. و مناديلر دخى ندا ايده لركم :انظروا الى الميزان. فانه يوزن عمل فلان بن فلان. يعنى سزلر نظر ايديكز اي اهل محشر ميزانه كم فلان بن فلانك عملى ميزان اولنور و ديوانده دخى بيك سنه مقدارى قرار ايليه لر.*

* Ondan dahî yine halâyîkî sûreler mîzâna getüreler. Mîzân dahî ‘aşr önünde kurulmuş ola ve şâğ kefesinde Rizvân durmuş ola ferîştehler ile hulleler [72a] ve bûrâklar hâzır eylemişler olalar. Ve dahî söl kefesinde zebânîler durmuş olalar. Elllerinde âteşten zincîrler ve bôkâğûler tûtmîş oleler. Ve her kîşî ‘amelini arkasına taḥmîl îdûb terâzû katında tûrmîş olalar. Munâdîler dahî nîdâ îdelerkim, ünzürû ile’l-Mîzân. Fe innehu yûzenü ‘ameli fulan ibni fulan. Ya’nî sizler nazar edîniz ey ehli maḥşer mîzâna kim fulan ibni fulanîn ‘ameli mîzân olunûr. Ve dîvânda dahî bin sene miḳdârî ḳarâr eyleyeler.

Ondan sonra mahlûkatı mizana sürerler. Mizan Arş’ın önünde kurulmuş olup sağ kefesinde Rıdvan durmuş. Melekler, cennet elbiselerini [72a] ve burakları hazırlamış. Sol kefesinde ise, zebaniler ellerinde ateşten zincirler ve bukağılarla (demir halkalarla) dururlar. Herkes amelini arkasına yüklenip terazinin yanında dururlar. Nida edenler seslenir, “Mizana bakın! Çünkü orada falan oğlu falânın ameli tartılıyor. Ve divanda bin sene beklerler.

⁴⁰⁵ İsra, 17/14. [71a]

پیغمبریمز علیه السلام حضرتلری سعادته بیوردیلرکم. جناب رب العالمین بنم اُمتدن هر برینک اوزرینه طوقسان طقوز نامه چیقاره. و هر برینک طولی بر کوز ایریمی محل منزل اُوله. رب العالمین حضرتلری عظمت شانیه بیوره کم ای بنم قوللرم بو نامه لری انکارمی ایده بیلورسکز، یوخسه کراما کاتبین کتابتلرنده [72b] سهو وخطا می ایتمشله دیرسکز. اُول زمان مخلوق دخی خطاب ایده لر. حاشا یا ربی دیو. ینه جناب رب العالمین جل شانه خطاب ایدوب بیوره کم: ای بنم قوللرم بنم عندمده سزک دخی حسناکوز واردر. بنم کمسیه ظلم یوقدر دیو بیوره لر. آندن صکره بر پرمق مقداری نامه چیقاره لر. نامه ده تحریر اولنمش، بر خط شریف مبارک لطیف کم اوزرنده لا اله الا الله الملك الحق المبين محمد رسول الله صادق الوعد الامين. * آندن دخی ینه جناب حضرت رب العالمین خطاب عزت بیوره لرکه: ای بنم قوللرم سززلر عالم دنیاده عالم عقبا قیوسنه کلنجیه دکین بو کلمه توحیدی لسانکزدن و درونکزی آندن ایرمادیکز. بن دخی سزلری بو کلمه طیبیه دن ایرمازم دیو خطاب عزت بیوریه. ینه خطاب عزت کله کم ای [73a] بنم قوللرم شمدی میزانه کلیکز. بوکونده کمسیه ظلم اولماز. و ظلم یوقدر دیو بیوریه.

*** Peyğamberîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretleri sa ‘adetli buyûrdilerkim, Cenâb-ı Rabbu’l-‘âlemîn benim ümmetimden her birinin ûzerîne fõksân dokuz nâme çıkara ve her birinin fõlî bir göz irîmi mehel menzil ola. Rabbu’l-‘âlemîn hâzretleri ‘azameti şaniyle buyûrakim. Ey benim kullarım bû nameleri inkâr mı edebîlürsünüz? Yõksa kirâmen kâtîbîn kitâbetlerinde [72b] sehv ve haða mı? etmişler dersiniz. O zamân mahlûk dahî hîtâb edeler: hâşâ ya Rabbî deyû. Yine Cenâb-ı Rabbu’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) hîtâb îdûb buyûrakim: Ey benim kullarım benim ‘indimde sizîn dahî hasenâtınız vârdîr. Benîm kimseye zûlmüm yõktur deyû buyûralar. Ondan sônra bir parmâk miqdârı nâme çıkaralar. Nâmede taħrîr õlunmiş bir hattı şerîfî mübârek latîfkim ûzerinde lâ ilâhe illallah el melikû’l-Haqqû’l-mübîn Muhammedun Resûlullahî sâdiķu’l-ve ‘dul emîn. Ondan dahî yine Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l-‘âlemîn hîtâb-ı îzzet buyûralarki: Ey benim kullarım sizler ‘âlemi dünyâda ‘âlemi uķbâ kapısına gelinceye dekîn bû kelimeî tevhîdî lîsânınızdan ve derunınızî Ondan ayırmadınız. Ben dahî sizlerî bû kelime-i fayyibeden ayırmazım deyû hîtâb-ı îzzet buyûrula. Yine hîtâb-ı îzzet gelekim: Ey [73a] benim kullarım şimdî mîzâne gelîniz. Bû günde kimseye zûlüm õlmaz ve zûlüm yõkdur. Deyû buyûrıla.**

* Peygamberimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular ki: “Yüce Allah benim ümmetimden her biri üzerine doksan dokuz yazı çıkarır. Her birinin uzunluğu, bir gözün görebileceği yere kadar olur. ‘Âlemlerin sahibi olan Yüce Allah Hazretleri buyurur ki:

“Ey kullarım! Bu yazıları inkâr mı edersiniz? Yoksa Kirâmen Kâtibin⁴⁰⁷ yazılarında hata ve yanlışlık mı [72b] yapmışlar dersiniz?” O zaman mahlukat cevap verirler: “Haşa, Ya Rabbi!” diye. Yine Yüce Allah Hazretleri, hitab eder: “Ey benim kullarım! Benim yanımda sizin iyilikleriniz vardır. Benim kimseye zulmüm yoktur.” diye buyurur. Ondan sonra bir parmak miktarı bir yazı çıkarırlar. O kâğıt üzerinde mübarek, güzel, şerefli bir yazı yazılıdır ki o yazı: “La ilahe illAllah’u’l-Meliķû’l Hakkû’l-Mübin Muhammedun Resûlullahî Sâdiķu’l-Va’di’l-Emîn”dir. Ondan sonra yine Yüce Allah Hazretleri buyurur ki: “Ey benim kullarım! Sizler dünya âleminden ahiret kapısına gelinceye kadar bu Kelime-i Tevhidi dilinizden ve kalbinizi ondan ayırmadınız. Ben de sizi bu güzel kelimedenden ayırmam.” diye yüce hitab buyurulur. Yine yüce hitab gelir ki: “Ey [73a] benim kullarım! Şimdi Mizana geliniz. Bugünde kimseye zulüm olunmaz. Zulüm yoktur.” diye buyurulur...

آندن دخى أول بر نامه أول ميزانك بر كفہ سنہ قويہ لر. أول طوقسان طقوز نامه دخى بر كفينه قويہ لر. *أول بر نامه كه أول طوقسان طقوز نامه دن آغر كلہ. زيراكم أول بر نامه ده الله اسمى واردر. الله اسميله هيچ بر شيء مساوى كلمز. وكلك دخى ممكن أولماز. عائشة صديقه⁴⁰⁸ رضي الله عنها حضرتلرى افنديمز عليه السلام حضرتلرندن سؤال ايلديلركم :يا رسول الله هيچ أول اتتاده اهللرندہ زوجلرى آكارلرمى ديو. افنديمز عليه السلام⁴⁰⁹ بيورديلركه :يا عائشه اوج محلده هيچ كمسه كمسه يى آكمز خاطرلرينه كتورمك ممكن أولميه. أولا نامه قراءت أولنوركن. ثانيا ميزان وزن أولنوركن. ثالثا خلق حبسر صراط اوزرندہ ايكن. [73b] آندن دخى خلايقي جسرى صراطہ سورہ لر.*

Ondan dahî  l bir n meyi  l m z n n bir kefesine  oy ler.  l    s n do  z n meyi dah  bir kefesine  oy lar.  l bir n meki  l    s n do  z n meden a ır gele. Z r  kim  l bir n mede Allah ism  v rd r. Allah ism yle h c bir  ey m s vi gelmez ve gelmek dah  m mk n  lmaz. “ i e-i  idd  a (r.a.)  azretleri Efend miz (‘Aleyhi’s-Sel m)  azretlerinden su l eyled l rkim Y  Res lallah h c  l e n da ehillerinden zev  leri an rlar mı? dey  Efend miz (‘Aleyhi’s-Sel m) buy rd l rki: Y  ‘ i e    me elde h c kimse kimseyi  nmaz. Haturlarına getirmek m mk n  lmaya. Evvel  n me-i k r at  lun rken.   niyen m z n vezin  lun rken  al   n  alk cisri  ırat  zerindeyken”. [73b] Ondan dah   al y  i cisr   ıra a s reler.

⁴⁰⁷ İnsanların s z ve davran  larını kaydeden melekler. Bkz;  z m, İlyas, “Kir men K tib n”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Ankara, 2002, XXVI, s. 59-60.

⁴⁰⁸ ب: الزهره
⁴⁰⁹ ب + حضرتلرى سعادتيله جواب شريف

...Ondan sonra o bir kâğıdı mizanın bir kefesine koyarlar. O doksan dokuz sayfayı da bir kefesine koyarlar. O bir kâğıt diğer doksan dokuz sayfadan daha ağır gelir.”⁴¹⁰ Çünkü o bir kâğıtta Allah ismi vardır. Allah ismiyle hiçbir şey eşit gelmez. Ve gelmesi de mümkün olmaz. Hazreti Aişe (r.a.), Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinden sordu: “Ya Resulallah o esnada hiç eşler eşlerini hatırlarlar mı? Efendimiz (s.a.v.): “Ya Aişe üç yerde hiçkimse kimseyi hatırlamaz. Hatırlamak mümkün olmaz: Birincisi, kitabı okunurken, ikincisi, mizan tartılırken, üçüncüsü, halk sırat köprüsünün üzerindeyken.”⁴¹¹ [73b] Ondan sonra mahlûkatı sırat köprüsüne sürerler.

وأول حبس صراط قلدن إنجه وقلجندن كسكين أوله. جهنم انك تحتته أوله. وزبانيلر أول حبس صراطك ياننده أوله لر. وأول حبس صراط يدى جسر أوله. وهر جسر يدى بيبك سنه لك منزل أوله. بيبك سنه لك منزلى يوقش أوله. بيبك سنه لك منزلى دخى إنش أوله. بيبك سنه لك منزلى دخى دوز أوله. وهر جسره دخى برر سنه دن سؤال أولنه لر. جسر أولده ايمانندن واعتقادن سؤال أولنه لر. جسر ثانيده صلوة مفروضه دن سؤال أولنه لر. جسر ثالثده زكوة مفروضه دن سؤال أولنه لر. جسر رابعده صومدن سؤال⁴¹² أولنه لر. جسر خامسده حج مفروضه دن سؤال⁴¹³ أولنه لر. جسر سادسده وضوء مفروضه دن سؤال أولنه لر. جسر سابعده [74a] ظلمدن سؤال أولنه لر. اكر بو بابده تقصيرات أولنمش ايسه هر جسره بيبك سنه مقدارى قرار قيله لر. وأول قيامت كونى اللى بيبك سنه مقدارى أولديغى بو منزللر اعتباريله اللى منزلدر. وهر منزلده بيبك سنه مقدارى آثم⁴¹⁴ أوله لر. اللى بيبك سنه تمام أوله.*

***Ve öl cisri şırât kıldan ince ve kılıçtan keskîn ola. Cehennem önîn tehtında ola. Ve zebânîler öl cisri şırâtın yânında olalar. Öl cisri şırât yedî cistr ola. Ve her cisri yedî bin senelik menzil ola. Bin senelik menzili yōķuş ola. Bin senelik menzili dahî iniş ola. Ve bin senelik menzili dahî düz ola. Ve her cisirde dâhî birer nesneden suâl olunalar. Cisri evvelde îmândan ve itîkattan suâl olunaler. Cisrî şânide Şalât-ı mefrûzadan suâl olunalar. Cisrî sâlisda zekâtı mefrûzadan suâl olunalar. Cisri rabi‘de şavimden suâl olunalar. Cisri hâmistâ hac mefruzadan suâl olunalar. Cisri sadisda vuzûi mefrûzadan suâl olunalar. Cisrî sâbi‘da [74a] zülûmden suâl olunalar. Eger bû babda taķşırât olunmiş îse, her cisirden bin sene miķdârı ķarâr kılâlar. Ve öl kıyâmet gûni ellî bîn sene miķdârı öldiği bû menziller**

⁴¹⁰ Hadis-i Şerif: Kaynağı bulunamadı [72a]- [73a] üç sayfa kadar süren bir hadis-i şerif.

⁴¹¹ Tirmizî, *İmân*, 17; İbni Mâce, *Zühd*, 35. [73a]

⁴¹² ب: مسؤل

⁴¹³ ب: مسؤل

⁴¹⁴ ب: ماكث

itibariyle ellî menzildir. Ve her menzilde bîn sene miqdâri âşim ôlalar. Ellî bîn sene tamâm ôla.

Sırat köprüsü kıldan ince kılıçtan keskindir. Cehennem onun altındadır. Zebaniler sırat köprüsünün yanındadırlar. Yedi köprülü olup her köprü yedi bin senelik yoldur. Bin sene yokuş, bin sene iniş, bin sene de düzdür. Her köprüde bir şeyden sorulurlar: Birinci köprüde, imandan, ikinci köprüde, farz namazdan, üçüncü köprüde, farz olan zekâtтан, dördüncü köprüde, farz olan oruçtan, beşinci köprüde, farz olan hactan, altıncı köprüde, farz olan abdestten, yedinci köprüde [74a] zulümden sorulurlar. Eğer bu bölümde günah işlenmişse, her köprüde bin sene kadar kalırlar. Ve kıyamet günü, elli bin sene olduğu bu menziller itibariyle elli menzildir. Her menzilde bin sene kadar engellenirler. Elli bin sene tamamlanır.

و بعض مفسرین⁴¹⁵ ایدرلرکم، بر ساعت مقداری جسر صراطی، أول کچن شفیعمز، أول سلطان بلند، ایوان اقلیم رسالت، و پادشاه حیوان عزت، و تاجدار تحت حمیت، و شهسوار میدان، سبحان الذي اسرا وقافلہ سلار. من المسجد الحرام الى المسجد الاقصى. امين سرما أوي راست کُفتار. وما ينطق عن الهوى خدا بين صاحب يقين ولقد رآه نزلة اخرى كل كلزار چمن صدق وصفا عليه افضل الصلوة⁴¹⁶ أول جسر صراطك کنارنده طوروب سلم، سلم ديه لر. [74b] چون صراطی کچه لر. و دخی ملانکه کرام علم رسول الله عليه السلامی کتوره لر. طولی بئک سنه لك منزل و عمودی یشل زیرجددن أوله. و سنائی قزل یاقوتدن أوله. و قبضه سی آق سیمدن أوله. و دخی بر کسوه سی مشرقده أوله. و بر کسوه سی مغربده أوله. أول علمده اوج سطر خط أوله. لا اله الا الله الملك الحق المبين محمد رسول الله صادق الوعد الامين. شفیعمز أولان سرچشمه انبیاء، و شفیع روز جزا حضرت محمد المصطفی علیه التحية وازکاه اول علمی دیننده طورمش أوله. و جمله پیغمبران عظام علیهم السلام و صدیقلر و شهدلر رضوان الله تعالی علیهم اجمعین ایله طوره لر.⁴¹⁷*

***Ve be'zı müfessirler îderlerkim bir sâ'at miqdâri cisri şîrât ôl kaçân şeffî'imiz ôl sulţânî bülendi eyvân iklimi risâlet ve pâdişâhı heyevânî îzzet ve tâ cidâri tehti ħamiyyet ve şehsivâri meydân Subĥânellezî esrâ ve kâfileî salâr mine'l-Mescîdî'l-Ĥarâmi île'l-Mescîdî'l-Ekşâ emîn sermâ uvî rasti küftâr vemâ yenţiku ani'l-Hevâ ĥudâ beyne şâĥibe yeĥîn. Ve leĥad râhu nezleten uĥrâ gülû gülzârî çemen sidĥu ve şafâ. “Aleyhi efdalu's-Selâvât” ôl cisri şîrâtın kenârında durup sellim sellim diyeler. [74b] Çün cisri şîrâtî geçeler. Ve dahî melaïke-i kirâm 'Âlemi Resûlullah ('Aleyhi's-Selâm)'i getüreler. Tuli bîn senelik menzil ve 'umudi**

⁴¹⁵ ب: و عند بعض المفسرين

⁴¹⁶ ب + اوقاها حضرتلری

⁴¹⁷ ب: طورمشلر

yeşil zebercedden ola. Ve sinâni kızıl yakuttan ola. Ve kabzâsi ak simden ola. Ve dahî bir kisvesi meşriqde ola. Ve bir kisvesi meğribde ola. Ve ol ‘âlemde üç satır haş ola. Lâ ilâhe illallah’u’l-Melikûl haqqu’l-mübîn Muhammedun Resûlullahî şâdikul ve’di’l-Emîn. Şefî’imiz olân ser çeşme-i enbiyâ ve şefîi ruzi cezâ hazreti Muhammed Mustafâ ‘aleyhi’t-tehiyyeti ve ezkaha, ol ‘âlemi dibinde durmuş olâ. Cümle peygamberani ‘izâm (‘Aleyhi’s-Selâm) ve şiddiklar ve şehidler ridvânillahi te’alâ ‘aleyhim ecme’in ile duralar.

* Bazı müfessirler şöyle derler: “Şefaatçımız, yüce sultan, risalet diyarının eyvanı, değerli, canlıların padişahı, kahramanlık tahtının taç sahibi, meydanların usta binicisi, (سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى) ⁴¹⁸ ayetinin muhatabı olan Hz. Muhammed (s.a.v.) kabileyi salar. Emîn-i Sermâûy-i Rast-i Güftar, “heva ve hevesinden konuşmayan,” ⁴¹⁹ hudâbîn-i sahib-i yakîn, “onu, önceden bir defa daha gören,” ⁴²⁰ gülü gülzârı çemen sıdk-u safâ ve en güzel salat-u selamların onun üzerine olduğu Hz. Muhammed (s.a.v.) bir sââtlik menzili olan sıratın kenarında durup “**sellim, sellim**” (Allahım esenlik ver! Allahım esenlik ver!) diye buyurur. [74b] Sırat köprüsünü geçerler. Melekler, uzunluğu bin senelik yol olup direği yeşil renkten, mızrağı kızıl yakuttan, sapı beyaz gümüşten, bir kisvesi (örgüsü) doğuda bir kisvesi (örgüsü) batıda olup üzerinde “La İlahe İllallahu’l-Melikû’l-Haqqu’l-Mübîn Muhammedu’r-Resûlullahî Sâdikû’l-Va’di’l-Emîn” diye üç satır yazı olan alemler (sancağı/bayrağı), Resullullah’a getirirler. Şefaatçımız, enbiyaların serçeşmesi, amellerin karşılığının verildiği günün şefaatçisi olan, Hazreti Muhammed Mustafa (‘aleyhi’t-tahiyyetu ve ezkaha) o sancağın dibinde, büyük peygamberler, şiddiklar ve şehitler (Allah onların hepsinden razı olsun.) ile beklerler.

قال النبي عليه السلام آدم ⁴²¹ دون ⁴²² تحت لوائى صدق رسول ⁴²³ الله. آندن دخى برآق حله [75a] و بر آق تاج كتوره لر. و أول علم رسول الله عليه ⁴²⁴ السلامى كتوره لر. وأول علمى رسول الله علمى دينده جمع أولان انبياء عظام عليهم السلام حضرتلرى وصدقين وشهداء في سبيل الله أولنلر, أول علم سعادتلريله رسول الله

⁴¹⁸ İsra, 17/1; “Bir gece, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Harâm’dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ’ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir.” [74a]

⁴¹⁹ Necm, 53/3. [74a]

⁴²⁰ Necm, 53/13. [74a]

⁴²¹ ب: + من

⁴²² ب: + ه

⁴²³ ب: نبى الله

⁴²⁴ ب: + الصلاة

ایله⁴²⁵ جنت جاودانه کیده لر. بوندن صکره بر علم دخی کتوره لر. و منادیلر ندا ایده لر. این السابقون الایمان دیو. یعنی قنده در اول اسلام یولنه اول قدم بصنلر دیو. ابوبکر الصديق النقی رضي الله عنه لبيك يا رب دیو خطاب ایلدکده. پس جمله سابقلر و مهاجرلر ابو بکرک علمی دیننه جمع اولوب جنت اعلايه کیده.

* **Kâle'n-Nebî ('Aleyhi's-Selâm) “Âdemu (ve min) dûni (hi) tahte livâ” şadeka Resûlullah. Ondan dahî bir aq hulle [75a] ve bir aq tâç getüreler. Ve ol ‘âlemi Resûlullah ('Aleyhi's-Selâm)’ı getüreler ve ol ‘âlemi Resûlullahın dibinde cem’ olân enbiya-i ‘izâm ('Aleyhi's-Selâm) hâzretleri ve şıddîkîne ve şühedâi fî sebilillah olânlar ol ‘âlemi sa‘âdeti Resûlullah ile Cenneti câvidâne gîdeler. Bûndan sônra bir ‘âlem dahî getüreler. Ve munâdîler nîdâ edeler. Eyne's-Sabîkûn el-îmân deyû. Ya ‘nî kandedir ol islam yöluna evvel qadem basânlar deyû. Ebû Bekir şıddîk en-Neîkî (raziyallahu ‘anhu) lebbeyk ya rabbî deyû hitâb eyledîkde pes cümle sabîkler ve mühâcirler Ebû Bekrin ‘âlemi dibine cem’ olup Cenneti a'lâyâ gîde.**

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, “Âdem, ('aleyhisselâm) benim sancağımın altındadır.”⁴²⁶ diye buyurdu. Beyaz bir elbise [75a] ve beyaz bir taç getirirler. Ve Resuller sancağını getirirler. Onun sancağının dibinde toplanan Enbiyayı ‘İzam (a.s.) Hazretleri, sadıklar ve Allah yolunda şehit olanlar, onun sancağı ile ebedi cennete girerler. Bundan sonra bir sancak getirilip çağırıcılar: “Nerededir? İslam yoluna ilk adım atanlar.” diye seslendiklerinde, ilk Hazreti Ebu Bekir-i Sıddık: “Buyur Ya Rabbi!” der. Bütün ilk iman edenler ve muhacirler Hazreti Ebu Bekir'in sancağının altına toplanıp Cennet-i ‘Alâ’ya giderler.

آندن بر علم دخی کتوره لر. و منادیلر ندا ایده لركم این الذین ینصرون دین الاسلام یعنی قنده در اول اسلام دیننه نصرت قلنلر دیو. خطاب کلدکده عمر الفاروق رضي الله عنه لبيك يا رب دیو خطاب ایله. اول زمان جمله عادل پادشاهلر اول حضرت عمرک علمی دیننه جمع اولوب جنت آباده کیده لر. وینه بر علم دخی کتوره لر. و منادیلر ندا ایده لركم. این الذین ینفقون اموالهم فی سبیل الله یعنی قنده در شول کمسنه لركم انلر ماللرین الله ایچون دین یولنه إنفاق ایندیلر دیو. اول زمان حضرت عثمان ذی النورین ازکی رضي الله عنه لبيك يا رب دیو خطاب ایلدکده, جمله ماللرینی دین اوغرینه انفاق ایدن کمسنه لر اول حضرتک علمی دیننه جمع اولوب جنت فردوسه کیده لر.

* **Ondan bir ‘âlem dahî getüreler. Münâdîler nîdâ îdelerkim eyne'l-lezîne yenşurûne dîne'l-İslâm. Ya ‘nî kandedir ol İslâm dînine nuşrat kılânlar deyû hitâb**

⁴²⁵ ب - رسول الله

⁴²⁶ Tirmizî, *Menâkıb*, 1, 2, 3; *Tefsir*, 18. [74b]

geldikde, Ömerü'l-Faruk (raziyallahu [75b] ‘anhu) lebbeyk ya Rabbî deyû hitâb eyleye. Ŗl zamân cümle ‘âdil pâdişâhlar Ŗl hazreti Ömerin ‘âlemi dibîne cem’ olup Cenneti âbâde gîdeler. Ve yine bir ‘âlem dahî getureler. Münâdîler nîdâ îdeler kim: Eynellezîne yunfîkûne emvâlehum fî sebilillah. Ya’nî kandedir? Şöl kimesneler kim onlar mâllarını Allah içûn dîn yoluna infâk ittîler. Deyû Ŗl zamân hazret-i Osman Zinnureyn ez-Zeki (raziyallahu ‘anhu) lebbeyk ya Rabbî deyû hitâb eyledikde, cümle mâllarını dîn uğrına infâk eden kimesneler Ŗl hazretin ‘âlemi dibine cem’ olup Cenneti fîrdevse gîdeler.

* Sonra bir sancak getirirler, çağırıcılar: “Nerededir? İslam dinine yardım edenler.” diye seslendiklerinde, Ömerü'l-Faruk (radiyallahu [75b] ‘anhu): “Buyur Ya Rabbi!” der. O zaman bütün adaletli yöneticiler Hazreti Ömer'in sancağı dibine toplanıp Âbâd cennetine girerler. Bir sancak daha getirirler, çağırıcılar: “Nerededir? Mallarını Allah için din yolunda infak etmiş olanlar.” diye seslendiklerinde, o zaman Hazreti Osman Zinnureyn ez-Zakir: “Buyur Ya Rabbi!” der. Bütün mallarını Allah için, din yolunda infak edenler, Hazreti Osman'ın sancağının dibine toplanıp Firdevs cennetine girerler.

وينه بر علم دخی كتوره لر. ومناديلر ندا ايده لر. اين اولياء الذين لا خوف عليهم ولا هم يحزنون. يعنى خطاب كلمه قنده در. أول تكرى تعالينك دوستلريكم انلر ايچون بوكونده نه خوف واردر. [76a] ونه محزون أولمق واردر. ونه غم ونه غصه واردر ديو خطاب عزت أولندقد. حضرت علي كرم الله وجهه ورضي الله عنه لبيك يا رب ديو خطاب ايتدكده. جمله أولياء الله أول حضرتك علمى دينه جمع أولوب جنت اعلايه كيده.*

* Ve yine bir ‘âlem dahî getureler ve münâdîler nîdâ edeler eyne evliyaulezzîne lâ havfun ‘aleyhim velâhum yehzenûn. Ya’nî hitâb gelekim kandedir Ŗl Tanrî Te‘alânın dostları kim Ŗnlar içûn bû gûnde ne havf vârdîr [76a] ve ne mahzûn Ŗlmak vârdîr. Ve ne ğam ve ne ğussa vârdîr. Deyû hitâb-ı ‘izzet Ŗlundukta, Hazreti ‘Ali “kerremellahu vechehu” (raziyallahu ‘anhu) lebbeyk ya Rabbî deyû hitâb ettikde cümle evliyaullah Ŗl hazretin ‘âlemi dibine cem’ olup Cenneti a’lâya gide.

Yine bir sancak getirirler, çağırıcılar: “Nerededir? O korkmayıp mahzun olmayacak Allah dostları!” diye seslendiklerinde, Yani “Bu günde korku, [76a] üzüntü, gam ve tasa görmeyecek olan, o Allah dostları nerededir?” diye hitap geldiğinde, Hazreti Ali (Allah onu şereflendirip ondan razı olsun.): “Buyur Ya Rabbi!” der. O

zaman bütün Allah dostları Hazreti Ali'nin sancağının altına toplanıp Cennet-i Âlâ'ya giderler.

بونلردن صوكره دخى بر علم كتوريله ومناديلر ندا ايده لركم, اين الذين قتلوا ظلما ديو. يعنى قنده در انلركم ظلم ايله وفات ايتديلرديو خطاب أولندقد, شهيدين سعيدين رضي الله عنهما ليبيك يا رب ديو خطاب ايده لر. و با خصوص أول حضرتينك والده محترمه لرى فاطمة الزهري رضي الله عنها. اوكلرنجه بر النده حضرت حسنك آغولى كوملكى, وبر النده حضرت حسينك قائلو كوملكى. وخطاب ايده لركم الهى يا ربى بنم دادمى بوكنده أول ظالمردن آل. [76b] يوخسه آتشم حرارتى ايله بر آه ايده رم⁴²⁷ ديو خطاب ايلدكه, شفاعتو سرچشمه انبيا, وشفيق روزجزا, ومحبوب حضرت خدا, عالمينه عالمره رحمت أولان حضرت محمد المصطفى عليه السلام قرشو كله.*

*** Bûnlardan sönra dahî bir ‘âlem getirile ve münâdîler nîdâ îdelerkim eyne’llezîne kütulu zülmen deyû. Ya’nî kandedir önlarkim zülüm ile vefat îtdîler. Deyû hîtâb olunduktâ, Şhideyni Sâideyni (r.a)’ma lebbeyk ya Rabbî deyû hîtâb edeler. Ve ba huşuş öl hazreteynin vâlideyi muhteremeleri Fatımatu’z-Zehra (r.a) önlerince bir elinde hazreti hasanin âğûlî gömleği ve bir elinde hazreti Hüseyin kanlû gömleği ve hîtâb îderlerkim: İlâhî ya Rabbî benim dâdimi bûgünde öl zâlimlerzen al. [76b] Yohsa ateş harareti ile bir ah ederim. Deyû hîtâb eyledîkde, Şefaâtî ser çeşme-i enbiya ve şeffî ruzi cezâ ve mahbûbi hazreti huda ‘âlem’inde ‘âlemlere rahmet olân hazreti Muhammed Mustefâ (‘Aleyhi’s-Selâm) qarşu gele.**

Bunlardan sonra bir sancak daha getirirler, çağırıcılar: “Nerededir? O zulüm ile öldürülenler?” diye seslendiklerinde, şehideyn-i saideyn (Hazreti Hasan ve Hüseyin, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) torunları): “Buyur Ya Rabbi!” derler. Özellikle o iki hazretin saygı değer anneleri Hazreti Fatıma (r.a.) önlerinde bir elinde Hazreti Hasan’ın zehirli gömleği, bir elinde Hazreti Hüseyin’in kanlı gömleği: “Ya Rabbi! Bugün benim hakkımı o zalimlerden al. [76b] Yoksa ateş hararetiyle bir feryat ederim.” dediğinde, enbiyaların önderi, ceza gününün şefaatchısı, Allah’ın sevgilisi, âlemlere rahmet olan, Hazret-i Muhammed Mustafa (s.a.v.) ona karşı çıkar.

وخطاب ببوره لركم: يا فاطمة الزهري اي بنم كوزم نوري وجكر كوشم كريم بزم خاندانمزه إنتقام ألمق يوقدر. وبزده كين وغرض أولماز. آنجق بزده عفو وشفاعت ايتمك أولور.* بو كون عفو وشفاعت ايتمك كوندر. وسن وين بو كونده حضرت رب العالمينه عاصيلر ايچون شفاعت قيلهلمكه, انلر دخى عذابلردن خلاص أوله لر.

⁴²⁷ ب+ جنتى وعرشى وكرسى جمله حرارتم اتشى ايله إحراق ايديرم

اي بنم قرت عینیم⁴²⁸ یا فاطمة الزهری بکاا انلر قتی چوق جور وجفا ایئتدیلر. وطاش ایله باشمی ضرب ایئتدیلر. واحدده باشمی جرح ایئتدیلر. و دیشمی اخراج [77a] ایئتدیلر. وسم ایچردیلر. و سحرلره سحر ایئتدیردیلر. و کذابدر دیدیلر. و سوء نظر صاحبلرینی یولم اوزرینه قودیلر. و شاعرسن دیدیلر. و عیالمه مقتریلر افترا ایئتدیلر. و وطنمدن جدا ایئتدیلر. برندن دخی کین آلمق قیدنده و قصدنده اولمدم. و جمله سندن کچوب عفو ایلدم. ای جکر کوشم کوزم نوری فاطمة الزهری سن دخی عفو ایله دیو، افندیمز علیه السلام حضرتلری شفیع اولوب، حضرت فاطمة الزهری رضي الله عنها دخی عفو ایدوب، مظلوملری اولان اول حضرتته باغشلیوب، جنت اعلايه کیده لر.*

*** Ve hîṭâb buyûralarkim Ya Fâtîmatuz-Zehra: Ey benim gözümün nûrî ve ciger köşem, kerîmem bizim hanedânımıza intiḳâm almak yôḳtur. Ve bizde kîn'ü ve garaz ôlmaz ancak bizde 'afuv ve şefâ'at îtmek ôlûr. Bûḡûn 'afuv ve şefâ'at etmek ḡûnûdür. Ve sen ve ben bûḡûnde ḥazreti Rabbu'l-âlemîn asîler içûn şefâ'at kılalım ki ònlar dahî 'azâblarından ḥâlâs ôlalar. Ey benim ḳurretü ayneynim ya Fâtîmatu'z-Zehra banâ ònlar çôḳ cevru ve cefâ îtdîler ve taş ile başımı zarb îtdîler ve ûḥudda başımı cerḥ îtdîler. Ve dişimi îhrâc [77a] îtdîler. Vesem içirdîler. Ve sâhirlere sihir ettîrdîler. Ve kezzabdir dedîler. Ve sûi nazar şâḥiblerini yolum ûzerîne ḳôydîler. Ve şâîrsin dedîler. Ve 'ıyâlîme mufterîler iftirâ îtdîler. Ve vaṭânîmdan cudâ îtdîler. Birinden dahî kîn almak ḳaydînda ve ḳaşdînda ôlmadım. Ve cümles'inden geḳüp 'afuv eyledîm. Ey ciger köşem gözümün nûrî Fâtîmatu'z-Zehra sen dahî 'afuv eyle. Deyû Efendîmiz ('Aleyhi's-Selâm) ḥazretleri şefî'i olup ḥazreti Fâtîmatu'z-Zehra Raẓiyellahu ânhâ dahî 'afuv îdûb mazlumlari ôlân ôl ḥazreteyne baḡuşlayub Cennet-i A'lâya ḡîdeler.**

Ve buyurur: “Ya Fatımatu’z-Zehra! Ey benim göz nurum, ciğer parem, kerimem, bizim hanedanımızda intikam almak yoktur. Bizde kin ve düşmanlık olmaz. Bizde ancak affetmek ve şefa’at etmek vardır. Bugün af ve şefa’at etme günüdür. Bugün ben ve sen Yüce Allah’a asiler için şefa’at edelim ki, azaptan kurtulsunlar. Ey benim gözümün nuru! Fatımatu’z-Zehra’m, onlar bana çok sıkıntı ve eziyet çektiler. Beni taşladılar, Uhud’ta başımı yarıp dişimi [77a] kırdılar. Zehir içirdiler. Sihirbazlara sihir yaptırıp yalancısıdır, dediler. Kötü nazar sahiplerini yolumun üzerine koydular. Şairsin dediler. Aileme iftira ettiler. Beni, vatanımdan ayırdılar. Birinden dahi öç almayı düşünmedim. hepsini affettim. Ey ciğer parem! Gözümün nuru Fatımatu’z-Zehra’m, sen

de affet!” diye. Efendimiz (s.a.v.) şefaatçi olur. Hazreti Fatımatu’z-Zehra da onları affedip mazlumlara olan iki hazretine bağışladıktan sonra, Cennet-i ‘Âlâ’ya giderler.

بوندن صكره دخى بر علم كتوره لر. و مناديلر ندا ايده لركم اين الذين تابوا واخلصوا ديو. يعنى قنده در.

[77b] أول خلوص اوزرينه حضرت الله عظيم الشان خوفندن ايلديكى خلاف رضاء الله ده أولان اعمال وفعاللرندن خلوص اوزره توبه ورجوع ايدوب, وتوبه سنده صاحب قدم أولان كمسنه لر قنده در. ديو خطاب عزت كلدكده, وحشي خطاب ايده كم لبيك يا ربى ديو. أول زمان خلوص اوزره تائب ومستقرين أولنلر, أول حضرتك علمى ديبنده جمع أولوب, جنت جاودانه كیده وبو علملك جمله سندن صكره بر علم دخى كتوره لر. ومناديلر ندا ايده لر: اين الذاكرون الخائفون. يعنى قانى أول ذاكرون خائفون ديو خطاب كلدكده, اوچيوز يكرمى علم كتوريلر. انلر دخى جنت جاودانه كيدملر. زيراكم دين اسلام اوچيوز يكرمى شريعتدر. كقوله تعالى وسيق الذين اتقوا ربهم الى الجنة زمرا ديو بيورلدى.*

* Bûndan sônra dahî bir ‘âlem getureler. Ve münâdîler nîdâ îdelerkim: Eyne’l-lezîne tâbû ve ehleşû. Ya’nî kandedir ôl hulus ûzerîne hazreti Allah-u ‘aẓîmu’s-şa’n havfundan eyledîği hilâfi rıdâu’l-Lahde ôlân a‘mâli [77b] ve ef’allerinden hulûş ûzerîne tevbe ve rucû’ îdûb ve tevbesinde şâhib-u kadem ôlân kimesneler kandedir. Deyû hitâb-i ‘izzet geldîkde, Vahşî⁴²⁹ hitâb edekim: Lebbeyk ya Rabbî deyû. Ôl zamân hulûş üzere tâib ve müsteķirrîn ôlânlar ôl hazretin ‘âlemi dibine cem’ olup Cenneti câvidâna gide. Ve bû ‘âlemlerin cümlesinden sônra bir ‘âlem dahî getureler. Ve münâdîler nîdâ edelerki: Eyne ezzakirûn elhâifûn. Ya’nî kânî ôl zâkirûn haifûn. Deyû hitâb geldîkde, üç yüz yirmi ‘âlem getirüle onlar dahî Cenneti câvidâne gîdeler. Zîrâkim dîni İslam üç yüz yirmî şerî’atdır. Ke Kavlîhi te‘alâ vesîka’l-lezîne’t-teķav rabbehum île’l-Cenneti zümerâ deyû buyûruldi.

* Bundan sonra bir sancak daha getirirler, çağırıcılar: “Nerededir? O tövbe edip hâllerini düzeltenler?” Yani, “Nerededir, o samimiyet ile Yüce Allah Hazretlerinin korkusundan, onun rızası dışındaki amel [77b] ve fiillerden samimiyetle tövbe edip tövbesinde sağlam olanlar?” diye seslendiklerinde, Vahşi: “Buyur Ya Rabbi!” der. O zaman ihlâs ile tövbe edip hâllerini düzeltenler, onun sancağı dibine toplanıp Cavidan Cenneti’ne giderler. Ve bu sancakların hepsinden sonra bir sancak daha getirirler. Çağırıcılar: “Allah’ı zikredip sakınanlar nerededir?” diye seslendiklerinde, o zaman üç

⁴²⁹Ebû Desme (Ebû Harb) Vahşî b. Harb el-Habeşî (ö.23/644’ten sonra), Uhud’da Hz. Hamza’yı (r.a.) şehid eden ve daha sonra Müslüman olan Habeşli köle, Sahâbî. Bkz: Küçükaşçı, Mustafa Sabri, “Vahşî b. Harb,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2012, XLII, s. 450-451.

yüz yirmi sancak getirilir. Onlar da Cavidan Cenneti'ne giderler. Zira İslam dini üç yüz yirmi şeriattır. Yüce Allah Hazretlerinin şu sözü gibi, “*Rablerine karşı gelmekten sakınanlarda grup cennete sevk edilir.*”⁴³⁰ diye buyuruldu.

آندن صكره دخى مناديلر ندا ايده لركم، اين الجبارون المتكبرون قنى أول جبارلر ومتكبرلر ديو خطاب كلدكه، فرعون عليه اللعنه يي [78a] كتوره لر. باشنه آتشدن برر تاج قومشلر. وقطرانندن دخى بر كوملك الباس أولنمش أوله. وبر خنزيره بندرمشلر. نقدر جمله جبارين ومتكبرين وار ايسه انك قاتنه جمع أولوب، جهنمه كيده لر. يا ايها الناس احترزوا عن الكبر. فانه يسبب الى دخول النار. و قال النبي عليه السلام لا يدخل الجنة من كان في قلبه مثقال ذرة من الكبر صدق رسول الله. زيرا كبر صفتى جناب حضرت الله عظيم الشاندى غيرى كمسنه يه صفت أولمز. غير اسماء شريفليhle مخلوق موصوف أولور ديو، خبر بيورلدى. تخلقوا باخلاق الله ديو.*

* **Ondan sonra dahî münâdîler nîdâ idelerkim eynel-Cebbârûn elmütekebbirûne çani ol cebbârlar ve mütekebbirler. Deyû hîtâb geldîkde fir‘avn “‘Aleyhî’l-Le‘ne” yi [78a] getureler. Başına âteşden bir tâç koymışlar. Ve kaçrandan dahî bir gömlek ilbâs olunmuş ola. Ve bir hînzîrâ bindirmişler. Ne kadar cümle cebbârin ve mütekebbirîn vâir ise, önîn kâtînâ cem‘ olup Cehenneme gîdeler. Ya eyyuhe’n-nâsu ihterazû ‘ani’l-kibri. fe innehu yusebbibû ila duhûlî’n-nâr. Ve Kâle’n-Nebiyyu (‘Aleyhi’s-Selâm) “La yedhulu’l-Cennete men kâne fî kalbihi mişkâle zerratin mine’l-kibri.” şadeka Resûlullah. Zîrâ kibir şifati Cenâb-ı hâzreti Allah-u ‘azîmu’s-şâ’n dan ğayrı kimesneye şifat olamaz. Ğayrı esma-i şerîflerî ile mahlûk mevşûf olûr. Deyû haber buyûruldi. Tehallekû biehlakillah deyû.**

* Ondan sonra çağırıcılar: “Nerededir? O zorba ve kibirlenenler?” diye seslendikten sonra, Firavun (Aleyhi’l-la‘ne) [78a] başına ateşten bir taç takılmış. Ve katrandan bir gömlek giydirilmiş. Bir domuza bindirilmiş halde getirilir. Ne kadar zorba ve büyüklenen varsa onun yanında toplanıp cehenneme giderler. Ey insanlar! Kibirden sakının. Muhakkak ki kibir ateşe girmeye sebeptir. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri “*Kalbinde zerre miktarı kibir olan cennete giremez.*”⁴³¹ diye buyurdu. Allah’ın Elçisi doğru söyledi. Zira kibir (büyüklük) sıfatı Yüce Allah Hazretlerinden başka kimseye sıfat olamaz. Mahlûklar onun esmâ-i şerifleri dışındaki isimlerle sıfatlanır. “Allah’ın ahlakıyla ahlaklanın!” diye haber buyruldu.

⁴³⁰ Zümer 39/73. [77b]

⁴³¹ Müslim, *İmân*, 39; Tirmizi, *Birr ve Sıla*, 61. [78a]

آندن صكره بر ندا دخى كله كه اين الحاسدون ديو. يعنى قتى اول عالم دنياده بربرلرينه حضرت الله عظيم الش انك احسان ايلديكى نعمتلر ايچون حسود اولنلر ديو خطاب عزت كلدكه, اول زمان [78b] قابلى كتوره لر. آتشدن بويننه زنجير طاقمشلر. و جمله حسودلرى انك قاتنه كتوره لر. و جهنمه سوره لر. نعوذ بالله ان اكون من الحاسدين بوندن. صكره دخى كتوره لر وليد بن مغيره عليه اللعنه يى. عالم دنياده فقرايه تحقير نظرى ايله نظر ايدوب, استهزاء ايدنلر وار ايسه انك قاتنه جمع اولوب, جهنمك ذروه اسفلىنه كيده لر. بوندنصكره دخى فصاحت و بلاغته بليغ وفصيح اولان سيد الشعراذن امرئ القيس كتوره لر. چهره سي نسخ اولمش, وديلى آغزندن طشره چقمش, و جمله شاعرلرى انك قاتنه جمع ايدوب, جهنمه سوره لر. نتكم قرآن كريمده بيورلدى. يوم ندعوا كل اناس بامامهم يوم اول قيامت كوننده ندعوا دعوت اولنورلر. كل اناس جمله ناس دعوت اولنورلر. بامامهم انلر اماملربله دعوت اولنورلر.*

* **Ondan sonra bir nîdâ dahî geleki eyne'l-ḥâsîdûne deyû. Ya'nî ḳani  l  âlemi dunya'da birbirlerine ḥazret-i Allah-u  Azîmu's-Ṣa'nın iḥşân eyledîgi ni'metler iç n ḥasud  l nlar dey  hit b-ı  zzet geld kde,  l zam n [78b] Ḳabili getureler. AteŖten boynuna zincir takmıŖlar. Ve c mle ḥas dleri  n n ḳatın  getureler. Ve Cehenneme sureler. Ne' zu billahi en ek ne mine'l-Ḥ s d n. B ndan s nra dah  getureler Vel d  bni M Ğira “‘Aleyh 'l-Le'neyi.”  âlemi d ny da fuḳ raya tahkir naz rı  le naz r  d b istihza  denler v r  se,  n n ḳatın  cem'  lup Cehennem n zirve-i esfel ne g deler. B ndan s nra dah  feŖ ḥat ve bel Ğatta bel Ğ ve feŖ ḥ  l n seyy d 's-Ŗu'ar dan  mru 'l-Ḳaysi getureler. Cehres  nesh   lm Ŗ. Ve d l  ağzind n taŖra  ıkmıŖ ve c mle Ŗ irleri  n n ḳatın  cem'  d b Cehenneme sureler. Nitekim Ḳur' n-ı Ker mde buy ruldi. “Yevme ned'  ḳullu un sin bi im mihim.” Yevme  l ḳıy met g n nde ned'  da'vet  lun rlar kullu n sin c mle nas da'vet  lun rlar bi im mihim  nlar imamlariyle da'vet  lun rlar.**

* Ondan sonra yine  ağrıcalar: “Nerededir, o haset edenler? Yani, d nya  leminde Y ce Allah Hazretlerinin ihsan ettiği nimetler i in birbirlerini kıskananlar.” diye seslendikten sonra, [78b] Kabil, boynuna ateŖten bir zincir takılmıŖ halde, getirilir. B t n haset iler onun yanına getirilip hep birlikte cehenneme s r l rl r. “Haset ilerden olmaktan Allah'a s Ğınırım.” Bundan sonra Velid bin M Ğire'yi (Allah'ın laneti  zerine olsun) getirirler. D nya  leminde fakirleri hor g r p onlarla alay edenler var ise onun yanında toplanıp cehennemin aŖaĖıların en aŖaĖısına giderler. Bundan sonra fesahat ve belagatte fasih olan Ŗ irlerin efendisi  mriu'l-Kays'ı, y z  silinmiŖ, dili dıŖarı sarkmıŖ bir halde getirilip b t n Ŗ irler onun yanına toplanıp cehenneme giderler. Nitekim

Kur'an'ı Kerim'de, “*Bütün insanları kendi önderleriyle birlikte çağıracağımız günü hatırla*”⁴³² diye buyruldu. “**Yevme**” o kıyamet gününde, “**ned‘u**” davet ederiz (çağırırız). “**külle unasin**” bütün insanları, “**bi-imâmi-him**” imamlarıyla (önderleriyle/liderleriyle) birlikte çağırırız.

[79a] چون جنت اهلی، جنتہ قریب اولہ لر. بر دوز ساحل کورہ لر. اول ساحلہ⁴³³ آشجار بتمش اولہ.

ودخی شکوفہ لر زین اولمش اولہ. وچشمہ لر دخی جریان ایدر اولہ. وأول اغاجلر دبلرنده اوطوره لر. وأول جریان ایدن ماء عزیزدن شرب ایدہ لر. ودخی غسل⁴³⁴ ایدہ لر. طاهر اولہ لر. ودرولرنده اصلا غل غیش قالمیہ. یعنی ظاہرلری و باطنلری یاق اولہ. آندن صکرہ بر اقلرہ بنہلر. وجنت قیوسنہ وارملر. وجنت خزینہدارلری انلرہ قرشو کلہ لر. وباشلرینہ جمع اولہ لر. وبو کلام قدیمی آندہ خطاب ایدہ لر. سلام علیکم طبتم فادخلوها خالدین وبو آیہ کریمہ دخی بیورلدی. سلام علیکم بما صبرتم فنعم عقبی الدار چون اهل جنت جنتہ دخول ایدہ لر. ومنزللرینہ نزول ایدہ لر. وجنت حوریلری قدحلر ایلہ انواع اشربه لری کتورہ لر. [79b] وانلر دخی شرب ایدہ لر. و جناب حضرت رب العالمین جل شانہ ولالہ غیرمنک احسان ایلکی نعمت جلیلہ کثرہ سی ایلہ نعمتلنوب، تشکر ایدوب، جنت نعمتلری ایلہ صفایہ مشغول اولہ لر.*

* [79a] Çün Cennet ehli Cennete qarib olalar. Bir düz sâhil göreler. Öl sâhilde eşcâr bitmiş ola ve dahî şükûfeler zeyn olmuş ola. Ve çeşmeler dahî cerayân îder ola. Ve öl ağaçlar diblerinde oturalar. Ve öl cereyân iden mai ‘azizden şurup îdeler. Ve dahî gûsûl îdeler. Tâhir olalar. Ve derunlerinde asla gillu gîş qâlmaya. Ya’nî zâhırları ve başınları paq ola. Ondan sônra bûrâqlara bineler ve cennet kapûsuna vâraler. Ve Cennet hâzînedârleri onlara qarşu geleler. Ve başlarına cem‘ olaler. Ve bû Kelâmi qadîmi anda hîtâb edeler. “*Selâmun âleykum tibtum fedhuluhâ hâlidîn.*” Ve bû Âyeti Kerîmeyi dahî buyûruldî. “*Selâmun âleykum bimâ şabertum feni‘me ûkbeddâr.*” Çün ehli Cennet Cennete duhûl îdeler. Ve menzillerîne nuzul îdeler. Ve Cennet hûrîleri qadehler ile envâ‘i eşrubelerî getureler. [79b] Ve onlar dahî şurb îdeler. Ve Cenâb-ı hâzreti Rabbu‘l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) velâ ilahe gayruhunun ihşân eyledîgi ni‘meti celîle-i kesirâsi ile ni‘metlenup; teşekkur îdüb; Cennet ni‘metleri ile şafaya meşgûl olalar.

* [79a] Cennet ehli; cennete yakın olup ağaçların yeşerdiği, çiçeklerin süslemiş olup çeşmelerin aktığı düz bir sahil, görürüp ağaçların dibinde oturlar. O akan aziz sudan içip gusûl edip temizlenirler. Kalplerinde asla kin kalmaz. Yani, içleri ve dışları

⁴³² İsra, 17/71. [78b]

⁴³³ ب: بر ساطر حظ گورملر اول حظه
⁴³⁴ ب: تغسل

temizlenirler. Ondan sonra buraklara binip cennet kapısına gelirler. Cennet bekçileri onları karşılarlar. Başlarına toplanıp şu kadim kelimeleri onlara söylerler: “Size selam olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi, ebedi kalmak üzere buraya giriniz!”⁴³⁵ ve şu ayeti kerimeyi buyururlar: “Sabretmenize karşılık selam sizlere. Dünya yurdunun sonucu (olan cennet) ne güzeldir!”⁴³⁶ Ehl-i cennet, cennete girip yerlerine geçerler. Cennet hurileri, kadehlerde çeşitli içecekler getirirler. [79b] Ve onlar da içerler. Âlemlerin sahibi, kendisinden başka ilah olmayan, Yüce Allah Hazretlerinin, ihsan ettiği büyük ve çok nimetler ile nimetlenip teşekkür edip cennet nimetleri ile sefayla meşgul olurlar.

إن اصحاب الجنة اليوم في شغل فاكهون ان اصحاب الجنة. یعنی تحقیق اهل جنت اليوم بو کونکی کونده
 في شغل یعنی مشغولدر. فاکهون جنت طعاملریله. وفاکهلریه بو کون ایچنده شغلده درلر. یعنی اکل وشریده
 وصحبته و خوش آواز اشتهکده و خوب صورتلره نظر ایتکده واحباب احبابی زیارت ایتکده دیرلر. و شراب
 طهوری دخی ایچمکده درلر. وجناب حضرت رب العالمین جل شانہ نک دیدار شریفترین کورمکده درلر. و عند
بعض المفسرين⁴³⁷ في شغل یعنی دیمک اولورکم في اختصاص الابرار یعنی بکر قزلرین [80a] بکارتتی آلمغه
 دیرلر. وفي ظلال الاشجار. یعنی اشجار کولکه سنده علی شطوط الانهار. یعنی ارماقلر کنارلرنده فی جوار
 جبار عالم قوکشولغنده شغللری همان بونلر اوله.*

“*İnne Aşhâbe’l-Cenneti’l-Yevme fî şüğûlin fâkihûn.*” “*İnne aşhâbe’l-Cenneti*” ya ‘nî teḥkîḳ ehli Cennet. “Elyevme” bûgûnki gûnde. “Fî şüğûlin” ya ‘nî meşğûllerdir. “Fakihûn” Cennet ṭaâmleri ile. Ve fakihleriyle bûgûn içinde şüğûlde dirler. Ya ‘nî ekil ve şurbdâ ve şoḥbette ve ḥoş âvâz işitmekte ve ḥub şûretlere nazar etmekde ve eḥbâb eḥbâbı ziyaret etmekte dirler. Ve Cenâb-ı ḥazreti Rabbu’l-âlemîn (Celle Şânuhu)nın dizârı şerîflerini görmekte dirler. Ve ‘inde be‘zıl-Mufessirîn. “Fî şüğûlin” ya ‘nî demek olûr kim fî ihtîşâşî’l-ebkâr. Ya ‘nî bikri kızların [80a] bekâretini almağa dîrlr. Ve fî zîlali’l-eşcâr. Ya ‘nî eşcâr gölgesinde ‘alâ şuṭûṭu’l-enhâr. Ya ‘nî ırmâklar kenârında fî civârı Cebbâri ‘âlem konşiliğinda şugullerî hemân bûnlar ola.

“Şüphesiz cennetlikler o gün nimetlerle meşguldürler, zevk sürerler.”⁴³⁸ “İnne aşhâbe’l-Cenneti” yani şüphesiz ki ehl-i cennet, “el-yevme” bugün, “fî şüğûlin” meşgullerdir, “fakihun” cennet yiyecekleri ile. Bugün cennet yemekleri ile

⁴³⁵ Zümer, 39/73. [79a]

⁴³⁶ Ra’d, 13/24. [79a]

⁴³⁸ Yasin, 36/55.

⁴³⁷ ب: وعند بعض المفسرين

meşguldürler. Yani yemek, içmek, sohbet etmek, güzel ses dinlemek ve güzel yüzlere (manzaralara) bakmaktalar, dost ve ahabplar birbirlerini ziyaret etmektedir. ‘Âlemlerin sahibi Hazreti Allah’ın cemalini görmekteyirler. Bazı müfessirlere göre; “**fi şuğulin**” ibaresinin manası, “**fi ihtisâsîl ebkar**” demektir. Yani bekâr kızların [80a] bekârlıklarını almak demektir. Ağaçların gölgesinde, ırmakların kenarında, Allah’ın komşuluğunda uğraşları bunlar olur.

وبعض المفسرين في شغل عن ذكر اهل النار. یعنی مشغول اوله لر. جهنم اهلنك ذکرندن جهنمه بعضیلرک اولادلری و بعضیلرک پدرلری یاخود والده سی وقرنداشلری. یعنی بونلره قیاس اولنور. * اقربا وتعلقاتلری و ارایسه جناب حضرت رب العالمین حاطرلرینه کتورمیه کم. تاعیشلری منقص اولمسون دیو. زیراکم جنت اوی غم و غصه اوی دکلدر. آنجق شاد و خندانلق اویدر. فاکهون یعنی بمعنی ناعمون. وقیل فرحون یعنی اهل جنت جنتده جنت نعمتلری ایله تنعم اولوب شاد و خندان اولمقده دائم اوله لر.

***Ve ba‘zıl-Müfessirîn fî şüğûlin ân zikri ehli’n-nar. Ya’nî meşğûl olalar Cehennem ehlilinin zikrinden Cehennemde be‘zıların evlâdları ve be‘zıların pederleri yâhûd vâlideşi ve karındaşları. Ya’nî bûnlara kıyâs olunûr. Ekribâu teâlluqatları vâır îse, Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l-‘âlemîn hâtırlarına geturmeyekim tâ işlerî munķas olmasun deyû. Zîrâkim Cennet evi ğam ve ğuşşa evi degildir. Âncak şâdu ħandanlık evîdîr. Fakihûn ya’nî bi ma’nâ nâ’imûn. Ve kîle ferihûn. Ya’nî ehli Cennet, Cennette, Cennet ni‘metleri ile tene‘um olûp, şâdû ħandân olmaķta dâim olalar.**

* Bazı müfessirlere göre; “**fi şuğulin an zikri ehli’n-nar**” Yani cehennem ehlini hatırlamaktan meşgul olurlar. Cehennemde bazılarının çocukları, bazılarının babaları yahut anneleri, bazılarının kardeşleri ve bunlara kıyas olunan akraba ve yakınları var ise, Yüce Allah Hazretleri, onların yaşantılarında bir eksiklik olmasın diye, hatırlarına getirmez. Çünkü cennet evi üzüntü ve keder evi değildir. Ancak neşe ve huzur evidir. “**Fakihun**” Yani nimetlenirler manasındadır. “**Ferihun**” da denilmiştir. Yani cennet ehli cennette nimetler ile nimetlenip sevinçli ve huzurlu olmakta daim olurlar.

*هم وازواجهم في ظلال. * یعنی اهل جنتك [80b] اهللری دخی جنتده اشجارلر کولکه سی تحتنده ساکن اوله لر. * علی الارائك متکون* یعنی⁴³⁹ اهل جنت جنتده تحتلر اوزرنده⁴⁴⁰ تکیه لرده اوتره لر. اکرسؤال اولنور ایسه جنتده شمس و قمر یوقدرکه انک کولکه سی قنده اولور دیو. اول زمان جواب بودرکم یعنی جنت خیمه لری

⁴³⁹ ب - یعنی
⁴⁴⁰ ب + دخی

ایچنده اوتوره لر. *لهم فیها فاکهه ولهم ما یدعون* یا محمد محبوبم احمد انلر ایچون یعنی سنک امتکدن اهل جنت ایچون جنتده درلو بدرلو فاکهه واردر. یعنی میوه لر واردر. ودخی اهل جنت ایچون جنتده هر نه مراد ایدرلر ایسه اول شی اولور. اول دم آنده یعنی جنتده انلر ایچون یوق یوقدر دیو بیان بیورلدی.*

“Hum ve ezvâcuhum fî zîlâlin.” Ya’nî ehli Cennetin [80b] ehilleri dahî Cennette eşcârlar gölgesi tehtinde sakîn olalar. “ale’l-eraîkî müttekîn” Ya’nî ehli Cennet Cennette tehtler ûzerinde tekyelerde oturalar. Eger suâl olunûr îse Cennette şemş ve kamer yôktur ki önîn gölgesi kande olûr deyû. Ol zamân cevâb bûdurkim ya’nî Cennet haymeleri içinde oturalar. “Lehum fihâ fakihetun velâhum mâ yeddeûn.” Yâ Muhammed! Maḥbûbum Aḥmed onlar içûn ya’nî senin ümmetinden ehli Cennet içûn Cennette tûrlû be tûrlû fakihe vârdîr. Ya’nî meyveler vârdîr ve dahî ehli Cennet içûn Cennette her ne murâd îderler îse, ol şey olûr. Ol dem anda ya’nî Cennette onlar içûn yôk yôktur deyû beyân buyûruldi.

“Onlar ve eşleri gölgelerde.”⁴⁴¹ Yani, cennet ehli [80b] ve hanımları cennette ağaçların gölgesi altında otururlar. **“Koltuklara yaslanmaktadır.”**⁴⁴² Cennet ehli cennette tahtlar üzerinde, tekyelerde (koltuklarda/oturaklarda) otururlar. **Eğer sorulursa**, cennette Güneş ve Ay yoktur ki onun gölgesi nerden olsun, diye? Cennetin çadırlarında otururlar, diye cevap verilir. **“Onlar için orada meyveler vardır. Onlar için diledikleri her şey vardır.”**⁴⁴³ Ey Muhammed, Sevgili Ahmet! Senin ümmetinden cennete girenler için, cennette türlü türlü meyveler var olup ve ne dilerlerse o şey olur. O zaman orada onlar için yok, yoktur!” diye beyan buyuruldu.

زبدۂ اصحاب کرماندن اولان ابن عباس رضي الله عنه حضرتلری افندیمز علیه السلام حضرتلرندن روایت ایدرلرکم، جنت اهلنک برشینکم [81a] کوللرینه کله. هنوز دللرینه کلمکسزین اوکلرینه کله. اول زمان جناب حضرت رب العالمین جل شانہ خطاب بیوره کم: ای بنم مؤمن ⁴⁴⁴ موحد قوللرم دیلدیککز نعمتلری سزلره احسان ایلدم. راضی وخوشنود میسکز دیو. انلر دخی خطاب ایدرلرکم راضی وخوشنودیز دیو جواب وتشکر نعمت ایلله لر. ینه جناب رب العالمین جل شانہ خطاب بیوره کم: ای مؤمن موحد قوللرم بن دخی سزلردن راضی وخوشنودم. دخی زیاده سزلره نعمت ایسه یزدن سزلره قتی چوق سلام اولسون دیو. * سلام قوللا من رب رحیم. * یعنی اهل جنت سزلره رحیم اولان ربکمزدن سلام اولسون کم، سزلری فضل رحمتی ایلله جنتده جنت نعمتلریله سزلری جنته لایق کوردی.*

⁴⁴¹ Yasin, 36/56.

⁴⁴² Yasin, 36/56.

⁴⁴³ Yasin, 36/57.

***Zubdei Aşhâbı kirâmdan ôlân İbni ‘Abbâs (r.a) Һazretleri, Efendîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) Һazretlerinden rivâyet îderlerkim Cennet ehlinin bir şeykim [81a] gönüllerine gele. Henüz dillerine gelmeksizîn önlerine gele. Ôl zamân Cenâb-ı Һazreti Rabbu’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) Һitâb buyûrakim ey benim mü’mîn muvaḥḥid kullarım! Dilediginiz ni‘metleri sîzlere iḥşân eyledîm râzî ve ḥoşnûd misiniz? Deyû onlar daḥî Һitâb ederler kim: Râzî ve ḥoşnûduz deyû cevâb ve teşekkuri ni‘met eyleyeler. Yine Cenâb-ı Rabbu’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) Һitâb buyûrakim: Ey mü’mîn muvaḥḥid kullarım ben daḥî sîzlerzen râzî ve hoşnudum daḥî ziyâde sîzlere ni‘met îse bizden sîzlere katî çok selâm ôlsun deyû. “Selâmun Kavlen mi’r-Rabbî’r-Raḥîm.” Ya’nî ehli Cennet sîzlere raḥîm ôlân rabbînizden selâm ôlsun kim, sîzlerî fazli raḥmetiyle Cennette Cennet ni‘metleri île sîzlerî Cennete lâyiḳ gördî.**

*Ashabı kiramın özünden olan İbni Abbas (r.a.) Hazretleri, peygamberimizden, “Cennet ehlinin [81a] gönüllerine gelen bir şey, henüz dillerine gelmeden önlerine gelir.” diye rivayet eder. O zaman Yüce Allah Hazretleri: “Ey benim Mümin, muvahhit kullarım, dilediğiniz nimetleri sizlere ihsan ettim! Razı ve hoşnut musunuz?” diye buyurduğunda, onlar: “Razı ve hoşnutuz.” diye cevap verip ve nimete teşekkür ederler. Yine, Yüce Allah Hazretleri: “Ey Mümin, muvahhit kullarım ben de sizlerden razı ve hoşnutum. Bizden sizlere, nimet olarak çok olan, selamlar olsun. “*Raḥîm olan rabten selam olsun.*”⁴⁴⁵ Yani, ey cennet ehli! Rahim olan Rabbinizden sizlere selam olsun. Sizleri fazilet ve rahmetiyle cennete götürüp sizleri o nimetlere layık gördü.

ابن عباس رضي الله عنه⁴⁴⁶ حضرتلری روایت ایدرکم, [81b] جنتك هرقيوسنده يتميش عدد حاجبلر اوله. يعنى يتمش قيوجيلر اوله. ودخى جنت اهلنى ملائكة لى زيارته كله لى. وأول جنت قبولنده أولان حاجبلر ملائكة زوارينه جواب ايدى لركم يعنى شمدى سزلىرىن اهل جنتى زيارت ايدمچك وقتكز دكلدر. زيراكم شمدىكى حالده انلر حوريلر ايله صحبتده ديرلر. براز زماندن صكره كله سزديو جواب ايدى لى. وفرشتهلر دخى كيرو يوللرينه كيده لى. براز زماندن صكره ينه كله لى. دستور وارمى ايچرو كيىرمكه ديهلر. وكيرملر. حق سبحانه وتعالى حضرتلرينك هدييه سنى دوستلرينه ايرشديره لى. وينه دونوب كيىرو كيده لى.*

“İbni ‘Abbâs (r.a.) Һazretleri rivâyet îderkim, [81b] Cennetin her ḳapûsinde yetmiş âdet ḥâcibler ôla. Ya’nî yetmişer ḳapûcîleri ôla. Ve daḥî Cennet ehli

⁴⁴⁵ Yasin, 36/58.

melâikeler ziyarete geleler. Ve òl Cennet kapûlerinde òlân hâcibler melâikei zuvvârine cevâb îdelerkim. Ya 'nî şimdî sîzlerîn ehli Cenneti ziyâret edecek vaktiniz degildir. Zîrâkim şimdî ònlar hûrîler île şöhbettedirler. Biraz zamândan sônra gelesiniz deyû cevâb edeler. Ve feriştehler dahî gerû yõllarina gîdeler. Biraz zamân sônra yine geleler. Destûr vâr mı içeru girmeye diyeler. Ve gireler. haq subhânehu ve te 'alâ hazretlerinin hediyesini dostlarîna îrişdîreler. Ve yine dônüb gerû gîdeler.

* İbni Abbas Hazretleri şöyle rivayet eder: [81b] “Cennetin kapısında yetmiş tane bekçisi olur. Melekler cennet ehlini ziyarete gelirler. Kapıcılar o ziyaretçi meleklerle: “Şu an sizin cennet ehlini ziyaret etme vaktiniz değildir! Zira onlar şuan hurilerle sohbet etmektedirler. Biraz sonra gelin.” derler. Melekler geri dönerler. Biraz zaman geçince yine gelirler. İçeri girmeye izin var mı, diye sorar ve içeriye girerler. Yüce Allah Hazretlerinin hediyesini ellerine verip geri dönerler...

آندن دخى مناديلر ندا ايده لركم: اي جنت اهللى شمدن كيرو سزلىر ايچون صحت وار. مرض يوق
حيات ابدى وسعادت عمر سرمدى وار. ممات يوق. سرور دائم وار. غم والم وكدر يوق. [82a] سعادتدن
ساعتكز مبارك اوله. تَبَوَّلُ تَعَوُّطُ وسمك وبلغم وبيدار ايديجي پيره, وعذاب ويريجى سنك, وكير وپاس يوق.
وموت خوف يوق. وغمدين يوق. ووجع عين وسائر يوق. وطون وكوملك يوق. ودخى اثواب اسكمه سى وخوف
وخشيت يوق. وبا خصوص بقاسزلق عيبي يوق. يعنى بونلره قياس بر ثقلت ويريجى بر دورلو بر شئ يوق.
ونفسى يرينه تسبيح اوله. ودرليجك مسك ترشح ايده. كرچك مسك رايحه سى كى رايحه اوله. آنيده طعامى خضم
ايده لر. ودخى جنت اهللك كودملرنده قيل اولميه. مكر ساچى وقاشى وكيرپكى اوله. وكوزلىر قدرندن مكحل اوله.
وجمله سنك قدو قامتلى حضرت آدم⁴⁴⁷ پيغمبر قامتنده اوله. واوتوز ايكيشر ياشنده اوله لر. وحسن صورتده دخى
يوسف [82b] پيغمبر عليه السلامك حسنى صورتنده اوله لر. وصوت صداده داود نبى عليه السلام حضرتلرينك
آوازنده اوله لر. وحسن خلقده سرچشمه انبيا حضرت محمد المصطفى صلى الله عليه الصلاة ولسلام حضرتلرينك
خلقنده اوله لر.*

*Ondan dahî münâdîler nîdâ îdelerkim: Ey Cennet ehilleri şim(dî)den gerû sîzler içûn sıhhat vâr. Maraz yõq. hayâti ebedi ve sa'âdeti ûmrî sermedî vâr. Memât yõq. Sururi daim vâr. Ğam ve elem ve keder yõq. [82a] Sa'âdetden sâ'atiniz mubârek òla. Tebevûl ve teğavvû ve sümûk ve bağlam ve bîdâr edici pîre ve 'azâb vîrîcî sinek ve kîr ve pâs yõq. Ve mevt havfî yõq. Ve ğamdîn yõq. Ve vec 'i ayn ve sâiri yõq. Veşûn ve gômlek yõq. Ve dahî eşvâb eskimesi ve havfu ve haşyeti yõq. Ve bâ huşûş bekâsizlik âybi yõq. Ya 'nî bûnlara kîyâs bi şiklet vîrîcî bir tûrlû bir şey yõq. Ve nefesi yerine

tesbih ola. Ve terleyecek misk tereşşuî îde. Gerçek miski rayihâsi gibî rayiha ola. Anîdâ ʔaâmî ʔazmî îdeler. Ve dahî Cennet ehlinin gövdelerinde kıl ölmaya. Meğer sâcî ve ʔaşı ve kirpigi ola. Ve gözleri ʔudretten mukehhel ola. Ve cümlesinin ʔaddu ʔametleri ʔazreti Âdem peygamber ʔametinde ola. Ve ôtûz îkîşer yaşında olalar. Ve ʔusnu şûrette dahî Yusuf [82b] peygamber (‘Aleyhi’s-Selâm)’ın ʔusnu şûretinde olalar. Ve şavtî şedâde Davut nebi (‘Aleyhi’s-Selâm) ʔazretlerinin âvâzında olalar. Ve ʔusnu ʔulukda ser çeşmeî enbiya ʔazreti Muḥammed Mustafâ şalellahu ‘aleyhi ve sellem ʔazretlerinin ʔulkunda olalar.

...Ondan sonra ʔağırıcılar: “Ey cennet ehli bundan sonra sizlere sağık ve hastalık yok. Ebedi hayat ve daimi ömür saadeti var. Ölüm yok. Sürekli mutluluk var. Gam, elem ve keder yok. [82a] Mutluluktan saatiniz mübarek olsun. İdrar, büyük abdest, burun akıntısı, balgam, uykusuz bırakan pire, azap verici sinek, kir ve pas yok. Ve ölüm korkusu yok. Gamdîn (derdin) yok. Ve göz ağrısı vesaire yok. Elbise ve gömlek yok. Elbise eskimesi korkusu ve endişesi yok. Ve özellikle bekasızlık ayıbı yok.” diye seslenirler. Yani, bunlara kıyasla eziyet edici bir şey yok. Ve nefesi yerine tesbih olur. Terleyecek. Teri, gerçek misk kokusu gibi kokar. Yemeğı hemen hazmeder. Cennet ehlinin vücutlarında kıl yoktur. Kaş, saç ve kirpikleri olur. Ve gözleri kudretten sürmeli olur. Ve hepsinin boyları Hazreti Âdem (a.s.)’ın boyları gibi olur. Otuz iki yaşında olurlar. Ve güzel yüzlü olmakta Hazreti Yusuf [82b] (a.s.)’ın suretinde olurlar. Sesleri Hazreti Davut (a.s.)’ın avazı gibi olur. Ve güzel ahlakta enbiyaların sancağıının başı Hazreti Muhammed (s.a.v.) Hazretlerinin ahlakı gibi olur.

زبدة اصحاب كرامدن ابو سعيد الخدری رضي الله عنه حضرتلری پیغمبریمز علیه السلامدن روایت
ایدرلرکه یعنی اهل جنتك أن ادنی کشیلرندن یتمش ایکیشر قپولی سرائلری اوله. واول سرائلرک هربریسى برر
دانه انجودن اوله. وهر برنده دخی برر کرسی اوله یاقوتدن. وهربر کرسیده یتمش عدد فراش اوله دیبادن. ودخی
سندسدن بالنلر اوله. ودخی هر برنده برر حوری اوتورمش اوله لر. وهربرحورینک اکنده یتمش عدد حله لر اوله.
واول حوریلرک تتی ایچنده اولان ایلکلى کورینور [83a] اوله. اکر اول حورالرك برى بو عالم دنیاپه نظر ایتمک
لازم کلسه ایدی. انک شوق وضیاسندن شمس وقمرک ضیاسى محو اولولر ایدی. واکر اول حورالرك اغزلرندن بر
قطره صو یریوزینه دوشمک لازم کلسه ایدی. بو عالمده اولان جمله آجی صولر, وبحرلر ماء لذیذ اولور ایدی.*

**Zubdei Aşḥâbı kirâmdan ebû Saîdî'l-Ḥudri (r.a) ʔazretleri Peyagamberimiz (‘Aleyhi’s-Selâm)’dan rivâyet ederlerki. Ya’nî ehli Cennetin en ednâ kişîlerinden yetmiş îkîşer ʔapûlî sârâyları ola. Ve ol sarâyaların her birisi birer tane incudan ola.*

Ve her birinde dahî birer kursi ola yakūtdan. Ve her bir kurside yetmiş ‘adet fîraş ola dîbâdan. Ve dahî sündusden bâlınlar olâ. Ve dahî Her birinde birer hûrî oturmuş olalar. Ve her bir hûrînin önünde yetmiş ‘aded hulleler ola. Ve ol hurîlerin teni içinde olân ilikleri görünür [83a] ola. Eger ol hurîlerin biri bû ‘âlemi dünyaya nazar etmek lâzım gelse îdî, ònîn şevki ve ziyâsından şemş ve kamerin ziyası mehv olûr îdî. Ve eger ol hurîlerin ağızlarından bir kaçre şu yeryüzüne düşmek lâzım gelse îdî, bû ‘âlemde olân cümle acı şular ve baķirler mai leziz olûr îdî.

**Ashabı kiramın özünden olan Ebu Said el-Hudri Hazretleri, peygamberimizden, cennet ehlinde en düşük mertebeye sahip olan kişinin yetmiş ikişer kapılı saraylara sahip olacağını, rivayet eder. O sarayların her biri, birer tane inciden olup her birinde yakuttan birer kürsü olur. Her kürsüde ipekten yetmiş tane yatak vardır. Her birinde birer tane huri oturur. Her hurinin önünde yetmiş tane cennet elbisesi olur. O elbiselerin içinden ilikleri görünür. [83a] Eğer o hurîlerin biri bu dünyaya bakacak olsa onun şavkı ve ışığından Güneş ve Ay’ın ışığı kaybolurdu. Eğer o hurîlerin ağzından bir damla su yeryüzüne düşecek olsa bu ‘âlemdeki bütün acı sular ve denizler tatlı su olurdu.*

وېر روايتده دخی هر مؤمنك برر حيمه سى أوله. برر دانه انجودن وهربرينك ايچى يتمش سنه لك منزل أوله. وهركوشه سنده برر كورسى أوله. وهركرسيده برر حورى اوتورمش أوله. وېرى برلرين كورميه لر. ودخی جنت ايچنده دورت ايرمق وار. هربرينك طبيعته بشقه, وېر محلدن جريان ايدرلر. يعنى حيوة وېرمكده عسل مُصفادر. فرح وېرمكده خمردر. باقى قلان ايكي ايرمق دخی ماء ايله لبن در. وانلركم جنت [83b] بوستانلرنده و سرايلرنده جريان ايدر. أول دورت ايرمقدن جريان ايدر. اما زنجبيل و سلسبيل و رحيق بيكارلر آديدر. چون مؤمنلر جنته كيره لر. أول سود ايرماغندن ايچه لر. سبب شفادر. آندن صكره صو ايرماغندن ايچه لر. زيرا اصل جمله نك سبب حيوة صودر. آندن صكره دخی خمير ايرماغندن ايچه لر. زيراكم أول سبب فرحدر يعنى هيچ الم و غصه كورميه لر.

**Ve bir rivâyetle dahî, her mü’minin birer hayması ola. Birer dâne incüden. Ve her birinin içi yetmiş senelik menzil ola. Ve kōşesinde birer kursî ola. Ve her kürsüde birer hûrî oturmuş ola. Ve birbirlerin görmeyeler. Ve dahî Cennet içinde dört îrmaķ vâ. Her birinin tabî‘atı başka. Ve bir meħelden cereyân edeler. Ya‘nî hayât vermekte ‘asel mûşâffâdır. Feraħ vîrmekte ħamrdır. Baķî ħalân îkî îrmaķ dahî mai ile lebendir. Ve onlar kim Cennet [83b] bōstânlarında ve sarâylarında cereyân îder. Ol dört îrmaķtan cereyân îder. Emmâ zencebîl ve*

selsebîl ve rahîk bikârlar adîdir. Çün mü'minler Cennete gireler. Evvel sûd ırmâğından içeler sebebi şifâdır. Ondan sônra şu ırmağından içeler. Zîrâ asıl cümleinin sebebi hayâti sudur. Ondan sônra dahî hamır ırmâğından içeler. Zîrâkim ôl sebebi ferahdır. Ya'nî hiç elem ve ğuşsa görmeyeler.

* Bir rivayete göre, her müminin inciden birer tane çadırı olur. Her birinin içi yetmiş senelik yol olup her köşesinde birer tane kürsü olur. Her kürsüde birbirlerini görmeyen birer tane huri oturur. Cennetin içinde, bir yerden akan, her birinin tabiatı birbirinden ayrı olan dört tane ırmak vardır. Süzölmüş bal (ırmağı) hayat vermekte, şarap nehri ferahlık vermekte, geriye kalan iki nehir su ve süt nehridir. O cennet [83b] bahçelerinde ve saraylarında akanlar bunlardan gelir. Ama Zencebil,⁴⁴⁸ Selsebil⁴⁴⁹ ve Rahik⁴⁵⁰ bikarların adıdır. Müminler cennete girdiklerinde şifa için ilk önce, süt ırmağından içerler. Sonra su ırmağından içerler. Zira hepsinin asıl hayat sebebi sudur. Ondan sonra, ferahlık için, şarap ırmağından içerler. Çünkü o ferahlığa sebeptir. Ve orada hiç elem ve keder görmezler.

اصحاب کرامدن سعید ابن مسیب ایلہ ابو هريره رضي الله عنهما بو ايکي ذات محترملر حضرتلری روایت ایدرلرکم, قال رسول الله صل الله عليه وسلم انشاء الله ان يجعل بينی وبينک في سوق الجنة معنای حدیث شریف بودرکم, یعنی حضرت الله عظیم الشان اکر دیلر ایسه, وخالقمدن رجا ایده رمکه بنم ایلہ سزک بینکزی جنت بازارنده جمع ایلیه. سؤال [84a] ایتدیمکه یا رسول الله جنتده بازار وارمیدر دیو. افندیمر علیه اسلام حضرتلری سعادتله بیوردیلر واردر دیو. یعنی هر جمعه کونی اولدقدہ جنت بازارلرنه بنملر. ینه کیرو محللرینه کیده لر. سراپلرینه واره لر. وخاتونلری زوجلرین کوردکده همان حیران قاله لر. نه افراط والله حسن جمال صاحبی اولمشسکز دیو مدح وثنا ایده لر.*

*Aşhâbı kirâmdan Saîd İbni Musebbeb ile Ebû Hureyre (r.a)'ma bû îkî zati muhteremler hazretleri rivâyet iderlerkim, kâle Resûlullah şalellâhu 'aleyhi ve sellem "inşâallahu en yec'ale beynî ve beyneke fî sûkî'l-Cenneti." Manâi hadîsi şerîf bûdurkim ya'nî hazreti Allah-u 'azîmu's-şa'n eger diler ise ve Hâlîkîmdan ricâ ederem ki benim ile sizîn beyninizi Cennet Pâzârında cem' eyleye. Suâl [84a] İtdîm ki ya Resûlallah Cennette pâzâr vârmıdır? deyû Efendîmiz ('Aleyhi's-Selâm)

⁴⁴⁸ Zencebil: İnsan suresinin "Orada kendilerine, katkısı zencefil olan içeceklerle dolu bir kâseden içirilir" meâlindeki 17. ayetinde geçtiği üzere "Zencefil" manasına gelir.

⁴⁴⁹ Cennetin pınarlarından birinin ismi veya sıfatı bkz. Lütfullah Cebeci, "Selsebil", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2009, XXXVI, s. 447-448.

⁴⁵⁰ Rahik: Safi şarap, Cennet şarabı.

daḥî ʾöl bûrâḳlardan nuzûl îdeler. Ve ʾöl nehirlerden şurb îdeler. Ve ʾöl ṭayyûrât daḥî pîryân olup önlerine gele. Ṭaʾâm edeler. Ve yine bûrâḳlarına binûp gerû suvâr ʾölalar. Ve yine qarşûlarına cebeller gele. Miskden ve zencebilden ve selsebîl ve raḥîk çeşmeleri ânda cereyân îder ʾöla. Ve ʾöl miskden ʾölân cebeller murtefîʿalerinde kızıl yaḳûtdan kürsîler ʾöla. Peyğamberâni ʾizâm (ʾAleyhi's-Selâm) ve şehidler ʾöl kursîlerde ʾötürmiş ʾölaler. Çün mü'minleri göreler. İʾzâz ve iḳrâm îdeler. Ve ʾöl laʾîlden ʾölân ḳadeḥler ile şerbet şûnalar. Mü'minler daḥî şurb îdeler.

* Rivayet edildi ki, her cuma günü olduğunda değerli melekler, onlar için kanatlı buraklar getirirler. Yolları şekerden yapılmış, kenarlarının türlü türlü çiçeklerle [84b] süslenmiş olduğu, ağaçlarında türlü türlü kuşların uçtuğu, altından nehirlerin aktığı dağlara uğrarlar. Buraklardan inip o nehirlerden içerler. O kuşlar kebab olup önlerine gelirler. Onlar yedikten sonra, tekrar buraklarına binip geri dönerlerken karşlarına miskten Zencebil, Selsebil ve Rahik çeşmeleri akan dağlar çıkar. Miskten olan bu dağların tepelerinde, büyük peygamberler ve şehitlerin üzerinde oturduğu yakuttan yapılmış kürsüler vardır. Müminleri gördüklerinde onları ağırlayıp ikram ederler. Ve lal taşından kadehlerle şerbet sunarlar. Ve onlar da içerler.

[85a] وبوندن صكره برريح ظهور ايدوب اول مسك ديه لرین انلرك اوزرينه صاوره لر. آندن دخی نورلر یلدرم كبی برق اوره نور ایچندن قدحلر ظهور ایلیه. ایچنده شراب طهور اوله. اما قدح صونن ساقیلر کورنیه. واول زمان زمان ومكاندن منزله اولان الله عظیم الشان قیلندن خطاب عزت كله كم: ای دنیا لذتلرندن پرهیزکار اولان قوللرم کرکدرکم شمدن کرو سزلر شراب طهوری شرب ایدسکز دیو. اول زمان مؤمنلر خطاب ایده لرکم: الهی یاربى بز قوللرینه وعد بیورلمش ایدیکم. جنتدن جمال باکمالک مشاهده سنى. بزلر شراب طهوری ایچمه زز تا دیدارن مشاهده ایتمینجه دیو جواب ایده لر. اول زمان اول ذات بیچون لم یزل اولان الله عظیم الشان جل شانه اهل جنت قللرینه جنتدن جمال باکمالنى تجلی قیله. وتجلیسی ظاهر اولدقده جمله خلائق غریو و فریاد ایده لر. تا غریولری عرشه چیقه. [85b] وکندولردن دخی بى خبر اوله لر. آندن صكره شراب طهوری ایچلر. عقللری باشنه کلوب عیش عشرتلری وذوق وصفالری مُزداد اوله. واول صفالر ایله آنده ابد قله لر.*

*Ve bûndan sōnra bir riḥ zuḥûr edub ʾöl misk tepelerîni ʾönlarin ûzerîne şâvureler. Ondan daḥî [85a] nûrlar yıldırım gibî berḳ ʾöre. Nur içinden ḳadeḥler zuḥûr eyleye. İçinde şarabi ṭahûr ʾöla. Emmâ ḳadeḥ şûnan saḳîler görünmeye. Ve ʾöl zamân zamânu ve mekândan munezzeh ʾölân Allah-u ʾazîmu's-şa'n kibelerinden ḥîṭâb-ı ʾizzet gelekim: Ey dünyâ lezzetlerinden perhîzkâr ʾölân ḳullarım

gerekdirkim şimden gerü sîzler şerâbı taḥûrî şurb îdesiniz. Deyû ol zamân ol mü'minler hîtab îdelerkim, ilâhî yâ Rabbî biz kullarına va'd buyûrulmuş îdîkim Cennetten cemâli bâ kemâlin müşâhededesinî. Bizler şarâbı taḥûrî içmeziz tâ dîdârın müşâhede itmeyince deyû cevâb îdeler. Ol zamân zatîcûn lemyezel olân Allah-u 'azîmu's-şa'n (Celle Şânuhu) ehli Cennet kullarına Cennetten cem'âli bâ kemâlinî tecellî kıla. Ve tecellîsî zâhır olduḡta cümle ḡalâyıḡı ġiryû ve feryâd îdeler. Tâ ġiryûlarî 'arşa çıka. [85b] Ve kendülerden daḡî bi ḡaber olalar. Ondan sônra şarabi taḥûrî içeler. Akılları bâşına gelup 'îşu 'işratleri ve zevḡu ve şefâları müzdâd ola. Ve ol şafâlarî ile anda ebed ḡalalar.

* Bundan sonra bir rûzgâr esip o miski tepelerine savurur. O zaman [85a] nurlar yıldırımlar gibi çakışır. Nur içinden helal içecek olan kadehler çıkar. Ama kadehi sunan sakiler görünmez. O vakit, zamandan ve mekândan münezzeḡ olan Yüce Allah tarafından: "Ey dünya lezzetlerinden sakınan kullarım! Bundan sonra helal içeceği içmeniz gerekir!" diye. Yüce hitap gelir. O zaman Müminler: "İlahi! Ya Rabbi, biz kullarına cennette "Cemâl-i ba-Kemâli'nin"⁴⁵² müşâhedesini vaat edilmişti. Ta senin didârını görmeyinceye kadar bizler şarab-ı tahuru içmeyiz!" derler. O zaman Yüce Allah Hazretleri, cennet ehli olan kullarına, cennette Cemâl-i ba-Kemâli'ni tecelli eder. Tecelli ettiḡi zaman, kendilerinden geçip ağlayıp feryat ederler. Ta ağlamaları Arş'a çıkar. [85b] Ondan sonra şarab-ı tahuru içerler. Akılları başlarına gelir. Yaşam ve yaşayışları, zevk ve huzurları artıp sonsuza kadar o huzur içinde kalırlar.

الهی یا رب العالمین اُولان الله عظیم الشان خالقنک حرمتہ، وحبیب اکرم صلی الله علیہ وسلم حرمتہ،
وسائر انبیاء عظام⁴⁵³ حرمتہ، وفرقان عظیم الشان حرمتہ، کرم لطف و عنایتندن رجا و نیاز اُولنورک، بو آیه
کریمه لری تفسیر ایدنلره، و تحریر ایدنلره، وقرأت ایدنلره، وایشیدنلره، وجمله امت محمد⁴⁵⁴ ایله،⁴⁵⁵ بو عاصی
بوزی قره قولنی آخرته حسن خاتمه ایله انتقال و سوء خاتمه دن جمله ایله حفظ ایلیه. و جنت جمال ایله مسرور
ایلیه آمین بحرمت طه ویس.*

***İlâhi yâ Rabbe'l-âlemîn olân Allah-u 'azîmu's-şa'n Ḥâḡkının ḡurmetine, ḡabîbi Ekrem şalellâhu 'Aleyhi ve sellem ḡurmetine, ve sâir enbiyâi 'izâm ḡurmetine ve Furḡânî 'azîmu's-şa'n ḡurmetine, keremi ve lüḡfin âyetinden ricâ ve**

⁴⁵² Cemâl-i ba-Kemâl-i Rabbaniye: Her bir varlığın her türlü ihtiyacını karşılayan Allah'ın mükemmel güzelliḡi.

⁴⁵³ ب + علیہ السلام
⁴⁵⁴ ب + علیہ السلام
⁴⁵⁵ ب + وبلخصوص

niyâz olunûrki, bû âyeti kerîmelerî tefsîr îdenlere ve tahrîr idenlere ve kıraât îdenlere ve îşîdenlere ve cumle ümmeti Muḥammed ile bû ‘âşî yüzî kara ḳulînî Âḥirete ḥusni ḥâtîme ile intikâl ve sui ḥâtîmeden cümle ile ḥıfz eyleye. Ve Cenneti cemal ile mesrûr eyleye. Âmîn bi ḥurmeti Tâ-hâ ve Yâ-sîn.

* İlahi! Ey âlemlerin Rabbi olan Şanı Yüce Allah! Yaraticılığın hürmetine, Habib-i Ekrem (s.a.v.) hürmetine, diğér büyük nebiler hürmetine, Furkan-ı Âzîmuşşan hürmetine, lütuf ve inayetinden rica ve niyaz olunur ki, bu ayet-i kerimeleri tefsir edip yazanlara, okuyup işitenlere, bütün ümmet-i Muhammed ile bu âsi, yüzü kara kulunu ahirete ḥüsn-i hatime ile intikal eyle ve su-i hatîmeden muhafaza eyle. Cennette cemalin ile sevindir. Âmin Taha ve Yasin hürmetine.

چون أول قیامت کوننده سؤال وجواب وحساب وکتاب تمام أوله. اهل جنت جنته واهل جهنم [86a] جهنمه تحریر أولنه. أول زمان ملائکه لر خلایقی سوره لر. یعنی یوللری ایکی طریق أوله. وبربرلرندن دخی مفارقتلری أولان محله کله. آندن دخی بو خطاب عزت کلهکم.*وامتازوا اليوم ایها المجرمون. وامتازوا* بونده امتیاز دندر. یعنی مفارقت معناسنه کلور. یعنی مفارقت ایلیه سکز اليوم بوکون ایچنده آیرلین. ایها المجرمون ای بدکارلر سزلر مؤمنلردن مفارقت ایلیه سکز. دنیاده مؤمنلر ایله اکل شرب ایلدیکز. وکورشیدیکز. بوکونکه عالم دنیاده سزلره بوکونک اولهجگی ایچون ارسال اولنان رسوللر اخبار ایتمشلر ایدی. أول رسوللرک اخبار ایلدیکی أول قیامت کوننی أول زمان سزلر انکار ایلدیکز ایدی. اليوم یعنی أول زمان أول انکار ایلدیککز أول قیامت کونی شمدی کلدی ظهور ایلدی. ای منکر مشرک کافرلر, شمدن [86b] کیرو سزلر مؤمنین مؤمناتدن مفارقت ایلیه سکزکم. شمدن کیرو غیری بری برلریکزی کورمز سکز دیو. ایها المجرمون استتاز. یعنی فان المتقین فازو وایچون بونده کله لر. یعنی جهنم خلقی بونده خیران قلالر.*

* Çün öl kıyâmet gûnünde suâl ve cevâb ve ḥisâb ve kitâb tamâm ola. Ehli Cennet Cennete ve ehli [86a] Cehennem Cehenneme tehrîr oluna. Öl zamân melâikeler ḥelayıķı süreler. Ya‘nî yolları îkî ṭarîk ola. Ve bir birlerinden daḥî mufariḳatları olân maḥalle gele. Ondan daḥî bû ḥitâb-ı izzet gelekim, “Vemtazu’l-Yevme eyyuhe’l-Mücrimin.” Vemtâzû bûnda imtiyazdandır. Ya‘nî mufâriḳat manâsına gelur. Ya‘nî mufâriḳat eylesesiniz. El yevme bûgûn içinde ayrılın. Eyyuhe’l-mucrimûn. Ey bedkârlar: Sîzler mü‘minlerden mufâriḳat eylesesiniz. Dünyâda mü‘minler ile ekil ve şurb eyledîiniz ve görüştünüz. Bûgûn ki ‘âlemi dünyâda sîzlere bûgûnün olacağî içün irsâl olunan resûller iḥbâr etmişlerdi. Öl resûllerin iḥbâr eyledîikleri öl kıyâmet gûnünü öl zamân sîzler inkâr eyledîiniz îdî. El yevme ya‘nî öl zamân o inkâr eyledîiginiz öl kıyâmet gûni şimdî geldî. zuhûr

eyledî. Ey münkir müşrik kâfirler şimden [86b] gerû sîzler mü'min mü'minatdan mufâraḳat eyleyesiniz. Şimden gerû ğayrî bir birlerinizi görürseniz deyû. Eyyühe'l-Mucrimûn istâze fe inne'l-Mütttekîne fâzû içûn bûnda geleler. Ya'nî Cehennem ḥalkı bûnda ḥayrân ḳalâlar.

*Kıyamet gününde, soru-cevap, hesap ve kitap tamamlanır. Cennetlikler cennete, [86a] cehennemlikler cehenneme yazılır. O zaman melekler halkı sürerler. Yollar ikiye ayrılır. Ve birbirlerinden ayrıldıkları yere gelirler. O zaman Yüce Allah, “Ey suçlular! Ayrılın bu gün!”⁴⁵⁶ diye hitap eder. “Vemtazu” burada imtiyazdandır. Yani ayrılık manasına gelir. Yani ayrılın, “el-yevme” bugün içinde ayrılın, “eyyuhe'l-mucrimûn” ey kötüler, günahkârlar sizler müminlerden ayrılın. Dünyada müminler ile yediniz, içtiniz ve görüştünüz. Bugün, dünya âleminde sizlere bugünün olacağını, gönderilen resuller sizlere haber vermişlerdi. O resullerin haber verdiği kıyamet gününü sizler o zaman inkâr etmişsiniz. “el-yevme” Yani o zaman inkâr ettiğiniz kıyamet günü şimdi geldi. Zuhur etti. “Ey inkârcı, müşrik kâfirler! Şu andan [86b] itibaren sizler, mümin erkek ve kadınlardan ayrılınız. Bundan böyle artık birbirinizi göremezsiniz!” denir. Ey mücrimler ayrılın çünkü kurtulanlar muttaki olanlardır. Cehennem ehli bu duruma şaşır kalacaklar.

وعذابہ مامور أولان ملائکہ لر کله لر. جہنم خلقنی, اهل جنتدن آیره لر. عیاذا باللہ تعالیٰ. احبابی أولان احبابدن, والدینی ولدلرندن, وولدلری والدیندن, قرنداشلری قرنداشلرندن. یعنی بوکا قیاس بربرلرندن آبییره لر. چون بو حالی کوره لر. فریاد و فغان ایده لر. وا ویلاه و احسرتاه دیو بکا ایده لر. و تمنی ایده لرکم باری بزلره بر مقدار زمان مهل و میدان ویر. یا ربی بربرلریمز ایله وداع قله لم دیو نیاز ایده لر. من قبل الرحمان خطاب عزت کله کم بربرلریکز ایله وداع قلوکز سزلره دستوردرکم. زیرا سزلر ایچون شمدن کیرو بربرلریکزى [87a] کورمک یوقدر. پس انلر دخی بربرلریله کوروشلر. ویوزیوزہ سورہ لر. تمام فرق سنہ مقداری بکا ایده لر.*

*Ve ‘azâba me’mûr olân melâikeler geleler. Cehennem ḥalkını ehli Cennetten ayırılar. ‘İyâzen billahi Te‘alâ. Eḥbâbi olân eḥbâbından, vâlideyni veledlerinden ve veledleri vâlideyinden, karındaşları karındaşlarından. Ya'nî bûnâ ḳîyâs bir birlerinden âyîralar. Çün bû ḥâli göreler feryâdu fîḡan îdeler. Vâ veylâhu vâ ḥasretâhu deyû bûkâ îdeler. Ve temennî îdeler kim, bari bizlere bir miḳdâr zamân mehil ve meydân vîr. Ya Rabbî bir birlerimiz île vedâ‘ ḳılalım deyû niyâz îdeler. Min ḳibeli'r-Raḥmâni ḥitâb-ı ‘izzet gelekim, bir birleriniz île vedâ‘ ḳılınız.

⁴⁵⁶ Yasin, 36/59.

Sîzlere destûrdur kim zîrâ sîzler îcûn şîmden gerû birbirlerînizî [87a] görmek yôkdur. Pes ònlar dahî birbirleriyle görüşeler. Ve yüz yüze sûreler. Temâm kırk sene miqdârî bukâ îdeler.

* Azapla görevli melekler gelirler. Cehennem ehlini, cennet ehlinde ayırırlar. “Allah'a sığınırım.” Sevgiliyi, sevgiliden, anne babayı, çocuklarından, çocukları, anne babalarından, kardeşi, kardeşlerinden ve buna kıyas birbirlerinden ayırırlar. Bunu görenler: “Vay bize, yazık bize!” diye feryat figan edip ağlarlar. Yüce Allah’a hitaben: “Ya Rabbi! Bari bize biraz mühlet ve fırsat ver de birbirimizle vedalaşalım!” diye niyazda bulunurlar. Yüce Allah Hazretleri tarafından, “birbirinizle vedalaşın!” diye hitap gelir. Çünkü bundan sonra asla birbirinizi **[87a]** görmeyeceksiniz. Onlar da birbirleriyle vedalaşırlar. Birbirlerine yüz sürüp tam kırk yıl boyunca ağlarlar.

وبوندنصكره⁴⁵⁷ينه خطاب عزت كله كم. وامتازوااليوم ايها المجرمون يعني بوكون ايچنده آيرلك اي مجرملر واي مشركلر واي كافرلر وبيكارلر ديو. پس جهنم اهلنك بيونلرى قكريلوب, يونلرى صولنه أولنوب, زبانيلىر صول طرفندن جهنمه سوره لر. جنت اهلى دخى صاغ طرفه كيده لر. رحمت ملائكة لرى كلوب اعزاز واکرام ايدهرك جنته كتوره لر. چون اهل جهنم اوج قسم أوله.

أولكي قسمى پيرلر.

ايكنجى قسمى جو انلر.

اوچنجى قسمى نسوان طائفه سى.

أول مشركلرك پيرلرينى صفاللدن كتوره لر. وجوانلرينى دخى يوزلرى اوزرينه سورييهرك كتوره لر. ونسوانلرى دخى صاچندن چكوب وقتاكم جهنم قپوسنه **[87b]** واردقارنده ينه كيرو مهلت رجا ايده لر. من قبل الرحمن دستور كله. پس أول مقدار أول مشركين كافرلر بكا ايده لر كم. كوز لرينك قطراتلرى. يعنى كوزلرينك ياشلرى ايرمقلر كى روان أوله.*

***Bundan sōnra yine ḥitāb-ı ‘izzet geldîkim “Vemtazu’l-Yevme eyyuhe’l-mucrimün.”** Ya’nî bû gûn içinde ayrılın ey mucrimler ve ey müşrikler ve ey kâfirler ve bîkârlar deyû. Pes Cehennem ehlinin boyûnlarî kagrîlûb yönleri şöluna ôlub zebânîler söl tarafından Cehenneme sûreler. Cennet ehli dahî şâğ tarafa gîdeler. Raḥmet melâikeleri gelub i’zâz ve ikrâm îderek Cennete getüreler. Çün ehli Cehennem üç kısım ôla. Evvelki kısmî pîrler. İkinci kısmî civânlar. Üçinci kısmî nisvân tâifesi. Ôl müşriklerin pîrlerini saḫallarından getureler. Ve

civanlarını dahî yüzleri ûzerîne sürüyerek getureler. Ve nisvânları dahî saçından çekûb vaktakim Cehennem kapûsına [87b] vârdîklarında, yine gîrû mühlet ricâ îdeler. Min kibeli'r-Rahmân destûr gele. Pes ôl miqdâr ôl müşrîkîn kâfirler bukâ îdelerkim. Gözlerînîn kaçaratleri. Ya 'nî gözlerînîn yaşları ırmâklar gibî revân ola.

* Bundan sonra yine Yüce Allah tarafından, “*Ey suçlular! Ayrılın bugün!*” diye yüce hitâb gelir. Yani, ey günahkârlar, kazançsızlar, müşrikler ve kâfirler, bugün ayrılın! Sonra cehennem ehlinin boyunları çevrilip yönleri sol tarafa verilir. Zebaniler onları sol taraftan cehenneme sürerler. Cennet ehli ise sağ tarafa giderler. Rahmet melekleri gelip onları ağırlayıp ikram ederek cennete götürürler. Cehennem ehli üç kısım olur: Birinci kısım, yaşlılar. İkinci kısım, gençler. Üçüncü kısım ise kadınlardır. Müşriklerin yaşlılarını sakalarından tutup gençlerini yüz üstü sürüyerek kadınlarını ise saçlarından çekip götürürler. Cehennem kapısına [87b] geldikleri zaman, yine mühlet isterler. Yüce Allah izin verir. Müşrikler o kadar ağlarlar ki gözyaşları ırmak gibi akar.

أول زمان خطاب عزت كله كم. *الم اعهد اليكم يا بنى آدم ان لا تعبدوا الشيطان انه لكم عدو مبين وان اعدوني هذا صراط مستقيم. *الم اعهد اليكم بئس سزله تهديد ايتدكمى. يعنى ديمدكمى. يا بني آدم اي آدم أولادلى. ⁴⁵⁸ ان لا تعبدوا الشيطان شيطانه عبادت ايتمكز ديو. إنه تحقيق أول شيطان. لكم سزله ايچون. عدو مبين. آنجلين عدودركم بيان أولنمشدر. وان اعدوني هذا يعنى ظاهر وآشكار أولان ربكزه عبادت ايليه سكر ديو. صراط مستقيم زیرا سزله ايچون طريق مستقيمی طومتق أول جناب حضرت رب العالمينه عبادت [88a] قلمقدر. *ولقد اضل منكم جبلا كثيرا افلم تكتونا تعقلون. *ولقد اضل منكم جبلا كثيرا يعنى ⁴⁵⁹ تحقيق سزله رذن چوق خلقى شيطان آزردى. افلم تكتونا تعقلون هيچ سزلهك ⁴⁶⁰ دشمن سوزينه واغواسنه ووسوسه سنه اويوبده حقى وباطلى فراق ايده جك قدر عقلكز يوقميدر.

* Ôl zamân hitâb-ı ‘izzet gelekim: “*Elem ehad îleykum yâ benî Âdeme ellâ te ‘bûdu’ş-şeytân innehu lekum ‘aduvvu’-m-mübîn. Ve eni ‘bûdûni hâzâ şırâtî’-m-müstekîm.*” Elem e‘had îleykum. Biz sizleri tehdid itmedik mi? Ya benî Âdem ey Âdem evlâdları, “ellâ te‘bûdu’ş-Şeytân”. Şeytâne îbâdet etmeyiniz deyû. İnnihû tahkîk ôl şeytân lekum sizler içün ‘aduvvu’-m-mübîn. Ancîleyîn âduvdurkim, beyân olunmuşdur. Ve eni‘bûdûni hâzâ. Ya‘nî zâhır ve âşikâr olân rabbînize ‘ibâdet eylesiniz deyû. şırâtî’-m-Müstekîm. Zîrâ sizler içün tariķu’-m-Müstekîmî tûtmaķ ôl Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l-‘âlemîne ‘ibâdet [88a] kılmaķtır. “*Veleķad*

458 ب: اوغلانلى

459 ب - يعنى

460 ب + عقلكز يوقميدى

edâlle min kum cibillen keşîra efelem tekûnû te'kılûn.” Velekad edâlle min kum cibillen keşîra ya'nî tehķikî sîzlerden çōķ halkî şeytân azdırdî. Efelem tekûnû te'kılûn hîç sîzlerîn düşman sözüne ve işvâsına ve vesvesesine üyûbda hâķķı ve bâtılî fark edecek kadar âķlınız yōķmîdur.

* O zaman Yüce Allah tarafından, “*Ey Âdemoğulları! Ben size, şeytana kulluk etmeyin. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır. Bana kulluk edin. İşte bu dosdoğru yoldur, diye emretmedim mi?*”⁴⁶¹ diye hitap gelir. “**Elem e'had îleykum**” biz sizleri tehdit etmedik mi? (uyarmadık mı?) “**ya benî Âdem**” ey Âdemoğulları, “**ella te'bûdu's-şeytan**” şeytana ibadet etmeyin (ona uymayın) diye. “**inne-hu**” o şeytan, “**le-kum**” sizler için, “**aduvvu'm-mübîn**” büyük bir düşman olduğu açıklanmıştı. “**Ve eni'budûnî hâzâ**” zahir ve açık olan Rabbinize ibadet edin, diye. “**sırâtı'm-müstekîm**” zira sizler için doğru yolu tutmak Yüce Allah Hazretlerine ibadet [88a] etmektir. “*And olsun, o sizden pek çok nesli saptırmıştı. Hiç düşünmüyor muydunuz?*”⁴⁶² “**ve-lekad edâlle min kum cibillen kesîra**”⁴⁶³ Yani şeytan sizlerden çok kimseleri azdırdı. “**e-felem tekûnu te'kılun**” Sizlerin, düşmanın aklına, aldatmasına ve vesvesesine uyup da hakkı batıldan ayıracak kadar aklınız yok mudur?

* هذه جهنم التي كنتم توعدون اصلوها اليوم بما كنتم تكفرون* بودر أول جهنم كه سز لر ایچون وعد اولنمشدر. کفریکز وشرککز سببی ایله دیو. أول زمان أول مشرکلر بزلرشیطانہ عبادت ایتمدک دیو بو جوابی ایده لر. ربنا ما کنا مشرکین ای بزم ربمز بزلر مشرک دکل ایڈک دیو انکارده أوله لر. پس أول جناب حضرت الله عظیم الشان جل شانه عظمت قدرتیله اظهار قدرت ایلیوب انلرک آغلرینه قدرت مهری وروب اعضالرینی سویلده. [88b] *اليوم نختم على افواههم وتكلمنا ايديهم وتشهد ارجلهم بما كانوا يكسبون.*اليوم یعنی أول قیامت کونیکم. نختم على افواههم عظمت شانمز ایله انلرین آغلرین مهرلرز. وتكلمنا دخی بز عظمت شانمز ایله انلری سویلدیرز. وتشهد ارجلهم. دخی عظمت شانمز ایله انلرک رجلرینی یعنی ایاقلرینی سویلدیرز. بما كانوا يكسبون. کسب ایلدکلری شیئله. یعنی أول قیامت کونیکم أول مشرک کافرلرین آغلرینه مهر اوریلوب تکلمه قدرتلری أولمیه. کسب ایلدکلری کناهلری یدلری اقرار ایدوب بربرلرینه سویلیه لر. بنم ایله ایلدی ایدی دیو. وایاقلری دخی شهادت ایده کم. بنم ایله پختنانه لره کیدر ایدی. ویتلره بنم ایله قائم أولوب سجده ایدر ایدی. دیو بیچاره انسان عالم دنیاده کیمکله دوستلق ایلدی ایسه [89a] جمله سی اکا دشمن أوله لر. ویوزچوپره لر.*

“Hâzihi Cehennemu'l-Letî kuntum tû'adûn işlevhe'l-Yevme bimâ kuntûm tekfurûn.” Bûdur ôl Cehennem ki sîzler îçûn va'ad ôlunmuşdır. Kufrunuz ve

⁴⁶¹ Yasin, 36/60-61.

⁴⁶² Yasin, 36/62.

⁴⁶³ Yasin, 36/62.

şirkîniz sebabî ile deyû. Õl zamân, òl müşrikler, bizler şeytâna ‘ibâdet îtmedîk deyû cevâb îdeler. “Rabbenâ mâ kunnâ müşrîkîn” ey bizim rabbîmiz bizler müşrik degil îdîk deyû inkârda òlalar. Pes òl Cenâb-ı hâzreti Allah-u ‘azîmu’s-şâ’n (Celle Şânuhu) ‘azâmeti kudretiyle izhârî kudret eyleyüb ònların ağızlarına kudret muhrî ûrub a’zâlarînî söylede. [88b] “*el-yevme nehtimu ‘alâ efvâhihim ve tukellimunâ eydîhim ve teşhedû erculuhum bimâ kânû yeksibûn.*” El yevme ya’nî òl kıyâmet gûni kim nehtimû ‘alâ efvâhihim ‘azâmeti şânîmiz ile ònların ağızlarını mühürleriz. Ve tukellimunâ dahî biz ‘azâmeti şânîmiz ile ònları söyletiriz. Ve teşhedû erculuhum dahî ‘azâmeti şânîmiz ile ònların ricillerini ya’nî ayâklarını söyletiriz. Bimâ kânû yeksibûn kesb eyledikleri şey ile. Ya’nî òl kıyâmet gûnükim òl müşrik kâfirlerin ağızlarına mühür örölüp tekellüme kudretleri òlmaya. Kesb eyledikleri gûnahları yedleri ikrâr îdüb bir birlerine söyleyeler. Benîm ile eyledî îdî deyû. Ve ayâkları dahî şehâdet edekim benim ile puthânelere gîder îdî. Ve putlara benim ile kâim olup secde îder îdî deyû. Bi çare insan ‘âlemi dünyâda kiminle dostluk eyledî ise [89a] cümlesî onâ düşman òlalar. Ve yüz çevîreler.

* “İşte bu, tehdit edildiğiniz cehennemdir. İnkâr ettiğinizden dolayı bugün girin oraya!”⁴⁶⁴ İşte bu, küfrünüz ve inkârınız sebebiyle size vaat edilen cehennemdir. O zaman o kâfirler: “Ey Rabbimiz, bizler şeytana ibadet etmedik, müşrik de değildik!” diye inkâr edecekler. O zaman Yüce Allah onlara kudretinin büyüklüğünü göstererek ağızlarına kudret mührünü vurarak azalarını konuşTURUR. Yüce Allah, [88b] “*O gün biz onların ağızlarını mühürleriz. Elleri bize konuşur, ayakları da kazandıklarına şahitlik eder.*”⁴⁶⁵ diye hitap eder. “**el-yevme**” Yani o kıyâmet günü, “**nehtimu ala efvahi-him**” büyük şanımız ile o kâfirlerin ağızlarını mühürleriz. “**ve tukellimu-na**” biz büyük şanımız ile onları konuşTURURUZ. “**ve teşhedu erculu-hum**” ve büyük şanımız ile onların ayaklarını konuşTURURUZ “**bi-ma kanû yeksibûn**” kazandıkları şeyler ile. Yani o kıyâmet günü o kâfirlerin ağızlarına mühür basılır, konuşmaya mecalleri olmaz. Yapmış oldukları günahları elleri itiraf edip birbirlerine söylerler: “Benimle işledi!” diye. Ayakları da buna şahitlik ederler: “Benimle puthaneye giderdi. Putlara benimle ayakta durup secde ederdi.” diye. Çaresiz insan dünyada kiminle dostluk etmiş ise [89a] hepsi ona düşman olur ve yüz çevirirler.

⁴⁶⁴ Yasin, 36/63-64.

⁴⁶⁵ Yasin, 36/65.

مثنوی شریف.

*یاریکه همیشه دروفاي مابود *کارش همه جستن رضاي مابود.*

چون حجت تمام أوله. غیری عذر هیچ قالمیه. جناب حضرت رب العالمین جل شانہ زبانیلره امر ایدوب,
سورك بو مشرك كافرلری جهنمه دیو. هر زبانی بر دفعه ده یتمش بیک کره یتمش بیک مشرکلری جهنمه قویه لر.
بر نیچه لرینك آتش طوپوغنه دکین طوته. بر نیچه لری دزنه دکین طوته. بر نیچه لری بلنه دکین طوته. بر نیچه
لری بوغزینه دکین أوله. بر نیچه لری دخی همان آتسه غرق أوله. یعنی آتش اوزرلرینی قبله یه. چقمغه هیچ
مجاللری قلمیه. افندیمز حضرتلری سعادتله بیوررلرکم اگر کتورسه لر ایدی دنیا اهلندن بر کمسنه یی کم أول
کمسنه چوق تنعم قلمش أوله. یعنی چوق خوشلق [89b] کورمش أوله. بر آن جهنمه کیرسه وأول آندن چقسه هیچ
أول خوشلقلری کورمامش کبی أوله. ای عزیزان جهنمك حالندن شرح ایلمك قتی کوچ حالدیر. کورنلرك حاللری
نیجه أولور.*

* Mesnevi-i Şerif.

Yarîkî hemîşeder vefâyı mâbûd.

Kâreş heme custen. Rizâ-i mâbûd.

Çün huccet temâm ola. Gayri özür hîç qâlmaya. Cenâb-ı hâzreti Rabbu'l-
'âlemîn (Celle Şânuhu) zebânîlere emir edub; Sürün bû müşrik kâfirleri
Cehenneme deyû. Her zebânî bir defada yetmiş bîn kere yetmiş bîn müşrikleri
Cehenneme koyâlar. Bir nîcelerin ateş topûğuna dekîn tûta. Bir nîceleri dizlerîne
dekîn tûta. Bir nîceleri beline dekîn tûta. Ve bir nîceleri boğâzına dekîn tûta. Ve
bir nîceleri dahî Hemân ateşe ğark ola. Ya'nî ateş üzerlerînî kaplaya çıkmaga hîç
mecalleri qâlmaya. Efendîmiz hâzretleri sa'adetli buyûrdîlerkim eğer geturseler
îdî dünyâ ehlinden bir kimesneyi kim, ol kimesne çok tena'am kîlmîş ola. Ya'nî
çok hoşluk [89b] görmüş ola. Bir ân Cehenneme girse ve ol Onda çıksa hîç ol
hoşlukları görmemiş gibî ola. Ey 'azizân! Cehennemîn hâlerinden şerh eylemek katî
güç hâldir. Görenlerin hâlleri nîce olûr.

Beyit

Bize her zaman sadık kalan bir yar/sevgiliydi

*Bütün çabası/gayreti ise bizi memnun etmekte...*⁴⁶⁶

⁴⁶⁶ Ayrıca bkz; Doğan, "Kur'an'ın Kalbi; 14. Yüzyıla Ait Bir Sûre-i Yâsîn Tefsiri," s. 85.

Deliller tam olup hiçbir özür kalmaz. Yüce Allah Hazretleri zebanilere, bu müşrik kâfırları cehenneme sürün, diye emir verir. Her bir zebani, her defasında yetmiş bin müşrik olmak üzere yetmiş bin defada onları cehenneme koyarlar. Bir defada yetmiş bin kere, yetmiş bin müşriki cehenneme koyarlar. Ateş bazılarının topuğuna kadar, bazılarının dizlerine kadar, bazılarının beline, bazılarının da boğazına kadar gelir. Bazıları da ateşte boğulur. Yani, ateş üzerlerini kaplar, çıkmaya hiç güçleri olmaz. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri: “*Dünya ehlinde çok hoşluk [89b] görmüş birini bir an cehenneme koysalar hemen o an çıkarsa o hoşlukları hiç görmemiş gibi olur.*”⁴⁶⁷ diye buyurdu. Ey, Değerli Sevgili! Cehennemi açıklamak bu kadar zor iken görenlerin hâli nice olur?

وَأُولَٰ زَبَانِيْلَرْدَن بَرِيْسَى بُو عَالَم دَنِيَايَه بَر نَظَرَايْلَمَك لَازِم كَلَسَه اِيْدَى بُو دَنِيَا خَلْقَى اَنَك هِيْتَنَه تَحْمَلْلَرَى قَالْمِيُوب هَلَاكْ أُولُورْلَر اِيْدَى. وَاكْر جَهَنَّم رِيْحَلَرْنَدَن بَر رِيْح اِسْمَك لَازِم كَلَسَه اِيْدَى بُو عَالَم دَنِيَايَه هِيْج نَبَاتَات بَتْمِيَه اِيْدَى. وَاكْر جَهَنَّم اِهْلَنَك لِبَاسْلَرْنَدَن بَرِيْنَى بُو عَالَم دَنِيَا خَلْقَى كُورْمَك لَازِم كَلَسَه اِيْدَى يَعْنَى خُوفْلَرْنَدَن جَمْلَه سَى هَلَاكْ أُولُور لَر اِيْدَى. وَاكْر جَهَنَّم زَنْجِيْرْلَرْنَدَن بَرِيْنَى دَنِيَا جَبَلْلَرْنَدَن بَر جَبَل اَوْزَرِيْنَه قُوسَه لَر اِيْدَى. أُول جَبَل صَو كَبَى اَرِيُوب دَخَان كَبَى هَوَايَه مَنَقْلَبْ أُولُور اِيْدَى. اَكْر جَهَنَّمْدَه أُولَان طَعَام زَقُومْدَن بَر قَطْرَه سَى [90a] بُو عَالَم دَنِيَا اَوِيْنَه كَلْمَك لَازِم كَلَسَه اِيْدَى جَمْلَه مَأكُولَات وَمَشْرُوبَات زَقُومْ أُولُور اِيْدَى. أُول اِهْل جَهَنَّمَك طَعَامْلَرَى وَشَرَابْلَرَى نَعُوْذُ بِاللّٰهِ أُولْ أُولَه قِيَاس اِيْلَه. يَعْنَى مِيزَان اِيْلَه كَم اَنْلَرَك حَالْلَرَى عَذَابْ أَلِيْمْدَن نَصْلْ أُولَه. اَللّٰهُمَّ عَافِنَا مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ الْآخِرَةِ.

***Ve öl zebânîlerden birisi bû ‘âlemi dünyâya bir nâzar eylemek lâzım gelse îdî, bû dünyâ halkı onun heybetine tahammulleri kâlmayüb helâk olûrlar îdî. Ve eger Cehennem riğlerinden bir dem bir riğ esmek lâzım gelse îdî, bû ‘âlemi dünyâda hiç nebâtât bitmeye îdî. Ve eger Cehennem ehlinin libaslarından birini bû ‘âlemi dünyâ halkı görmek lâzım gelse îdî. Ya’nî havflerinden cümlesi helâk olûrlar îdî. Ve eger Cehennem zincirlerinden birini dünyâ cebellerinden bir cebel ûzerîne koysalar îdî, öl cebel şu gibî eriyub duhân gibî havaya münkalib olûr îdî. Eger Cehennemde olân ta’âmı zakkumdan bir kaşresi [90a] bû ‘âlemi dünyâ evine gelmek lâzım gelse îdî, cümle me’kûlatı ve meşrûbatı zaqqûm olûr îdî. Öl ehli Cehennemîn ta’âmleri ve şarabları neûzû billâhi ol ola kıyâs eyle. Ya’nî mîzân eylekim onların hâllerî ‘azabı elimden naşıl ola. Allâhumme ‘âfînâ min ‘azabi’l-Ğabri ve min ‘azabi’l-ağirati.**

⁴⁶⁷ İbn Mace, *Zühd*, 38. (Hadis no: 4321) [89a] -[89b]

* O zebanilerden biri dünyaya bir nazar edecek olsaydı dünya ehlinin hiçbiri onun heybetine dayanamaz helak olurlardı. Eğer cehennem rüzgârlarından bir rüzgâr bir an esseydi, bu dünyada hiçbir bitki yeşermezdi. Eğer bu dünya halkı, cehennem elbiselerinden bir tanesini görmüş olsaydı korkudan hepsi helak olurlardı. Eğer cehennem zincirlerinden bir zincir dünya dağlarından birinin üzerine bırakılsaydı o dağ su gibi erir, duman gibi havaya karışırdı. Eğer cehennem yemeği zakkumdan bir damla [90a] bu dünya evine gelse idi bütün yiyecek ve içecekler zakkum olurdu. O cehennem ehlinin yemek ve içecekleri odur. Buna kıyas et. Yani, düşün onların elem verici azaptan hâlleri nasıl olur? Allahım! Kabir ve ahiret azabından bizi koru!

روي عن أبي الدرداء رضي الله عنه انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يعني جهنم اهلنه أجلق عذابي جملة عذابلرینه غالب أوله. زیرا أجلق عذابی شدیدندردیو بیورلدی. جهنم خلقی بکا ایده لر. امان بزلره طعام ویرک دیو. أول زمان زبانیلردن بری کتوره ضریع تسمیه أولنور. بر اوت واردکم بریه لرده حاصل أولور. آنی قچنکم ذوه اکل ایلسه بوغازینه طورر. و هلاک ایدر. چون أول ضریعدن ویره لر. [90b] انلر دخی ناچار اکل ایده لر. بوغازلرینه طوره. أول زمان صو طلب ایده لر. زبانیلر دخی آتشدن مشرپه لر کتوروب ویره لر. قچ انکم أول مشرپه لری آغلرینه آله لر. یوزلری أول مشرپه ایچینه دوشه. ایچلری وبغرسقلری احراق أوله. أول زمان زبانیلر أول مشرک کافرلره خطاب ایده لرکم. الم یاتکم نذیرمبین هیچ سزلره بیان أولنمش نذیر کلمدیمی دیو جواب ایده لر.*

*Ruviye ‘an Ebî’d-Derzâ (r.a.) ennehû kâle. Kâle Resûlullah şalellâhu ‘aleyhi ve sellem ya’nî “Cehennem ehline açlık ‘azâbı cümle ‘azâblarına ğâlip ôla. Zîrâ açlık ‘azâbı ‘azâbı şedîddendir.” deyû buyûruldi. Cehennem halkî bukâ edeler. Aman bizlere ta‘âm verin deyû. Ôl zamân zebânîlerzen birî geture żari’ tesmiye olunûr bir ot vârdîrkim berıyyelerde hâşıl ôlûr. Anı kaçân kim deve ekil eylese boğazına durur ve helâk eder. Cün ôl żariaden vereler. [90b] Önlar dahî nâçâr ekil edeler. Bōğâzlarına tûra. Ôl zamân şu taleb îdeler. Zebânîler dahî ateşten meşrubeler île getirup vîreler. Kaçânkim ôl meşrubelerî âğızlarına âlalar yüzlerî ôl meşrube îçûne düşe. İçleri ve bâğırsaqları ihrâk ôla. Ôl zamân zebânîler ôl müşrik kâfırlere hitâb îdelerkim. Elem ye’tikum nezîru’m-mübîn hîç sizlere beyân ôlunmuş nezîr gelmedi mi? deyû cevâb edeler.

* Ebu Derda Efendimiz (s.a.v.)’in: “Cehennem ehlinin açlık azabı bütün azaplarına galip gelir. Zira açlık azabı şiddetli azaptandır.”⁴⁶⁸ diye buyurduğunu

⁴⁶⁸ Tirmizî, *Cehennem*, 5. [90a]

rivayet eder. Cehennem ehli aman bizlere yiyecek verin, diye ağlarlar. O zaman zebanilerden biri, çöllerde yetişen (ضریع - darî‘) diye isimlendirilmiş bir ot getirir. Eğer deve onu yese boğazında kalır ve helak olur. O dari‘den onlara verilir. [90b] Onlar da çaresiz yerler. Boğazlarına takılır, su isterler. Zebaniler ateşten içecekler getirip verirler. O içeceği ağızlarında (iken) yüzleri o içeceğin içine düşer. İçleri ve bağırsakları yanar. O zaman zebaniler müşrik kâfirlere, “Size (apaçık) bir uyarıcı gelmedi mi?”⁴⁶⁹ diye seslenir.

أول مشرك كافر لر دخی جواب ایده لركه كلدی ایدی. اما بزلر أول زمان اعتماد ایتمدك دیو. زبانیلرینه جواب ایده لر. شمدن کیرو زاری و فریاد ایتمکوز فائده ایتمز دیو. دخی مالکله نیاز ایده لركم. بزلره نه جواب ایدر سك دیو. مالک دخی بیک سنه جواب ویرمیه. بیک سنه دن صکره جواب ایده کم. انکم ماکثون دیو. أول زمان یینه ایده لركم [91a] بزلره مالکدن فائده یوق. بز تکرى تعالیٰ حضرتلرینه نیاز ایده لم دیو. کلامی نیاز یونندن ایده لر. ربنا غلبت علینا شقوتتا و کنا قوما ضالین الهی ای بزم ربمز بزلرک شقاوتلری بزم اوزرلریمزه غالب اولدی ایدی. و آزونلردن ایدک. شمدی حالمزی بلدک دیه لر. وای بزم ربمز⁴⁷⁰ بزلری بو عذاب جهنمدن اخراج ایله. اکر کیرو سکا شریک و نظیر قوشار ایسک و معصیتده دخی اولور ایسک. بوندن دخی زیاده بزلره عذاب شدید ایله عذاب ایله دیو نیاز ایده لر.*

* Öl müşrik kâfirler dahî cevâb îdelerkim geldî îdî. Ama bizler öl zamân i‘timâd îtmedîk deyû. Zebânîler yine cevâb îdeler ki şimdîden gerû zâri ve feryâd etmeniz fâide etmez deyû. Dahî Mâlik’e niyâz îdeler kim: Bizlere ne cevâb edersin deyû Mâlik dahî bin sene cevâb vermeye. Bin seneden sônra cevâb ide kim. İnnukum mâkişûne deyû. O zamân yine îdeler kim: [91a] Bizlere mâlikten fâide yôk biz Tanrî Te‘alâ hazretlerine niyâz edelim diye kelâmı niyâz zebûninden îdeler. “Rabbenâ galebet ‘aleynâ şîqvetunâ ve kunnâ kavmen zallîn.” İlâhî ey bizim rabbîmiz bizlerîn şekâvetleri bizim üzerimize gâlip oldu îdî. Ve azgûnlardan îdîk şimdî hâlimizî bildik diyeler. Ey bizim rabbîmiz bizlerî bû ‘azâbı Cehennemden ihrâç eyle. Eğer geri ve sanâ şerîk ve nezîr koşar îsek ve ma‘şiyette dahî olûr îsek bûndan dahî ziyâde bizlere ‘azâbı şedîd ile ‘azâb eyle deyû niyâz îdeler.

* O müşrik kâfirler: “Geldi ama o zaman bizler itimat etmedik.” derler. Zebaniler, “Bundan sonra feryat figan etmeniz fayda vermez!” derler. Malik’e

⁴⁶⁹ Mûlk, 67/8. [90b]

yalvarırlar, “Bize ne dersin?” diye. Malik bin yıldan sonra, onlara: “Sizler burada kalıcısınız.”⁴⁷¹ diye cevap verir. Onlar: [91a] “Bizlere Malik’ten bir fayda yok. Biz Yüce Allah Hazretlerine yalvaralım deyip “Ey Rabbimiz! Biz azgınlığımıza yenik düştük ve sapık bir toplum olduk.”⁴⁷² Yani, “İlahi, ey bizim Rabbimiz! Bizim kötülüklerimiz bizlere galip gelip azgınlardan olduk. Şimdi hâlimizi anladık. Ey Rabbimiz bizleri bu cehennem azabından çıkar. Bundan sonra sana ortak ve nezir koşar ve günah işler isek bize bundan daha şiddetli bir azapla azap et.” diye dua ederler.

أول زمان من قبل الرحمن خطاب عزت كله كم قال اخسؤا فيها ولا تكلمون. یعنی خور أولوك رحمت ومغفرت من بعد أولوك غيرى بكا تكلم ايتكم خطابی كلدكه فرياد لرى كلپ اونى كبی أوله. وخبردن نومیز أوله لى. نعوذ بالله تعالى ان نكون [91b] من المشركين یعنی ای عزیزان جهنم عذابى شرح ايلكم مقدور بشر دكلدر. ولكن اختصار اوزرينه اخبار شريف بيوردی. قال النبي عليه السلام ان ناركم هذه جزء من نار جهنم. یعنی تحقيق سزك ناریکز جهنم نارندن بر جزدر. یعنی بو عالم دنياده أولان ناریکز یتمش کره آب حیاة مرحمتله اطا اولونمشدر. آندن صکره بو عالمه وريلمشدر.*

***Öl zamân min kibeli’r-Raḥmâni ḥitâb-ı ‘izzet gele kim ḳâle’ḥseu fihâ velâ tukellimûn. Ya’nî ḥôr olun raḥmet ve maḡfîretimden be’îd olun. Ğayrî banâ tekellüm etmek ḥitâbî geldikte, feryâdlarî kelb ünî gibî ola. Ve ḥaberzen nevmîz olalar. Ne’ûzû billahi Te’alâ en nekûne [91b] mine’l-müşrîkîn. Ya’nî ey ‘azîzân Cehennem ‘azâbı şerh eylemek makduri beşer degildir. Ve lâkîn ihtîsâr ûzerîne ihbârı şerîf buyûruldi. Ḳâle’n-Nebiyyu (‘Aleyhi’s-Selâm) inne nârakum hâzihi cüz’un min nâri Cehennem. Ya’nî taḥḳîḳ sizîn nârınız Cehennem nârından bir cüzdür ya’nî bû ‘âlemi dünyâda olân nârınız yetmiş kere âbû ḥayâtı merḥamet ile itfâ olunmiştir. Ondan sonra bu ‘âleme verilmiştir.**

* O zaman Yüce Allah Hazretleri, “Aşağılık (bir şekilde cehennem) içinde kalın, artık benimle konuşmayın!”⁴⁷³ diye hitap eder. “Horlanın, rahmet ve mağfiretimden uzak olun! Artık benimle konuşmayın!” bu hitap geldiğinde ümitsiz olup feryatları köpek havlaması gibi olur. [91b] “Müşrik olmaktan Yüce Allah hazretlerine sığınırız. Âmin.” Ey değerliler, cehennem azabını açıklamak insanın gücünde değildir! Lakin özetle Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri bir hadisinde: “Sizin şu ateşiniz, cehennem ateşinin

⁴⁷¹ Zuhurf, 43/77. [90b]

⁴⁷² Muminun, 23/106. [91a]

⁴⁷³ Muminun, 23/108. [91a]

yetmiş cüzünden bir parçadır.”⁴⁷⁴ diye buyurdu. Yani sizin ateşiniz cehennem ateşinden bir parçadır. Yani sizin bu âlemdeki ateşiniz, merhamet suyu ile yetmiş defa (yıkayıp) söndürüldükten sonra bu âleme verilmiştir.

و بر خبرده دخی کلدیکه اکر بر کمسنه جهنمدن اخراج ایتسه ⁴⁷⁵ بو عالم دنیا آتشنه قویسه لر. همان کلسانده یاتور کبی یتمش سنه یاتور خواب راحتده اولوب بر یئندن بر یاننه دونمیه ایدی. بوندن قیاس ایلک کرک کم جهنم عذابی نه رتبه ده شدید اولدیغنی. الهی یا رب العالمین اولان الله عظیم الشان حضرتلری کرم و فضل و عنایت و مرحمتندن جمله امة محمد ایلله و بو یوزی [92a] قره، عاصی، و مجرم، عبد عاجز، قولنی جهنمدن آزاد ایلدوکی قوللرک زمره سندن ایلهسین. یا رحمن یا رحیم آمین بحرمة طه ویس و بحرمة انبیاء والمرسلین علیهم الصلاة والسلام.*

*** Ve bir haber’de dahî geldî ki eğer bir kimesneyi Cehennemden ihrâç etse, Bû ‘âlemi dünyâ ateşine koysalar, hemân gülistanda yatur gibî yetmiş sene yâtûb havâbu râhatde olûb bir yanından bir yânına dönmeye îdî. Bûndan kıyâs eylemek gerek kim Cehennem ‘azâbı ne rûtbede şedîd olduĝunu. İlâhî yâ rabbe’l-‘âlemîn olân Allah-u ‘azîmu’ş-şa’n hazretleri kerem’i ve fazlî ve înâyeti ve merhâmetinden cümle Ümmeti Muḥammed ile bû yûzî [92a] kara ‘âşî ve mücrim ‘abdı ‘âciz kulunî Cehennemden ‘azad eyleduĝın kulların zümresinden eylesin. Ya Raḥmânu ya Raḥîm Âmîn bi ḥürmeti ṭâhâ ve Yâsîn ve bi ḥürmeti enbiyâi ve’l-mürselîn “‘aleyhimu’ş-Şalâtu ve’s-selâm”.**

* Bir haber de geldi ki eğer, bir kimseyi cehennemden çıkartıp bu dünya ‘âlemînin ateşine koysalar gülistanda yatıyormuş gibi yetmiş sene rahat bir uyku uyuyup bir yanından diğer yanına dönmezdi. Cehennem azabının ne kadar şiddetli olduğunu buna kıyas etmek gerekir. İlâhî! Ey Âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah Hazretleri! Keremî, fazlın, inayetin ve merhametinden bütün ümmet-i Muhammed’i ve bu yüzü [92a] kara günahkâr âciz kulunu cehennemden azat ettiğin kulların zümresinden eyle. Ya Rahman! Ya Rahim! Âmin, Taha ve Yasin hürmetine, Nebiler ve Mürseller (gönderilmiş peygamberler) hürmetine.

*ولو نشاء لطمسنا على اعينهم فاستبقوا الصراط فانى يبصرون*يا محمد محبوبم احمد اكر بز عظمت شانمزله ديلسه ايدك اول مشركين كافرلرى محو قلاردق. على كل شئ قدير اولان اول جناب رب العالمين جل شانہ اول مشركين كافرلرين محو اولنملرين ديلمهلرندن مراد عليهلرى ندر. حكمت قدرتينه ينه كندى اعلمدر. اكر

⁴⁷⁴ Buhârî, *Bedü’l-Halk*, 10; Tirmizî, *Cehennem*, 7. [91b]

⁴⁷⁵ ب - و بر خبرده دخی کلدیکه اکر بر کمسنه جهنمدن اخراج ایتسه

دیلسه اُول مشرک کافرلری دکل جمله بوعدمین خلق ایلدیکی. عالملری برآنده محو ایتمکده وبرآنده دخی وجوده کتورمکده نره دکل حاشا فحاشا عجز دکلدر. ودخی عندنده اعظم مخلوقاتدن [92b] اُولان افلاکلی وارضلری وبا خصوص انسانی همان اختصار کلام عرش اعظمک وتحت العرشده اُولان جمله مخلوقاتک خالقیدر. برآنده جمله سنی محو ایدوب وبرآنده جمله سنی وجوده کتوروب خلق ایلرسی عندنده بر سوری سنک خلق ایتمکله مساویدر. یعنی اویله اُولو الله عظیم الشاندر.

طرفة العين بهان برهم زبد. کس نمی آردکه الخادم زبد ان الله علی کل شیئی قدیر.

“Velev neşāu leṭāmesnā ‘alā e’yunihim festebeḳu’ş-Şirāṭa feennā yubşirūn.”

Yâ Muhammed! Maḥbūbum Ahmed eğer biz ‘azameti şânımız ile dīleseydik ōl müşrîkîn kâfirlerin mahv kılârdık. ‘alâ kûlli şeyin ḳâdîr ōlân ōl Cenâb-ı Rabbi’l-‘âlemîn(Celle Şânuhu) ōl müşrîkîn kâfirlerin mahv ōlmalarının dīlememelerinde murâd-ı ‘aliyyelerinedir. Hıketi ḳudretîne yine kendî e’lemdir. Eger dīlese ōl müşrik kâfirlerî degil cümle bû ‘ademden ḥalḳ eylediği ‘âlemleri bir anda mahvetmekte ve bir anda dahî vucûda geturmekte zerre denlu ḥâşâ fe ḥâşâ ‘aciz degildir. Ve dahî ‘indinde e’zam mahlûḳattan [92b] ōlân eflâklarî ve erzleri ve bâ ḥuşûş insânî hemân ihtîşâr kelâm ‘arşı e’zâmın ve teḥtel ‘arşde ōlân cümle mahlûḳatın ḥâlıkıdır. Bir ânda cümlesinî mehv îdûb ve bir ânda cümlesini vucûda getürüb ḥalḳ eylemesi ‘indinde bir sivrî sinek ḥalḳ etmekle müsâvîdîr. Ya’nî öyle ōlû Allah-u ‘azîmu’ş-şa’ndır.

Ṭarfetu’l-‘ayn biḥân berhem zebed.* Kes nemî âradeki elḥâdim zebed.

İnnellahe âlâ kullî şey’in ḳâdir.

* “Eğer dileseydik onların gözlerini büsbütün kör ederdik de (bu halde) yola koyulmak için didişirlerdi. Fakat nasıl görecekler ki!”⁴⁷⁶ “Ey Muhammed, Sevgili Ahmed! Eğer biz dileseydik büyük şanımız ile o müşrik kâfirleri ortadan kaldırırdık.” Her şeye kadir olan Yüce Allah Hazretlerinin o kâfir müşrikleri, ortadan kaldırmayı dilememesindeki yüce muratlarının kudret-i hikmetinin ne olduğunu yine kendi bilir. Eğer dileseydi, sadece müşrik kâfirleri değil yoktan yarattığı bütün ‘âlemleri, bir anda ortadan kaldırıp bir anda meydana getirmekte haşa ve haşa zerre miktarı âciz değildir. O, yanında bulunan büyük mahlûkattan [92b] olan göklerin, yerlerin, özellikle insanın kısacası Arş-ı Azam’da ve Arş’in altında olan bütün mahlûkatların yaratıcısıdır. Hepsini

⁴⁷⁶ Yasin, 36/66.

bir anda yok etmesi ve bir anda meydana getirip yaratması onun yanında bir sivrisinek yaratmakla eşittir. Yani, öyle Şanı Yüce bir Allah'tır.

Beyit

Göz açıp kapayıncaya kadar onları alt üst etti.

Hiç kimse beni kul edemez. Nitekim Allah her şeye kadirdir...

* ولو نشاء لمسخناهم على مكانتهم فما استطاعوا مضيا ولا يرجعون* يا محمد حبيبم احمد اكر بز عظمت شانمز له ديلسه ايدك انلرك صورتلرينى فسخ قلاردق. يعنى انلرك صورتلرينى تغيير قلاردق. وانلر دخى⁴⁷⁷ قائم اولدقلرى وطوردقلرى⁴⁷⁸ محلده جماد اوله لر ايديلر. نتكم بو نلردن مقدم كلان شكر نعمت ايلمز خلقى مسخ ايلدك. بونلرى دخى قلار [93a] ايدك. انلر دخى نه ايلرو ونه كيرو رجوع ايتكمه قدرتلرى اولور ايدى. يعنى نه كيرو دونمكه ونه ايلرو كتمكه طاقتلرى اولور ايدى. چون بو اشلرى انلره قلمادق نيچون انلر هيچ شكر نعمت ايلمز ايدى.*

“Velev neşāu lemeşâğnâhum ‘alâ mekânetihim feme’s-teṭâû müziyyen velâ yerci ‘ûne.” Yâ Muhammed! ḥabîbim Aḥmed eğer biz ‘aẓîmu’ş-şa’n ‘aẓameti şânîmızla dîlese îdîk, ònların şûretlerini fesh kılardık. Ya’nî ònların şuretlərîni teğyîr kılardık. Ve ònlar dahî ẓaîm öldükleri ve dûrdukları maḥalde cemâd òlalar îdîler. Nitekim bûnlardan muḥaddem ẓalân şükrü ni‘met eylemez ḥalkî mesh eyledîk. Bûnları dahî kılar [93a] îdîk. Ònlar dahî ne îlerû ve ne gerû rucû‘ etmeğe ẓudretleri òlûr îdî. Ya’nî ne gerû dönmeğe ve ne îlerû gitmeğe taḳatleri òlûr îdî. Çün bû işleri ònlara kîlmadık niçûn ònlar hîç şükrü ni‘met eylemez îdî.

* “Yine eğer dileyseydik oldukları yerde başka yaratıklara dönüştürürdük de ne ileri gidebilirler ne geri dönebilirlerdi.”⁴⁷⁹ “Ey Muhammed, Sevgili Ahmed! Eğer biz dileyseydik büyük şanımız ile onların suretlerini değiştirir bulundukları yerlerde kururlardı. Zira bunlardan önce burada kalan ve nimete şükretmeyen halkı yok ettiğimiz gibi bunları da yok [93a] ederiz. O zaman da onların ne ileri ne de geri dönmeye güçleri yetmezdi. Bu şeyleri onlara yapmadık. Onlar niçin nimete şükretmezler?”

* ومن نعمره ننكسه في الخلق افلا يعقلون.* شول كمسنه لره جناب رب العالمين طويل عمر احسان ايدوب, اول كشيلر پير اولوب, عليل وبيهوش اولدقلرى حالده كم اصلا كندولرين اداريه قدرتلرى وعقللرى وفهم وفراست ادراكلى قالميوب آنجق صبى كبى اولورلر. كورك اول كافرلرك عقل وفكر وملاحظه لرى يوقميكم.

⁴⁷⁷ ب + مكانلرى اوزرنده

⁴⁷⁸ ب - وطوردقلرى

⁴⁷⁹ Yasin, 36/67.

تعقل ايدوب بيلهلمر. أول جناب قادر قيوم ذوالجلالك قوت و قدرتنى كم عدمدن خلق ايلدوكى آدم پيغمبر عليه السلام اولادلرينى [93b] پيرلكن صكره طفليت حاللرينه دكين اراده ايدر. يعنى هر حالده قيدلرينى كورر. موتادن دخى درى قلمغه قادر قدرتنده عاجز دكلدر.*

* “*Ve men nu ‘ammirhu nunekkishu fil halki efelâ ye ‘kılûn.*” Şöl kimesnelere Cenâb-ı Rabbu’l-âlemîn tavîli ‘ömür ihşân îdûb ol kişiler pîr olup ‘afıl ve bihüş olduqlarî halde kim aşlâ kendûlerîni idâreye kudretlerî ve ‘ağıllarî ve fehmi ve ferâsati idrâqlarî kılmayub ancak şabî gibî olurlar. Görün ol kâfirlerin ‘akıl ve fikir ve mulahâzâlarî yôkmîkîm te‘ağşul îdûb bîleler. Ol Cenâb-ı kâdiri kayyûm zü’l-Celâli kuvvet ve kudretini kim ‘ademden halk eyledükî Âdem peygamber (‘Aleyhi’s-Selâm)’ın evlâdlarînî [93b] pîrlikden şônra tîfilliyet hâllerîne dekîn irâza îder. Ya’nî her hâlde kayıdlerînî görür. Mevtâdan dahî dirî kılmağa kâdir kudretinde âciz değildir.

* “*Kime uzun ömür verirsek, onu yaratılış itibariyle tersine çeviririz (gücünü azaltırız). Hâlâ düşünmeyecekler mi?*”⁴⁸⁰ Yüce Allah Hazretlerinin uzun ömür verdiği kişiler, yaşlandıklarında hastalanıp ya aklî dengeleri bozulur veya kendilerini idare etmeye güçleri, akılları, ferasetleri ve idrak etme fırsatları asla olmayıp çocuk gibi olurlar. O kâfirlerin, düşünüp mülâhaza edecek akıl ve fikirleri yok ki, Yüce Allah Hazretlerinin kuvveti ve kudretini bilsinler. Allah yoktan yarattığı Âdem (a.s.) evlatlarını, [93b] yaşlılıktan sonra çocukluk hâllerine kadar idare eder. Yani, her hâlde kayıtlarını görür. Ölüden de diri yapmaya kadirdir. Kudretinde âciz değildir.

وعند بعض المفسرين پيرلكن مراد كناه كتمكر ديمشله. يعنى چون مؤمن پير اولسه آندن قلم كراما كاتبين كتابتلرى مرفوعدر. پيرلردن قلم مرفوع اولمق يعنى كناهلرى كتابت اولنميه ضحاك تفسيرنده مصرحدر. اذا وصل عمر الانسان الى سبعين كتب له خير ولايكتب شره. نتكم پيغمبريمز عليه السلام حضرتلرى سعدتله بيورديلر كه بنم خالقم بيوردى. حديث قدسيده الشيب نورى وانا استحيا ان احرق نورى بنارى. يعنى پيرلك بنم نورمنددر. بن حيا وحجاب ايدو رم نورمى نار ايله احراق ايتكمه الحمد لله رب العالمين.*

* *Ve ‘inde be‘zî’l-mufessirîn pîrlikten murâd gunâhı gitmektir demişler. Ya’nî çün mü’min pîr olsa Ondan qalemi kirâmen kâtibîn kitabetleri merfû’dur. Pîrlerden qalem merfu’ olmak ya’nî gûnahlarî kitâbet olunmaya. Dahhâq tefsirinde muşarrahdır. İzâ veşale ‘umru’l-İnsan ilâ seb’îne kutibe lehu hayrun velâ yuktubû şerruhu. Nitekim Peyğamberîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretleri*

⁴⁸⁰ Yasin, 36/68.

sa‘adetli buyûrdularki benim Hâlıkım buyûrdu hadîsi kudsîdir. Eşşeybû nûrî ve enâ istehyâ en ehrika nûrî binârî. Ya‘nî pîrlik benim nurumdandır. Ben hayâ ve hicâb ederim. Nûrımî nâr ile ihrâk etmege elhamdulillâhi Rabbi’l-‘âlemîn.

* Bazı müfessirlere göre, yaşlılıktan kasıt, günahın gitmesidir. Yani, kul yaşlandığında Kiramen Kâtibin’in kalemi ondan kaldırılmıştır. Yaşlılardan kalemin kalkması ise günahlarının yazılmaması demektir. Dahhak tefsirinde “Kul, yetmiş yaşına geldiği zaman ona hayır yazılır, şer yazılmaz!” diye açık bir şekilde ifade eder. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.), Yüce Allah Hazretlerinin bir hadis-i kudsîde, “*Yaşlılık benim nurumdandır, nurumu narım ile yakmaya hayâ ederim.*”⁴⁸¹ diye buyurduğunu ifade eder. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun.

حكايت أولنوركم بر كون امير المؤمنين وامام المتقين [94a] وابو الشهيدین السعیدین لیث الله الغالب علی بن ابی طالب کرم الله وجهه ورضی الله تعالی عنه حضرتلری بر پیر کوروب ⁴⁸² برکوشه ده دوشمش وکوزلری دخی کورمز اولمش. وال وایاق دخی عملدن قالمش زار و زار بکا ایدر. أول حضرت علی سوال ایلدیکم ای پیر سنک وقتک تمام اولمش. شمدن کیرو سن موتنی آرزو ایله کم سکا بویله حیوتدن آخرته انتقال ایلک یکدر دیو. أول پیر جواب ایلدیکم ای جوان سز لر کمیسکز دیو. حضرت علی بن ابی طالبیم دیو جواب ایلدکده.

* Hikâyet olunûr kim bir gûn emirü’l-mü’minin ve imâmu’l-muttaķîn [94a] ve ebû’s-şehideni’s-saîdeyn leysullahi’l-gâlib ‘Alî İbni Ebi şalıb “Kerremallah’u Vechehu ve Rażiyellâhu Te‘alâ ânhu şazretleri,” bir pîr görub bir kôşede dûşmuş ve gözleri dahî görmez ölmûş. Ve el ve âyâķ dahî ‘amelden ķâlmış zâru zâr bukâ eder. Öl şazreti ‘Alî suâl eyledî kim: Ey pîr senin vaķtin temâm ölmûş. Şimden gîrû sen mevtinî ârzû eyle kim, sanâ böyle şayâtdan âhirete intikâl eylemek yeğdir deyû. Öl pîr cevâb eyledî kim ey cuvân sîzler kimsiniz deyû. şazreti Âli, Âli İbni Ebi şalibim deyû cevâb eyledîkte,

* Hikâye edilir ki, bir gün Müminlerin emiri, [94a] müttakilerin önderi, Hasan ve Hüseyin’in babası, Allah’ın yenilmez aslanı, Ebu Talib’in oğlu, Hazreti Ali (Allah onu şereflendirip ondan razı olsun), bir kôşede düşmüş, gözleri görmeyen, el ve ayakları tutmayan, inleyip ağlayan, yaşlı bir adam görür. Ona “Ey ihtiyar! Senin vaktin tamam olmuş. Sen bundan böyle ölümü arzu et. Ahirete göç etmek bu halinden daha iyidir.”

⁴⁸¹ el-Müttakî el-Hindî, *Kenzü’l-‘Ummâl*, XV, s. 671-672. [93b]

diye buyurmuş. Yaşlı adam Hazreti Ali'ye "Ey genç! Sizler kimsiniz." diye sormuş. Hazreti Ali "Ebu Talip' in oğlu Ali." demiş.

همان أول پیر جواب ایلدیکم ای مردان خدا بن سنی هر نسنه دن خبر آکلر ظن ایدردم. مکر خود هر نسنه دن خیبر دکلمشسین دیو جواب ایلدکده, أول حضرت علي ⁴⁸³ رضي الله عنه ⁴⁸⁴ دخی جواب ایتدیکم: ای پیر سن بلمزلی نجه ویردک بکا دیو جواب ایتدکده, [94b] ینه أول پیر أول حضرته جواب ایتدیکم لیث الله بلمزلی انکیچون ویردمکه قبرلرده یطان موتالردن بنم بو پیرلک حالمه آرزو قلار. قتی چوقدر. بن نیچون موتمی تمنی ایدم. جمله فضوللق بندن کتمشدر. بن آنجق ایلدیکم کناهلر ایچون بکا ایده رم. ودخی ارحم الراحمین أولان ⁴⁸⁵ الله عظیم الشان اوزرمدن کراما کاتبین ملکترینک قلمنی مرفوع قلوب بکا نظر عنایت ایدوب, نیچه سنک کبی پیری ناره قیوب حجاب وحیا ایتمدن احراق ایدم دیر. یا ولی الله بوندن دخی یکرک نه حال أولور دیو جوابنی تمام ایلدکده, حضرت علي دخی أول پیره جواب بیوردیلرکم ای پیر جوابک حقدر دیو. أول پیر ینه جواب ایلدیکم یا امیر المؤمنین سکا بلمه مزلی ویرمکدن مرادم, مقدم سزی سویلتمک ایدی. وسز افندیملک دخی مرادی [95a] بو اختیار بندمکزی سویلتمک ایدی. زیرا سزه بلمه مزلی نیچه ویرمکه قادرم. زیرا پیغمبریمز علیه السلام حضرتلری سز افندیملر حقتده بیوردیلر انا مدینه العلم وعلي بابها دیو کرم الله وجهه.*

*** Hemân ol pîr cevâb eyledî kim: Ey merdân-ı hûdâ ben seni her nesneden haber anlâr zan ederdim. Meğer hûd her nesneden haber degilmişsîn deyû cevâb eyledîkte. Ol hâzreti Âli (r.a) dahî cevâb ettîkim: Ey pîr sen bilinmezliği nîce verdîn banâ? deyû cevâb ettîkde, [94b] yine ol pîr ol hâzrete ‘ cevâb ettî kim, leysullah bilmezliği onîn içün verdim ki kabirlerde yatân mevtâlardan benim bû pîrlik hâlîme arzu kılar katî çokdır. Ben nîçün mevtimî temennî îdem? Cümle fuzûlluk benden gitmişdir. Ben ancâk eyledîgim gûnahlar içün bûkâ ederim. Ve dahî Erhame’r-Râhîmin olân Allah-u ‘azîmu’s-şa’n üzerimden Kirâmen Kâtibîn meleklerinin kâlemîni merfu‘ kılub banâ nâzar ‘inâyet îdûb nîce senin gibî pîri nâra koyûb hicâb ve hayâ etmeden ihrâk îdemdir. Ya Veliyullah bûndan dahî yekrân ne hâl olûr deyû. Cevâbını Temâm eyledîkte, hâzreti ‘Ali dahî ol pire cevâb buyûrdîlerkim: Ey Pîr cevâbın haqtır deyû. O pîr yine cevâb eyledî kim yâ Emiru’l-Mu’minin sanâ bilmemezliği vermekten murâdım, muqaddem sizî söyletmek îdî. Ve siz Efendîmizin dahî murâdı [95a] bû ihtiyâr bendenizi söyletmek îdî. Zîrâ size bilmemezligi nîce vermeğe kâdirim. Zîrâ Peyğamberîmiz**

⁴⁸³ ب + ولی دخی

⁴⁸⁴ ب - رضي الله عنه

⁴⁸⁵ ب + اول - حضرت

(‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretleri siz Efendîmiz hakkında buyûrdılar “Enâ medînetu’l-‘ilmi ve ‘Alî babûha deyû “Kerremellahu Vechehu.”

* İhtiyar adam “Ey yiğit genç! Ben seni her şeyden haberdar zannederdim. Meğer her şeyden haberdar değilmişsin!” demiş. Hazreti Ali “Benim bilmediğimi nereden çıkardın?” diye sorar. [94b] İhtiyar “Ey Allah’ın aslanı! Kabirlerde yatan ölümlerden, benim hâlimi arzu edenler çok olduğu için, sana bilmezliği verdim. Neden ben ölümü dileyeyim? Bütün fazlalıklar benden gitmiş. Ancak günahlarım için ağlarım. Merhametlilerin en merhametlisi olan Yüce Allah Hazretleri, Kiramen Kâtibin meleklerinin kalemelerini benim üzerimden kaldırıp inayet nazarı ile bana bakıp ‘Nasıl senin gibi ihtiyarı, hayâ etmeden yakayım!’ demişken, ey Allah’ın dostu bundan daha doğru ne hâl olur?” diye cevabını bitirdiğinde, Hazreti Ali ihtiyara “Ey ihtiyar! Cevabın haktır!” diye buyurdu. İhtiyar “Ey Müminlerin emiri, size bilmezliği vermemin ilk sebebi sizleri konuşurmak idi. Sizin de amacınız [95a] bu ihtiyar kölenizi konuşurmak idi. Size bilmezliği vermeye nasıl gücüm yeter. Zira Peygamberimiz (s.a.v.) Hazretleri, siz efendimiz hakkında “Ben ilmin şehriyim. Ali de onun kapısıdır.”⁴⁸⁶ diye buyurmuş. (Allah onu şereflendirsin.)

* وما علمناه الشعر وما ينبغي له ان هو الا ذكر وقرآن مبين * پیغمبریمز علیہ السلام حضرتلرینه کافرلر شاعردر دیو جواب ایدرلر ایدی. جناب رب العالمین جل شانہ افندیمر علیہ السلامه بیوردی: یا محمد حبیبم احمد بز سکا شعر تعلیم ایتمدک. ودخی هیچ کمسنه یه شعر بند ایتمدک. کرکمز. بو شعر دکلد. الا کلام الله در. یعنی خلقه اوکوت ونصیحتدر. وجناب حضرت رب العالمین طرفندن سکا وحی ایله انزال قلنان بیان اولنمش قرأندر.*

“Vemâ ‘allemnâhu’s-şî’ra. Vemâ yenbeğî leh. İn huve illâ zikrun ve Kur’ânu’m-Mübîn.” Peyğamberîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretlerine kâfirler şâ’irdir deyû cevâb îderler îdî. Cenâb-ı Rabbu’l-‘âlemîn Celle Şa’nühü Efendîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm)’a buyûrdî. Yâ Muḥammed! ḥabîbim Aḥmed biz sanâ şî’ir ta’lîm îtmedîk ve daḥî hîç kimesneye şî’ir bend itmedik. Gerekmez bû Şî’ir değildir. İllâ kelâmullahdır. Ya’nî ḥalka öğüt ve naşîḥâtdır ve Cenâb-ı ḥazreti Rabbu’l-‘âlemîn tarafından sanâ vaḥiy ile inzâl kılınân beyân olunmuş Kur’ân’dır.

* “Biz o peygambere şîir öğretmedik. Bu ona yaraşmaz da. O (na verdiğimiz) ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur’an’dır.”⁴⁸⁷ Kâfirler, Peygamber efendimize “şair”

⁴⁸⁶ Tirmizî, *Menâkıb*, 73; Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, I, s. 203. [95a]

⁴⁸⁷ Yasin, 36/69.

derlerdi. Yüce Allah Hazretleri, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine “Ey Muhammed, Sevgili Ahmed! Biz sana şiir öğretmedik. Ve kimseye şiir besteledik. Gerekmez de. Bu şiir değil ancak Allah’ın kelimidir. Halka öğüt ve nasihattir. Ve Yüce Allah Hazretleri tarafından sana vahiy ile indirilmiş, açıklanmış Kur’an’dır.”

لينذر من كان حيا ويحق القول على الكافرين. يا محمد حبيب [95b] احمد سن انذار ايدوب⁴⁸⁸ شول كمسنه لرمكم بو قرآنله⁴⁸⁹ دينه دعوت ايليه سنكم تا انلرك قلبلرى حي اوله. زيراكم قرآن عظيم الشاندى منفعت يعنى نفعلنكم شول كمسنه لر ايچوندركم. قرآن كريمه ايمان واعتقاد ايدوب انكله عمل ايچون منفعتدر.* ويحق القول على الكافرين.* دخی كافرلر اوزرينه عذاب يقين اوله. ياخود كافرلر عذابه قريب اوله لر. پس بز عظمت شانمزه محمدی. بو قرآن كريم ايله, انلرى دينه دعوت وانذار ايلهنصیحت ايلكم ايچون, رسول ارسال ايلدك. يوخسه شعر بند ايلكم ايچون ارسال ايتمدك. وهم شعر بغلمق متقیلرك كارى دكلدر.*

“Li-yunzîrâ men kâne hayyen ve yehikka’l-kavlu ‘alel kâfirin.” Yâ Muḥammed! ḥabîbim [95b] Aḥmed! Sen inzâr îdûb şöl kimesneleri Ḳur’an ile dîne da’vet eyleyesin kim, tâ onların qalbleri ḥay ola. Zîrâ kim Ḳur’an-ı ‘azîmu’ş-ş’a’ndan menfaât ya’nî nefe’lenmen şöl kimesneler içûndür kim, Ḳur’ânı Kerîme îmân ve î’tikâd îdûb. Ōnînla ‘amel içûn menfa’atdır. “Ve yehikka’l-kavlu ‘alel kâfirin.” Daḥî kâfirler ûzerîne ‘azâb yekîn ola. Yâḥût kâfirler ‘azâba qarib olalar. Pes Biz ‘azameti şânîmızla Muḥammed’i dîne da’vet ve inzâr ile naşîḥât eylemek içûn Resûl irsâl eyledîk. Yoğsa şî’ir bende eylemek içûn irsâl îtmedîk. Ve hem şî’ir bağlamak muttakîlerin kârı değildir.

“(Aklen ve fikren) diri olanları uyarması ve kâfirler hakkındaki o sözün (azabın) gerçekleşmesi için Kur’an’ı indirdik.”⁴⁹⁰ “Ey Muhammed, Sevgili [95b] Ahmed! Sen o kişileri Kur’an’ı Kerim ile dine davet et ki, kalpleri diri olsun. Zira Kur’an’ı Kerim’den faydalanmak ancak iman ve itikat edip onunla amel edenler içindir. “Kâfirler hakkındaki o sözün (‘azâbın) gerçekleşmesi içûn Kur’an’ı indirdik.” kâfirler üzerine azap yakın oldu. Yahut kâfirler azaba yakın oldular. Biz büyük şanımız ile Muhammed’i dine davet, inzâl ve nasihat etmesi için elçi olarak gönderdik. Yoksa şiir bağlasın diye göndermedik. Ve şiir bağlamak da muttakilerin işi değildir.”

⁴⁸⁸ ب: ايليه سين
⁴⁸⁹ ب + كريم

⁴⁹⁰ Yasin, 36/70.

قال النبي عليه السلام لَأَنْ يَمْلَأَ أَحَدُكُمْ قِيحًا خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَمْتَلِئَ شَعْرًا يَعْنِي سِزْلَرْدَن بَرِيكَزَكْ دَرُونِي يَعْنِي قَلْبِي إِرْكَلَه طُولْمَقْ يَكْدَرِ آندَنَكِه شَعْرَلَه [96a] طُولَه. وقال النبي عليه السلام الحياء والسكوت شعبتان من الايمان والبداء والبيان من النفاق يعنى حيا ايله سكوت ايماندن ايكي شعبه در. * دخى حياسزلق وشاعرلك نفاقدن ايكي شعبه در. ديو بيورادى. ودخى افنديمز عليه السلام حضرتلرى سعادتله بيوررلركم: معراجِه عروج ايلديكمز كيجه بر قوم كوردمكه طور اقلرينى سكين ايله كسرلردى. سؤال ايلدم يا قارنداشم جبرائيل عليه السلام بونلر كيملردر ديو. جواب ايتديلركم يا رسول الله شعرا طائفه لريدر ديو.*

***Kâle'n-Nebiyu ('Aleyhi's-Selâm) "leen yemtelie ehadukum kayhân hayrun min ey yemtelie şi'ran." Ya'nî sizlerden birinizin derûnî ya'nî kalbî irinle dölmağ yektir. Ondan ki şi'irle [96a] tōla. Ve Kâle'n-Nebiyu ('Aleyhi's-Selâm) el-hayâu ve's-sükût şü'betâni mine'l-îmân. Ve'l-bedâi ve'l-beyânî mine'n-nifak. Ya'nî hayâ ile sükût îmandan îkî şu'bedir. Dahî hayâsızlık ve şâ'irlik nifâktan îkî şu'bedir. Deyû buyûruldi. Ve dahî Efendîmiz ('Aleyhi's-Selâm) hâzretleri sa'adetli buyûrdîlerkim, mi'râca 'urûç eyledîgimiz gece bir kavm gördüm ki, dudâklarînî sikkîn ile keserlerdi. Suâl eyledîm ya kârandâşım Cebrâîl ('Aleyhi's-Selâm) bûnlar kimlerdir deyû. Cevâb ittîler kim yâ Resûlallah şu'arâ taifelerîdîr deyû.**

* Nebi (s.a.v.) "Sizden birinizin kalbinin irinle dolması şiirle dolmasından iyidir."⁴⁹¹ Şeklinde buyurmuştur. [96a] Başka bir hadislerinde de "Hayâ ve sukut imandan bir parçadır hayâsızlık ve beyan nifaktandır."⁴⁹² diye buyurmuşlardır. Yani, hayâ ve sükût imandan iki şubedir. Hatasızlık ve şairlik nifaktan iki şubedir, diye buyurdu. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri "Miraca çıktığım gece bir kavim gördüm. Dudaklarını bıçak ile kesiyorlardı. Sordum 'Kardeşim Cebrail (s.a.v.) bunlar kimdir?' diye. 'Ya Resulallah bunlar şairler taifesidir.' diye cevap verdi."⁴⁹³

494 جناب رب العالمين جل شانہ فرقان عظيم الشانده أول شاعرلرى ذم بيوردى سورہء شعراده. والشعراء يتبعهم الغاوان. يعنى أول زمان شاعرلر امرئ القيس ومزروق⁴⁹⁵ كبی يعنى بونلره قياس أولنور عربدن شعراء چوق ايدى. ومفسدler وملعونلر ايديلر. يتبعهم انلر [96b] دكل انلره اتباع ايدنلر دخى الغاوان آز غونلردر ديو. جناب حضرت رب العالمين جل شانہ انلرى وانلره تابع أولنلرى ذم بيوردى. وأول الله عظيم الش انك رسولى حضرت محمد المصطفى عليه السلام دخى شعرى ذم بيوردى.*

⁴⁹¹ Buhârî, *Edeb*, 92; Müslim, *Şi'r*, 7; Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as, *Sünen-u Ebî Dâvûd*, Dâru'l-Marife, Beyrût, 2001/1422, *Edeb*, 95; Tirmizî, *Edeb*, 71. [95b]

⁴⁹² Müslim, *Îmân*, 12; Tirmizî, *Birr ve Sıla*, 65. [96a]

⁴⁹³ Hadis-i Şerif: Kaynağı bulunamadı: [96a]

⁴⁹⁴ ب + بسم الله الرحمن الرحيم

⁴⁹⁵ ب: وفرزدق

*Cenâb-ı Rabbu'l-âlemîn (Celle Şânuhu) furkânî 'azîmu's-şa'nda öl şâ'irleri zem buyûrdî. surei şu'râda "Ve's-şu'arâu yettebi'uhum el-ğâvûn." Ya'nî öl zamân şâ'irler İmruü'l-Kaysı ve Mezrûk gibî ya'nî bûnlara kıyâs olunûr 'arabdan şüârâu çok îdî. Ve müfsidler ve mel'ûnlar îdiler. Yettebi'uhum onlar [96b] değil onlara ittibâ' idenler dahî el-ğavun azğûnlerdir deyû Cenâb-ı hazreti Rabbu'l-âlemîn (Celle Şânuhu) onlarî ve onlara tabi olânları zem buyûrdî. Ve öl Allah-u 'azîmu's-şa'nın resûlî hazreti Muhammed Mustafâ ('Aleyhi's-Selâm) dahî şî'iri zem buyûrdî.

* Yüce Allah Hazretleri, Kur'an'ı Kerim'in Şuara suresinde "Şairlere ise haddi aşan azgınlar uyarlar."⁴⁹⁶ diyerek onları kötiledi. Yani o zamanın şairleri İmruü'l-Kays, Mezruk ve bunlar gibiler. Araplarda şairler çok olup müfsit ve lanetlenmiş kişiler idiler. "yettebi'uhum" şairler [96b] değil, şairlere uyanlardır, dahi onlar "el-ğâvûn" yani azgınlardır, Yüce Allah Hazretleri ve onun elçisi, şairleri ve onlara tabi olanları kötölmüştür.

*. أولم يروا أنا خلقناهم مما عملت أيدينا انعاما فهم لها مالكون. * أولم يروا يا محمد حبيبم احمد نه عجب كرمديلر. انا خلقنا لهم تحقيق بيز عظمت شانمزله انلر ايچن خلق ايلدك. مما عملت ايدينا انعاما. يعنى انلر ايچن بز نيجه مخلوق خلق ايلدك كم. فهم لها مالكون. أول خلق ايلدكمز حيوانلردنكم انلر انا مالك أولملر. وهزار بهزار عمللرينى انلر ايله ⁴⁹⁷ كورلر. فرس وفيل ودوه وسائر مركبلر كى ومخلوق سائر خلق أولنديغى كى. *وذللناها لهم فمناها ركوبهم ومنها يأكلون. [97a] * يا محمد دخی بز عظمت شانمزله انلر ايچن خلق ايلدكمز أول صاحب قوت أولان جناورلرى انلره مسخر قلدى. انلر أول مخلوقلرك بعضيلرينه يوك تحميل ايدملر. ودخی بعضيلرندك نيجه نيجه فائده ⁴⁹⁸ كورملر.*

"Evelem yerav ennâ haleknâ lehum mimmâ 'amîlet eydînâ en'âmen fehum lehâ mâlikûn." Evelem yerav Yâ Muhammed! habîbim Ahmed ne 'aceb görmedîler. ennâ haleknâ lehum tahkîk biz 'azameti şânîmızla onlar içûn halk eyledîk mimmâ 'amîlet eydînâ en'âmen. Ya'nî onlar içûn biz nice maḥlûḳ halk eyledîk kim fehum lehâ mâlikûn. Öl halk eyledîgimiz hayvânlardan kim onlar onâ mâlik olalar. Ve hezâr be hezâr 'amellerini onlar ile göreler. Feres ve fil ve deve vesâir merkebler gibî ve maḥlûḳî sâira halk olundiği gibî. "Ve zellelnâha lehum femînhâ rakûbuhum ve minhâ ye'ḳulun." [97a] Yâ Muhammed! Dahî biz 'azameti

⁴⁹⁶ Şuarâ 26/224. [96a]

⁴⁹⁷ ب - انلر ايله

⁴⁹⁸ ب: فاندلر

şânîmızla ònlar içûn halk eyledîgimiz òl şâhibi kuvvet òlân canavârlari ònlara musehhar kıldık. Ònlar òl mahlûkların ba‘zîlerine bineler. Ve ba‘zîlerine yük tahmîl îdeler. Ve dahî ba‘zîlerinden nîce nîce fâide göreler.

“Görmediler mi ki biz onlar için, ellerimizin (kudretimizin) eseri olan hayvanlar yarattık da onlar bu hayvanlara sahip oluyorlar?”⁴⁹⁹ “**e-ve-lem yerav**” “Ya Muhammed, Sevgili Ahmed! Ne acep görmediler?” “**ennâ halek-nâ le-hum**” biz onlar için büyük şanımız ile yarattık. “**mimma ‘amîlet eydîna en‘âmen**” Yani, onlar için biz nice mahluk yarattık, “**fe-hum le-hâ mâlikun**” o yarattığımız hayvanlar ki onlar o hayvanlara sahiptirler. Binbir türlü işlerini onlarla görürler. At, fil, deve, sair merkepler ve yaratılan diğer mahluklar gibi. Yüce Allah “Biz o hayvanları kendilerine boyun eğdirdik. Onlardan bir kısmı binekleridir. Bir kısmını da yerler.”⁵⁰⁰ diye buyurdu. [97a] Ya Muhammed! Biz büyük şanımız ile onlar için yarattığımız kuvvet sahibi canavarları, onlar için kolaylaştırdık (boyun eğdirdik/ehlileştirdik). Bazısına binerler. Bazısına da yük yüklerler. Ve bazılarından çokça faydalar görürler.”

*ولهم فيها منافع ومشارب افلا يشكرون.*ودخی یامحمد محبوبم احمد انلر حاصل إدلر. أول حیواناتلردنکم درلو بدرلو نعمتلر یونندن وسودندن ولحمندن. یعنی بونلره قیاس نفعلردن. پس بونندن صکره بو نعمتلری انلر ایچون عمدن خلق ایدن ربلرینه تشکر اتمزلرمی.*واتخذوا من دون الله آلهة لعلم ینصرون لایستطیعون نصرهم وهم لهم جند محضرون.*یامحمد رسولم احمد یعنی أول مشریک کافرلرکم أول حضرت خالقلری رب العالمین جل شانهدن غیری معبود إتخاذ ایدوب شایدکم [97b] أول معبود⁵⁰¹ اتخاذ ایلدیکلری صنملری کویا کندولره نصرت ونجات ایدلر.

* “**Velehum fihâ menâfi‘u ve meşâribu efelâ yeşkurûn.**” Ve dahî Yâ Muhammed! Mehbûbum Aḥmed ònlar ḥâşıl edeler òl hayvânâtlardan kim, tûrlû be tûrlû ni‘metler. Yûnüden ve sûtünden ve lehminden. Ya‘nî bûnlara kıyâs nefi‘lerden. Pes bûndan sônra, bû ni‘metleri ònlar içûn Âdemden halk eden rablerine teşekkür etmezler mi? “**Vetteḥazû min duni‘l-Lahi Âlihete‘l-Leâllehum yunşârûn. La yesteḥî‘une nasrahum ve hum lehum cundu‘m-Mühdarun.**” Yâ Muhammed! Resûlüm Aḥmed! ya‘nî òl müşrik kâfirler kim òl ḥazreti Ḥâlîklari Rabbu‘l-‘âlemîn Celle Şa‘nûḥudan ğayrîyi me‘bûd ittiḥaz îdûb şâyedkim [97b] òl me‘bûd ittiḥaz eyledîkleri şanemleri güyâ kendûlere nuşrat ve necât îdeler.

⁴⁹⁹ Yasin, 36/71.

⁵⁰⁰ Yasin, 36/72.

⁵⁰¹ ب - إتخاذ ایدوب شایدکم أول معبود

* “ Onlar için bu hayvanlarda (daha pek çok) yararlar ve içecekler vardır. Hâlâ şükretmeyecekler mi?”⁵⁰² Ya Muhammed, Sevgili Ahmed! Onlar o hayvanların yününden, sütünden, etinden ve bunlara benzer türlü türlü nimetlerinden faydalanırlar! Şimdi bundan sonra, onlar için bu nimetleri yoktan var eden Rablerine şükretmezler mi? “Belki kendilerine yardım edilir diye Allah’ı bırakıp da ilahlar edindiler. Onlar ilahlar için (hizmete) hazır asker oldukları halde, ilahlar onlara yardım edemezler.”⁵⁰³ Ya Muhammed, Resulüm Ahmed! Yani o müşrik kâfirler, yaratıcıları olan Yüce Allah Hazretlerinden başka, [97b] mabud edindikleri putları, güya kendilerine yardım edecek ilahlar edindiler.

حالبوكم كندولرى كندى الريله ياپدكلرى پتلىرىد. ودخى صورتلردير. انلردن انلرين عنايت رجا ايلدكلرى كندولرين دنيا و آخرت خذلاننده اولمالرينه وجهنم كيرمه لرينه⁵⁰⁴ سببدر. زيرا⁵⁰⁵ اول مشركلر پتلىرىنك لشكريدر.⁵⁰⁶ حاضر اولمشلردركم اول پتلىرىك اوكنده سجده ايده لر. يعنى اول پتلىرىك انلره فائدىسى اوله ايسه، هيچ فائده ايتمز. همان جهنم كيرمه سببدر. ياخود بر معنى دخى بودركه قيامت كوننده هر قوم معبودلريله حشر اولملر پتلىرى صنملرى دخى معبود ايتخاد ايدنلر صنملرى وپتلىرىله جهنمك اسفل سافلىنه كيدملر. نتكم اول جناب حضرت رب العالمين فرقان عظيمنده بيورر. وما تعبدون من دون الله حصب جهنم

* ḥalbükim kendûleri kendî elleriyle yaptıkları putlardır. Ve daḥî şûretlerdir. Ōnlardan ōnların inâyet ricâ eyledikleri kendûlerin dünyâ ve Âhîret ḥizlânında ōlmalarına ve Cehenneme girmelerine sebebdir. Zîrâ ōl müşrikler putlarınin leşkerlerîdîr. Ḥâzır ōlmûşlardır kim ōl putların önünde secde îdeler. Ya’nî ōl putların ōnlara fâidesi ōla. Ōnlar îse hîç fâide itmez. Hemân Cehenneme girmege sebebdir. Yâḥût bir ma’nâ daḥî bûdurki kıyâmet gûnünde her kıavm ma’bûdleri ile haşır ōlalar. Putları şanemleri daḥî me’bûd ittihaz idenler şanemleri ve putlarıyla Cehennemîn esfele sâfilinine gîdeler. Nitekim ōl Cenâb-ı ḥazreti Rabbu’l-âlemîn furqânî ‘aẓîminde buyûrur. “Vemâ te’bûdûne min dunillahi ḥaşebû Cehennem.”

⁵⁰² Yasin, 36/72.

⁵⁰³ Yasin, 36/74-75.

⁵⁰⁴ ب: دخولرينه سبب باعثدر

⁵⁰⁵ ب + وهم لهم جند محضرون

⁵⁰⁶ ب: يعنى انلر بوتلىرىنك لشكريدرلر

* Hâlbuki kendi elleriyle yaptıkları put⁵⁰⁷ ve suretlerdir. Kâfirlerin o putlardan yardım dilemeleri, kendilerinin dünya ve ahirette Allah'ın rahmetinden uzak olmalarına ve cehenneme girmelerine sebeptir. Zira müşrikler putların hazır olan askerleridir. O putların önünde secde ederler. O putların onlara hiç faydası olmaz. Hatta cehenneme girmelerine sebeptir. Veyahut kıyamet gününde her kavim ibadet ettikleri ile beraber olacaklar, anlamlarına gelir. Putları ve önünde ibadet ettikleri heykelleri ile cehennemin en alt tabakasına giderler. Nitekim âlemlerin sahibi Cenab-ı Hazreti Allah, Furkan-ı Azim'de “Hiç şüphesiz siz ve Allah'tan başka kulluk ettikleriniz cehennem odunusunuz. Siz oraya varacaksınız.”⁵⁰⁸ diye buyurdu.

*فلا يحزنك قولهم [98a] إنا نعلم ما يسرون وما يعلنون.*يامحمد رسولم أحمد. فلا يحزنك. سن ملول ومحزون أولميهسين. قولهم أول مشرك كافرلرن قوللرينهكم. إنا نعلم. تحقيق بز عظمت شانمزله زياده أعلمز. مایسرون وما یعلنون أول مشرك كافرلرك سكا شاعردر دیو جواب إیتدكلرينه. وسنى تكذيب إیتدكلرينه. سن ملول ومحزون أولمیهسنكم بن علیمم أول مشرك كافرلرك جوابلرينه. وبنم اعلمیتم یا محمد سكا كافر.*

“*Felâ yehzunke qavluhum [98a] innâ ne'lemu mâ yusirrûne vemâ yu'linûn.*”

Yâ Muḥammed! Resûlüm Aḥmed felâ yehzunke. Sen melûl ve maḥzûn olmayasın. Qavluhum ol müşrik kâfirlerin qavillerine kim. Innâ ne'lemu. Taḥkîk biz 'azameti şânîmızla ziyâde e'lemiz. Mâ yusirrûne ve mâ yu'linûn. Ol müşrik kâfirlerin sanâ şâ'irdir deyû cevâb ettiklerine ve seni tekzîb ettiklerine sen melûl ve maḥzûn olmayasın kim, ben 'alîmim ol müşrik kâfirlerin cevâblarına. Ve benim e'lemiyetim yâ Muḥammed! Sanâ kâfidir.

* “(EyMuḥammed!) Artık onların sözü seni üzmesin! [98a] Çünkü biz onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da biliyoruz.”⁵⁰⁹ Ya Muhammed, Resulüm Ahmed! “**fe-lâ yehzunke**” sen melûl ve mahzun olmayasın. “**Qavlu-hum**” o müşrik ve kâfirlerin sözlerine, “**innâ ne'lemu**” biz büyük şanımız ile çok biliriz. “**mâ yusirrune ve mâ yu'linun**” o müşrik ve kâfirlerin sana şair demelerine ve seni yalanlamalarına üzülp mahzun olmayasın. O kâfirlerin söz ve cevaplarını, çok iyi bilenim. Ve benim bilmem, sana kâfidir.

⁵⁰⁷ Türkçe'ye put şeklinde geçen ve aslı “Buddha” ismine dayanan Farsça but kelimesi “bilinçli ve canlı olduğuna inanılan süret veya heykel, tamamen veya kısmen bir dini yapı içinde kurumlaşmış ibadet konusu haline getirilmiş maddi obje, Allah'tan başka ilah edinilen nesne” diye tanımlanır. Bkz; Güç, Ahmet, “Put”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2007, XXXIV, s. 364-365.

⁵⁰⁸ Enbiya 21/98. [97b]

⁵⁰⁹ Yasin, 36/76.

اولم یرالانسان انا خلقتاه من نطفة فإذا هو خصيم مبين. بو آیتی کریمک سبب نزولی ابی بن خلف لعنة الله تعالى عليه بر کون پیغمبریمز علیه السلام حضرتلرینک مبارک مجلس سعادتلرینه کلدی. وآنده بر چروک موتی کموکی وار ایدی. وجواب ایلدکم: یامحمد سز جواب ایدر ایمش سکزکم، چورمیش موتا لرك قیامت کوننده جملسینه [98b] حیوة بولورلر دیو. هیچ بویلر اولان چوریمش کموک بر دخی نجه حیوة بولورلر. وحیوة بولملرلی دخی هیچ متصورمیدر⁵¹⁰ دیو. اول النده اولان کمیکی آتیشه قویوب إحراق ایلدی. بعده کلنی هوایه صاوردی. وجواب ایتدیکم بونی شمدن کیرو کیم إحیا ایدهبیلور دیو. اول زمان پیغمبریمز⁵¹¹ علیه السلام خطاب بوپوردیلرکم یا ابی ابن خلف إن الله تعالى یحییک ثم یبعثک إلى النار.*

* “Evelem yera’l-İnsânu ennâ haleknâhu min nuffetin feizâ huve hâşimu’m-Mûbin.” Bû âyeti kerîmenin sebebi nuzûlî Ubey bin hâlef (le’netullahi te’alâ ‘aleyhi) bir gûn Peyğamberîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretlerinin mübârek meclisi sa’adetlirine geldî. Ve elinde bir çürûk mevtâ kemiği vâîr idî. Ve cevâb eyledîkim Yâ Muhammed! Siz cevâb îdermişsiniz kim çûrimîş mevtâların kıyâmet gûnünde cümlesi [98b] yine hayât bûlûrlar deyû. Hiç böyle olân çûrumîş kemik bir dahî nîce hayât bûlûrlar. Ve hayât bûlmaları dahî hiç müteşavvir mîdîr? deyû. Ol elinde olân kemiği ateşe kôyûb ihrâk eyledî. Be’dehu külunî havâyâ şâvurdî. Ve cevâb ettîkim, bûnu şimdîden gerû kim îhyâ edebîlûr deyû. Ol zamân peyğamberîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) hîtâb buyûrdularkim: Ya ubey bin hâlef innellâhe te’alâ yuhyîke şümme yeb’âşuke île’n-nar.

*“İnsan, bizim kendisini az bir sudan (meniden) yarattığımızı görmedi mi ki, kalkmış apaçık bir düşman kesilmiştir!”⁵¹² Bu ayeti kelimenin sebebi nüzulü şudur: Ubey bin Halef (Allah’ın laneti onun üzerine olsun.) bir gün Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin mübarek meclislerine gelir. Elinde çürümüş bir ölü kemiği vardır. Ve şöyle der “Ya Muhammed! Siz çürümüş ölülerin hepsi [98b] kıyamet günü yine hayat bulurlar, diyormuşsunuz. Hiç böyle çürümüş olan bir kemik hayat bulur mu? Veyahut hayat bulması düşünülebilir mi?” deyip elindeki kemiği ateşe atıp yakar. Sonrasında küllerini savurur. Ve tekrar der ki “Bunu bundan sonra kim diriltebilir?” O zaman Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “Ya Ubey bin Halef muhakkak ki Yüce Allah seni diriltir ve sonra da cehenneme gönderir.” diye buyurur.

⁵¹² Yasin, 36/77.

⁵¹⁰ ب: اولرمی
⁵¹¹ ب + افندیمز

تحقیق اللہ عظیم الشان حضرتلری سنی إحیا ایدر. وهم صکره سنی ناره بعث ایدر. یعنی جهنمه قور دیو بیوردقلرینده همان اول ملعون پیغمبریمز علیه السلامه قاعدی وجواب ایلدیکم: واللالت لاقتلک. یعنی لات حقیچون سنی قتل ایدهرم دیو جواب ایلدکده, سعادتلو شفاعتلو عالمینده عالمیره رحمت اولان پیغمبریمز حضرتلری دخی سعادتله [99a] بیوردیلرکم: بل اقتلک وأرسلک الی النار. یعنی ای ملعون بلکه بن سنی قتل ایدهرم دیو بیوردیلر.

*** Taḥḫik Allah-u ‘azîmu’ş-ş’a’n ḥazretleri seni iḥyâ îder ve hem sônra seni nâra be‘aş îder. Ya’nî Cehenneme ḳôr deyû buyûrduklerinde, hemân ôl mel‘ûn, peyğamberîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm)’e ḳâkdî ve cevâb eyledî kim vellâtî le eḳtulek. Ya’nî late haḳḳîḳûn seni ḳatl î derem deyû cevâb eyledîkte, Sa‘âdetlu şefâ‘atlu ‘âleminde ve ‘âlemlere rahmet ôlân peyğamberîmiz ḥazretleri dahî sa‘adetle [99a] buyûrdîler kim, bel eḳtuleke ve erseleke île’n-nâr. Ya’nî ey mel‘ûn belki ben seni ḳatl îderem ve dahî nâra irsâl îderim deyû buyûrdîler.**

* Yüce Allah Hazretleri seni diriltir ve sonra da ateşe atar, diye buyurduklarında, o melun hemen Peygamber Efendimiz’e (s.a.v.) “Lat’a yemîn ederim ki seni öldüreceğim! Dediğinde bu cevap üzerine ‘âlemlere rahmet olan saadetli şefaatchı Hazreti Peygamberimiz (s.a.v.) [99a] “*Belki ben seni öldürür ve ateşe gönderirim.*” diye buyurdu.

أما بوندن صکره بر کون سعادتله پیغمبریمز علیه السلام حضرتلری بر محلدن کچرلرکن کوردیلرکم اول محله اول ملعون بر دابة بسلر ایدی. سعادتله پیغمبریمز علیه السلام سوال بیوردلرکم ای ابي بن حلف بو دابه نه ایچون بسلر سین دیو. همان اول ملعون جواب مکروهه سنده انکچون بسلر مکه, بر کون بنوب وارم سنی قتل ایدم دیو. وبونلردن صکره چوق زمان کچمدی. أحد غزاسی ظهور ایلدی. ابي بن حلف لعنة الله علیه مکه مکرمه نک لشکری ايله آنده بيله کلمش ایدی. چون حرب وقتال اولنور ایدی. ایکی عسکر بربرلریله مخلوط اولمش ایدی. پیغمبریمز⁵¹³ علیه السلام دخی [99b] لشکر ایچنده ایدی.

***Ammâ būndan sônra bir gûn sa‘adetli Peyğamberîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) ḥazretleri bir maḥalden geḳerlerken gördîler kim ôl maḥalde ôl mel‘ûn bir dabbe besler îdî. Sa‘adetli Peyğamberîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) suâl buyûrdîler kim ey Ubeyye bin ḥalef bû dabbei ne îḳûn beslersîn deyû. Hemân ôl mel‘ûn cevâb-ı mekruḥesinde ônîn îḳûn beslerimki bir gûn binûb vâram seni ḳatl îdem deyû ve būnlardan sônra ḳoḳ zamân geḳmedi. Uḥud ḡazâsî zuḥûr eyledî. Ubeyye bin ḥalef le‘netullahi ‘aleyhi Mekke-i Mukerremenin leşkerî île ânda bîle gelmiş îdî. Çün**

ḥarb ve kıtâl olunûr îdî. İki âsker birbirlerine mehlûṭ olmuş îdî. Peyğamberîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) dahî [99b] leşker içinde îdî.

* Bu olaydan sonra yine bir gün Efendimiz (s.a.v.) bir yerden geçerken o melunun orada bir debbe beslediğini gördü. Efendimiz (s.a.v.) sual etti “Ey Ubey Bin Halef o dabbeyi niçin beslersin?” diye. O melun hemen cevap verdi “Bir gün binip gelip seni öldüreyim diye beslerim.” Bu olaydan sonra çok geçmeden Uhud Savaşı meydana geldi. Ubey Bin Halef Mekke-i Mükerreme askerleriyle gelmişti. Savaş başlamış iki asker birbirine karışmıştı. Efendimiz (s.a.v.) de [99b] askerlerin içindeydi.

أبي بن خلف إيله مصادفه أولندقلرنده همان أول ملعون لعنة الله عليه أفنديمز عليه السلام حضرتلرينك⁵¹⁴ مبارك رأس شرفلريني ضرب ايلدى. وقان روان أولدى. وأول ملعون فرياد ايلدكم أول زمان أبو سفيان مكة طرفندن أمير لشكر ايدى. أنا خطاب ايدوب يا أبا سفيان قتلنى محمد ديو. أبو سفيان دخى خطاب ايلدكم أى أبى بن خلف قتى بى حميتسين بو قدر منزىل بعیدهدن نه فرياد ايدرسك. لات منات حقيچون بر صى لعب ايدركن جرح أولسه بو مقدار فرياد ايلمز ديو جواب ايلدكده.*

* Ubey bin ḥalef mûşâdefe olunduklerinde, hemân ôl mel‘ûn (le‘netullahi aleyhi) Efendîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) ḥazretlerinin mübârek ra’si şerîflerîni zarb eyledî. Ve ḳan revân öldi. Ve ôl mel‘ûn feryâd eyledîkim, ôl zamân Ebû Süfyân Mekke tarafından emiri leşker îdî. Onâ ḥitâb îdûb: Ya Ebû Süfyân ḳatelenî Muḥammed deyû. Ebû Süfyan dahî ḥitâb eyledî kim: Ey Ubey bin ḥalef ḳatî bi hamîtesîn bû ḳadar menzîli be‘îdeden ne feryâd îdersin? Lat Menat haḳḳîçûn bir şabi lu‘ub îderken cerḥ ôlsa bû miḳdâr feryâd eylemez deyû cevâb eyledîkde.

* Ubey bin Halef ile karşı karşıya geldiler. O melun, efendimizin mübarek başına vurunca, başı kan içinde kaldı. Ebu Sufyan o zaman Mekke askerlerinin komutanıydı. Ubey Bin Halef ona hitap ederek “Ya Ebu Sufyan Muhammed beni öldürdü.” Ebu Sufyan, ona “Ubeyy Bin Halef, çok düşüncesizsin bu kadar uzak mesafeden niçin feryat edersin? Lat Menat hakkı için, bir çocuk oyun oynarken yaralansa, bu kadar feryat etmez.” diye cevap verdi.

ينه ابى بن حلف لعنة الله عليه ابو سفيان خطاب ايتديكم يا ابا سفيان انكچون آغليوب زار ايدمرمكه بنا محمد خطاب ايلمشيدكم : و الله سنى بو دابة نك اوزرينه بنوب قتل ايدمرم ديو. زيرا بن بيلورم محمد خلاف قسم [100a] ايتمز. يعنى بكا محمد بو كونده زحم ايدر ديو خوفمدن فرياد ايدمرم ديو سيلنور ايدى. أول آئناده

أَفَنَدِيمُزْ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَضْرَتْلَرِىْ أُبَى بِن خَلْف عَلَيْهِ لَعْنَاهُ يَتِيْشُوْبُ, اَلْنَدْن سِيَانْنِى الْوَبُ, بِذَات كَنْدَوْلَرِى مَبَارَكِ الْيَلِهْ
مَسْفُورِى ضَرْبْ اِيْدُوْبُ, شَجَاعَتْلَرِيْلَهْ قَتْلْ وَغَزَاىْ اَكْبَرْ بِيُوْرُوْبْ اَوَّلْ مَلْعُوْنْ اَوَّلْ زَحْمَدْنْ مَقْتُوْلْ اِلَى النَّارْ اَوَّلْدِى. *

*** Yine Ubeyye bin halef “le’netullahi âleyh” Ebû Süfyana hîtâb ettîkim: Yâ Ebû Süfyân önün içün ağlayub zar îderemki banâ Muhammed hîtâb eylemîştîkîm vallahi senî bû dabbenîn ûzerîne binûb qatl îderem deyû. Zîrâ ben bîlûrum Muhammed hilaf qasem [100a] itmez. Ya’nî banâ Muhammed bû gûnde zeħim îder deyû havfımdan feryâd îderem deyû söylenur îdî. Ŗl esnada Efendîmiz (‘Aleyhi’s-Selâm) ħazretleri Ubeyye bin halef’e (‘aleyhi le’neye) yetîşûb elinden sapâninî âlûb bizzati kendûlerî mübârek eliyle mesfûrî zarb îdûb şecâ’atleriyle qatl ve ħazâyî ekber buyûrup Ŗl mel’ûn Ŗl zeħimden mektûl ila’n-nar Ŗldî.**

* Ubey bin Halef (Allah'ın laneti onun üzerine olsun.) Ebu Sufyan'a hitap ederek “Ya Ebu Sufyan! Muhammed bana, vallahi seni bu dabbenin üzerine binip öldüreceğim, demişti. Onun için ağlayıp feryat ederim. Çünkü ben bilirim ki Muhammed yalan yere yemîn [100a] etmez. Bugün Muhammed bana eziyet eder diye korkumdan feryat ederim!” diye söylenirdi. Bu esnada Efendimiz (s.a.v.) Ubey bin Halef’e (Allah'ın laneti onun üzerine olsun.)” yetişip mızrağı elinden alıp bizzat kendi mübarek elleriyle o aşağılığı mızrak ile vurup yiğitlikle onu katledip gazayı ekber buyurdu. O melun aldığı yaradan öldü ve cehenneme girdi.

بُو آيَةِ كَرِيْمِهْ اَنْكَ جَوَابِى سَبِيْلَهْ نَازِلْ بِيُوْرْلَدِى. اَوَّلَمْ يِرَالْاَنْسَانُ. يَعْْنِى دِيْمَكْ اَوَّلَرْكَمْ اَوَّلَمْ يَعْْلَمْ هَذَا الْكَافِرِيْنَ.
يَعْْنِى بَلْمَدِيْمِى اَوَّلْ كَافَرْكَمْ⁵¹⁵ اَدَمْ پِيْغَمْبِرْ عَلَيْهِ السَّلَامِىْ وَاَنْكَ ذَرِيَّتَنْدَنْ كِلَانْ اَوَّلَادْلَرِيْنِى كَتَمْ عَدْمَدَنْ بَزْ خَلْقْ اَيْلِدِيْكَ. *
يَعْْنِى اَنْلَرِى بَزْ قَطْرَهْ نَطْفَمَدَنْ خَلْقْ اَيْلِدِيْكَ. وَدَخِى اَنْلَرَهْ اَلْ وَاَيَاقْ وَيِرْدِيْكَ. وَتَكَلَمْ اِيْدِرْ لِسَانْ وَيِرْدِيْكَ. وَعَقْلْ وَرَشْدْ
وَزَكِىْ وَفَهْمْ اِدْرَاكْ وَرْدِيْكَ كَمْ شَكَرْ [100b] نَعْمَتْ اَيْلِيْلَرْ. اَنْلَرْ اِيْسَهْ شَكَرْ نَعْمَتْ اَيْلِيْكَ دَكَلْ, سِيْدِيْنَهْ يَعْْنِى اَوَّلُوسْنَهْ
نَاكَهْ خَصْمْ اَوَّلُوْبْ اَشْكَارَهْ جَنْكَ وَجْدَالْ وَمَعَارَضَهْ وَمَجَادَلَهْ وَمَقَاتَلَهْ اِيْدِرْ اَوَّلْدِيْلَرْ. حَبْتْ اِيْدِرْكَمْ اَوَّلْ قِيَامَتْ كُوْنْنِى
اِنْكَارْ اِيْدِلَرْ. *

*** Bû âyeti kerîme önîn cevâbı sebebiyle nazil Ŗldu. Evelem yera’l-insânü. ya’nî demek Ŗlûrkîm evelem ye’lem hâze’l-kâfirîn. Ya’nî bîlmedimi Ŗl kâfirler kim Âdem Peyğamber (‘Aleyhi’s-Selâm)’ı ve önîn zürriyyetinden gelen evlâdlarını ketmi ‘ademden ħalk eyledîk. Ya’nî Ŗnları bir ħadre nuţfeden ħalk eyledîk. Ve dahî Ŗnlara el ve ayâķ verdik. Ve tekellem îder lîsân verdik. Ve aķul ve rüşdü ve zekâ ve fehmi idrâk verdik kim, şükür [100b] ni‘met eyleyeler. Ŗnlar îse şükr-ü**

⁵¹⁵ ب - اَوَّلَمْ يَعْْلَمْ هَذَا الْكَافِرِيْنَ. يَعْْنِى بَلْمَدِيْمِى اَوَّلْ كَافَرْكَمْ

ni‘met eylemek degil seyyidîne ya‘nî ülûsuna nagâh hâsim olub âşikâra cenk ve cidâl ve mu‘âraza ve mucâdele ve muķâtele îder olûrlar. Huccet îdeler kim ol kıyâmet gûnünü inkâr îderler.

* Bu ayet-i kerime onun bu sözleri sebebiyle nazil oldu. “e-ve-lem yerav” Yani o kâfîrler, Âdem peygamber (a.s.) ve onun zürriyetinden gelen evlatlarını bizim yoktan var ettiğimizi bilmiyorlar mı? Yani, onları bir damla meniden yarattık. Nimete şükür [100b] etmeleri için onlara el, ayak, konuşan bir dil, akıl, rüşd, zekâ, anlayış ve idrak verdik. Onlar ise aksine yaratıcılarına düşman olup açık açık savaşırlar. Karşı çıkar ve mücadele ederler. Kıyamet gününü inkâr için deliller getirirler.

* وضرب لنا مثلا ونسي خلقه قال من يحيى العظام وهى رميم. *يعنى بر مثل كتوردىكم هيج بو چوريمش كمىكلر بر دخی كندودن خلق أولنرمى. ⁵¹⁶ تعجبدين أول قىامت موتالردن إحيا أولمهسى اوزرينه جناب حضرت رب العالمينك قوت وقدرتنى نفى ايلدى. يعنى بلمديكم نندردده ⁵¹⁷ جواب ايتديكم. هيج بو چوريمش كمىكلر يعنى بو موتالر رميم أولمشدر. بونلر بر دخی نجه إحيا أولرلر ديو. أول قىامت كوننى آنجق انكار ايتديلر. أول كونك ظهور پشيمان أولملر. لكن فائده ايتميه

“Ve zarabe lenâ meşelen ve nesiye halkahu kâle men yuhyi’l-îzâme ve hiye ramûm.” Ya‘nî bir mesel getürdi kim, hîç bû çûrimîş kemikler bir dahî kenduden halk olunûr mi? Deyû. Te‘accüppen ol kıyâmette mevtâlardan îhyâ olması ûzerîne Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l-‘âlemînin kuvvet ve kudretini nefî eyledî. Ya‘nî bîlmedî kîm nedendir de cevâb ettîkim, hîç bû çûrimîş kemikler ya‘nî bû mevtâlar remîm olmışdır. Bûnlar bir dahî nîce îhyâ olûrlar? deyû ol kıyâmet gûnünü ancak inkâr îtdiler. Ol gûnün zühûrunda peşimân olalar. Lakîn fâide îtmeye.

* “Bir de kendi yaratılışını unutarak bize bir örnek getirdi. Dedi ki: “Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?” ⁵¹⁸ Hiç bu çürümüş kemikler bir daha kendiliğinden yaratılır mı? Diye misal getirdi. Yani, kıyamet günü ölümlerin dirilmelerinde Yüce Allah Hazretlerinin kuvvet ve kudretini hiçe saydı. Yani, (nasıl bir şeyden) yaratıldığını bilmeden “Bu çürümüş kemikler, çürümüş ölümler bir daha nasıl dirilir.” diyerek o kıyamet gününü inkâr ettiler. Kıyamet günü meydana geldiğinde pişman olacaklar. Lakin fayda etmeyecek.

⁵¹⁸ Yasin, 36/78.

⁵¹⁶ ب + ديو
⁵¹⁷ ب: نندرد ديو

قل يحييها الذي [101a] انشأها أول مرة وهو بكل خلق عليم. يا محمد حبيبم احمد سن ديكم أول چوريمش جسدلری وكمكلىرى يعنى جمله موتالرى أول عدمدن خلق ايدوب إحيا ايدن. أول صاحب قوت قدرت أولان الله عظيم الشأن حضرتلری اويله الله دركم هرشيه دخی علمدر. صفت بعد صفت أولور. يعنى أول جناب حضرت رب العالمين إنسانی بر قطره نطفه من يعنى بر قطره صودن خلق ايدوب, وصورت ايلدى. يعنى اصلنده عدمدن خلق ايلدىكى مخلوقى أول قيامت كوننده ينه خلق ايتمكده حاشا فحاشا عاجز دكلدر.

“kul yuhyîhe’l-lezî [101a] enşeehâ evvele merrah ve huve bi kûlli hâlkın ‘alîm.” Yâ Muhammed! habîbim Ahmed sen dîkim ôl çûrîmiş cesedlerî ve kemiklerî. Ya ‘nî cümle mevtâleri ôl ‘ademden hâlk îdûb ihyâ îden ôl şâhibi kuvveti kudret ôlân Allah-u ‘azîmu’s-şa’n hâzretleri öyle Allahdır kim, her şeye dahî ‘alîmdir. şîfat be‘de şîfat ôlûr. Ya ‘nî ôl Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l-‘âlemîn insanî bir kaître nuţfeden ya ‘nî bir kaître şûdân hâlk îdûb ve şûret eyledî. Ya ‘nî aslında ‘ademden hâlk eyledîgi mahlûkî ôl kıyâmet gününde yine hâlk etmekte hâşâ fehâşâ ‘âciz degildir.

* “De ki: “Onları ilk defa var eden [101a] diriltecektir. O her yaratılmışı hakkıyla bilendir.”⁵¹⁹ Ya Muhammed, Sevgili Ahmed! Sen de ki “O çürümüş ceset ve kemikleri, bütün ölüleri yoktan var edip ihya eden o kuvvet ve kudret sahibi olan Yüce Allah Hazretleri, yaratacak. Çünkü o öyle Allah’tır ki her şeyi bilendir. **“Şîfat ba‘de şîfat olur-Bir şey yapılmışsa o şey, tekrar yapılabilir.”** Yani Yüce Allah Hazretleri, insan-ı bir damla sudan yaratıp suret verdi. Yani aslında yoktan yarattığı mahlukatını, kıyamet gününde yine yaratmaktan haşa ve haşa âciz değildir.

مثلاً⁵²⁰ مصورلر صودن تصویر ایتمکه قادر اوله مزلر. اما خاکدن تسویر ایدرلر. طیراغی صو ایله بالچق ایدر. وجود بیار آل کبی و آفاق کبی وچهره دخی⁵²¹ تصویر ایدر. بر زمان إستعمال ایدر. بعده بوزار یینه⁵²² دوزر. [101b] یس اول جناب حضرت رب العالمین جل شأنه قادر دکلمیدرکم خاک ایله یکسان اولمش اولان موتالری اول قیامت کوننده إحیا ایتمکه. زیراکم اصلنده جملسنی عدمدن خلق ایدن اول خلاق عالم اولان اول قادر قیوم ذوالجلال والاکرام.

* Mesela müşavvirler şûdan teşvîr etmeğe kâdir ôlamazlar. Emmâ hândan teşvîr îderler. Toprağı şu île balcık îder. Vucûd yapâr el gibî ayâk gibî ve cehrei dahî taşvîr îder. Bir zamân isti‘mâl îder. Be‘dehu bôzâr yine düzer. [101b] Pes ôl

⁵¹⁹ Yasin, 36/79.

⁵²⁰ ب + هیچ

⁵²¹ ب: گبی

⁵²² ب + طبراق ایله مخلوط ایدر ینه مراد ایدر اول زمان ی نه

Cenâb-ı hâzreti Rabbu'l-âlemîn (Celle Şânuhu) kâdir değil mîdîr kim hâk ile yeksân olmûş olân mevtâlari ol kıyâmet gününde ihyâ itmeğe. Zîrâkim aslında cümlesini halk iden ol hallakı 'âlem olân ol kâdiri kayyûm zü'l-Celâli ve'l-İkrâm.

* Mesela heykeltıraşlar, topraktan heykel yapabildikleri halde sudan yapamazlar. Toprağı suyla balçık hâline getirip vücut yaparlar. El, ayak ve yüzü dahi şekillendirebilirler. Bir süre kullanırlar. Sonra bozar ve yeniden yaparlar. [101b] Âlemlerin sahibi şanı yüce olan Allah, o yerle bir olmuş olan ölüleri kıyamet gününde diriltmeye kadir değil midir? Zira aslında hepsini yoktan yaratan, O âlemin yaratıcısı olan Kadir-i Kayyum Zülcelal-i ve'l-İkramdır.

*الذى جعل لكم من الشجر الاخضر نار فإذا انتم منه توقدون.*أول جناب حضرت رب العالمين جل شأنه سز لر ایچون قلدی. یعنی یاش آغاچدن آتش خلق ایلدی. یعنی آتش إخراج ایلدی. خلق أول آتشدن آلو ب امور طبیحہلرین کورہ لر. روى عن ابن عباس رضى الله عنه⁵²³ ابن عباس حضرتلریندن روایت أولنورکم عربستانده ایکی نوع آغاچ وارد. برینه شجره مرح تسمیه ایدرلر. یعنی هرکیمه کم آتش إقتضا ایلسه ایکیسندن دخی برر مسواک آغاجی مقداری کسرلر. قدرت حکمت [102a] بوندهکم صویى آقار ایکن بربرلرین سوررلر بینهمالرنندن آتش چیقوب أول أشجارلردن آتش تکون ایدر. شجر أخضر دیو ذکر أولنان أشجار أول اوله.*

* *“Ellezî ce‘ale lekum mine’s-şecerî’l eḥdari nâren feizâ entum minhu tûḫidûn.”* Ol Cenâb-ı hâzreti Rabbu'l-âlemîn (Celle Şânuhu) sizler içün kıldî. Ya‘nî yaş ağaçdan ateş halk eyledî. Ya‘nî ateş ihrâç eyledî. Halk ol ateşten âlûb ömürî tabḥiyyelerini göreler. Ruviye ‘an İbni ‘Abbâs (r.a.) İbn-i ‘Abbâs hâzretlerinden rivâyet olunûrkim, ‘Arabistânda ikî nev‘ ağaç vârdîr. Birine şecere-i merḥ tesmiye îderler. Ya‘nî herkim ki ateş iktidâ eylese ikîsinden dahî birer misvâk ağacî miḳdârî keserler. kudreti hikmet [102a] bündakim şuyi akâr iken, bir birlerine sūrerler. Beynehumâlarında âteş çîḳûb ol eşcârlardan âteş tekevvün îder. Şecerei eḥdar deyû zîkîr olunan eşcâr ol ola.

“O, sizin için yeşil ağaçtan ateş yaratandır. Şimdi siz ondan yakıp duruyorsunuz.”⁵²⁴ Yani Yüce Allah Hazretleri, sizler için yaş ağaçtan ateşi yarattı. İnsanlar bu ateşten alıp pişirme işlerini görürler. İbn Abbas’tan (r.a.) “Arabistan’da iki çeşit ağaç vardır birine şecere-i merḥ denilir. Her kime ateş lazım olursa ikisinden bir misvak ağacı miktarı keserler. Kudret-i hikmet [102a] budur ki suları akar iken

birbirine sürerler. Ve o ağaçlardan ateş çıkar. Şecere-i ehdar denilen ağaç bu olsa gerek” diye rivayet edilir.

وعند بعض المفسرين إيدرلرکم جملة أشجارلرده ناريت واردر. اکر أولمسه إیدی صوینی کندویه چکمیہ إیدی. یعنی آتش إیلہ صو بربرلرینہ کمال ضدلر ایکن. أول جناب رب العالمین ایکی ضدی کاملی بر محلده جمع ایلدی. بونا قادر أولان أول حضرت قادر وقيوم أول قیامت کونی ظهورنده أول چوریمش خاك إیلہ یکسان أولمش موتالری إحیا ایتمکده هیچ ذره مقداری عجزی یوقدر. ودخی عجزدن بری ومنزهدر.*

***Ve ‘inde be‘zı’ı-Mufessirîn îderlerkim cümle eşcârlarda nâriyet vârdır.**
Eger ôlmasa îdî şûyûnî kenduye çekmeye îdî. Ya ‘nî âteş ile şu birbirlerine kemâli zıddlar iken ôl Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l-‘âlemîn îkî zıddı kemâlî bir mehlde cem‘ eyledî. Bûnâ kâdir ôlân ôl hâzreti kâdir ve kıyyûm ôl kıyâmet gûnî zuhûrunda ôl çûrimîş hâk ile yeksân ôlmûş mevtâları îhyâ etmeğe hîç zerre miqdârı aczi yôktur. Ve dahî ‘acizden berî ve mûnezzehtir.

* Bazı müfessirler, bütün ağaçlarda yakıcılık/yanıcılık vardır. Eğer olmasaydı suyu kendine çekmezdi, derler. Yani, ateş ile su birbirlerine tam zıt iken, Yüce Allah Hazretleri onları bir yerde toplamış. Buna kadir olan Yüce Allah Hazretleri, kıyamet günü meydana geldiğinde, o çürümüş yerle bir olmuş olan ölüleri diriltmekte zerre miktarı âciz değildir. O acziyetten uzak ve münezzehtir.

أوليس الذى خلق السماوات والارض بقادرن على أن يخلق مثلهم بلى وهو الخلاق العليم أول جناب حضرت رب العالمين جل شأنه أرضلرى [102b] دخی سمالرى خلق ایلدی. دخی قادر دکلمیدرکم انلر کبی نیجه نیجه مخلوقات خلق ایتمکه. بلی قادردر. أول أولیله خالقدرکم انکییچون هیچ کچک یوقدر. وحکیمدر. آنجلین حکیمدرکم علیمدر. چون سماوات وأرض جناب حضرت رب العالمین جل شأنهک أعظم مخلوقاتندرنر. انلری عدمدن خلق ایدن خلاق عالم أول قیامت کونن ظهورنده أول موتالرینده إحیا ایتمکده هیچ عاجز دکلدر. إن الله على کل شیئ قدير.

“Eveleyse’l-lezî Haleka’s-semâvâtî ve’l-erza biķâdirin ‘alâ ey yehluka mişlehum belâ ve huve’l-Hallâķu’l-‘Alîm.” Ôl Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) erzlerî [102b] dahî semâları halk eyledî. Dahî kâdir degîlmîdîr kim onlar gibî nîce nîce maḥlûkatı halk etmeğe. Belâ kâdirdir. Ôl öyle Ḥâlîktir kim onîn içûn hîç güçlük yôķdır. Ve ḥaķîmdîr. Âncîleyni ḥaķîmdîr kim ‘alîmdîr. Çün semâvâtî ve erzi Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu)’nın e‘zami maḥlûkatındandır. Onları ‘ademden halk îden ḥallâķı ‘âlem ôl kıyâmet gûnin

olur. Buna hiç kimsenin ne gücü [103a] yeter ne de güç yetmesi mümkündür. O kuvveti kudretiyle topraktan yarattığı mahlûka, zerre miktarı muhtaç değildir. Hemen bir kere emir buyurmasıyla bütün yoklar var olup bütün varlar da yok olur. Onun gücü her şeye yeter.

حکایه حضرت عزیر علیہ السلام. عزیر پیغمبر علیہ السلام⁵²⁹ حضرتلری بر کون مرکبہ بنوب بر محلہ کیدرکن, نصف نہارده بر خراب زار محلہ ایرشدی. کوردیکم اول محلك جدارلری یعنی دیوارلری یقلمش, و خانملری خراب و ویران اولمش ایچنده ادمیلردن و حیوانلردن جمله قلمش, وجسدلری شمشه قرشو قوریمش باترلر. عزیر پیغمبر علیہ السلام حضرتلرینه خیرت کلوب بر دیوار دینه نزول ایلدی. و مرکبنی دخی اول محلہ باغلدی. وینه کندوسی بر دیوار کولکمسنه اجلاس ایلدی. ویننده [103b] بر مقدار یاش اوزم وار ایدی. اوزم بر قاب ایچنده شیرہ ایلدی. و اتمکنی دخی اول شیرایه طغرادیکم اول شیرہ ایچنده اول اتمک ایلدیه و هم کندوسی بر مقدار تنفس ایلدیه.*

***Hikâyetu ḥazreti ‘Üzeyr peygamber (‘Aleyhi’s-Selâm) ḥazretleri bir gûn merkebine binûb bir meḥalle gîderken, nişfi nehârda bir ḥarabe zâr meḥelle irişdî. Gördükim ôl meḥellin cidârleri ya‘nî divârleri yıkılmış ve ḥaneleri ḥarâb ve virân ôlmış. İçinde âdemîlerden ve ḥayvânlardan cümle-i kırlmış ve cesedleri şemse karşı kûrîmiş yaturlar. ‘Üzeyr Peyğamber (‘Aleyhi’s-Selâm) ḥazretlerine ḥayret gelûb bir dîvâr dîbine nuzûl eyledî. Ve merkebinî dahî ôl meḥelle bağladî. Ve yine kendusî bir divâr gölgesine iclâş eyledî. Ve Yanında [103b] bir miqdâr yâş ûzüm vâir idî. uzûmi bir kâb içinde şîre eyledî. Ve etmegini dahî ôl şîrâya toğrâdı kim ôl şîra içinde ôl etmek işlana. Ve hem kendüsî bir miqdâr teneffus eyleye.**

* Hz. Üzeyir'in (a.s.) kıssası: Üzeyir (a.s.) bir gün merkebine binip bir yere giderken gün ortasında yıkık harabe bir şehre varır. Bu şehrin duvarlarının yıkılmış, evlerinin harap viran olmuş olduğunu, içindeki insanlar ve hayvanların hepsinin kırılmış olduğunu, cesetlerinin güneşin altında kurumuş yatıyorlar olarak görür. Üzeyir (a.s.) hayret etti. Bir duvarın dibine indi ve merkebinin o yere bağlayıp kendisi de bir duvar gölgesine oturdu. Yanında [103b] bir miktar yaş üzüm vardı. Ekmeğini ıslatıp biraz da dinlenmek için, üzümü bir kap içinde ezdi ve ekmeğini o üzümün içine doğradı.

اول ویران خانملری, واول قوریمش موتالری, واول طاغلمش پراکنده وپیشان اولمش قلملری. یعنی باشلری⁵³⁰ سیر و تماشا ایدوب تعجب ایلدی. جناب حضرت رب العالمین حکمت و قدرتنی تفکر ایدوب وکمال

خیرتندن بو خطاب ایلدی. آنی یحییٰ هذه الله بعد موتها. یعنی جواب إندیکم قچان حیوة ویره حق تعالی بو موتالره کم کمی اغارمش وکمی دخی شمسه قرشو قورویوب قدید اولمش زهی قدرتمک ینه بو موتالر إحیا اولملر دیو جواب ایلدی. چون بو اندیشه مبارک خاطر شریفندن چقمش ایدی.*

*** Ōl vîrân ḥanelerî ve ōl kūrîmîş mevtâlerî ve ōl ṭağîlmîş perâkende ve perîşân ōlmîş qaleleri yâ'nî bâşlarî seyir ve temâşâ îdûb te'accüb eyledî. Ve Cenâb-ı ḥazreti Rabbu'l-âlemînin hikmeti ve kudretinî tefekkür îdûb ve kemâlî ḥayretinden bû ḥitâbı eyledî. Ennâ yuhyî hazihi'l-Lahu be'de mevtihâ. Ya'nî cevâb ettîkim kaçân ḥayât vere ḥaḡ te'alâ bû mevtâlara kim kimi ağarmîş ve kimi şemse qarşû kūrüyûb kadid ōlmûş. Zehî kudretkim bû mevtâler iḥyâ ōlalar deyû cevâb eyledî. Çün bû endişe mübârek ḥatırı şerîfinden çıkmîş îdî.**

* O yıkılmış evleri, kurumuş ölüleri, dağılmış ve perişan olmuş kulları seyredip acayip kaldı. Yüce Allah Hazretlerinin hikmet ve kudretini tefekkür edip hayretle şu sözleri söyledi: Ölümden sonra Yüce Allah buranın halkını nasıl diriltecek? Yani, bu endişe mübarek hatırından çıktığı için Yüce Allah Hazretleri bu ağarmış ve güneş karşısında kurumuş olan ölüleri nasıl tekrar diriltecek? demeyi istedi.

جناب حضرت الله عظیم [104a] الشأن جل شانہ عزیر پیغمبر علیہ السلامک روحنی اول محلده قبض ایلدی. واول محلده دخی⁵³¹ یوز سنه یاتدی. واول یوز سنهک ظرفندن قوم بنی اسرائیل بیننده قتی چوق واقعه لر وچوق تبدیلات و تغیرات واقع اولدی ایدی. هیچ کمنسه عزیر پیغمبر علیہ السلامک قنده کتدیکن بلمدیلر. اول قدرت وقوت صاحبی اولان الله عظیم شانک قدرت وقوتیله بو قدر مخلوقک خاطرلرینه هچ خطور ایلمدیکم اوپله بر پیغمبر دیشان قنده درکم دیو آریملر.*

***Cenâb-ı ḥazreti Allah-u 'azîmu [104a] eş-şa'n (Celle Şânuhu) 'Üzeyir peygamber ('Aleyhi's-Selâm)'ın ruḥuni ōl meḥelde kâbz eyledî. Ve ōl meḥelde dahî yüz sene yattı. Ve ōl yüz senenin zarfında qavmi benî İsrâîl beyninde katî çok vaqî'alar ve çok tebdîlât ve teğayyurât vaqîâ ōldî îdî. Hiç kimesne 'Üzeyr peygamber ('Aleyhi's-Selâm)'ın qande gittiğini bîlmedîler. Ōl kuvvet ve kudret şâhibî ōlân Allah-u 'azîmu's-şa'nın kudret ve kuvvetiyle bû kadar maḥlûḡun ḥatırlarına hîç ḥuṭûr eylemedi kim öyle bir peygamberi zîş'a'n qandedirkim deyû ârâyalar.**

* Yüce Allah (Azîmu'[104a]ş-Şan) Hazretleri, Üzeyir'in (a.s.) ruhunu o yerde kabzedince orada yüz sene yattı. Bu yüz sene zarfında Benî İsrail'de çok olaylar yaşanmış ve birçok değişiklik meydana gelmişti. Hiç kimse Üzeyir'in (a.s.) nereye gittiğini bilmiyordu. Yüce Allah Hazretleri kuvvet ve kudretiyle böyle bir peygamber-i zîşanın varlığını, binlerce insanın hiç birinin aklına getirtmedi ki böyle bir peygamber vardı, deyip arasınlar.

یوز سنه مرورندن صکره أول جناب حضرت الله عظیم الشان حضرتلری عزیر پیغمبر علیہ السلامک
جسدی شریفنه روح ویروب إحیا ایلدی. * وکندویه من قبل الرحمن خطاب کلدیکم یا عزیر نه مقدار وزماندرکم
سن بو محله سین. عزیر پیغمبر علیہ السلام کندو کندویه تفکر [104b] ایلدکم بن بو محله بوکون کلمشم لاکن
أویخویی زیاده جه أویومشم دیو⁵³² سمایه نظر ایلدی. کونش⁵³³ وقت عصره قریب أولمش ایدی. اویله ظن ایلدکم
هنوز أول کلدیکی کوندر. ددیکه بر کون تمام یاتدم یاتدم. ینه خطاب عزت کلدیکم یا عزیر سن بو محله تمام یوز
سنه در روحسز یاتورسک. ودخی نظرقل طعامکه وشرابکه أول دخی نظر ایلدی. أول شیره ایچنده أولان نان
عزیز بر آیوجه إصلنماش ایدی. عزیر پیغمبر علیہ السلامه تعجب کلدی. *

* Yüz sene murûrından sönra, öl Cenâb-ı hâzreti Allah-u 'azîmu's-şâ'n hâzretleri 'Üzeyir peygamber ('Aleyhi's-Selâm)'ın cesedî şerîfîne ruḥ vîrüb ihyâ eyledî. Ve kendüye mîn kıbeli'r-Raḥmân ḥitâb geldîkim yâ 'Üzeyr ne miḳdâr zamândır kim sen bû meḥeldesin. 'Üzeyir peygamber ('Aleyhi's-Selâm) kendu kendüye tefekkür [104b] eyledîkim ben bû meḥalle bû gûn gelmişim lâkin öyle uyḥüyî ziyâdece uyumuşum deyû semâya nazar eyledî. Gûneş vakti 'asre qarîb olmuş îdî. Öyle zan eyledîkim henüz öl geldiği gûndûr. Dedîkî birgûn tamâm yâttım yâtmadım. Yine ḥitâb-ı 'izzet geldîkim. Yâ 'ûzeyr sen bû meḥelde tamâm yüz senedir ruhsuz yâtûrsın. Ve daḥî nazar kıl ta'amına ve şerâbına öl daḥî nazar eyledî. Öl şîra içinde olan nânî 'azîz bir eyüce ıslanmış îdî. 'Üzeyir Peygamber ('Aleyhi's-Selâm)'a te'accub geldî.

* Yüz sene ölümünden sonra Yüce Allah, Üzeyir'in (a.s.) mübarek cesedine ruh verip onu diriltti. Yüce Allah Hazretleri tarafından kendisine: “Ya Üzeyir ne kadar zamandır buradasın?”⁵³⁴ diye hitap geldi. Üzeyir (a.s.) kendi kendine, [104b] ben buraya bugün gelmişim ama biraz fazla uyumuşum, diye düşündü. Gökyüzüne bakınca, ikinci vaktinin yaklaştığını gördü. Zannediyordu ki hâlâ geldiği gündür. Cevap verdi ki

⁵³² ب -+ وهم
⁵³³ ب: شمس

⁵³⁴ Bakara, 2/259. [104a]

“Bir gün yattım yatmadım.” Yine: “Ya Üzeyir! Sen tam yüz senedir burada ruhsuz yatıyorsun. Yemeğine ve içeceğine bak.”⁵³⁵ diye hitap geldi. Üzeyir (a.s.), üzüm suyu içine doğradığı ekmeğin iyice ıslanmış olduğunu görünce şaşırdı.

وبينه خطاب عزت كلديكم: أنظر مركبك. أولدخی مركبه نظر ایلدی. کوردیکه مرکبی اولمش وچرومش وأعضالری دخی پراکنده وپريشان اولمش. ينه خطاب كلديكم يا عزيز مرکبی إحيا إیده يمنی دیو. عزيز عليه السلام آيله يا رب دیدکده، أول قوت وقدرت صاحب أولان ⁵³⁶ الله [105a] عظیم الشان حیوانه خطاب ایلدیکم: آی اصلنده سنی ⁵³⁷ عدمدن خلق إیدن خلاق عالم أولان خالقک آمری ایله حیوة بول. ددکده أول آنده چوریمش أعضار ⁵³⁸ وسکوکلر یرلو یرندن حرکتک کلوب ⁵³⁹ بر یره جمع اولدی. وترکیب أولوبوب أعضاسی تمام اولدی. آندن صوکره جسدینه روح کلدی. ویرندن قالقوب صوت صداسنی دخی اجرا ایلدی.

***Ve yine hitâb-ı ‘izzet geldîkim unzur merkebeke. Öl dahî merkebine nazar eyledî gördîkî merkebı ölmüş ve çürümüş. Ve a‘zâlarî dahî perâkende ve perîşân ölmüş. Yine hitâb geldîkim: Ya ‘Üzeyr merkebini ihyâ edeyûm mi? Deyû. Üzeyir (‘Aleyhi’s-Selâm) eyle ya Rabbî dedikte, öl kuvvet ve kudret şâhibi olân hazreti Allah [105a] ‘azîmu’s-şâ’n hayvâna hitâb eyledîkim: Ey aslında seni ‘ademden halk iden hallakı ‘âlem olân Hâlıkın emrî ile hayât bûl dedikte, öl anda çürümüş ‘azalar ve sukûklar yerlû yerinden harekete gelüb bir yere cem’ öldî. Ve terkîb olûb e‘zâsı tamâm öldî. Ondan sônra cesedîne ruh geldî. Ve yerunden kâlkûb şavtu şedâsînî dahî icrâ eyledî.**

* “Ve yine bineğine bak!”⁵⁴⁰ diye hitap geldi. Bineğini ölmüş, çürümüş ve uzuvlarının parçalanmış olarak gördü. Yine: “Ya Üzeyir bineğini diriltelim mi?” diye hitap geldi. Üzeyir (a.s.) “Eyle Ra Rabbi!” dediğinde, kuvvet ve kudret sahibi olan Yüce Allah Hazretleri [105a] (Azîmu’s-Şan), hayvana “Ey! Seni aslında yoktan yaratan, âlemin yaratıcısı olan yaratıcının emri ile hayat bul!” dediğinde çürümüş ve hareketsiz duran azaları, yerlerinden hareket edip bir yere toplanıp düzelip azaları tamamlandı. Ondan sonra cesedine ruh gelip yerinden kalkıp ses çıkardı.⁵⁴¹

⁵³⁵ Bakara, 2/259. [104b]

⁵³⁶ ب + حضرت

⁵³⁷ ب: سز لری

⁵³⁸ ب + پراکنده وپريشان اولمش حیواناتک اعضالری

⁵³⁹ ب - وسکوکلر یرلو یرندن حرکتک کلوب

⁵⁴⁰ Bakara, 2/259. [104b]

⁵⁴¹ Bu kıssanın Kur’ân’daki özet anlatımı için bkz; Bakara, 2/259. [105a]

عزير پيغمبر عليه السلام حضرتلري خالقك بو قوت و قدرتنى كوردكده خطابا ايتديكم: يا رب العالمين يقين بلدمكه جمله عدمدن خلق ايدن خلاق سنسين. و هر شيه قادرسين. و قدرتنده عاجز دكلسين. و هچ كمسهنك فعلنه محتاج دكلسين. جملسيه سى سكا محتاجدر. علم اليقين يارب سنك قوت و قدرتيكه اعتماد وار ايدى. شمدى عين اليقين دخى كوردم و حاصل ايلدم [105b] ديو جواب ايلدكن صكره عزير پيغمبر عليه السلام حضرت خالقنك نعمته تشكر حمد ايده رك مركبه بنوب خانهسى طرفنه سوار اولدى. و خانهسنه وصول بولدقده كوردىكم كنديسى خانهسندن چقديغى ائناده جوان اولاد لرى وار ايدى. اول اولادلرينى اختيار اولمش بولديلر.*

***Üzeyir Peyğamber (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretleri Hâlîkının bû kuvveti ve kudretini gördükte hâtâb ettîkim: Ya Rabbe’l-‘âlemîn yekînî bildimki cümle-i ‘ademden halk îden hallakı sensîn ve her şeye kâdîrsin. Ve kudretinde ‘âciz degilsin. Ve hîç kimsenin fî’line muhtâc degilsin. Cümlesî sanâ muhtâctır. İlme’l-yekîn ya Rabbî senin kuvveti ve kudretine i’timâdım vâîr idî. Şimdî ‘ayne’l-yekîn dahî gördüm. Ve hâşîl eyledîm. [105b] Deyû cevâb eyledîkten sônra, ‘Üzeyir Peyğamber (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzreti Hâlîkının ni‘metine teşekkür hâmd iderek merkebine binûb hanesi tarafına şuvâr öldi. Ve hanesine vuşûl bûldukda gördîkim kendîsi hanesinden çıkdîğî eşnâda civân evlâdları vâîr idî. Ôl evlâdlarînî ihtiyâr olmiş bûldîler.**

* Üzeyir (a.s.) yaratıcısının bu kuvvet ve kudretini gördüğünde: “Ya Rabbi, kesin olarak bildim ki her şeyi yoktan yaratan yaratıcı sensin! Her şeye kadirsin. Kudretinde âciz değilsin. Hiç kimsenin fiiline muhtaç değilsin. Hepsi sana muhtaçtır. Ya Rabbi, senin kudret ve kuvvetine ilme’l-yakîn olarak itimadım vardı! Şimdi ayne’l-yakîn olarak görüp inandım, [105b] diye buyurduktan sonra, yaratıcısının nimetine şükür edip bineğine binip evine yöneldi. Henüz evinden çıkarken genç olan evlatlarını, evine vardığında yaşlı olarak buldu.

يعنى بو حكاية صحيحه دن معلوم اولديكم جناب حضرت رب العالمين جل شاناه وعم نواله ولا إله غيره حضرتلري اول قيامت كونك ظهورنى خلق ايلدكده عن اصل عدمدن خلق ايلدى خاك ايله ياكسان اولمش اولان موتالري ينه خلق ايتمكده هيچ عاجز دكلدر. زيرا اصلنده بو عالم يوغىكن اول وار ايدى. وارلغى دخى كندودندر. كمسنه دن دكلدر. اولى و آخري يوقدر. ابديدر. قديمدر. و اول حضرت رب العالمينك عندنده بر اضعف [106a] ضعيف سورى سنك خلق اتمكله جمله مخلوقاتى خلق ايتمك مساويدر.*

***Ya‘nî bû hikâyeyi şahîhadan me‘lûm öldükim Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) ve ‘amme nevâluhu velâ ilâhe ğayruhu hâzretleri, ôl kıyâmet gûnünün zuhûrinî halk eyledîkte ‘an aşıl ‘ademden halk eyledîğî yeksân**

ölmüş olân mevtâlarî yine halk etmekde hiç 'âciz değildir. Zîrâ aslında bû 'âlem yoğîken ol vâre idî. Vârluğî dahî kendudendir kim kimesneden değildir. Evvelî ve âhirî yôğdur. Ebedîdir. Qadîmdir. Ve ol hazreti Rabbu'l-'âlemînin 'indinde bir ez'afî [106a] zaîf sivrî sinek halk etmekle cümle mahlûkâtî halk itmek mûsâvîdir.

* Yani bu gerçek hikâyeden, 'âlemlerin sahibi, kendisinden başka ilah olmayan, Yüce Allah Hazretlerinin kıyamet gününü yarattığında, o yoktan yarattığı yer ile bir olmuş olan ölüleri yine yaratmaktan hiç âciz olmadığı bilinmiş oldu. Çünkü aslında bu âlem yok iken o vardı. Varlığı kendinden olup kimseden değildir. Evveli ve ahiri olmayıp ebedîdir, kadimdir. Âlemlerin sahibi olan o Hazreti Allah yanında [106a] zayıf bir sivrisineği yaratmak ile bütün mahlûkatı yaratmak eşittir.

اهل سنت والجماعت اعتقادندہ اُولَمَق دِلَمِیْن بونلره ایمان و اعتقاد ایمک کرکدر. بونلره بویلجه ایمان و اعتقاد ایمتمک دنیوی و اُخروی سلامتدر إنشاء الله تعالى یوخسه درونی قیل وقال اوزرینه اُولوب عجباً بونلر اُولورم ی دیور، شک وشبهده اُولمیه، نعوذ ب الله تعالى من ضعف الایمان. * وجناب حضرت رب العالمین جل شانہ سوء اعتقاددن وسوء اعتقاد صاحبنه مقارب اُولمقدن حفظ ایلیه. توفیقی رفیق ایلیه. * یوما فیوما اعتقاد و اعتقادمزى شریعت محمدی اوزرینه مزداد ایلیوب دائم وثابت ایلیه آمین بحرمتی طه و لیس. *

*Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâ'at i'tikâdında olmağ dileyen bûnlara îmân ve i'tikâd itmek gerekdir. Bûnlara böylece îmân ve i'tikâd itmek dünyevî ve uhrevî selâmetdir inşaallah'u Te'alâ. Yôğsa derûni kıl'u ve kâl ûzerîne olub 'acabâ bûnlar olûr mî deyû şek ve şüphede olmaya. Ne'üzü billâhi Te'alâ mîn du'fî'l-îmân. Ve Cenâb-ı hazreti Rabbu'l-'âlemîn (Celle Şânuhu) sūi i'tikâddan ve sū-i i'tikâd şâhibine muqârîb olmağdan hıfz eyleye. Tefvîkînî refîk eyleye. Yevmen fe yevmen i'tikâd ve i'tikâdimizî şerî'ati Muhammedî ûzerîne müzdâd eyleyüb dâim ve şâbit eyleye. Âmîn. Bi hürmetî Tâhâ ve Yâsîn.

* Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat itikadında olmak isteyen kişiler, bunlara inanması gerekir. Bunlara bu şekilde iman etmek, dünya ve ahiret için selamettir inşaallah. Yoksa içten içe kıl-u kâl (dedikodu türünden bilgiler) üzerinde olup acaba bunlar olur mu deyip şek ve şüphe ile iman zayıflığından Allah'a sığınırım. Yüce Allah Hazretleri kötü itikattan ve kötü itikat sahibine yakınlıktan muhafaza etsin. Muvaffakiyetini bizlere yoldaş eylesin. İtikadımızı Hazreti Muhammed'in (s.a.v.) şeriatı üzerine daim ve sabit eylesin. Âmin, bil hürmeti Taha ve Yasin.

اكر بو عزير پيغمبر عليه السلام حضرتلرينك بو عجب حكايه‌سنه تعجب اولونر ايسه قومي بني [106b]

إسرائيلدن وأول قومك صلحاسندن بر شوبان ايكن, خزينه عظيمه بولوب قوت ماليه سي سببي ايله خصمي قالميوب انا رب الارض ديو ألوهيت دعواسي سوداسنه دوشوب كافر اولدى كافر مطلق اولان , دَقْيَانُوس ديمكله معروف اولان ملعونك أتباعندن واقرب يقينندن واهل ایماندن اولوب ينه قوم بني إسرائيلك پيغمبرانى عليهم السلام زادهلرندن اولوب, بش نفر زات محترملىركم اول ملعونك اطوارينه نظر ايله‌ديلىركم, بوندك آلقق وبوندن ارزل وذلil بر مخلوق يوقدر ديو اول ملعوندن نُكُول ورجوع ايلدىلر.*

* Eđer bû ‘Üzeyir Peyğamber (‘Aleyhi’s-Selâm) hâzretlerinin bû ‘aceb hikâyesine te‘accub olunûr îse, kavmî Benî [106b] İsrâîlden ve ôl kavmin şulehâsından bir şubân iken hâzînei ‘azîme bûlûb kuvveti mâliyesi sebebiyle haşmî kâlmayûb enâ rabbu’l-erz deyû ulûhiyet de‘vâsî sevdâsına dūşûb kâfir öldî. Kâfiri muṭlâk olân Dekyânûs dîmekle me‘rûf olân mel‘ûnun etbâ‘ından ve ekrabi yakînından ve ehli îmandan olub yine kavmî benî İsrâîlin Peyğamberânî ‘Aleyhimu’s-Selâm zadelerinden olub beş nefer zati muḥteremler kim ol mel‘ûnun eṭvârına nazar eyledîler kim bûndan âlçak ve bûndan erzeli ve zelîl bir maḥlûk yôḡdır deyû ol mel‘ûndan nukûl ve rucû‘ eyledîler.

* Eğer Üzeyir’in (a.s.) bu kıssasına şaşırılsa, Benî [106b] İsrâîl (İsrailoğulları) kavminin salihlerinden bir çoban iken, büyük bir hazine bulup malının kuvveti sebebiyle düşmanı kalmayıp yeryüzünde ilahlık davası ve sevdasına düşen mutlak kâfir olan, Dekyanus olarak tanınan o melunun tabiiilerinden, yakın akrabaları, iman etmiş ve Benî İsrail peygamberlerinden olan beş muhterem zat, o melunun tavırlarına baktıklarında bundan daha alçak, daha rezil kimse yoktur deyip ondan uzaklaştılar. (Yani, ashab-ı kehf olarak bilinen gençlerin durumuna bakmak ve böylece Üzeyir’in (a.s.) yüz sene boyunca uyuyup diriltilmesine şaşmamak gerekir).

وجناب حضرت رب العالمين جل شانھك وحدانيتى درونى إقرار وذكرى وتسبيح ايله مشغول اولدقلىنى جناب رب العالمين جل شانھ قرآن عظيمنده ذكر وبيان بيوردى. أعوذ ب الله ⁵⁴² وربطنا على قلوبهم [107a] إذ قاموا فقالوا ربنا رب السماوات والارض لن ندعوا من دونه إلها لقد قلنا إذا شططا جناب حضرت رب العالمين جل شانھك وحدانيتى إقرار وذكر إيتملكك ايله مشغول اولدىلر.*

* Ve Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu)’nun vaḥdâniyyetini derûnî ikrâr ve zîkrî ve tesbîh ile meşğûl olduklarînî Cenâb-ı Rabbu’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) Qur’ân-i ‘azîminde zikir beyân buyûrdî. E‘ûzu billâhi “Ve rabeṭnâ

‘alâ kûlûbihim [107a] iz kâmu fe kâlû rabbenâ rabbu’s-semâvâtî ve’l-erzi. Len nedû min dūnihi ilâhen lekad kûlnâ izan şetaṭa.” Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu)’nin vahdaniyyetini ikrâr ve zikr ve tesbih etmek ile meşgûl öldiler.

* Yüce Allah’ın birliğini içten ikrar ettiklerini, zikir ve tesbih ile meşgul olduklarını Yüce Allah, Kur’an’ı Kerim’de, *“Onların kalplerini metin kıldık. O yiğitler (o yerin hükümdarı karşısında) [107a] ayağa kalkarak dediler ki: "Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Biz, O’ndan başkasına tanrı demeyiz. Yoksa saçma sapan konuşmuş oluruz.”*⁵⁴³ diye beyan etti. Yüce Allah Hazretlerinin birliğini ikrar, zikir ve tesbih etmekle meşgul oldular

أول ملعونك يندن تخلص بولدقاريندن. أول آلتى نفر ذات محترملركم يملخا مكشلينا مثلنا مرنو ش
دبرنوش شاذنوش بو آلتى نفر ذات محترملر أول ملعونك مسكندن چيقار ايكن. أول ملعونك چوبانى أولان
كفشططيوش مصادفه أولدقارنده. عظيم إنفعال ايلدلركم بزلرى أول ملعونه إخبار ايدر ديور. مكر⁵⁴⁴ كفشططيوش
دخى انلر كى جناب رب العالمين حضرتلرى جل شانهنك وحدانيتنى إقرار ايدنلردن ايمش. أول دخى قطميرينى
ألوب أول ملعونك خدمتتى ترك ايدوب أول ذات محترملر ايله معاً طرسوس نام محل قربنده بر مغاريه [107b]
كيروب بر مقدار تنفس ايديه لر.*

***Öl mel‘unun yedinden tehlîs öldüklerinde öl altı nefer zâtı muhteremler kim Yemliḥâ, Mekşelînâ, Meşlinâ, Mernûş, Debernûş, Şâzenûş bû âltî nefer zâtı muhteremler öl mel‘unun meskeninden çıḳâr iken, öl mel‘unun çobânî olân Kefeşṭatayyûş mûsâdefe öldüklerinde ‘azîm infî‘al eylediler kim bizlerî öl mel‘una ihbâr îder deyû. Meger Kefeşṭatayyûş dahî onlar gibî Cenâb-ı hâzreti Rabbu’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu)’nın vahdâniyyetini ikrâr îdenlerzen îmiş. Öl dahî Kıtmîrînî âlûb öl mel‘unun hizmetini terk îdûb öl zâtı muhteremler ile me‘an Tarsûs nâm meḥel kurbında bir mağâraya [107b] gîrûb bir miḳdâr teneffus îdeler.**

* O melunun elinden kurtulan altı muhterem zat: Yemliha, Mekselina, Meslina, Mernuş, Debernuş, Şazenuş. O melunun meskeninden çıkıp onun çobanı olan Kefeşṭatayyûş ile karşılaştıklarında, bizi ona ihbar eder, diye çok korkmuşlardı. Meğer Kefeşṭatayyûş da onlar gibi âlemlerin sahibi olan Hazreti Allah’ın birliğini ikrar edenlerdenmiş. O da Kıtmir’ini alıp o melunun hizmetini terk edip o zatlarla beraber Tarsus diye bilinen yerin, yakın bir mağarasına [107b] girip biraz dinlenirler.

⁵⁴³ Kehf, 18/14. [106b]- [107a]

جناب حضرت رب العالمین پیغمبریمز علیہ السلام حضرتلرینه قرآن کریمنده إخبار بیوردی : بسم الله الرحمان الرحیم وتحسبهم أيقاظا وهم رقود ونقلبهم ذات اليمين وذات الشمال وكلبهم باسط ذراعيه بלוصيد. * وبر آيتہ دخی بیوردی: ولبتوا فی كهفهم ثلثمائت سنين وزدادوا تسعا. * نتجۀ كلام أول جناب قوت قدرت صاحبی وکمالی صفتی إيله موصوف أولان ذات بیچون لم یزل, أصحاب كهفی أوجیوز طقوز سنه أكل و شربسز بی روح کبی بیهوش یاتردی. صکره ینه حیاته کنوردی. وهو علی کل شیئ قدير. *

*** Cenâb-ı hâzreti Rabbu'l-âlemîn Peyğamberîmiz ('Aleyhi's-Selâm) hâzretlerine Qur'an-ı Kerîminde ihbâr buyûrdu. Bismillahi'r-Rahmânî'r-Rahîm "Ve tehsebûhum eykâzan vehum ruķûdun ve nuķallibûhum zâte'l-Yemîni ve zâte's-Şimâlî ve kelbûhum bâsiṭun zîrâ 'ayhi bil vâsîd." Ve bir âyetde dahî buyûruldi. Ve lebişû fî kehfihim şelâsemietin sinîn vezdâdû tis'an. Netice-i kelâm ol Cenâb-ı kuvvet kudret şâhibi ve kemâl şifati ile meyšûf olân zâtı bîcûn lem yezel Aşhâbı kehfî üçyüz toķûz sene ekil ve şurbsiz bî ruķ gibî bîhûş yâtardî. Söñra yine hayâta getûrdî. Ve huve 'alâ ķulli şey'in ķadîr.**

* Yüce Allah Hazretleri, Kur'an'ı Kerim'de Peygamber Efendimize "Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Uykuda oldukları halde sen onları uyanık sanırsın. Biz onları sağa sola çeviriyorduk. Köpekleri de mağaranın girişinde iki kolunu uzatmış yatmakta idi." ⁵⁴⁵ diye buyurdu. Bir başka ayeti kerimede de "Onlar mağaralarında üç yüz yıl kaldılar. Buna dokuz daha eklediler" ⁵⁴⁶ diye buyurdu. Kelamın neticesinde kuvvet ve kudret sahibi kemal sıfatıyla vasıflanmış olan Yüce Allah Hazretlerinin Ashab-ı Kehf'i, üç yüz dokuz yıl yemeksiz ve içmeksizin ve ruhsuz gibi, kendilerinde olmaksızın yatırdı. Sonra yine hayata getirdi. Onun gücü her şeye yeter.

یعنی بونلره قادر, أولان أول قادر قیوم مطلق أولان, الله عظیم شأن أول قیامت کوننی خلق یدوب کتردکده, أول اصلنده عدمدن خلق یدوب وینه خاک إيله یاکسان [108a] ایلدیکی. موتالری إحیا إیتکده حاشا فحاشا مقدار ذره دکل هیچ عاجز دکلدر. * وعجزدن بری ومنزهدر. وبو کارخنه عالمه نظر أولندقه, أول جناب حضرتک کمال صفتی إيله متصف وعجزدن بری ومنزه أولدوغی کالشمس فی وسط النها ⁵⁴⁷ ونمایاندر. *

***Ya'nî bûnlara ķâdir olân ol ķâdiri ķayyûm muṭlâķ olân Allah-u 'azîmu's-ş-a'n ol kıyâmet gûninî halk îdûb getûrdîkte ol aşlında 'ademden halk îdûb ve yine hâķ ile yeksân [108a] eyledîgi mevtâleri ihyâ etmekde hâşâ fe hâşâ miķdârı zerre**

⁵⁴⁵ Kehf, 18/18. [107b]

⁵⁴⁶ Kehf, 18/25. [107b]

değil hîç ‘âciz değildir. Ve ‘acizden berî ve münezzehdir. Ve bû kârḥane-i ‘âlem’e nazar ôlundukta ôl Cenâb-ı ḥazretin kemâli şıfatı ile muttaşîf ve ‘acizden berî ve münezzeh öldüğü ke’ş-şemsi fi vesa’î’n-nehâr ve numâyandır.

* Yani bunların hepsine kadir olan Şanı Yüce Allah, kıyamet gününü yaratıp getirdiğinde, aslında yoktan yaratıp yer ile bir [108a] ettiği ölüleri diriltmekten, hâşâ ve hâşâ, zerre miktarı aciz değildir. Acizlikten beri ve münezzehdir. Bu âleme bakıldığında Cenab-ı Hazretin kemal sıfatı ile sıfatlandığı ve acizyetten beri ve münezzeh olduğu gündüzün orta vaktindeki güneş kadar açık ve nettir.

548 رب العالمين أولان الله عظيم شأن 549 حضرتلرينك كمال لطف وعنايت مرحمتندن رجا ونياز مدر. شأن أولوهيتنك حرمتنه, وحضرت محبوبك عالمينده عالمله رحمت أولان حضرت محمد مصطفى وجهار يارنا صفا حرمتنه, وسائر أصحاب كرام رضوان الله عليهم أجمعين حرمتلرينه, وشهيدين سعيدين حرمتلرينه, وشهداء في سبيل الله حرمتلرينه, وفرقان عظيم الشأن حرمتينه, وائمة مجتهدين, وسائر علماء عاملين وصالحين, وأغنياء شاكرين, وفقراء صابرين وصادقين, وملائكته [108b] مقربين حرمتلرينه, وحرمين شريفيين, وأراضى مقدسه حرمتلرينه, وعرش وكرسی حرمتلرينه, دار آخرته إنتقال ايندله, حسن خاتمه وسكرات مومتزى, سن كرميله آسان إيله. يا رب العالمين ويا أرحم الراحمين. آمين بحرمت طه ويا يس. * يا رب فاجعل رجائ غير منعكس.*

* Rabbu’l-‘âlemîn ôlân Allah-u ‘azîmu’ş-şa’n ḥazretlerinin kemâli luṭfi ve ‘inâyeti merḥametinden ricâ ve niyâzimdir. Şânî ûlûhiyyetin ḥürmetine ve ḥazreti mahbûbun ‘âleminde ‘âlemlere rahmet ôlân ḥazreti Muḥammed Muştafâ ve cihar yârinâ şafâ ḥürmetine, vesâir Eşhâb-i Kirâm rizvânullahi ‘aleyhim ecma’in ḥürmetlerine, ve şehîdeyni se’ideyn ḥürmetlerine, ve şühedâi fi sebilillah ḥürmetine, ve furḳânî ‘azîmu’ş-şa’n ḥürmetine, ve eimmei müctehidîn vesâiri ‘ulemâi ‘âmilîn ve sâlihîn ve eḡniyâi şakirîn ve fuḳârâi şâbirîn ve sadîkîne ve melaike-i [108b] muḳarribîn ḥürmetlerine, ve ḥarâmeyni şerîfeyni ve erâzî mukaddese ḥürmetlerine, ve ‘arş ve kürsî ḥürmetlerine, dâri âhirete intikâl îdenlere ḥüsni ḥâtîme ve sekerâtî mevtimizî sen keremînle âsân eyle. Ya Rabbe’l-‘âlemîn ve ya erḥame’r-Raḥimîn. Âmîn. Bi ḥürmeti Ṭâhâ ve Yâsîn. Ya Rabbî fec’al recâi ḡayra mun’akis.

* Âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah Hazretlerinin kemal-i lütfu, inayeti ve merhametinden rica ve niyazımdır. İlahlık şanın ḥürmetine, âlemlere ve âlemîne

rahmet olan sevgilin Hz. Muhammed Mustafa ve onun dört sadık arkadaşının hürmetine, bütün ashab-ı kiram hürmetine, Şehideynî Sâideyn hürmetlerine, Allah yolunda şehit olanların hürmetlerine, Furkan-ı ‘Azîmu’ş-Şân hürmetine, müçtehit imamların ve ilmiyle amel eden salih ulemanın, şükreden zenginlerin, sabreden fakirlerin ve sadıkların, Melaike-i [108b] Mukarribin hürmetlerine, Haremeyn-i Şerîfeyn ve mukaddes topraklar hürmetine, Arş ve Kürsî hürmetine, ahiret yurduna intikal edenlere hüsnü hatime, sekerat-ı mevtimizi sen kereminle kolay eyle. Ey âlemlerin Rabbi! Ey merhamet edenlerin en merhametlisi olan Rabbim, ricamı geri çevrilmeyenlerden eyle! Âmin, bi hürmeti Taha ve Yasin.

فسبحان الذى بيده ملكوت كل شئ وإليه ترجعون. فسبحان كلمة سى تنزير. سُوح معناسنه يعنى منزهه عن خميع العيوب. قدوس مطهر عن جميع العيوب. يعنى جناب حضرت رب العالمين جميع معيوب أولان صفتلردن منزهه. * و جميع نقصان صفتلردن تقدیس أولنمشدر. * يا كلمه سى كلمه تعجبر. يعنى جمله عيوبدن و⁵⁵⁰ نقصان صفتلردن منزهه در الله عظيم الشأن جل شانهنك كمال قوت قدرتندندر. * هر نسنهنك ملكوتى ياخود عجب [109a] پادشاهدركم كمال قوت قدرتندن هر خلق ايلدىكى پادشاهلر پادشاهيدر. وياخود عجب پادشاهدركم انك قدرتندندر ملكوت يعنى ملكلر معناسنه كلور. نتكم ترحمون رحمت معناسنه كلدىكى كى. بونده ملكوت كل شئى ايكي معنايه دخی كلور ديمشلر.

“Fe subhâne’l-lezî biyedîhi melekûtü kûlli şeyin ve îleyhi turce’ûn.”

Fesubhâne kelimesi, kelime-i tenzihdir. Subbûh manâsına ya’nî münezzehun an cemî’u’l-‘uyûb quddûsun muṭehherun an cemî’i’l-‘uyub ya’nî Cenâb-ı ḥazreti Rabbu’l-‘âlemîn cem’i me’yûb olân şifatlardan münezzehdir. Ve cemî’ nuṣṣân şifatlardan taqdîs olunmuşdur. Yâ kelimesi kelime-i te‘accubdur. Ya’nî cümle ‘uyûbdan ve nuṣṣân şifatlardan münezzeh Allah-u ‘aẓîmu’ş-şa’n (Celle Şânuhu)’nin kemâl-i kuvvet kudretindendir. Her nesnenin melekûtî yâḥud ‘aceb [109a] pâdişâhdirkim kemâli kuvveti kudretinden her halk eyledîgi pâdişâhlr padişâhdır. Ve yâḥûd ‘aceb pâdişâhdır kim, önîn kuvveti kudretindendir. Melekût ya’nî melekler manâsına gelür. Nitekim turḥamûne rahmet manâsına geldîgi gibî bûndan melekûtu kûlli şey’in îkî ma’nâya dahî gelür dîmişler.

“Her şeyin hükümranlığı elinde olan Allah’ın şanı yücedir! Siz yalnız ona döndürüleceksiniz.”⁵⁵¹ “fe-subhâne” kelimesi, kelime-i tenzihtir. Subbûh manasına

⁵⁵¹ Yasin, 36/83.

بری دخی کلور⁵⁵³ سجددر. یعنی تفعیل بابندن تسبیح معناسنه کلور. یعنی عبادته لایق و مستحق کمسنه‌لر یوقدر إلا اول واحد صفتیله موصوف الله عظیم الشأن واردر. مصدر معناسی بوکم یعنی بزله اول عبادته لایق وشایان اولان حضرت الله عظیم الشأنه عبادت تسبیح ایتمکله ایله، عبادت و تسبیح ایدهرزکم. بیده ملکوت کل شیئی. یعنی اول الله عظیم الشأن و علادرکم، بو جمیع املاک و اشیالر اول ذات بیچونک قبضئه ید قدرت و قوتندندر. یعنی بزله اوله قوت قدرت صاحبی اولان الله عظیم الشأن جل و علا حضرتلرینه عبادت ایتمکله ایله عبادت و تسبیح ایدهرز. *اول [110a] اوله بر ذات بیچوندركم هر شیئی انک ید قضئه قوت قدرتندندر. * هر نکه یشلر و دیلرسه آنی ایدر. و هر نکه شیئی دیلرسه آنی ثابت ایدر. و دیلدیکنی حکم ایدر. هیچ کمسنه آکا حکم ایدهمز. اول جملهیه حکم ایدر. و علمنده و حکمنده حاکم علیم و عادلدر. *

*** Biri dahî gelür sebbihdır. Ya'nî tefîl bâbından tesbih manâsına gelür.**
Ya'nî 'ibâdete lâîk ve mustehak kimesneler yôkdur. İllâ ol vahid şifatiyle meşûf Allah-u 'azîmu's-şa'n vârdır. Masdâr manâsı bû kim ya'nî bizler ol 'ibâdete lâîk ve şâyân olân hazreti Allah-u 'azîmu's-şa'na 'ibâdet tesbih etmeklik ile 'ibâdet ve tesbih îderizkim biyedîhi melekûtu kulli şey'in. Ya'nî ol Allah-u 'azîmu's-şa'n celle ve aladır kim, bû cem'i emlak ve eşyâlar ol zati bîcûnın kabzai yedî kudreti ve kuvvetindedir. Ya'nî bizler öyle kuvvet ve kudret şâhibi olân Allah-u 'azîmu's-şa'n celle ve âlâ hazretlerine 'ibâdet etmeklik ile 'ibâdet ve tesbih îderiz. Ol [110a] öyle bir zâtî bîcûndir kim her şey önîn yed-i kabza-i kuvvet-i kudretindedir. Her neki işler dîlirse, önî îder. Ve her neki şey dîlirse önî şâbit îder. Ve dîledigini hukm îder. Hiç kimesne onâ hukm îdemez. Ol cümleye hukm îder. Ve îlminde ve hukmunde hakîm 'Âlim ve 'âdildir.

* Bir başka mana da tef'îl babından olup tesbih manasına gelir. Yani, vâhid sıfatıyla sıfatlanan Yüce Allah Hazretlerinden başka ibadete layık hiç kimse yoktur. Mastar manası şöyle olur: Bizler ibadete layık ve şayan olan Yüce Allah Hazretlerine ibadet ve tesbih etmekle ibadet ve tesbih ederiz. **“bi-yedi-hi melekûtü kullî şey”** Yani bütün mülk ve eşyalar, şanı Yüce Allah'ın kudret elindedir. Yani biz [110a] öyle şanı yüce olan Allah'a ibadet ve tesbih ederiz ki her şey onun kudret elindedir. O ne dilerse onu yapar. Her neyi dilerse sabit kılar. Hiç kimse ona hükmedemez. O her şeye hükmeder. İlminde ve hükmünde âlim, hâkim ve adildir.

یعنی علمنده و حکمنده سهو و خطا ایتمکدن منزهدر. * کقوله تعالی بسم الله الرحمن الرحيم. بمحو الله ما یشاء و یثبت و عنده أم الكتاب. یعنی اول حضرت الله عظیم الشأن جل و علی لوح محفوظده دیلدیکنی

محو ایدر. و دلدی کنی ثابت ایدر. وبر آیت کریمده دخی بیورلدی. یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید. یعنی جناب حضرت رب العالمین جل شانہ دیلدیکنی ایشلر و دیلدیکنی حکم ایدر. ودخی اول ذات بیچون لم یزل جل شانہ خالق رب العرش العظیمدر. [110b] یعنی جمله مخلوقك اعظمی اولان کتم عدمدن خلق ایلدیکی عرش اعظمك خالق و مربسیدر.*

* Ya'nî 'ilminde ve hükümünde sehv ve Hata' itmekten münezzehdir. Ke Kavlihi te'alâ Bismillahi'r-Rahmânî'r-Rahîm yemhu'l-Lahu mâ yeşâu ve yuşebbitu ve 'indehu ümmül kitâb. Ya'nî ol hâzreti Allah-u 'azîmu's-şa'n celle ve 'alâ levhi mehfûzda dilediğînî mahv îder ve diledîpînî şâbit îder. Ve bir âyeti kerîmede dahî buyûruldî. Yef'alu'l-Lahu mâ yeşâu ve yehkumu mâ yurîd. Ya'nî Cenâb-ı hâzreti Rabbu'l-'âlemîn Celle Şa'nûhu dilediğînî işler ve diledîğînî hüküm îder. Ve dahî ol zâtî bîçûn lem yezel (Celle Şânuhu) Hâlıkı Rabbi'l-Ârşî'l-'Azîmdîr. [110b] Ya'nî cümle maḥlûḳun e'zamî olân ketmî 'ademden ḥalḳ eyledîğî 'arşî e'zamın Hâlık'ı ve murebbisîdir.

* Yani ilminde ve hükümünde yanılmaktan ve hata yapmaktan münezzehdir. Şu ayetinde “Allah dilediğini siler, dilediğini de sabit kılıp bırakır. Ana kitap (Levh-i Mahfûz) O'nun yanındadır”⁵⁵⁴ buyurduğu gibi başka bir ayeti kerimede de şöyle buyruldu “Allah dilediğini yapar”⁵⁵⁵ ve dilediği hükmü verir.”⁵⁵⁶ Zira o zât-ı lemyezel, şanı yüce, büyük Arş’ın sahibidir. [110b] Yani bütün yaratılanların en büyüğü olan ve yoktan var ettiği Arş’ın yaratıcısı ve mürebbisidir (Rabbidir).

بین الشرع العظیم و بین علماء التنجیم عرش عظیم تسمیه اولنان عرش فلکیاتدن جمله فلکری محیطدر. یعنی إحاطه ایتمشدر.* و اول جناب رب العالمین جل شانہك خلق ایلدیکی كرك جزئ و كرك کلی هر نكه اول قوت قدرت صاحبی خلق ایلیمیش ایسه, انك تحتندہ مظروفدر.* اول جمله مخلوقه ظرف خلق اولنمشدر.* و فوق العرش حقنه علماء اهل شرع و علماء اهل حکمت و ارباب اهل التنجیم جواب و یردیلرکه لاخلأ و لاملا دیو. یعنی آندن اوتہ اولان اسرارہ اول ذات بیچون لم یزل اعلمدر دیو. یعنی همان یا رب العرش العظیم اولان عظیم الشأن سنسن. عرش عظیمك خالقیسین دیو خطاب ایلدکده, هیچ اول ذات بیچونك خلك ایلدیکی مخلوقلرندن [111a] بر شی قلمازکم. اول جناب رب العالمین جل شانہ اول کتم عدمدن خلق ایلدیکی مخلوقلرنده برشی قالمازکم اول جناب رب العالمین جل شانہ اول کتم عدمدن خلق ایلدیکی مخلوقلرک خالق اول اولمیه. یعنی دیمک اولورکم یا رب العرش العظیم دیدکده جمله موجود اولان اشیارلرک یعنی عدمدن خلق اولنمش اولان جمله

⁵⁵⁴ Ra'd, 13/39. [110a]

⁵⁵⁵ İbrahim, 14/27. [110a]

⁵⁵⁶ Maide, 5/1. [110a]

مخلوقك خالق أول ذات بیچون لم یزلدر. انك غیرى دكل دخى مشابهی خالق یوقدر. * اكر أولمق لازم كلسه
ایدی، أول آمرده بو كون مكان إحتلال ایله مختل أولوب کیجه وكوندز فرق أولنمقندن قالور ایدی.*

* **Beyne’ş-şer’i’l-‘âzîm ve beyne’l-‘ulemâi’t-tencîm ‘arşı ‘azîm tesmiye** olunûr. ‘arşı felekiyyâtdan cümle felekleri muhîddir. Ya’nî ihâta itmişdir. Ve ol Cenâb-ı Rabbu’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu)’nin halk eyledîği gerek cûzi ve gerek kullî her neki ol kuvvet kudret şâhibî halk eylemiş ise, önîn tehtinde mevrûfdur. Ol cümle mahlûka zarf halk olunmuştur. Ve fevka’l-‘Arş haqqına ‘Ulemâi ehli şer’ ve ‘Ulemâi ehli hikmet ve erbâbû ehli’t-tencîm cevâb vîrdilerkim: lâ halâ velâ melâ deyû. Ya’nî Ondan öte olân esrâra ol zâtî bîcûn lem yezel e’lemdir deyû. Ya’nî hemân ya Rabbe’l-‘Arşı’l-‘azîm olân ‘azîmu’ş-şan sensin. Arşı ‘azîmin Hâlıkîsîn. Deyû hîtab eyledîkde, hiç ol zâtî bîcûnin halk eyledîği mahlûklarından [111a] bir şey kalmaz kim, ol Cenâb-ı Rabbu’l-‘âlemîn (Celle Şânuhu) ol ketmi ‘ademden halk eyledîği mahlûklarından birisi kalmazkim ol cenâb-ı rabbu’l-‘âlemîn “Celle Şânuhu” ol ketmi ‘ademden Halk eyledîği mahlûkların Hâlıkî ol ölmeye. Ya’nî demek olûr kim ya Rabbe’l-‘Arşı’l-‘azîm dedikte, cümle mevcûd olân eşyâların ya’nî ‘ademden halk olunmuş olân cümle mahlûkların Hâlık’ı ol zâtî bîcûn lem yezeldir. Önîn gayrî değil dahî müşâbihî hâlık yôkdur. Eğer ölmek lâzım gelse îdî, ol emirde bû kevnî mekân ihtilâl ile muhtel olub gece ve gündüz fark olunmağdan kâlûr îdî.

* Şer’i ilimlerde ve astronomi âlimleri arasında Arş-ı Azim olarak isimlendirilen Arş, gök âlemindeki bütün âlemleri barındırıp kaplar. Kudret sahibi Yüce Allah Hazretlerinin, cûzî ve küllî olarak yarattığı her ne var ise onun altına yerleştirilmiştir. O bütün yaratılanlara kılıf olmuştur. Arşın ötesi hakkında, şerh ehli, hikmet ve astronomi âlimleri “ne boştur ne de doludur” demişler. Yani ondan öte olan sırları Yüce Allah Hazretleri bilir, demişlerdir. Yani “*Ey Allah’ım! Büyük Arş’ın sahibi olup şanı yüce sensin. Büyük Arş’ın yaratıcısısın*” diye hitap edildiğinde, Yüce Allah Hazretleri, yoktan yarattığı bütün mahlukatların [111a] yaratıcısı odur. Yani “*Ey büyük Arş’ın Rabbi!*” denildiğinde, yoktan var edilen bütün mevcudat ve eşyanın yaratıcısı O’dur. O’ndan başka yaratıcı ve benzeri yoktur anlamına gelir. Eğer olmuş olsaydı mekânın oluşu uyumsuzluk sebebiyle bozulur, gece ve gündüz arasında fark olmazdı.

زیرا جناب حضرت رب العالمین جل شانہنک وحدانیتی وخالقیتی ظاہر ونمایاندر. * وإلیہ ترجعون. ودخی أول الله عظیم الشأن جل وعلا حضرتلرینہ ہر شیء رجوع إیدجیدر. * بسم الله الرحمن الرحیم وإلی الله ترجع الامور. یعنی ہر شیء أول الله عظیم الشأن جل شانہ حضرتلرینہ رجوع إیچیندر. [111b] أول جناب حضرت رب العالمین عن اصل عدمن خلق ایلدیکى جملہ مخلوقک کندولرى ⁵⁵⁷ وامورلرى أول جناب حضرت رب العالمینہ ⁵⁵⁸ عودت ورجوع إیدجیلردر. *

* **Zîrâ Cenâb-ı Һazreti Rabbu'l-‘âlemîn (Celle Şânuhu)’nin vahdâniyyetinî ve Һâlîkıyyetinî zâhır ve numâyândır. Ve îleyhi turce‘ûn. Ve dahî ôl Allah-u ‘azîmu’s-şa’n celle ve ‘alâ Һazretlerine her şey rucû‘ îdîcîdîr. Bismîllahi’r-Rahmânî’r-Rahîm “Ve ilallahi turce ‘u’l-umûr.” Ya’nî her şey ôl Allah-u ‘azîmu’s-şa’n (Celle Şânuhu) Һazretlerine rucû‘ îdîcîdîr. [111b] Ôl Cenâb-ı Һazreti Rabbu'l-‘âlemîn ‘an aşlı ‘ademden Һalk eyledîğî cümle maہlûkın kendûlerî ve umurlarî ôl Cenâb-ı Һazreti Rabbu'l-‘âlemîne ‘avdet ve rucû‘ îdîcîlerzîr.**

* Zira Yüce Allah Hazretlerinin birliği ve yaratıcılığı açık ve görünmektedir. “**ve iley-hi turce‘ûn**” Yani “*Siz de O’na döneceksiniz.*”⁵⁵⁹ (Sadece sizler değil) Her şey Yüce Allah’a döner. “*Raĥmân ve Raĥîm ôlân Allah’ın adıyla, “Bütün işler Allah’a döndürülür.”*”⁵⁶⁰ [111b] Âlemlerin Rabbi Cenab-ı Hazreti Allah’ın aslında yoktan yaratmış olduğu bütün mahlûkatın hem kendileri hem de onların işleri yine âlemlerin sahibi Cenab-ı Hazreti Allah’a dönücüdür.

صدق الله العظيم. وبلغ رسوله الكريم ونحن على ما قال ⁵⁶¹ خالقنا ومولانا ⁵⁶² من الشاهدين والحمد لله رب العالمين.

* **Sadeķa’l-Lahu’l-‘Azîm ve belleĝa Resûluhu’l-Kerîm. Ve neĥnu ‘alâ mâ ķâle Һâlîķûnâ ve mevlânâ mine’s-şâhidîn. Ve’l-Ĥamdu li’l-Lâhi Rabbi’l-‘alemîn.**

Yüce Allah doğru söyledi. Kerîm olan Resûl tebliğ etti. Biz yaratıcımız ve mevlamız olan Yüce Allah’ın söylediği şeylere şahit olanlardanız. Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.

⁵⁵⁹ Yasin, 36/83.

⁵⁶⁰ Al-i İmran, 3/109. [111a]

⁵⁵⁷ ب + ودخی
⁵⁵⁸ ب - جل شانہ حضرتلرینہ

⁵⁶¹ ب - قال
⁵⁶² ب - ومولانا

كتبه العبد الضعيف حامدا لله الملك المنان ومصليا على نبي آخر الزمان لالا محمد الحفظ الحافظ بالقرآن
عن خواجكان ديوان همايون. اللهم صل على اشرف الخلق محمد وآله وصحبه أجمعين. من هجرة من له العز
والشرف لسنته إحدى ومائتان و الف * (Hicrî, 1201)

* Ketebehû'l-'abdu'z-zaîf. Ḥamiden li'l-Lahî'l-Melikî'l-Mennân. Ve
Mûsâlliyyen 'alâ'n-Nebiyyi âhiri'z-zamân LâLâ Muḥammed el-Ḥifẓi'l-Ḥafîẓu bi'l-
Ḳur'ân. 'An ḥûcenan-ı Dîvân-ı Humâyûn. Allahummâ şalli 'alâ eşrafi'l-Ḥalki
Muḥammedîn ve Âlihi ve şahbihî ecme'in. Min Hicreti min lehu el-'izzu ve's-şeref.
Lî-seneti îhdâ ve mietâni ve elfi.

* Bunu yazan (istinsah eden) zayıf kul, Yüce Allah Hazretlerine hamd eden, ahir
zaman Peygamberi Allah'ın Elçisi (s.a.v.) Hazretlerine salavat getiren, Divân-ı
Hümayun Hocalarından hafız-ı Kur'an Lala Muḥammed'dir. Allahım, yaratılmışların en
şerefli olan Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ve onun ehline ve ashabının tümüne salat ve
selam olsun. (Bu tefsir) mübarek Hicrî (takviminin) 1201 [Miladî, 1787] senesinde
istinsah edilmiştir.)

SONUÇ

Çalışma konumuz olan Mustafa bin Muhammed'in "*Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri*" adlı eseri hakkında ulaştığımız sonuçları maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz;

1. Elimizdeki eser rivâyet yönü ağır basan bir tefsirdir. Nitekim müellifimizin, toplam 38 Sureden 68 farklı ayeti 76 farklı yerde Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri esnasında kullandığını tespit ettik. Ayrıca (bir kısmının kaynağını tespit edemesek bile) müellifimiz 47 tane Hadis-i Şeriften de istifade etmiştir. Bu hadislerin kahir ekseriyeti sağlam kaynaklarda geçmektedir. Tezimizin sonundaki dizinde bu ayet ve hadisler listelenmiştir. Yasin suresinin 83 ayetten meydana geldiğini düşünecek olursak, müellifin hem Kur'ân'ın tamamına hem de hadis kaynaklarına hâkim olduğunu söyleyebiliriz.

2. Eserin dirayet yönü de bariz bir şekilde göze çarpmaktadır. Nitekim müellif pek çok yerde gramer tahlilleri yapmış, nadiren de olsa kıraat farklılıklarına değinmiş ve dirayet yöntemine dâhil olabilecek pek çok tasarrufta bulunmuştur.

3. Eserimizde işârî yorum ve açıklamalar da bir hayli vardır. Nitekim Ebu'l-Leys es-Semerkindî'nin *Tenbîhu'l-Gâfilîn* adlı tasavvûfî eserine yapmış olduğu atıflar bunu teyit etmektedir.

4. Eserin en çok göze çarpan yönü de yazılış gayesine matuf olarak, müellifin, eserinde her fırsatta irşat ve nasihatlerde bulunmasıdır. Kanaatimizce bu husus, müellifimizin içinde yaşadığı toplumsal olaylara ve problemlere karşı oldukça duyarlı olduğunu göstermektedir.

5. Eserde zikredilen Hadis-i Şeriflerin çoğunluğunun Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd gibi hadis imamlarının eserlerinde kayıtlı olması, eserin kıymetini bir hayli arttırmaktadır. Bununla birlikte temel hadis kaynaklarında geçmeyen bazı hadislerin zikredilmesi, yine kaynağı verilmemiş olan menkıbe ve anlatımlar kanaatimizce eserin en çok eleştiriye maruz kalan yönü olacaktır.

6. Tefsirin ve tefsir eserlerinin "*müfessirin ve içinde yaşadığı toplumun durumunu aksettiren bir ayna gibi*" olduğu söylenmiştir. Bu sözden mülhem olarak Mustafa bin Muhammed'in ve *Yâ-sîn Sûresinin Tefsîri* adlı eserinin o günkü

toplumun durumunu gayet iyi bir şekilde yansıttığını söyleyebiliriz. 14. Yüzyılda cereyan eden siyasi belirsizlik ve kargaşalara rağmen, ilmî faaliyetlerin durmadan devam ettiğini ve bir hayli canlı ve yüksek bir seviyede olduğunu da bu eser vesilesiyle müşahede edebilmekteyiz.

ÖZGEÇMİŞ

1986 yılında Mardin'in Midyat ilçesine bağlı Çamyurt (Mesken) köyünde doğdu. İlk ve Ortaöğrenimini Adana'da, İmam Hatip Lisesini Batman'da tamamladı. 2018 yılında Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Aynı yıl içinde Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tefsir Bilim Dalında Yüksek Lisans Programına girmeye hak kazandı. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde Din Görevlisi olarak hizmetine devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- ‘Ak, Halid Abdurrahman, *Usulû’t-Tefsir ve Kava’iduhu*, Dâr’ü-n Nefais, Beyrut, 1406/1986.
- Acar, Ergün, *Hızır Bey Çelebi’ye Ait Yeni Bir Türkçe Yâsin-i Şerif Tefsiri Üzerine (Kastamonu Nüshası)*, Journal of Turkish Studies, Yıl-sayı: 2019, Volume: 14, Issue: 1.
- Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, *Keşfü’l-Hafâ ve Müzîlû’l-İlbâs ‘Amme İştehere mine’l-Ehâdîş ‘alâ Elsineti’n-Nâs*, Mektebetu’l-Kudsî, Kâhire, 1351.
- Akçay, Yusuf, , *Mustafa Bin Muhammed’in İhlâs Suresi Tefsiri*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2005.
- Akçay, Yusuf, *Kur’an’ın İlk Türkçe Tercümeleri ve Mustafa bin Muhammed’in İhlâs Suresi Tefsiri*, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 5. sayı, İstanbul, 2012.
- Ateş, Süleyman, “Habîb en-Neccâr”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1996.
- Ateş, Süleyman, “İhlâs”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2000.
- Baykara, Tuncer, “İnançoğulları,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2000.
- Behcet, Abdulvâhid Sâlih, *el-İ’râbu’l-Mufasssal li-Kitâbillahi’l-Mürettel*, Dâru’l-Fikr, Ammân, 1413/1993.
- Beydâvî, Kâdî Nasiruddîn Ebi’l-Hayr Abdullah b. Ömer b. Muhammed, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*, Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî, Beyrût, 1998/1418.
- Boks, Abdullah, “Ebûkubeyş”, *Türkiye Diyanet Vakfı*, İstanbul, 1994.
- Bozkurt, Nebi, “Mancınık”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Ankara, 2003.
- Böyük, Yusuf, “Fe” Edatının Arap Dilindeki Fonksiyonu, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XIII. Cilt, 26. Sayı, Kahramanmaraş, 2015.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail, *Sahihu’l-Buhârî*, Dâru İbn Hazm, Kâhire, 2008/1429.
- Cebeci, Lütfullah, “Selsebil”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2009.

- Cerrahoğlu**, İsmail, *Tefsir Usulü*, Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Yay., 1971.
- Ceyhan**, Semih, “Zühd,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2013, XLIV, (44. Cilt).
- Coşan**, Muhammed Esad, *XV. Asır Türk Yazarlarından Muslihu'd-din, Hamidoğulları ve Hızır Bey*, Vakıflar Dergisi, Ankara, 1981.
- Coşan**, Muhammed Esad, *XV. Asır Türk Yazarlarından Muslihu'd-din, Hamidoğulları ve Hızır Bey*, Vakıflar Dergisi, Sayı: 13, Ankara, 1981.
- Çağrı**, Mustafa, “Riya”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2008.
- Çantay**, Hasan Basri, *Kur'an-ı Hakîm ve Meal-i Kerîm*.
- Dârimî**, Abdullah b. Abdurrahman, *Müsnedu'd-Dârimî*, Dâru'l-Muğnî, Riyâd, 2000/1421.
- Demir**, Ziya, *Osmanlı Müfessirleri ve Tefsir Çalışmaları*, (Kuruluştan X/XVI. Asrın sonuna kadar) Doktora Tezi, (Marmara Üniv, Sosyal Bilimler Ens.) İstanbul, 1994.
- Demirci**, Muhsin, *Esbâb-ı Nüzûl*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1995.
- Demirci**, Muhsin, *Tefsir Usulü ve Tarihi*, İstanbul, İFAV Yay, 1998.
- Demirci**, Kürşat, “Burc”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1992.
- Doğan**, Enfel, “Mustafa bin Muhammed, Kur'an'ın Kalbi; 14. Yüzyıla Ait Bir Sûre-i Yâsîn Tefsiri,” Büyüyenay Yayınları, İstanbul, 2016.
- Doğan**, Yusuf, *Mustafa bin Muhammed İhlâs sûresi tefsiri (Giriş, transkripsiyonlu metin, dil incelemesi, dizin-sözlük, tıpkıbasım)*, Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kocaeli, 2018.
- Ebû Dâvud**, Süleyman b. Eş'as, *Sünen-u Ebî Dâvûd*, Dâru'l-Marîfe, Beyrût, 2001/1422.
- Ebû Şehbe**, Muhammed b. Muhammed, *el-Medhal li-Dırâseti'l-Kur'âni'l-Kerim*, Dâr'u-l Liva, Riyad, 1407 / 1987.
- Erdem**, Tahir, *14 Üncü Asırda Türk Diliyle Yazılmış Bir Eser ve (Hızır Bin Gölbeği) Ne Ait Bir Kitabe*, Ün: Isparta Halkevi Mecmuası, Isparta, 1937, cilt: IV, sayı: 37.

- Erdem**, Tahir, *Eğirdirde Hızırbey Camisi*, ÜN: Isparta Halkevi Mecmuası, Cilt: 4, Sayı: 47, Isparta, 1938.
- Esatoğlu**, Ahsen, *İhlâs Sûresi Metni, Dil Özellikleri ve Sözlük*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1987.
- Güç**, Ahmet, “Put”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2007.
- Güney**, Ahmet Faruk, *Gaza Devrinde Kur'ân'ı Yorumlamak: Fetih Öncesi Osmanlı Müfessirleri ve Tefsir Eserleri*, Dîvân: İlmi Araştırmalar, İstanbul, 2005, sayı: 18.
- Gürbüz**, Nadide, *Mustafa İbn-i Muhammed Ankaravî, Yâsîn Sûresi Tefsiri*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, Ankara 1986.
- Anameriç**, Hakan, *Yazma Eserlerin Kataloglanmasında Marc Standardı 300 Fiziksel Niteleme Alanı ve Bileşenlerinin Kullanımı*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 56.2 (2016).
- İbn ‘Âşûr**, Muhammed et-Tâhir, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, ed-Dâru't-Tûnusiyye, Tûnus, 1984.
- İbn Battuta**, *Rihlet-u İbn Battuta, (Tuhfetu'n-Nuzzar fî Ğaraibi'l-Emsar ve Acaibi'l-Esfar)*, Thk: Abdülhadi Tazi, Rabat, Akademiyyetü'l-Memleketi'l-Mağribiyye, 1997.
- İbni Mâce**, Muhammed b. Yezîd, *Sünen-u İbni Mâce*, Dâru'l-Marife, Beyrût, 1998/1419.
- İsfahânî**, Huseyn b. Muhammed, *Mufredât fî Garibi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kalem- Dâru's-Şâmiyye, Dımaşk-Beyrut, 1412/1992.
- Jarkynbaev**, Almazbek, *XIV. Yüzyılda Yazılmış Bir Sûre Tefsiri Üzerine Dil İncelemesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2005.
- Kara**, Mehmet, *Doğu ve Batı Türkçesinde Kur'an Tercüme ve Tefsirleri*, Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Reisliği Yıllığı], Ankara, 1993, cilt: XXIX, sayı: 3.

- Kara, Mehmet**, *Yâsîn sûresi tefsiri (inceleme-metin-sözlük-tıpkıbasım)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1988.
- Keskioğlu, Osman**, *Nüzûlünden Günümüze Kur'ân-ı Kerim Bilgileri*, TDVY, Ankara, 2008.
- Kofoğlu, Sait**, “Hamîdoğulları,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1997.
- Komisyon**, *el-Müsnedu'l-Cami*, Dâru'l-Ceyl, Beyrût, 1993/1413. (Thk. Beşşâr 'Avvad Ma'rûf, es-Seyyid Ebu'l-Mu'âtî Muhammed en-Nûrî, Ahmed Abdurrezzak 'İyd, Eymen İbrahim ez-Zâmilî, Mahmûd Muhammed Halîl).
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed**, *el-Câmi' li-Ahkâmî'l-Kur'ân*, Dâru 'Âlemi'l-Kutub, Riyâd, 2003/1423.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri**, “Vahşî b. Harb,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2012.
- Mâverîdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed**, *en-Nüket ve'l'Uyûn (Tefsîru'l-Mâverîdî)*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, tsz.
- Müslim bin el-Haccâc el-Kuşeyrî**, *Sahih-u Müslim*, Dâru İbn Hazm, Kâhire, 2008/1429.
- Müttakî el-Hindî, Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân**, *Kenzü'l- 'Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl*, Müessesetu'r-Risâle, ysz., tsz.
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb**, *Sünenu'n-Nesâî*, Dâru'l-Marife, Beyrût, 2007/1428.
- Nisar, Ulya**, *Amme cüz'ü tefsiri -Mustafa bin Muhammed- (varak no: 121 b-143 a)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, 1987.
- Okulu, Kamile**, *Osmanlı müfessirlerinden Mustafa Muslihiddin ve İhlas Suresi Tefsiri adlı eserinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul, 2015.
- Özkan, Mustafa**, *Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yapılmış Kur'an Tercümeleleri*, Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar, İlim Yayma Vakfı Kur'an ve Tefsir Akademisi, İstanbul, 2010.

- Öztürk**, Ali, *Eğirdir’de Yaşamış Bir Türk Alimi Muslihuddin Mustafa Bin Muhammed ve Eserleri*, Isparta Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Yönleri ile Eğirdir: 1. Eğirdir Sempozyumu, 31 Ağustos-01 Eylül 2001, Eğirdir-Isparta.
- Öztürk**, Ali, *Hızır b. Gölbeği Adına Yazılmış Bir Mülk Süresi Tefsiri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk İslam Edebiyatı, 1996.
- Râzî**, Ebû Abdillâh Ebu’l-Fadl Fahrüddîn Muhammed b. Ömer, *Mefâtîhu’l-Gayb*, Dâru’l-Fikr, Beyrût, 1981/1401.
- Rukancı**, Fatih, *Yazma Eserlerde Fiziksel Niteleme*, Erdem : Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, Ankara, 2012, Sayı: 63.
- Sahillioğlu**, Halil, “Antakya,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1991.
- Semerkandî**, Ebu’l-Leys Nasr b. Muhammed, *Tenbihu’l-Ğâfilîn*, Mektebetu’l-Îmân, Kâhire, 1994/1415.
- Serinsu**, Ahmet Nedim, *Kur’ân’ın Anlaşılmasında Esbab-ı Nüzûl’ün rolü*, İstanbul, 1994.
- Sertkaya**, Osman Fikri, *XIV. Yüzyıl Müfessirlerinden Muhammed Oğlu Mustafâ (=Mustafâ bin Muhammed)’in Sûre Tefsirleri Üzerine*, Uluslararası Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri (1-2 Aralık 2010), İstanbul, 2013.
- Sezgin**, Funda, *14. Yüzyıla Ait Bir Yâsîn Sûresi Tefsiri Üzerinde Sentaks Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Denizli 1997.
- Sönmez**, Mahmut, *Ebussuûd Efendi Tefsiri’nde Esbâb-ı Nüzûl*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research) Cilt: 11, Sayı: 57, Haziran 2018.
- Suyutî**, Celaleddin Abdurrahman, *el-İtkan fi Ulûm’i-l Kur’ân*, Dâr’u ibn Kesir, Beyrut, 1427 / 2006.

- Tabaklar**, Özcan, *Amme cüz'ü tefsiri -Mustafa bin Muhammed- (varak no: 111 b-121 a/143 a-154 b)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, 1987.
- Tabaklar**, Özcan, *Anadolu Sahasında Yazılmış Bir Sure Tefsiri*, İlmi Araştırmalar Dergisi, Sayı: 16, İstanbul 2003.
- Taberî**, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîl-i Âyi'l-Kur'ân*, Hecr, Kâhire, 2001/1422.
- Tahir**, Bursalı Mehmet, *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Yayın., Ankara, 2001.
- Taş**, Bünyamin, *Klasik Türk Edebiyatında Manzum Tefsir = Poetic Tafsir in Classical Turkish Literature*, 2015, The Journal of Academic Social Science Studies [JASSS], Sayı: 37 (1).
- Tirmizî**, Muhammed bin İsâ, *Sünenu't-Tirmizî*, Dâru'l-Marife, Beyrût, 2002/1423.
- Turgal**, H. F., *Hızır bin Gölbeği*, Ün: Isparta Halkevi Mecmuası, Isparta, 1937, cilt: IV, sayı: 37.
- Uludağ**, Süleyman, "Abid," *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1988.
- Uludağ**, Süleyman, "Havâs," *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1997.
- Üzüm**, İlyas, "Kirâmen Kâtibîn", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Ankara, 2002.
- Yakup**, Tahir Muhammed, *Esbab'u-l Hata fi't-Tefsir*, Dâr'u İbn Cevziyye, Riyad, 1425/2004.
- Yavuz**, Salih Sabri, "Mirac", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2005.
- Yavuz**, Yusuf Şevki, "Arş", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1991.
- Yavuz**, Yusuf Şevki, "Kürsî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Ankara, 2002.
- Yelten**, Muhammet, *Anadolu Sahasında Yapılmış Sure Tefsirleri ve Bu Tefsirlerin Türk Dili Açısından Önemi*, İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri, 9 (2000).
- Yurt**, Mehmet Emin, *Ebu'l-Leys es-Semerkindî'nin Tefsîr'u-l Kur'ân'ında Esbâb-ı Nüzûl*, Gece Akademi Yayınları, Ankara, 2018.

Yurt, Mehmet Emin, *Fahrüddîn Râzî'ye Göre İ'câzu'l-Kur'ân (Mefâtîhu'l-Gayb Tefsiri Bağlamında)*, Gece Akademi, Ankara, 2018.

Zehebî, Muhammed Hüseyin, *et-Tefsîr ve'l-Mufessîrûn*, Mektebetu Vehbe, Kâhire, 2000.

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer, *el-Keşşâf*, Mektebetu'l-'Abîkân, Riyâd, 1998/1418.

Ek_1: Varak Numarasına Göre Ayet Dizini

FATİH 282 NÜSHASINDA GEÇEN KUR'ÂN AYETLERİ: VARAK SIRASINA GÖRE					
Sr.	Sure ve Ayet Nr.	Geçtiği Varak Nr.	Sr.	Sure ve Ayet Nr.	Geçtiği Varak Nr.
1	İsra, 17/70.	[5b]	39	Zümer 39/7.	[65a]
2	Kehf, 18/1.	[5b]	40	Fussilet, 41/46.	[65a]
3	Araf, 7/180.	[11a]	41	Yunus 10/44.	[65b]
4	Bakara, 2/201.	[11b]	42	Al-i İmran, 3/182	[66a]
5	İsra, 17/1.	[12b]	43	Enfal, 8/51.	[66a]
6	Enbiya 21/22-23.	[14b]	44	Hac, 22/65.	[66a]
7	Enbiya, 21/23.	[17b]	45	Abese, 80/34-36.	[68a]
8	İnfıtar, 82/11-12.	[18b]	46	Ahkaf, 46/17.	[69b]
9	Furkan, 25/2;	[23a]	47	Nahl 16/90.	[70a]
10	Fil, 105/1-5.	[31b]	48	Ra'd, 13/21-25.	[70b]
11	İnfıtar, 82/6.	[34a]	49	Âl-i imrân, 3/54.	[70b]
12	Zilzal, 99/2.	[37a]	50	Hucurât, 49/12.	[71a]
13	Zümer 39/53.	[38b]	51	İsra, 17/14.	[71a]
14	Tarik, 86/9-10.	[40a]	52	İsra, 17/1.	[74a]
15	Rûm, 30/22.	[41a]	53	Necm, 53/3.	[74a]
16	Enam, 6/76.	[46a]	54	Necm, 53/13.	[74a]
17	Enbiya, 21/87.	[46a]	55	Zümer 39/73.	[77b]
18	Araf, 7/142.	[46b]	56	İsra, 17/71.	[78b]
19	İsra, 17/1.	[46b]	57	Zümer, 39/73.	[79a]
20	Buruc, 85/1.	[48b]	58	Ra'd, 13/24.	[79a]
21	Rahman 55/17.	[49a]	59	Mülk, 67/8.	[90b]
22	Tekvîr, 81/1.	[49b]	60	Zuhruf, 43/77.	[90b]
23	Kıyâme, 75/9.	[51b]	61	Muminun, 23/106.	[91a]
24	İsra, 17/12.	[54b]	62	Muminun, 23/108.	[91a]
25	Enbiya, 21/32.	[54b]	63	Şuarâ 26/224.	[96a]
26	Mülk, 67/1.	[54b]	64	Enbiya 21/98.	[97b]
27	Mülk, 67/1.	[56b]	65	Bakara, 2/148.	[102b]
28	Buruc, 85/16.	[56b]	66	Bakara, 2/259.	[104a]
29	Maide, 5/1.	[56b]	67	Bakara, 2/259.	[104b]
30	Araf, 7/187.	[59b]	68	Bakara, 2/259.	[104b]
31	Zümer, 39/68.	[60b]	69	Bakara, 2/259.	[105a]
32	Neml 27/87.	[60b]	70	Kehf, 18/14.	[106b]-[107a]
33	Zümer, 39/68.	[60b]	71	Kehf, 18/18.	[107b]
34	Al-i İmran, 3/173.	[61a]	72	Kehf, 18/25.	[107b]
35	Rahman 55/27.	[61b]	73	Ra'd, 13/39.	[110a]
36	Mü'min, 40/16.	[62a]	74	İbrahim, 14/27.	[110a]
37	Kasas, 28/88.	[62a]	75	Maide, 5/1.	[110a]
38	Fatır, 35/18. .	[65a]	76	Al-i İmran, 3/109.	[111a]

Ek_2: Alfabetik Sıraya Göre Ayet Dizini

FATİH 282 NÜSHASINDA GEÇEN KUR'ÂN AYETLERİ: ALFABETİK SIRAYA GÖRE					
Sr.	Sure ve Ayet Nr.	Geçtiği Varak Nr.	Sr.	Sure ve Ayet Nr.	Geçtiği Varak Nr.
1	Abese, 80/34-36.	[68a]	39	İsra, 17/70.	[5b]
2	Ahkaf, 46/17.	[69b]	40	İsra, 17/71.	[78b]
3	Al-i İmran, 3/109.	[111a]	41	Kasas, 28/88.	[62a]
4	Al-i İmran, 3/173.	[61a]	42	Kehf, 18/1.	[5b]
5	Al-i İmran, 3/182	[66a]	43	Kehf, 18/14.	[106b]-[107a]
6	Âl-i imrân, 3/54.	[70b]	44	Kehf, 18/18.	[107b]
7	Araf, 7/142.	[46b]	45	Kehf, 18/25.	[107b]
8	Araf, 7/180.	[11a]	46	Kıyâme, 75/9.	[51b]
9	Araf, 7/187.	[59b]	47	Maide, 5/1.	[56b]
10	Bakara, 2/148.	[102b]	48	Maide, 5/1.	[110a]
11	Bakara, 2/201.	[11b]	49	Muminun, 23/106.	[91a]
12	Bakara, 2/259.	[104a]	50	Muminun, 23/108.	[91a]
13	Bakara, 2/259.	[104b]	51	Mü'min, 40/16.	[62a]
14	Bakara, 2/259.	[104b]	52	Mülk, 67/1.	[54b]
15	Bakara, 2/259.	[105a]	53	Mülk, 67/1.	[56b]
16	Buruc, 85/1.	[48b]	54	Mülk, 67/8.	[90b]
17	Buruc, 85/16.	[56b]	55	Nahl 16/90.	[70a]
18	Enam, 6/76.	[46a]	56	Necm, 53/13.	[74a]
19	Enbiya 21/22-23.	[14b]	57	Necm, 53/3.	[74a]
20	Enbiya 21/98.	[97b]	58	Neml 27/87.	[60b]
21	Enbiya, 21/23.	[17b]	59	Ra'd, 13/21-25.	[70b]
22	Enbiya, 21/32.	[54b]	60	Ra'd, 13/24.	[79a]
23	Enbiya, 21/87.	[46a]	61	Ra'd, 13/39.	[110a]
24	Enfal, 8/51.	[66a]	62	Rahman 55/17.	[49a]
25	Fatır, 35/18. .	[65a]	63	Rahman 55/27.	[61b]
26	Fil, 105/1-5.	[31b]	64	Rûm, 30/22.	[41a]
27	Furkan, 25/2;	[23a]	65	Şuarâ 26/224.	[96a]
28	Fussilet, 41/46.	[65a]	66	Tarık, 86/9-10.	[40a]
29	Hac, 22/65.	[66a]	67	Tekvîr, 81/1.	[49b]
30	Hucurât, 49/12.	[71a]	68	Yunus 10/44.	[65b]
31	İbrahim, 14/27.	[110a]	69	Zilzal, 99/2.	[37a]
32	İnfitar, 82/11-12.	[18b]	70	Zuhruf, 43/77.	[90b]
33	İnfitar, 82/6.	[34a]	71	Zümer 39/53.	[38b]
34	İsra, 17/1.	[12b]	72	Zümer 39/7.	[65a]
35	İsra, 17/1.	[46b]	73	Zümer, 39/68.	[60b]
36	İsra, 17/1.	[74a]	74	Zümer, 39/68.	[60b]
37	İsra, 17/12.	[54b]	75	Zümer 39/73.	[77b]
38	İsra, 17/14.	[71a]	76	Zümer, 39/73.	[79a]

Ek_3: Varaklarda Geçen Hadis-i Şerifler Dizini

Fatih 282 Nüshasının Hadis-i Şerif Dizini		
Sr	Hadis-i Şeriflerin Geçtiği Varak Nr.	Varaklarda Yer Alan Hadis-i Şeriflerin Geçtiği Temel Hadis Kaynakları ve Bapları
1	[5b]	Tirmizî, <i>Fedâilu'l-Kur'ân</i> , 7; Dârimî, <i>Fedâilu'l-Kur'ân</i> , 21.
2	[6a]	Dârimî, <i>Fedâilu'l-Kur'ân</i> , 20.
3	[6b]	Bu varaktaki hadisin “son cümlesi” temel hadis kaynaklarında bulunamadı. İlgili cümle ayrıca şu tefsirlerde geçmektedir; Kurtubî, <i>el-Câmi' li-Ahkâmî'l-Kur'ân</i> , XV, s. 1-2. Mâverdî, <i>en-Nüket ve'l'Uyûn</i> V, s. 35.
4	[6b]	Ebû Dâvûd, <i>Cenâiz</i> , 21, 22, 23, 24.
5	[7b]	Darimî, <i>Fedâilu'l-Kur'ân</i> , 21; Aclûnî, <i>Keşfü'l-Hafâ</i> , I, s. 232; el-Müttakî el-Hindî, <i>Kenzü'l- Ummâl</i> , I, s. 589-560,
6	[12b]	Buhârî, <i>Menâkıb</i> , 17; Müslim, <i>Fedâil</i> , 34.
7	[19a]	Müslim, <i>Taharet</i> , 14; Tirmizî, <i>Taharet</i> , 39; İbni Mâce, <i>Taharet</i> , 49.
8	[19b]	Buhârî, <i>Ezân</i> , 31; Müslim, <i>Mesâcid</i> , 50. İbni Mâce, <i>Mesâcid</i> , 15.
9	[22a]	Tirmizî, <i>Birr ve Sıla</i> , 66.
10	[32b]	Aclûnî, <i>Keşfü'l-Hafâ</i> , I, s. 332.
11	[32b]	Buhârî, <i>Tevhid</i> , 36.
12	[33a]	Tirmizi, <i>Tefsir</i> , 88-89.
13	[36b]	Aclûnî, <i>Keşfü'l-Hafâ</i> , I, s. 310.
14	[39b]	Aclûnî, <i>Keşfü'l-Hafâ</i> , I, s. 412.
15	[39b]	Aclûnî, <i>Keşfü'l-Hafâ</i> , I, s. 332.
16	[46b] - [47a]	Müslim, <i>Salatu'l-Müsâfirîn</i> , 23.
17	[47a]	Tirmizî, <i>De'avât</i> , 101-102, Hadis no: 3549-3550.
18	[47a]	Tirmizî, <i>De'avât</i> , 101-102, Hadis no: 3549-3550.
19	[47b]	Buhârî, <i>Kitâb-u Tefsir</i> , 48 (2).
20	[50a]	Buhârî, <i>Bedü'l-Halk</i> , 4; Tirmizî, <i>Tefsir</i> , 37.
21	[59b]	Müslim, <i>Fiten</i> , 27.
22	[59b]	Müslim, <i>Fiten</i> , 27.
23	[60a]	Müslim, <i>Fiten</i> , 28; Semerkandî, <i>Tenbîhu'l-Ğâfilîn</i> , s. 35.

24	[65a]	Aclûnî, <i>Keşfü'l-Hafû</i> , I, s. 332.
25	[67b]	Müslim, <i>Cennet</i> , 14.
26	[68b] - [69a]	Buhari, <i>Ezân</i> , 36; <i>Zekat</i> , 16; <i>Hudûd</i> , 19; Müslim, <i>Zekat</i> , 30; Tirmizî, <i>Zühd</i> , 53; Nesâî, <i>Âdâbu'l-Kudat</i> , 2.
27	[70a]	Buhârî, <i>Edeb</i> , 31, 85; Müslim, <i>Îmân</i> , 19.
28	[73a]	Tirmizî, <i>Îmân</i> , 17; İbni Mâce, <i>Zühd</i> , 35.
29	[74b]	Tirmizî, <i>Menâkıb</i> , 1, 2, 3; <i>Tefsir</i> , 18.
30	[78a]	Müslim, <i>Îmân</i> , 39; Tirmizi, <i>Birr ve Sıla</i> , 61.
31	[89a] - [89b]	İbn Mace, <i>Zühd</i> , 38. (Hadis no: 4321)
32	[90a]	Tirmizî, <i>Cehennem</i> , 5.
33	[91b]	Buhârî, <i>Bedü'l-Halk</i> , 10; Tirmizî, <i>Cehennem</i> , 7.
34	[93b]	el-Müttakî el-Hindî, <i>Kenzü'l-'Ummâl</i> , XV, s. 671-672.
35	[95a]	Tirmizî, <i>Menâkıb</i> , 73; Aclûnî, <i>Keşfü'l-Hafû</i> , I, s. 203.
36	[95b]	Buhârî, <i>Edeb</i> , 92; Müslim, <i>Şi'r</i> , 7; Ebû Dâvud, <i>Edeb</i> , 95; Tirmizî, <i>Edeb</i> , 71.
37	[96a]	Müslim, <i>Îmân</i> , 12; Tirmizî, <i>Birr ve Sıla</i> , 65.
Aşağıda numarası verilmiş olan varaklarda geçen 10 tane Hadis-i Şerifin Kaynağı Bulunamamıştır.		
[96a], [60b], [62b]- [63a], [50a]'dan başlayıp [52a]'ya kadar beş sayfa süren uzunca bir hadis-i şerif. [72a]- [73a] üç sayfa kadar süren bir hadis-i şerif. [44a], [45a], [36b], [38a],[47a]		

Ek_4: Fatih 282 Nüshasının İlk ve Son Sayfaları

Ek_5: İbrahim Efendi 140 Nüshasının İlk ve Son Sayfaları

انورد

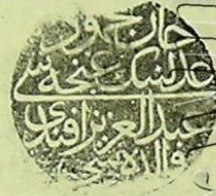
۲۸۲

اشوبین شریف نصیری دوتلو عصمتلو پیر و نیا له فاربه
 افندی حضرت بک حبه نهالی وقف و خیر اندر
 هر کیم قرآن ایدر ایستد اینها حضرت بک
 خیر دعاده فراموشی بوردی
 متر جبار

۱۶۵

T. C.
 İSTANBUL
 Fatih Kütüphanesi

Söğütözü Kütüphanesi	
Kitap	Fatih
Yazar	
Kitap No	282

K. 369

أَسْمَاءُ الْقُرْآنِ الْعَظِيمِ الْوَاقِعَةِ فِيهِ

الصِّرَاطُ • الْمُسْتَقِيمُ • الْكِتَابُ • الْهُدَى
الْمَنْزِلُ • التَّنْزِيلُ • الْمُصَدِّقُ • الْمُصَدِّقُ
الصِّدْقُ • الْحَقُّ • الْمُبِينُ • النُّورُ • الْهَادِي
الْقَدِيمُ • الْبَاقِي • الْقُرْآنُ • الْفَرْقَانُ • الرُّوحُ
الْمَاءُ • الذِّكْرُ • الْحَكِيمُ • الْمَوْعِظَةُ • الرَّحْمَةُ
الشِّفَاءُ • الْعَزِيزُ • الْمُنَانِي • الْمُبَارَكُ • الْحَكِيمُ
النِّعْمَةُ • الْكَلَامُ • الْكَلِمَةُ • الْقِيلُ • الْقَوْلُ
الْحَدِيثُ • الْأَمْرُ • الْفَصْلُ • النَّصِيدُ • الْمُهَيَّمُ
الْمَجْدُ • الشَّرَفُ • الْآيَاتُ • الرُّوحُ • الْعَلِيُّ

الْبَشِيرُ • النَّذِيرُ • الْكَرِيمُ • الْعَظِيمُ • الْمَجِيدُ •
الْصَّغْفَرُ • الْمُطَهَّرُ • الذَّكَرَةُ • الْحُكْمَاتُ •
الْمُتَشَابِهَاتُ • النَّبَاءُ • الْعِلْمُ • الْمِيزَانُ • النِّعِيمُ •
بُولُوغُ مَبَارَكَةٍ يَا زَيْلَانُ كَلِمَاتُ دُرُونْدَه

تَوْحِيدِ حَقِّ اثْبَاتِ • وَمَا سِوَايَ حَوْوَاطِطِ لَا يَجُودُ •
أَوَّلًا تَقْسِيرُ سُورَةٍ فَاتِحَةِ كَرِيمَةٍ إِبْجَالِي بَيَانِ أَوَّلِ نُورِ
مُفَسِّرِينَ مُحَقِّقِينَ نَقْلَ وَرَجْمَ طَرِيقِي كَه

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَمْدُ اللَّهِ • تَحْتَ النَّظْمِ الْكَرِيمِ • مَعْنَايَ مُسْتَقِيمِ • وَلَدِكِ
جَمْلُهُ كَالِصِفَتِ لِي اللَّهِ تَعَالَى حَضْرَتُ لَدِينِهِ مَحْضُودِ
مَثَلِ غَيْبِ بَلَدِ • وَهَرِ نَسْنَه أَوْزَرِيْنَه قَادِرُ أَوَّلِ
وَجَمِيعِ أَشْيَاكَ مُحْتَاجِ أُولُوبِ أَوْلِ تَصَرُّفِ قَلْبِ
وَزِيرِي وَنَظِيرِي وَوَكِيلِي أُولُيُوبِ • دُوْكَلِي
مَخْلُوقَاتِي يَا رَه دَنْ وَرِزْقِ قَلْبِي وَبِرِّنِ اللَّهِ تَعَالَى أُولُوبِ

أَصْلًا غَيْرَكَ بِوَحْصُوصِكَ دَه قَارِ شَمْسِي أَوْلَمَّا مَتَوَكِّي
شِرْكَ تَقَرِّي بِإِلَهِ اللَّهِ تَعَالَى حَضَرَتْلَرِيْنَه مَلَكْلَرِي وَتَعَضَّر
أَنْبِيَائِي وَأَوْلِيَائِي تَصَرَّفَدَه شَرِيكَ قُلُوبِ **هُوَ لَا**
شَفَعَاءُ نَاعِنْدَ اللَّهِ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا
إِلَى اللَّهِ زُلْفَى دِينَارِي دَرِ وَسُوزْ لَرِنَا بَطَالُ وَتَوْحِيدِ
حَقِّ اثْبَاتِ ايدَرُ **حَوْسُجَانَه** وَتَعَالَى قَوْلُ لَرِيْنَه
دُوكْلِي أَوْ قَائِدَه بِوَسُورَه شَرِيفَه نَكْ أَوْ قَوْمَتْ
أَمْرِي بِيُوزْ مِشْلَرْدَرِ **شِرْكَ خَفِي** دَرْدِنَه شِفَا
أُولَدُ وَغِيْجُون **رَبِّ الْعَالَمِينَ** أُوَيْلَه اللَّهِ دِرْ كِه
دُوكْلِي عَالَمْلَرِكْ رِبْسِيدَرِ **يَعْنِي جَمْلَه مَلَكْلَرِي**
وَفَلَكْلَرِي وَأَنْبِيَائِي وَأَوْلِيَائِي وَسَا رُخْلُوقَاتِي
يُوقَدَنْ يَارْدَنْ تَدْرِ مِجْ اَيْلَه كَمَالِ لَرِيْنَه اِيْرَشْدُورْ
تَصَرَّف ايدَنْ اِنْجُو اُولَدَرِ **غَيْرِكَ** تَصَرَّفَدَه عِلَاقَه
يُوقَدَرِ **بُودَخِي** اثْبَاتِ تَوْحِيدَرِ **الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ**
أُوَيْلَه اللَّهِ كِه دُوكْلِي غِيْمَتْلَرِي جَمْلَه خَلْقَه وَيَرْجِي

انجوا اولدور • دنياده و ايزتده اندن غيري بر
کسه برکسيه برجه نعمت و برمه قادر دکلدر
بر مرتبه توحيد دخی بودر و ما بکرم من نعمه
فيل الله • نظم • هر نه نعمت کما اولور سکا عطا
بلکه حق دن بلسک اولور خطا مالک يوم الدين
اويله الله که جزا کوني نك مالکي و مستصر في انجوت
اولدر يعني **من نفع مل مشقال ذره خير ايره** •
ومن نفع مل مشقال ذره شر ايره مقتضا سجنه
هر کسه ذره قدر خيزنه ثواب • و ذره قدر
شرينه عذاب ايتمه جزا کوني نك مالکيد **ايتا ک**
نعت اي صفات کمال ذاتيه مخصوص اولان
ذوالجلال الله • بر مؤمن و موحدا اولان قوللر
جمله مرانجوس کاعبادت و تذلل ايدنه رزه
هم سندن غيري بر موجوده تواضع و تذلل ايدوب
حاجت استمرز • زير ايزي انجوت سن يرا نلک و سن

رَزَقْلَنْدِرْدِكْ غَيْرِكْ عِلَاقَه سِي بُوقْدَرْ
خَلْقُ وَرَزَقْدَه وَعِبَادَتْ وَدُعَا اَوْلَمُقْدَه بُودُخِ
بِرْ تَوْحِيدِ دِرْ **وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** دَخِي اِنْجُو سَنَدَنْ
يَا رِدِمْ وَ مَدَدِ اِسْتَه رَزْ هِجْ بَرِ اِسْتَه سَنَدَنْ
غَيْرِي بِرْ مَوْجُودِ دَنْ يَا رِدِمْ وَ مَدَدِ اِسْتَمَرَنْ
زِيرِ اَسْنَدَنْ غَيْرِي مَوْجُودَاتْ جُمْلَه عَاجِزْ
وَبِجَارَه وَ سَكَا مُخْتَا جَلَرْدِرْ نِتَكِمْ خَلِيلِكْ
اَبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامْ نَارِ نَمُزُودَه اَبِيلُورْ
اِيَكَنْ جَبْرَائِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامْ كَلُوبْ طُومُقْ مُرَادْ
اِثْدِي خَلِيلِكْ رَاضِي اَوْلَمْدِي وَ جَبْرَائِيلَ
اِسْتِمْدَا دَقْلَمْدِي بِرْ دَخِي اَكَا اَوْيُوبْ سَنَدَنْ
غَيْرِي دَنْ اِسْتِمْدَا دَوَ اِسْتِعَانَتْ قَلَمَزِنْ **نظم**
سَبْنِي قُيُوبْ دِلْ وَ جَانْ غَيْرِيَه مَائِلِي اُولُورْ
كُوكَدَه خُرْشِيدَه اِيَرَنْ ذَرِيَه قَائِلِي اُولُورْ
اَهْلِ حَقَّه نِجَه قَرَشُ طُورَه لَرْمُدَّ عِيَانْ ذَرَه لَرْ

هیچ کوشش تا بنه حائلی اولور. عزت و نصرتی حو
مومینه تعیین اتمش. کند و زعمیکه کشتی عزته نائلی اولور
اکمه هر بدیره بذرعملی زیراکم. دانه لراودلو
یره دوشسته او حاصلی اولور. **دیگر**
قیل ایدوب جرجیش مثالی غرق خوناب اشکر.
چاهه یوسف و شصالوب جسمی براب اشکر.
اره لوله حال ایدوب خونینی سیلاب اشکر.
چون خلیلی اش سوزانه برتاب اشکر. حضرت
جبریل حق اهل امداد استمر. **نثر** قول جناب
حقه بو خطا بی اندکده اگر حالی قاله مخالف اولوب
غریب یاردم استرسه جناب حقدن کدنب
خطا بی کلور. بیورر حدیث شریفده **اهدنا**
الصراط المستقیم. صراط الذین انعمت علیهم
غیر المغضوب علیهم ولا الضالین. ای هادی
بزی هدایت قلغل طوغری جننه کیدن یوله که

قُرْآنِ یُولَدِرُ • وَأَنَّ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمًا
فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ
أَوَّلَ كِمْسَه لَرِیُولِنَه هِدَايَتِ آيَلَه كِه سَزَانَلَرَه ه
اِحْسَانِ اِتْدِرَك • قُرْآنِ یُولِنَه كِمْسَه • اَوَّل
كِمْسَه لَرِیُولِنَه هِدَايَتِ اِمْتَه بَرِي كِه اَنْلَرَه غَضَبِ اِتْدِرَك
وَقُرْآنِ یُولِنْدَن اَرْوَبْ غَيْرِ یُولَرَه كِنْدِیَكِر • اِنْ
هَذَا الْقُرْآنُ يَهْدِي لِيَّ هِيَ اَقْوَمُ • قَوْلَرَه فَرْمَانِ
جَانَلَرَه جَانَان • دَرْتَلَرَه دَرْمَان • مَعْنَى قُرْآنِ
هَمَّاكَ اِيْمَان • هَمَّ قَنِي اِيْقَان • اَوَّلُ يُولَدِرُ
جَمْلَه يَه فَرْمَانِ قُرْآنِ • اَنْكِ اِيچْنِدَه دِر دَرْمَانِ اِيْمَانِ
اَنْكِ اِيچْنِدَه دِر بُرْهَانِ فَرْقَانِ • اَنْكِ سَطْرِي
سَبِيلِ بَاغِ جَنَّتِ • اَنْكِ حَرْفِ اَوَّلِدِرْ جَمْلَه رَحْمَتِ
اَكْرَطَاهِرْ اَكْرَبَا طِنِ مَعَانِي • اَنْكِ اِيچْنِدَه دِرْ جَمْلَه بَيَانِ

هَذَا حَكِيمٌ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ الْكَرِيمَ الْحَكِيمَ
وَشَرَّفَهُ بِإِعْطَاءِ الرِّسَالَةِ وَالْفَضْلِ الْعَظِيمِ
وَأَيَّدَهُ فِي دَعْوِكَ الرِّسَالَةِ بِالْبُرْهَانِ الْقَدِيمِ
فَهَذَا لَهُ يَسَّ وَالْقُرْآنُ الْحَكِيمُ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ
عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَ
أَكْمَلُ السَّلَامِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ الْهَادِينَ الْمُنَادِينَ
بِأَدَابِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامِ شُكْرُ وَسِيَّاسُ
حَمْدُ بِي قِيَاسُ أَوْلَ حَضْرَتِ خَالِقِهِ كَمَنْ نَوْعِ إِنْسَانِي
جَنَسِ مَخْلُوقَاتِ أَوْزَارِيهِ مَكْرَمِ قَلْبِي وَدُخِي يُورِدِي

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ ۖ إِنْسَانٌ بَيْنِي دَهْ صَنِفًا نَبِيًّا ۖ
مُقْتَدًا قَلْدِي ۖ وَأَنْبِيَاءَ عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ
إِيجْدَهْ أَوْلَ ذَاتِ شَرِيفِي ۖ وَأَوَّلَ كَوْهَرِ لَطِيفِي سَيِّدِ
الْمُرْسَلِينَ وَخَاتَمِ النَّبِيِّينَ حَضْرَتِ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى عَلَيْهِ
السَّلَامُ كِتَابُ إِزَالِ الْيَلْدَى ۖ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ
عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ ۖ يَعْنِي حَمْدُ أَوْلَسُونِ أَوْلَ
حَضْرَتِ خَالِقِهِ كَمْ بِرَقُولُونَهُ كِتَابُ إِزَالِ الْيَلْدَى ۖ
وَأَوَّلُ كِتَابِ إِيْجْدَهْ أَنْكَ رِسَالَتِي إِيْثْبَاتِ الْيَلْدَى
ۖ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ خَطَا بَيْلَهُ بِيُورْدِي ۖ بِسَبُورِ
سُورَةِ عَظِيمَةِ حَضْرَتِ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى عَلَيْهِ السَّلَامُ
رِسَالَتِهِ دَلِيلِ قَطْعِي أَوْلَدِي فِي سَبْدَنِ قَلْبِ قُرْآنِ
دِيُوبَيَانِ بِيُورْدِي ۖ وَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ
وَأَنْ لِّكَ كُلِّ شَيْءٍ قَلْبٌ وَقَلْبُ الْقُرْآنِ بَيْنَ وَمَنْ
قَرَأَهَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِقِرَائَتِهَا قِرَاءَةَ الْقُرْآنِ عَشْرَ مَرَّاتٍ
صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ يَعْنِي هَرَنْشَنَهُ نِكَ قَلْبِي وَارْدِرْ

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ ۖ إِنْسَانٌ بَيْنِي دَهْ صَنِفًا نَبِيًّا ۖ
مُقْتَدًا قَلْدِي ۖ وَأَنْبِيَاءَ عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ
إِيجِدَهٗ أَوَّلَ ذَاتِ شَرِيفِي ۖ وَأَوَّلَ كَوْهَرِ لَطِيفِي سَيِّدِ
الْمُرْسَلِينَ وَخَاتَمِ النَّبِيِّينَ حَضْرَتِ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى عَلَيْهِ
السَّلَامُ كِتَابُ إِزَالِ الْيَلْدَى ۖ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ
عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ ۖ يَعْنِي حَمْدُ أَوْلَسُونِ أَوَّلِ
حَضْرَتِ خَالِقِهِ كَمِ بَرَقُولُونَهُ كِتَابُ إِزَالِ الْيَلْدَى ۖ
وَأَوَّلِ كِتَابِ إِيْجِدَهٗ أَنْكَ رِسَالَتِي إِيْثْبَاتِ الْيَلْدَى
ۖ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ خَطَا بِيْلَهُ بِيُورْدِي ۖ بِسَبُورِ
سُورَةِ عَظِيمَةِ حَضْرَتِ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى عَلَيْهِ السَّلَامُ
رِسَالَتِهِ دَلِيلِ قَطْعِي أَوْلَدِي فِي سَبْدَنِ قَلْبِ قُرْآنِ
دِيُوبَيَانِ بِيُورْدِي ۖ وَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ
وَأَنْ لِّكَ شَيْءٌ قَلْبٌ وَقَلْبُ الْقُرْآنِ بَيْنَ وَمَنْ
قَرَأَهَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِقِرَائَتِهَا قِرَاءَةَ الْقُرْآنِ عَشْرَ مَرَّاتٍ
صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ يَعْنِي هَرَنْشَنَهُ نِكَ قَلْبِي وَارْدِرْ

إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ لَا يَقْرُونَ إِلَّا طَهُ وَيَسْ يَعْنِي تَحْقِيقُ
أَهْلُ جَنَّةٍ بِحُجُونِ جَنَّةٍ قِرَاءَتُ يُوقِدُ إِلَّا طَهُ وَيَسْ
شَرِيفٌ وَارْدُ دِيُوِيُورْدِي صَدَقَ نَبِيُّ اللَّهِ
وَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَيُّ مَا مُسْلِمٌ قَرَأَ عِنْدَهُ
يَسْ وَهُوَ فِي سَكْرَاتِ الْمَوْتِ نَزَلَ عَلَيْهِ بَعْدَ
كُلِّ حَرْفٍ فِي عَشْرَةِ مَلَائِكَةٍ يَقُومُونَ بَيْنَ يَدَيْهِ صُفُوفًا
يُصَلُّونَ عَلَيْهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ وَيَشْهَدُونَ إِذَا غُصِلَ
وَيَتَّبِعُونَ جَنَازَةَ صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ الْمَلِكِ
الْمُتَعَالِ يَعْنِي هَرَفْنِي مُؤْمِنِكَ حَالَتِ مُؤَيَّدَةٌ بِوِ
سُورَةٍ عَظِيمَةٍ عِنْدِي قِرَاءَتُ أُولُنَّهِ بِوَسُورَتِكَ
حَرْفِي سَاغِشْجَه أَوْ عَدَدُ مَلَائِكَةٍ أَنْزَالَ أُولَهُ لَرِ
أُولَ كِشِينِكَ قَرَشُوسِنَه صَفْ بَغْلِيُوبِ طُورَه لَرِ
وَصَلَوَاتُ كُتُورَه لَرِ وَدَخِي تَسْبِيحٌ وَاسْتِغْفَارٌ
أَيَّدَه لَرِ تَا أُولَ كِشِي تَسْلِيمُ رُوحِ أَيْدِ نَجَه يَه دَكِينِ
چُونِ تَسْلِيمِ أُولَدُ قَدَه دَخِي غَسْلِنَه حَاضِرِ أُولَه لَرِ

رَشَى قَالِمًا زَكِيمًا أُولَ جَنَابِ رَبِّ الْعَالَمِينَ جَلَّ شَانُهُ
 أُولَ كَتَمَ عَدَمًا دَنَ خَلْقًا أَيْدِي كَيْ مَخْلُوقَكَ خَالِقِي أُولَ
 أُولِيهِ • يَعْنِي دِيْمَكَ أُولُورْ كَمَا رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ
 دِيْدَكْ دَهْ جُمْلَهْ مَوْحُودًا وَلَانَ أَشْيَا لَكَ يَعْنِي عَدَمًا
 خَلَقَ وَلَمْ يَشْرَأْ وَلَانَ جُمْلَهْ مَخْلُوقَكَ خَالِقِي أُولَ ذَاتِ
 بِحُورٍ لَمْ يَزَلْ دِرَانِكَ غَيْرِي دِكُلْ دَخِي مُشَا بِهِي خَالُو
 يُوقَدَرُ • أَكْرَأُ لَمَقْ لَا زِمَ كُلْسَهْ أَيْدِي أُولَ آمِرِي دَهْ بُو
 كُونِ مَكَانًا خِلَافًا لِيْلَهْ مُخْتَلًا أُولُوبْ كِيْجَهْ وَكُونْدَزْ
 فَرَقًا وَلَمْ تَقْدَرْ قَالُورْ أَيْدِي • زِيرَاجَنَابِ
 حَضَرَتِ رَبِّ الْعَالَمِينَ جَلَّ شَانُهُ نَكَ وَحْدَانِيَّتِي
 وَخَالِقَتْنِي ظَاهِرًا وَنَمَانِي أَنْدَرُ • وَالِيَهْ تَرْجَعُورْ
 وَدَخِي أُولَ اللَّهُ عَظِيمُ الشَّانِ جَلَّ وَعَلَا حَضَرَتْلَرِ
 هِيَ شَيْءٌ رُجُوعٌ أَيْدِي بِحِيدَرُ • بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَآلِ اللَّهِ تَرْجَعُ الْأُمُورُ • يَعْنِي هَرِ شَيْءٍ أُولَ اللَّهُ
 عَظِيمُ الشَّانِ جَلَّ شَانُهُ حَضَرَتْلَرِيْنَهْ رُجُوعٌ أَيْدِي بِحِيدَرُ

أُولَٰ جَنَابِ حَضْرَتِ رَبِّ الْعَالَمِينَ عَزَّ وَجَلَّ
عَدَمْدَن خَلَقَ إِلَٰهِي جُجْمَهُ مَخْلُوقِكَ كَذُّو لَرِي
وَأُمُور لَرِي أُولَٰ جَنَابِ حَضْرَتِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
عَوَدَتْ وَرَجُوعَ أَيْدِي بَحِيرِ دُرِّ صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ

وَبَلَغَ رَسُولُهُ الْكَرِيمُ وَنَحْنُ

عَلَى مَا قَالَا خَالِقُنَا وَمَوْلَانَا

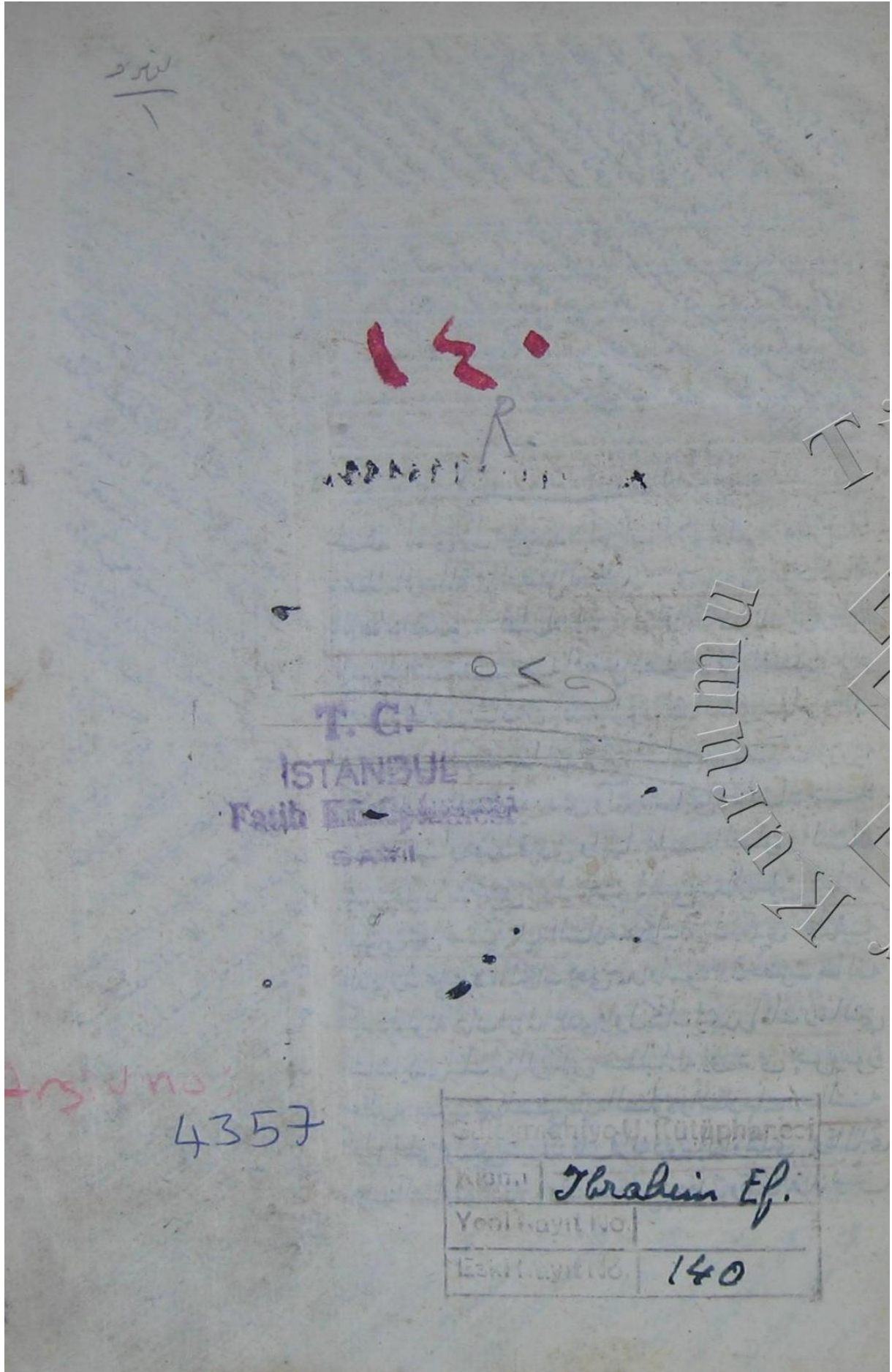
مِنَ الشَّاهِدِينَ

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ

الْعَالَمِينَ

كُنَّا الْعَبْدُ الضَّعِيفُ حَامِدًا لِلْمَلِكِ الْمُنَانِيرِ
وَمُصَلِّيًا عَلَى نَبِيِّ إِخْرَ الزَّمَانِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَقُّ
الْحَافِظُ بِالْقُرْآنِ عَنْ خَوْلَا جَكَازِي وَنَائِبِهَا يَوْمَ
اللَّهِ صَلَّ عَلَى شَرَفِ الْخَلْقِ مُحَمَّدٍ الْيَوْمَ حَبِيبِ الْحَمْدِ
مِنْ حَقِّهِ مِنَ الْعِزِّ وَالشَّرَفِ لَسْنَا جَدُّو مَائِلُوكَ

İBRAHİM EFENDİ 140 NÜSHASININ İLK SAYFALARI

تقدیر میں شریف

لَیْسَ مِنْ وَاَهَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِقَرَاتِهَا قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ عَشْرَ مَرَّاتٍ صَدَقَ
 رَسُولُ اللَّهِ يَعْنِي هَرْنَسْتَه نَك قَلْبِي وَارْبَعِي كَرْدَه سِي وَارْقَان عَظِيمَك
 دَخِي قَلْبِي سُوْرَهٗ لَیْسَ شَرِیْفِدَر كَر يَعْنِي هَر كَرِیْم بُو سُوْرَهٗ عَظِیْمَهٗ قَرَات
 ایلِسَه اللهُ عَظِیْمَ الشَّانِ جَلِیْثَانَهٗ حَضْرَتِ لَرِی اَكَا اَوْنِ نُوْبَتِ
 خَتْمِ شَرِیْفِ ثَوَانِ اِحْسَانِ اَیْلَیْهِ وَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنَّكَ
 تَعَالَى فَرَاظَهٗ وَكَبِیْرٌ قَبْلَ اَنْ یَخْلُقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ بِأَلْفِ عَامٍ فَلَمَّا
 سَمِعَتْ الْمَلَائِكَةُ قَالَتْ طُوبَى لِمَنْ یَنْزِلُ هَذَا عَلَیْهَا طُوبَى
 لِمَنْ یَنْزِلُ عَلَیْهَا بِهَذَا یَعْنِي جَنَابِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ سُوْرَهٗ طَه ایلَه
 لَیْسَ شَرِیْفِی اَرْضِی وِسْمَالِی خَلْقِ اَیْمَزْدَنْ بِلَکِ یَسَلْ مَقْدَمِ یُوْرِدِ
 وَفَرَاتِ ایلَدِی چُونِ وَشَمَلِ اَوَّلِ جَنَابِ حَضْرَتِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ جَلِیْثَانَهٗ
 اَكِ اَوَّلِ سُوْرَتِیْنِ عَظِیْمَتِیْنِ قَرَاتِ یُوْرِدِی یَعْنِي اَشْتَدِ یَلِرُوْرِبُ رُبْنَهٗ
 خَطَابِ اَیْتِیْدِی كَر تَه سَعَادَتِ اَوَّلِ اَوْمَتِهٗ كَر اَنْدَكِ بَیْغَبِرِ لَرْنَهٗ بُو
 سُوْرَهٗ لَر اَنْزَالَ اَوَّلَهٗ وَاَوَّلِ اَمَّتِ اَوَّلِ سُوْرَهٗ لَرِی قَرَاتِ ایلِیْدِی وِیْخَطَهٗ
 ایلِرِ لَرِی وَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنَّ اَهْلَ الْجَنَّةِ لَا یَقْرُونَ
 الا طَه وَلَیْسَ یَعْنِي خَفِیْقِ اَهْلِ جَنَّتِ اِیچُونِ جَنَّتَهٗ قَرَاتِ یُوْقَدِرُ لَآ
 سُوْرَهٗ طَه وَیَمِیْنِ وَارْدِیْدِ یُوْرِدِی صَدَقَ نَبِیُّ اللَّهِ وَقَالَ النَّبِيُّ
 عَلَیْهِ السَّلَامُ اِیْ مَا مِنْ سَلَامٍ قَرَاتِ عِنْدَهٗ لَیْسَ وَهُوَ فِی سَكَاةٍ اَلْوَبِ
 نَزَلَ عَلَیْهِ یَعْنِي كَلْ حَرْفِ عَشْرَهٗ مَلَا كَهٗ یَقُومُونَ بَیْنَ یَدَیْهِ
 صَفُوفًا یُصَلُّونَ عَلَیْهِ وَیَسْتَغْفِرُوْنَهٗ وَیَشْهَدُوْنَهٗ اِذَا غَسِلَ وَیَبْعَثُ
 جَنَانَهٗ صَدْرُ رَسُوْلِ اللَّهِ الْمَلِكِ الْمُتَعَالِ یَعْنِي هَر قَفِیْ مُؤْمِنَك حَالَ
 مَوْتِهٖ بُو سُوْرَهٗ عَظِیْمَهٗ عِنْدَهٗ قَرَاتِ اَوَّلِنَسَهٗ بُو سُوْرَهٗ نَك
 حَرْفِی سَاغَشَبَهٗ اَوْنِ عَرَبِ مَلَا شَكَهٗ اَنْزَالَ اَوَّلَهٗ لَو اَوَّلِ كَشِیْك
 قَوْشُوسَهٗ صَفِ بَغْلُوبِ طَوْرَهٗ لَر وِصْلَوَاتِ كُورَهٗ لَر وَدَخِی

وَدَخِی اصحابین برکسته ایچون
 رایت صحیحہ ایلہ مرویدر عنایتلو
 رایت عالمینہ رحمت وشفاعتلو افتد فرمایہ
 السَّادِم حَضْرَتِ لَرِی اصحاب صافین
 ایلہ بدد غل سِی اوزر نہ مشاورہ
 ویزاکہ بیور دیلر ایلدی اولد دخی
 صداقت یوزدن کوریلوب مشاورہ
 صحنہ کہ تدبیر اولندی ایلِسَهٗ بَرِکَتُوب
 ایلر اهل رصا جلی سموت ایلحاسنہ
 قنارہ نام خا تونہ دیو
 کفر قریبش طرفہ اخبار ایلد
 ایچون اهلنی بولہ راعی ایلد کیم واردف
 رسول الله علیه السلام افتد حضور نبی
 دخی کا کورہ حرکت ایلہ سکونہ یوزار
 جبرائیل علیه السلام من قبل الرحمن یار
 اولوب اول معلومینہ آر شوب افتد
 اولوب حضرت عمر القادوس افتد
 کثورہ یلور زوبہ سِی دخی کثورہ
 و اصحاب صافین رضوان الله تعالی
 علیہم اجمعین ایچونہ اول ارسال
 ایلدی سکون صاچی ایچونہ
 اصحاب صافین ایچونہ جہول قرأت
 اولدف حضرت عمر القادوس افتد
 خلی اتوب همان اول مجلس
 غلزلہ ایلہ نقل ایلد مرابا ایلد
 سعادتو رعتلو عالمینہ و عالمر
 دخی شاعرتو ایلد افتد
 علیہ السلام حضرت لَرِی شریف
 اولوب

